

שולחן ערוך כפשוטו

ס

הלכות רשויות שבת
הלכות עירובי חצרות

צעקבות
הבית יוסף
והדרכי משה

הלכות רשויות שבת, הלכות עירובי חצרות
סימנים שמ"ה-שפ"ה

מאת הרב שאול דוד בוצ'קו

עורך: הרב נסים פרידמן

כוכב יעקב תשפ"ג

המוציא לאור:

הוצאת ספריית עץ חיים

עימוד ועיצוב: **אדרת מורגנשטרן**

איורים: **אביעד יהלומי**

ניתן להשיג את הספר **בישיבת היכל אליהו**

כוכב יעקב 90622, טל' 02-6550500 פקס' 02-9972115

© כל הזכויות שמורות למחבר תשפ"ג – 2023

חל איסור גמור לצלם מן הספר למטרות מסחריות.
מותר לצלם חלקים מן הספר לצורך לימוד אישי בלבד.

תוכן העניינים

7	תוכן העניינים
9	הסכמות וברכות
19	הלכות רשויות שבת
19	סימן שמ"ה דין ארבע רשויות בשבת
37	סימן שמ"ו דיני עירובין מן התורה
44	סימן שמ"ז על איזה הוצאה חייב מן התורה
47	סימן שמ"ח דין המושיט מרשות לרשות
50	סימן שמ"ט דין ארבע אמות ברשות הרבים
55	סימן ש"נ דין המוציא ראשו ורובו מרשות לרשות
59	סימן שנ"א דין המושיט ידו לצנור ברשות הרבים לשתות
62	סימן שנ"ב הקורא בספר ונתגלגל מרשות לרשות
65	סימן שנ"ג דיני זיוין ברשות הרבים
70	סימן שנ"ד דיני בור ואשפה ברשות הרבים
73	סימן שנ"ה דיני גזוזטרא ובית כסא
85	סימן שנ"ו דין אמת המים העוברת בחצר
91	סימן שנ"ז דיני חצר פחות מד' אמות וביב
99	סימן שנ"ח דין איזה מקומות נקראים מוקפים לדירה
113	סימן שנ"ט דין רחבה שאחורי הבתים
115	סימן ש"ס דין היקף מחיצות לשבת
126	סימן שס"א דין גג הסמוך לרשות הרבים
130	סימן שס"ב איזה מחיצה קרויה מחיצה לטלטל
144	סימן שס"ג דיני מבווי ולחי

סימון שם"ד דין מבוי המפולש ועשוי כנדרל.....	184
סימון שם"ה דין מבוי שנפרץ.....	191
הלכות עירובי חצרות.....	205
סימון שם"ו דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בו.....	205
סימון שם"ז אם אשה יכולה לערב.....	220
סימון שם"ח אם אחר שעירבו נתקלקל העירוב.....	224
סימון שם"ט באיזה אופן מקנין העירוב.....	228
סימון ש"ע דיני שיתוף בעירוב.....	231
סימון שם"א כשאחד מבני חצר נפרד משם או מת.....	241
סימון שם"ב דיני שותפי הדירות לעירוב.....	247
סימון שם"ג דין שתי גזוזטאות בשתי עליות.....	272
סימון שם"ד נסתם בשבת פתח או חלון במקום שעירב בו.....	274
סימון שם"ה מה הם הדברים השרויים בחצר שאינם אוסרים.....	279
סימון שם"ו בור ובאר שבין שתי חצרות.....	285
סימון שם"ז דין שתי עליות זו כנגד זו הפתוחות לחצר.....	292
סימון שם"ח דין חצרות הפתוחות זו לזו.....	295
סימון שם"ט דין חצרות ובתים ביניהם.....	301
סימון ש"פ דיני ביטול רשות.....	303
סימון שם"א דיני המבטל רשותו ועבר וחוציא.....	309
סימון שם"ב אם דירת אינו יהודי מעכבת בעירובו.....	316
סימון שם"ג כשאין העכו"ם בבית אינו מעכב.....	334
סימון שם"ד אינו יהודי אכסנאי אם מעכב.....	336
סימון שם"ה דין צדוקי ומומר בעירוב.....	338
קיצור ההלכות המעשיות שבשו"ע וברמ"א.....	341
מפתח נושאים.....	351

הסכמות וברכות

מכתב שכתב לי אבא מרי
הרב משה בוצ'קו זצ"ל
 כמה חודשים לפני הסתלקותו,
 כשהבאתי לו את העלים של ספרי
 "בעקבות המחבר"

בס"ד כח אדר תש"ע

לבני אהובי והיקר הגאון הרב שאול דוד שליט"א

הנני שולח לך ברכה מרובה ואלפי תודות על שהעברת לידי קונטרס של כ-240 עמודים מודפסים של דברי תורה והלכה ברורה שהכנת בעצמך.

דברי הלכה, זו תורה, על עניינים העומדים על הפרק היום יומי, זו תורה זו הלכה.

כמובן שאין לי האפשרות להגות בהם וללמוד אותם בעומק כפי הנדרש. אמנם, בקריאה במקצת, אין לי ספק שהוספת נדבך חשוב מאד לאוצר התורה וההלכה הן בביאור והן בהלכה למעשה.

אתה עומד בראש הישיבה - ישיבת הסדר עם 200 תלמידים "היכל אליהו" ונותן בה שיעורים יומיים, וכן אתה רבה של היישוב, שיש בו כעשרה בתי כנסת הנוהגים מנהגים שונים, עם בעיות רבות שלכולן אתה צריך לתת אוחן קשבת ולדאוג להביא שלום למעונם.

וכן ביחד עם אשתך הרבנית הדרה, העמדת דורות שכולם אהובים כולם ברורים כולם הולכים בדרך התורה והיראה. עד שאני תוהה ושואל לעצמי, מתי מצאת הזמן לעסוק בכתיבת הספר הזה, שכל כולו בקיאות ועמקות נפלאה, הרי אין לך לא יום ולא לילה פנויים.

זוהי ברכת ד' יוצאת מן הכלל, ואני מודה לד', שיחד עם אשתי זכינו לחיות בצילכם, כן יזכנו ד' עוד רבות בשנים ליהנות מאהבתכם ותורתכם ומדרככם, וליהנות ולראות את צאצאיכם ומשפחותיהם שב"ה כולם ממשיכים ללכת בדרך שהראת להם, עמו"ש.

וכן אני מסיים מכתב זה בברכה עמוקה, שיחד עם אשתי הלן עלקא נמשיך עוד שנים רבות ליהנות מצל תורתכם ואהבתכם.

משה

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ' טבת, תשע"ב
י"א-154/2"ב

ה ל ר י ב ר כ ה

הרבא לפני הספר **שלחן ערוך כפשוטו** על הלכות יו"ט מעשה ידי אומן, נטע נאמן, הרה"צ
ר' **שאוול דוד בצציקו** שליט"א, ראש ישיבת תיכל אליהו, ורב ביישוב כוכב יעקב, אשר יש לו
למטה לבאר דברי מרן ז"ל בשלחני הטהור, בדרך תמציתיות, בשפה כוזרת ונעימה, מסודר
בחלכתו בטוהר, דבר דבור על אופניו, ודלומד מוצא לפניו שלחן ערוך ומסודר.

וזמני לבין את הרב הסתכל שליט"א, שיזכה לברך על המוגמר, ומשיך במלאכתו היקרה,
לתועלת לומדי תורה ושוחרי תשובה, ועוד ישרצו פניינות וידעו חרצה ברחובות פלגי מים.
מתוך אישור נחת ושלוח ותייס צד העולם.

בברכת החתמה,

שלמה משה עמאר

שלמה משה עמאר

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

ITZCHAK YOSEF

ראש הישיבה הגדולה "תחן עובדיה"
מחיים "וילקוט יוסף"

ପ୍ରାଚୀନ

[illegible]

[illegible]

David Lau
Chief Rabbi of Israel
President of the Chief Rabbinate Council

דוד לאו
הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית

בס"ד, י"א אדר א, תשע"ד
11 פברואר 2014

לכבוד
הרב שאול דוד בוצ'קו שליט"א
ראש ישיבת ההסדר "היכל אליהו"
ורב היישוב כוכב יעקב

מכתב ברכה

הגיעני עליהם מספרך "שולחן ערוך כפשוטו", ספר זה הולך סובב עם הלכות אורח חיים דיני השכמת בוקר, ציצית, תפילין וברכות של שחר. והוא המשך לספרך על הלכות יו"ט.

עברתי בין בתריו וחזיתי כיצד במילים קצרות הוספת נופך על דברי מרן המחבר בשו"ע. הדברים נעימים ונחמדים ועולים על לב. הסברים נפלאים לעניינים הנוגעים לקיום יום יומי ובהם נקודות מבט להבין טעמה של הלכה ולרדת לשורשיה.

בין הדברים שהעלת בספרך, טעם, מה יסוד המחלוקת שבין תפילין של רש"י לבין תפילין של ר"ת ומדוע כתבו רש"י ומדוע נהגו כרש"י ומדוע ירא שמים יוצא ידי שניהם, ובספרי "משכיל לדוד" דנתי בארוכה בסוגיה זו והוכחתי על סמך ספר אמונת חכמים, שתפילין של רש"י ניתנו לכ כלל ישראל ואילו תפילין של ר"ת הם במדרגה גבוהה יותר ולא ניתנו אלא ליחידי סגולה, ועיי"ש בארוכה.

ואמנם בדברך שתפילין של ר"ת מקדימים את מידת הדין למידת האהבה, ביארת הכוונה שהאדם יחיה את חייו במידת הדין והדברים עולים בקנה אחד כי לחיות באופן הזה לא ניתן אלא ליחידי סגולה.

יתן ה' ותמשיך בפעלך למען הפצת תורה והאדרתה וספר זה יישם את ייעודיו ויאהיב את תורת ה'.

מברך בכל לב
בברכת התורה

דוד לאו
הרב הראשי לישראל

בית יהב ירמיהו 80, ירושלים ת"ד 7525, מיקוד 91360 טל': 02-5313191 פקס: 02-5377872
Beit Yahav 80 Yirmiyahu At. Jerusalem P.O.B. 7525 Tel: 02-5313191 Fax: 02-5377872
Email: rabbia@rabbinate.gov.il

Rabbi Eliyahu Abergel

Rabbinical Av Beit Din

& Rabbi Of Bak'ah Neighbourhood in Jerusalem
& Chief Rabbi of "Tzof Devash" Yeshiva**הרב אליהו אברג'ל**

אב בית הדין הרבני

רב שכונת בקעה, וראש ישיבת צוף דביש
מחבר שיטת דברות אליהו דה

ב"ה ב"מ אברג'ל

פסוק

זינת בסוד. הנני למי' שר. גלין ציין בפשוטו
מזה ימינו למעלה של כל אברהם וצדק וקידוש ימי
החגש דלעיקר המעשה צדיקו. אלה כלם יאמר
באשכח חלוקה. הנה שאל דוד בנצחן שליטא,
ה' וינצ' קרן בובב ילקק. ואלה ישיבת ה' כל האלה.
גם זה מלכנו אלהי' על ארצי השום. כאשר פוש
רשעה ה' כל ה' בקדושה בלשון קלה אורטה.
יין ספק שחסי' יהיו יחידות גילת נחית.
ה' ישר חזיר לאוניא. ויהי כזון שגוף פ'
בידו יצא ויבין על המלך בקרב למה חזיר
טאה ופנה מלכיו אביב

בקרן דלעיקר

רב אליהו אברג'ל

Address: 21 Dan Street, Jerusalem
Tel: 02-6724822 Fax: 02-6727369 Israelטענות רח' דן 21 שכונת בקעה, ירושלים
טל: 02-6724822 פקס: 02-6727369 ישראל

מכתב ברכה

מאת הרה"ג שלמה אבינר הכהן שליט"א
ראש ישיבת "עטרת כהנים" – ירושלים העתיקה
רב היישוב בית אל

בס"ד תמוז תשע"ב

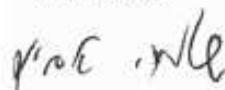
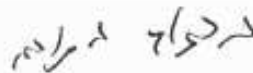
יישר כוחו של ידידי הרב הגאון הרב שאול דוד בוצ'קו על ספרו החשוב "שולחן ערוך כפשוטו" שבא למלא חלל במפרשי הספר הקדוש והיסודי הזה. אכן זה רצונו של הקב"ה שהתורה תהיה מונחת לפנינו בלי שנצטרך לטרוח יתר על המידה. לכן נאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפנים ורש"י מסביר כשולחן ערוך ומוכן לאכול לפני האדם. ואכן רבי יוסף קארו מאור העולם סיכם בצורה ברורה את ספרו בית יוסף עליו טרח ארבעים ושתים שנה והגיש לנו שולחן ערוך מלא טוב וברכה. אבל כטבע העולם רבו המפרשים רבו השיטות והחולקים כך שהלומד נמצא נבוכ מול השולחן ערוך "הרי שולחן והרי בשר והרי סכין לפנינו ואין לנו פה לאכול" (קידושין מו ע"א).

לכן עבודה גדולה עשה המחבר שליט"א כאשר פירש את השולחן ערוך בצורה ברורה ומובנת השווה לכל נפש. מעתה יוכל כל אדם מישראל ללמוד את ההלכה ולדעת אותה וגם הלמדנים והרבנים ימצאו בו תועלת גדולה שלפעמים הם ממהרים וחייבים להבין בדרך קצרה.

לכן יישר כוחו של המחבר ויזכה להשלים את מלאכת הקודש עד תום.

בברכת התורה,

שלמה אבינר

Aryeh Stern
Chief Rabbi Of Jerusalem

אריה שטרן
הרב הראשי לירושלים

בס"ד טבת תשע"ח

לכבוד

ידידי מכובדי הרב שאול דוד בוצ'קו שליט"א

שלום רב,

נהניתי בראותי את הכרך הבא שכתבתם בסדרה של "השולחן ערוך כפשוטו", ניכרת בו העבודה הגדולה והעמל הרב המושקעים בלימוד של כל ההלכות עם הביאור הקצר וההערות המחכימות והכל לפי פשוטם של דברים.

אכן זו היתה מגמה של דורות קודמים לכתוב קיצורים של שו"ע למען יהיו נגישים לכל אדם וגם לתלמידים צעירים וכבודו של כל מחבר במקומו מונח. אבל אתם הפלאתם לעשות בכתיבה של ההערות מבלי לבטל את הסדר המקורי של השו"ע ויפה עשיתם.

עם זאת נראה לי כי שיטתכם מתאימה באמת לנו בדור הזה כי אפשר להכניס את הכל במסגרת "אינטרנטית" כי אז יהא השימוש בספרים באמת מצוי לכל מי שדורש הלכה כפשוטה, שלא יצטרך להחזיק עשרות ספרים שאין להם כבר מקום על המדף.

לגופם של דברים מצאתי בספר הערה מעניינת על ההלכה (סי' קפב, ז) שאין מברכים על מים אחרונים ואתם מביאים את הטעם לכך שאין מברכים על הסרת סכנה.

בענין זה כדאי לציין את התוספות במסכת שבת (כה, ב, בדיבור המתחיל חובה) שם יש דיון בשאלה זו האם מברכים על נר של שבת שנחשב לדבר שבחובה ומובא החילוק בין נר של שבת לבין מים אחרונים בין דבר שבא לחזק את המצוה לבין דבר שענינו רק לצורך הצלה.

ממילא באמת קשה מדוע תיקנו ברכה על המעקה?

אולי צ"ל שהמעקה בא למנוע סכנה בעוד שהמים האחרונים באים לסלק את הסכנה שכבר ישנה דהיינו להסיר את המלח שנמצא על הידים לאחר הסעודה.

לסיום אחזור על ברכתי והערכתי למפעליכם בדברי התורה ובהרבצתה בישיבתכם המפוארת וישר כחכם.

בדידות
אריה שטרן
הרב הראשי לירושלים

הלכות רשויות שבת

סימנים שמ"ה – שס"ה

סימן שמ"ה – דין ארבע רשויות בשבת, ובו י"ט פעיפים.

בעשרים הסימנים הבאים, מסימן זה עד סימן שס"ה, השולחן ערוך דן במלאכת הוצאה, שהיא אחת ממלאכות שבת. בניגוד לשאר המלאכות אין במלאכת ההוצאה יצירה. שום דבר לא משתנה מכוחה. הגדרת המלאכה היא הכנסת חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד ולהיפך, או העברת חפץ ממקום אחד למשנהו, ברשות הרבים. ההוצאה מוגדרת מלאכה, כי יש משקל רב למיקום החפץ. שכן אי קיומו בהישג יד בעליו, מבטלת את התועלת שבו¹.

כבר הובהר, כי שני איסורים כלולים ב"הוצאה", העברה מרשות לרשות והעברה בתוך רשות הרבים. ההיגיון שבאיסור זה הוא, לאחר שכל ימות השבוע התפזרו ונפוצו כולם מתוך רשות היחיד כלפי חוץ, יום השבת מהווה פרק של הפסקה ותענוג, לצורך התכנסות פנימה, אל רשות היחיד, בה נעשה האדם פנוי ליצירת קשר פנימי עם בוראו. הפסקה זו מדגישה שרשות היחיד, מקום המגורים, הוא מקום המותר בטלטול. לעומת ההשבתה המוחלטת של רשות הרבים, בה הטלטול אסור מן התורה.

סימן זה דן בהגדרת שתי רשויות אלה. רשות היחיד בעגה ההלכתית אינה זהה או דומה לרשות היחיד, במושגים המוכרים לנו, שפירושה רשות פרטית. רשות הרבים אף היא, אינה זהה בדמיון מוחלט למה שאנו מכירים, כמתחמים השייכים לכל, אף שקיימת סימטריה מסוימת. בסימן זה נלמד על הגדרתן ההלכתית של שתי רשויות אלה.

יש שתי רשויות נוספות, מקום פטור וכרמלית. מקום פטור הוא מקום שאין בו מאפיינים של רשות היחיד או רשות הרבים. ומן התורה מותר להוציא משם לרשות הרבים ולרשות היחיד, ולהכניס אליה. מותר גם להזיז חפצים ברשות

1. ועיין בספרי בעקבות המחבר חלק ב' סימן י"ב הסבר רחב על מלאכת ההוצאה.

זו, ככל שרוצים. אלא שחכמים גזרו על חלק לא מבוטל משטחים אלה, המוגדרים מקום פטור, ואסרו את הטלטול מהם לרשות הרבים ולרשות היחיד, ואף בתוכם. רשות דרבנן זו קרויה "כרמלית". סוג נוסף של כרמלית הוא רשות יחיד שגם בה החילו חכמים את דיני הכרמלית, בין על הטלטול בתוכה, ובין על הטלטול ממנה החוצה, לרשות יחיד אחרת. מכאן נובעת כותרת הסימן "ארבע רשויות בשבת". כלומר, רשות הרבים, רשות היחיד, כרמלית, ומקום פטור. רשויות אלה, על כל פרטיהם והגדרותיהם, מוסברות כאמור, מכאן ועד סימן שס"ה, ובסימן זה נלמד על עקרונותיהם המרכזיים.

כבר בהקדמה צריך להדגיש, שבימינו אין חשש לאיסור תורה. כי בסעיף ז' הביא המחבר דעה, לפיה נתבטל בימינו כל העניין של הוצאה מן התורה, כי אין מרחב העומד בקריטריונים המאפיינים את רשות הרבים. וכפי שנראה, נתקבלה דעה זו להלכה, וכך נוהגים. עם זאת, רוב ההלכות שהביא המחבר הן לפי השיטה שגם בימינו קיים דין רשות הרבים.

סעיף א

^אארבע רשויות לשבת; רשות היחיד (א) ורשות הרבים (ב), כרמלית (ג) (פירוש 'רף מל', לא לח ולא יבש, אלא בינוני. הכא נמי לא רשות היחיד לפי שאין לו מחיצות, ולא רשות הרבים שאינו דומה לדגלי ^אברייתא שבת ו, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **רשות היחיד** – בתוכה מותר לטלטל, אבל ממנה לרשות הרבים, או מרשות הרבים אליה, אסור.

(ב) **ורשות הרבים** – בה הטלטול אסור מן התורה, הן בתוכה, הן ממנה לרשות היחיד, ולהיפך.

(ג) **כרמלית** – הטלטול בה מותר מן התורה. אלא שחכמים אסרו זאת, הן לרשות הרבים הן לרשות היחיד, והן בתוכה, ואף מכל הרשויות אליה. קיים סוג נוסף של כרמלית (יבואר בהמשך בהרחבה), שהיא בעצם רשות היחיד, בה חכמים אסרו את הטלטול, וגם ממנה לרשות יחיד אחרת. אמנם ממנה לרשות

מִדְבָּר, דִּלְאוּ לְהִלּוּכָא דְרַבִּים עֲבָדָא, רש"י (שבת ו, א ד"ה אינן) וּמְקוֹם פְּטוֹר (ד).

סעיף ב

¹איזהו רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות (ה) גבוהות עשרה טפחים (ו) ויש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר (ז), וכן חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה על ארבעה. וכן תל גבוה עשרה ורחב ארבעה על ארבעה (ח). הגה: יש אומרים דְּבָעִינָן פְּאֵלוּ² שם בברייתא ובכמה דוכתי.

שולחן ערוך כפשוטו

הרבים, ההוצאה אסורה מן התורה.
(ד) וּמְקוֹם פְּטוֹר – מרחבים שמן התורה אינם רשות הרבים או רשות היחיד. ואף חכמים לא השיתו עליהם איסור, ומותר לטלטל מהם לשאר רשויות, ולהיפך, ואף בתוכם מותר לטלטל ללא הגבלה.
(ה) מקום המוקף מחיצות – רשות היחיד מן התורה, הוא מרחב המוקף שלש מחיצות², לכל הפחות.
(ו) גבוהות עשרה טפחים – לפי מידותינו, שמונים ס"מ (80).
(ז) על ארבעה טפחים או יותר – תוך השטח צריך להיות (מלבד המחיצות) שלושים ושנים ס"מ, על שלושים ושנים ס"מ (32×32).
(ח) ורחב ארבעה על ארבעה – תל זה חסר אמנם מחיצות פיזיות, ובכל זאת הוא מבודד, בשל גובהו, מהמרחב סביבו³.

2. הרמב"ם סבור, כי מלבד מחיצות אלה נדרשת גם תחילת מחיצה רביעית, הנעשית בהעמדת לחי או קורה (מושגים שיוסברו בהמשך, בעזרת השם).

3. נקודה זו זקוקה להסבר מועט. כי הנה תל זה הוא כמין גבעונת קטנה, ללא מחיצות. והמחיצות הן הגורם העיקרי, מחמתו יוגדר מרחב מסוים כרשות יחיד. אכן ההסבר הוא, שיש הלכה מיוחדת בדיני מחיצות הנקראת "גוד אסיק מחיצתא" שפירושה, משוך והעלה את המחיצה. הווי אומר, מורדות תלולית זו נידונות כמחיצות, והם נמשכות מחלקן התחתון כלפי מעלה, ונעשית התלולית מוקפת מחיצות כביכול, מכל צדדיה.

ארבעה על ארבעה הן ואלכסונן (ט), וכמו שיתבאר לקמן סימן שמ"ט (י)
(הגהות אשירי פ"ק דשבת ותוס' עירובין דף נ"א).

מע"ף ג

¹כתלים המקיפים רשות היחיד, על גביהם רשות היחיד אפילו
אינם רחבים ארבעה (יא).

¹שם צט, ב בעיא ונפשטא.

מע"ף ד

¹חורים שפכתלי רשות היחיד, שכלפי רשות היחיד, הם רשות
היחיד (יב). הגה: ואם הם כלפי חוץ ואינם עוברים כלפי פנים, נדונים לפי
¹שם ז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) הן ואלכסונן – אורך האלכסון בכל מרובע של ארבעה טפחים על ארבעה
טפחים, הוא חמשה (5) טפחים, ושלוש חמישיות (3/5). מחדש הרמ"א, כי רק
ריבוע שצלעותיו באורך וברוחב חמשה טפחים ושלוש חומשי הטפח (5.3/5),
יוגדר רשות יחיד. אלא שלא התקבלה קולא זו על המחבר, כי לדעתו גם ריבוע
שצלעותיו ארבעה טפחים, מוגדר כרשות היחיד. מלבד זאת, רבו פוסקי אשכנז
שחלקו על פסיקת הרמ"א, בדין זה, לכן למעשה, אין להקל בכך.

(י) וכמו שיתבאר לקמן סימן שמ"ט – שם נפסק כי אסור לטלטל חפץ ברשות
הרבים, יותר מארבע אמות. עם זאת, בתוך מרובע של ארבע אמות, הטלטול
מותר. אלא שמלבד ארבע אמות אלה, הותר לטלטל עוד, כשיעור אלכסונו.
נמצא כי גודל המרובע הורחב, לחמש אמות ושלוש חומשי אמה (5.3/5), ומשם
למד הרמ"א דין זה.

(יא) אפילו אינם רחבים ארבעה – כתלים אלה מוגדרים רשות היחיד, גם אם
אין רוחבם ארבעה טפחים, ומשום שרק מכוחם, נעשה שטחם הפנימי רשות
היחיד.

(יב) הם רשות היחיד – בניגוד לחור בצד רשות הרבים, שאינו נידון כרשות
הרבים.

גָּבֵהֶן וְרַחְבָּן (יג), כמו שיתבאר סימן זה סעיף י"ג (ב"י בשם הרשב"א והמגיד).

סעיף ה

הַאֲוִיר רְשׁוּת הַיַּחֲדָה, הוּא רְשׁוּת הַיַּחֲדָה עַד לְרִקְיעַ (יד).

^ה שם I, א.

סעיף ו

וְאִפְּלוּ כִּלְיָ כִּגּוֹן תִּבְּהָ אוֹ מִגְדָּל אוֹ פְּנֵרֶת, אִם יֵשׁ לְרִבְעַ בּוֹ אַרְבַּעַה
עַל אַרְבַּעַה (טו) וְהוּא גְבוּהַ עֲשָׂרָה, הֵיאֵר רְשׁוּת הַיַּחֲדָה.

^י שם ח, א בשמעתא דכוורת.

שולחן ערוך כפשוטו

חור מפולש (פתוח) מצד לצד, נידון כרשות היחיד.

(יג) נְדוּנִים לְפִי גָבֵהֶן וְרַחְבָּן – כלומר זה ודאי, שאינם נידונים כרשות הרבים. אמנם הגדרתם המדויקת תיקבע, על פי מידותיהם. כי אם הן כרשות היחיד, הרי זו רשות יחיד. ואם אלו מידות כרמלית, הרי זו כרמלית. ואם מקום פטור, הרי זה מקום פטור. עם זאת, ישנם חורים שיידונו כרשות הרבים, וכפי שיתבאר בהמשך בעזרת השם.

(יד) עַד לְרִקְיעַ – בסעיף זה אנו למדים על ההבדל הגדול, בין רשות הרבים לרשות היחיד. רשות הרבים מוגבלת בגובהה, עד עשרה טפחים (כפי שיתבאר להלן בסעיף יב). אבל רשות היחיד, אינה מוגבלת כלל. על כן גם עמוד גבוה מאד ברשות היחיד, דינו רשות היחיד, אף שאינו רחב ארבעה על ארבעה טפחים. ואם זרק חפץ מרשות הרבים, והלה נח על גביו, חייב.

(טו) לְרִבְעַ בּוֹ אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה – כגון שהוא עגול או אליפטי, וניתן ליצור בקרבו ריבוע ששטחו ארבעה על ארבעה טפחים (4/4). כלי זה נידון אף ברשות הרבים, כרשות היחיד, גם כשאינו מחובר לקרקע. אבל כלי שאין בו מידות אלה, בטל לרשות הרבים, ונידון כמותה⁴.

4. משנה ברורה ס"ק ט"ז.

פעיף ז

איזהו רשות הרבים (טז), רחובות ושווקים הרחבים שש עשרה אמה (יז) ואינם מקרים (יח) ואין להם חומה (יט), ואפילו יש להם חומה, אם הם מפלשים משער לשער (כ) ואין דלתותיו נעולות בלילה (כא) (טור) הוי רשות הרבים. ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום, אינו רשות הרבים (כב).

שם צט, א. "בריש ערובין ו, ב בפירוש רש"י. "רש"י שם, וכן נראה דעת הרא"ש בפרק קמא דערובין (סימן ח) ובפרק ג דביצה (סימן ב) וסמ"ג וסמ"ק והספר התרומה והרוקח בסימן קע"ה והתוספות בפרק א דשבת (ו, ב ד"ה כאן) דמשמע קצת כן. וכן כתבו בפרק ו' דשבת (סד, ב ד"ה רבי). אבל הרמב"ם לא הזכיר תנאי זה בפרק יד, וכן כתב הרב המגיד בשם רמב"ן ורשב"א והסכים עמהם, וכן כתב בהגהות מרדכי ממסכת שבת שבסוף ערובין (סימן תנ), וכן כתבו הר"ן בסוף פרק במה אשה והריב"ש בתשובה שאף שאין ששים רבוא עוברין בו הוי רשות הרבים.

שולחן ערוך כפשוטו

(טז) איזהו רשות הרבים – פירוש, מרחב מיועד להילוך הרבים. לשיטה ראשונה זו, די במרחב נגיש לרבים, אף אם לא חולפים בו בפועל, בני אדם. ומשום שרק התנאים הפיזיים של המרחב, קובעים את דינו.

(יז) שש עשרה אמה – שמונה מטר, בקירוב.

(יח) ואינם מקרים – אבל מרחב מקורה נידון ככרמלית, כפי שגלמד בהמשך.

(יט) ואין להם חומה – מרחב ללא חומה נידון כרשות הרבים, גם אם חולפת בו דרך פתלתלה.

(כ) מפלשים משער לשער – אם הדרך החולפת משער לשער, ומוקפת בתים משני צדדיה, ישרה כסרגל, ובקצותיה רשות הרבים, תוגדר אף היא רשות הרבים. אבל אם הדרך מתעקלת, אין זו רשות הרבים, אלא כרמלית.

(כא) ואין דלתותיו נעולות בלילה – כי אם הן ננעלות, אין זו רשות הרבים, וזה מוסכם על המחבר.

(כב) אינו רשות הרבים – זו השיטה המקילה מאוד. והיא נלמדה מדגלי המדבר, שם חלפו בדרך, ששים רבוא מבני ישראל. והנה, אף שנאמרה שיטה זו רק כ"ש אומרים, ומקובל שדעת המחבר לפסוק כדעה הראשונה, הרי

סעיף ח

מבואות הרחבים שש עשרה אמה ומתקצרים בקצתן ואין בהם שש עשרה אמה, יש אומרים שאם ארפן לאורך רשות הרבים, הרי הם רשות הרבים (כג).

הרב המגיד בפרק יד בשם הרשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

למעשה התקבלה הדעה השנייה להלכה⁵.

עם זאת, לצורך הבנת המשך דברי המחבר, יש לדעת שרוב הדינים נכתבו על פי ההבנה שגם בימינו יש רשות הרבים, כסברת הדעה הראשונה. וזו היא כפי הנראה, דעתו ההלכתית של המחבר⁶.

(כג) הרי הם רשות הרבים (ראה איור)
– הכוונה לדרכים או כבישים ברוחב שש עשרה אמה, שחלקים מהם נעשים

5. מנהג המקילים מתבסס על דברי המחבר בהלכות שבת (סימן שג סעיף יח) שם כתב וזה לשונו: "והשתא דלית לן רשות הרבים גמור הוה כל רשות הרבים שלנו פרמלית, ודינו כחצר שאינה מערבת, ומתיר". הרי כי הקל בדין נשיאת תכשיטי נשים, ברשות הרבים, על פי הכלל שאין רשות הרבים בזמן הזה. ניתן להוכיח שסומכים על פסיקה זו, מן העובדה שברוב ערי ישראל הקימו עירוב אזורי, עליו סומכים שומרי המצוות ומטלטלים ברחובות ראשיים. והרי אין העירוב כשר אלא ברשות דרבנן, ובהכרח שנתקבלה הדעה המקילה, וכל הרחובות נידונים ככרמלית.

6. כי על אף שהקל המחבר בסימן ש"ג סעיף י"ח, לא נקט לקולא אלא בדין טלטול תכשיטים, שאיסורו נובע מגזירה דרבנן. על כן בצירוף הדעה שאין רשות הרבים, הקל בנשיאתם. אבל מהמשך הסימנים מוכח כי לדעתו יש דין רשות הרבים בימינו, שהרי דן בהרחבה בהלכות שונות הקשורות לרשות הרבים, ואם אין רשות הרבים, לא היה מקום לכתוב הלכות אלה. שכן דרכו של המחבר בחיבורו, להביא הלכות הנוגעות בעיקר למעשה. עוד צריך לדעת, שכאשר מביא המחבר דעה כ"יש אומרים", הרי כי אף שלא פסק כמותה, זו ודאי דעה לגיטימית, שלא נדחתה לגמרי מהלכה. על כן הבינו חכמי הדורות, שיש מקום לסמוך בדין רשות הרבים, על ה"יש אומרים" שהביא המחבר, ואשר מקורו בדעת ראשונים רבים. ועיין עוד ביביע אומר (חלק ט סימן לג), שם הביא טעמים נוספים, מדוע יש להחשיב את הערים שלנו ככרמלית, ומחזק מאוד את ההיתר לטלטל על ידי עירוב של צורות הפתח. ובנוסף, הרמ"א פסק מפורשות כיש אומרים זה, בסוף סימן שנ"ז.

סעיף ט

מבואות הרחבים של עשרה אמות ושליש, ושני ראשיהם מפלגים לרשות הרבים, שהוא רחב שש עשרה, יש אומרים שהוא רשות הרבים (כד).

י"הרא"ש בפרק קמא דערובין בשם ר"י.

סעיף י

לכל דבר שהוא ברשות הרבים (כה) אם אינו גבוה שלשה טפחים, אפילו הם קוצים או צואה שאין רבים דורסין עליהם, חשובים לשבת I, א.

שולחן ערוך כפשוטו

צרים יותר. וגם הקטע הצר מוגדר רשות הרבים מן התורה. כי משני גבולותיו, הדרך אכן רחבה שש עשרה אמה, והמחבר פסק כדעה זו.

(כד) יש אומרים שהוא רשות הרבים (ראה

איור) – מדובר במרחב כגון כביש, שרחבו פחות משש עשרה אמה, ויותר משלש עשרה אמה ושליש. כביש זה מחבר בין שני כבישים, המוגדרים בוודאות רשות הרבים. ולדעה זו, גם הוא נחשב רשות הרבים. ונראה שהמחבר פסק כדעה זו⁷.

(כה) שהוא ברשות הרבים – כגון כלי הנמצא ברשות הרבים.

7. כאן נדרשים אנו להסביר מהו ההבדל בין סעיף זה לקודמו. ונראה, שבסעיף הקודם לא הציב המחבר את רוחב המבואות כתנאי, כמו שכתב בסעיף זה, שניתן להגדיר מבואות אלה כרשות הרבים, רק אם אין רוחבם פחות משלשה עשרה ושליש אמות. כי בסעיף הקודם מדובר על קטע דרך שהוא ממש חלק מכביש שכולו רשות הרבים, ולכן לא משנה מה רוחב הקטע הצר שבו, תמיד יש להחמיר בו, ולדונו כרשות הרבים. מה שאין כן בסעיף זה, הכביש הצר אינו חלק מהכביש המרכזי, אלא רק מחבר בין שני כבישים שהם ודאי רשות הרבים.

בקרקע וְהָיִי רִשּׁוֹת הָרַבִּים (כו); ואם הוא גבוה שלשה, ומשלשה עד תשעה ולא תשעה בכלל, אם הוא רחב ארבעה על ארבעה (כז), הָיִי כַרְמְלִית (כח); ואם אינו רחב ארבעה על ארבעה, הָיִי מְקוֹם פְּטוּר (כט); וְאִם הוּא גָבוֹה תִּשְׁעָה טַפְחִים מְצַמְצָמִים (ל), וְרַבִּים מְכַתְּפִים עָלָיו (לא), הָיִי רִשּׁוֹת הָרַבִּים אִפִּילוּ אִינוּ רָחֵב אַרְבַּעַה; וְיֵשׁ מִי שְׁאוֹמֵר דִּהְיָה הַדִּין לְגָבוֹהַ מִתְּשַׁעָה וְעַד עֶשְׂרֵה, וְרַבִּים מְכַתְּפִים עָלָיו, הָיִי רִשּׁוֹת הָרַבִּים אִפִּילוּ אִינוּ רָחֵב אַרְבַּעַה (לב); וְיִמְעָשְׂרָה וּלְמַעַלָּה, אִם הוּא רָחֵב אַרְבַּעַה הָיִי רִשּׁוֹת ט"ש ח, א. רמב"ם בפרק יד. ה"ה ש"ש שם וכן כתב הטור. ט"ש בגמרא ז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(כו) וְהָיִי רִשּׁוֹת הָרַבִּים – אובייקט בגובה פחות משלשה טפחים, בטל לרשות הרבים.

(כז) רחב ארבעה על ארבעה – טפחים.

(כח) הָיִי כַרְמְלִית – שטח שאורכו ורוחבו ארבעה על ארבעה, מוגדר "חשוב". ואם אינו חלק מרשות הרבים או רשות היחיד, דינו כרמלית.

(כט) הָיִי מְקוֹם פְּטוּר – ומותר לטלטל ממנו, הן לרשות הרבים, והן לרשות היחיד.

(ל) תשעה טפחים מְצַמְצָמִים – גובה זה נוח מאד להנחת חפצים, לכן הוא חלק מרשות הרבים.

(לא) וְרַבִּים מְכַתְּפִים עָלָיו – לא די בגובה תשעה טפחים, אלא שהעוברים והשבים צריכים להניח את חפציהם במקום זה, ובכך זה מוגדר רשות הרבים.

(לב) שֶׁאִפִּילוּ אִינוּ רָחֵב אַרְבַּעַה – שתי שיטות פורטו במחבר. לשיטה הראשונה, רק גובה תשעה טפחים, נוח למשתמשי הדרך, והוא מוגדר רשות הרבים רק אם משתמשים בו. אבל למעלה מכך, אפילו מעט, אין זה רשות הרבים לשיטה זו.

אמנם לשיטה השנייה, אין צורך דוקא בתשעה טפחים מדויקים, אלא גם בין תשעה לעשרה, נחשב רשות הרבים ובתנאי שרבים משתמשים בו.

היחיד (לג); ואם לאו, הֵי מקום פטור (לד) אפילו אם יש בו מקום כדי לחק לְהִשְׁלִימוֹ לארבעה (לה).

סעיף יא

⁹גומא ברשות הרבים, אם אינה עמוקה שלשה הֵי רשות הרבים (לו). משלשה עד עשרה, אם רְחֵבָה אֶרְבָּעָה הֵי ⁹שם וכרבא וכן כתב הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(לג) **רחב ארבעה הוי רשות היחיד** – כפי שכבר למדנו, עמוד שגובהו עשרה טפחים, ושטחו ארבעה על ארבעה טפחים, נחשב רשות היחיד.
 (לד) **הֵי מקום פטור** – שטח זה הגבוה משלשה טפחים, וברוחב פחות מארבעה על ארבעה, אינו מקום חשוב, ואינו כרמלית. הוא גם לא בטל לרשות הרבים, ואף אינו מוגדר רשות היחיד, לכן הוא מקום פטור. ואפילו אם הוא ארוך ביותר, אין לו חשיבות, כי אינו רחב ארבעה טפחים.
 (לה) **מקום כדי לחק לְהִשְׁלִימוֹ לארבעה** – סוף המשפט אינו דן בעמוד, בו לא שייך "חוקקים להשלים". אלא כגון חומה הניצבת ברשות הרבים, שרוחבה הוא חמשה טפחים לפחות, ויש בדופנה חור, מצד רשות הרבים, שרוחבו ארבעה טפחים, ועומקו שלושה טפחים. וקיימת אפשרות לחקוק ולהוסיף בעומק החור, עד שיהיה ארבעה טפחים בתוך החומה. אין להתחשב בפוטנציאל זה, אלא רק במציאות העומדת נגד עינינו.⁸
 (לו) **הֵי רשות הרבים** – גומא שאין בעומקה שלשה טפחים, בטלה לרשות הרבים, כי אינה מקום חשוב.

8. מוסבר על פי הבית יוסף. ואף שהמשנה ברורה הסיק כי מדובר בעמוד הניצב בסמוך לקיר, והסביר כך משום שהסעיף כולו, דן בעמוד, מלבד הקטע אחרון שלו. אבל מדברי הבית יוסף משמע לא כך, והסברתי כפי המובא בדבריו, וה' יצילני משגיאות. יתכן אולי, שנמנע המשנה ברורה מלהסביר כפי פשטות המחבר בבית יוסף, ומשום שדין זה מפורש בהמשך בסעיף י"ג.

פְּרָמְלִית (לז); ואם לאו (לח), הָיִי מְקוֹם פְּטוֹר (לט); ואם היא עמוקה עשרה, הָיִי רְשׁוֹת הַיָּחִיד, וְהוּא שֶׁתֵּהָא רְחֵבָה אַרְבַּעַה (מ).

סעיף יב

רְשׁוֹת הָרַבִּים אֵינָה תּוֹפֶסֶת אֵלָא עַד עֶשְׂרֵה, אֲבָל לְמַעַלָּה מֵעֶשְׂרֵה הָיִי מְקוֹם פְּטוֹר (מא).

³מִשְׁנֵה שֵׁם ק, א. וּבִגְמָרָא ז, א כְּפִירוּשׁ רִשִּׁי.

סעיף יג

הָיִי רְשׁוֹת הָרַבִּים כְּלָפִי רְשׁוֹת הָרַבִּים, אִם הֵם גְּבוּהִים לְמַעַלָּה מִשְׁלֹשָׁה (מב), אִינֵם כְּרִשְׁוֹת הָרַבִּים, אֵלָא נִדּוּנִים לְפִי מִדּוּתֵיהֶם (מג).

⁴שֵׁם ז, ב וְכִרְבָּא.

שולחן ערוך כפשוטו

(לז) הָיִי פְּרָמְלִית – שטח ארבעה על ארבעה הוא מקום חשוב, שאינו בטל לרשות הרבים. אמנם בלתי אפשרי להגדירו רשות היחיד, כי אין לו גובה של עשרה טפחים, ולפי מידותיו יש לו דין כרמלית.

(לח) ואם לאו – אם אין ברוחב הגומא, ארבעה על ארבעה טפחים.

(לט) הָיִי מְקוֹם פְּטוֹר – כי אין זה מקום חשוב.

(מ) והוא שתהא רְחֵבָה אַרְבַּעַה – ובפחות מזה, נחשב הבור מקום פטור.

(מא) הָיִי מְקוֹם פְּטוֹר – על כן הזורק חפץ מרשות הרבים, והדביקו בחומה למעלה מעשרה טפחים, לא עשה איסור⁹.

(מב) אם הם גבוהים למעלה משלשה – והנמוכים משלשה טפחים, נידונים כרשות הרבים.

(מג) נדונים לפי מדותיהם – אם שטחם הוא ארבעה על ארבעה טפחים, ואינם בגובה עשרה טפחים, הם כרמלית. ומעשרה טפחים ומעלה, הם רשות

9. שער הציון (ס"ק מז) נקט אמנם, כי לכתחילה אין לזרוק, שמא ייפול. אלא שבדיעבד, אם זרק ונדבק, לא עשה איסור.

פעיף יד

ר' איזה הוא כרמלית, מקום שאין הלוך לרבים ש'כגון ים ובקעה (מד)
ואצטונות ואצטבא (פירוש אצטונות מקום שלפני החנויות שיושבים שם הסוחרים, ואצטבא
 הוא מקום שמניחין עליו פרקמטיא (מה)) **שלפני העמודים ברשות הרבים (מו),**
והיא רחבה ארבעה (מז) וגבוה משלשה ועד עשרה (מח), וקרן
זוית הסמוכה לרשות הרבים (מט) (וכגון מבואות שיש להן שלש
מחיצות ואין להם לחי או קורה ברביעית) (ג) (טור),¹ לרשות הרבים שהיא
יהר"ן שם. ש'ברייתא שם ז, א. ת"ש בפירוש רש"י. א"ש בגמרא, ופירש רש"י: קרן זוית
שנכנס בו בית לתוכו והניח מקרקעו לרשות הרבים. והפירוש שכתוב בטור והביאו הרב
רמ"א, הוא דעת הרמב"ם בפרק יד ה"ד, וכבר כתב הרב המגיד שיש חולקין עליו. ב"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

היחיד. ואם אינם רחבים ארבעה על ארבעה, הם מקום פטור.
(מד) ים ובקעה – אין בהם כבישים ודרכים, ואינם שטחי צעידה לרבים.
(מה) פרקמטיא – פירוש, סחורה.
(מו) שלפני העמודים ברשות הרבים – אצטונות ואצטבא אינם משטחים
 נוחים להליכה, מפאת עמודי או דוכני מכירה, הפזורים בהם¹⁰.
(מז) רחבה ארבעה – כי שטח פחות מארבעה על ארבעה טפחים אינו מקום
 חשוב, ולא גזרו עליו חכמים, לכן דינו מקום פטור.
(מח) וגבוה משלשה ועד עשרה – אבל שטח שמחיצותיו עשרה טפחים גובה,
 דינו רשות היחיד.
(מט) וקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים – כלומר, בית הבולט לרשות הרבים,
 ומקשה על הצעידה בסמוך לו. צדדיו וסביבתם אינם מוגדרים רשות הרבים,
 אלא כרמלית.
(ג) ואין להם לחי או קורה ברביעית – מבוי הוא כביש או דרך ללא מוצא,
 שבשלשת צדדיו מחיצות, ובהם פתחים לחצרות פנימיות. צדו הרביעי, פתוח

¹⁰. הסברנו על פי המ"ב. ויש מחלקים בין המרחב שלפני העמודים, לזה שבין העמודים. אבל
 בימינו, אין זה שייך למעשה.

מִקְרָה, יִתֵּל שֵׁשׁ בּוֹ אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה (נא) וְאִינוּ גְבוּהָ עֲשֶׂרָה
(נב), וְכֵן חֲרִיץ שֶׁהוּא אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה וְאִינוּ עֵמוֹק עֲשֶׂרָה (נג).
יִהְיֶה בְּפֶרֶק יד.

סעיף טו

י בית שאין תוכו עשרה וְקָרְיוֹ מְשֻׁלְּמוֹ לְעֲשָׂרָה (נד) וְיֵשׁ בּוֹ אַרְבַּעַה
י שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

לרשות הרבים. לדעת הרמ"א¹¹ מוגדר מקום זה מן התורה מקום פטור, אלא שחכמים גזרו עליו דין כרמלית. אבל לדעת המחבר, מן התורה זו רשות היחיד, אלא שחכמים אסרו את הטלטול בו. ולשתי הדעות אם ייסגר הפתח, אף באופן חלקי, על ידי לחי או קורה (מושגים שנסביר בעזרת השם, בסימן שסג), שוב הותר לטלטל בו¹².

(נא) וְיִתֵּל שֵׁשׁ בּוֹ אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה – טפחים.

(נב) וְאִינוּ גְבוּהָ עֲשֶׂרָה – כי הגבוה עשרה, דינו רשות היחיד.

(נג) וְאִינוּ עֵמוֹק עֲשֶׂרָה – אבל העמוק עשרה, נידון כרשות היחיד.

למעשה, הואיל ולהלכה התקבל שאין רשות הרבים, מלבד אם חולפים בו ששים ריבוא, מידי יום. נמצא שכל המרחבים שאינם רשות היחיד, נידונים ככרמלית, פרט למקומות שאין בשטחם ארבעה על ארבעה טפחים¹³.

(נד) וְקָרְיוֹ מְשֻׁלְּמוֹ לְעֲשָׂרָה – כלומר גובה המבנה, יחד עם עובי התקרה, הוא

11. שלהלכה סבור כשיטת הרמב"ם (הלכות שבת פרק יד הלכה ד), לפיו מקום המוקף שלש מחיצות, אינו מוגדר רשות הרבים מן התורה.

12. ובתנאי שמלבד סתימת הפתח בלחי או קורה, יעשו גם "שיתוף מבואות" (להלן בסימן שפו, יוסבר מושג זה). כי אסרו חכמים לטלטל אף במבוי המוקף מכל עבריו בחומה, ומשום שתושבי חצרות רבות משתמשים בו. מלבד אם יתחברו כולם באמצעות "שיתוף מבואות".

המחבר לא הביא דין זה כאן, מאחר ובסעיף זה פירט רק את דיני הכרמלית שמן התורה מוגדרים "מקום פטור", וחכמים החילו עליהם דין כרמלית. אבל המבוי לפי דעתו הוא רשות היחיד מן התורה, אלא שחכמים החילו עליו דין כרמלית לחומרה.

13. בהמשך נראה דעות, לפיהם לא שייך מקום פטור בכרמלית.

על אַרְבָּעָה (נה), תוכו כרמלית (נו) ועל גבו רשות היחיד (נז).^ה וְאִם חוקק בו ארבעה על ארבעה (נח), אפילו באמצע רחוק מן הכתלים, נעשה כולו רשות היחיד.
^ה שם.

פעיף טז

א' גג הבולט על מחיצות הבית, בענין שאין מחיצות הבית ניכרות (נט) לעומד על הגג, הֵי כרמלית ואפילו הוא גבוה ורחב הרבה;
 לערובין צב, א.

שולחן ערוך כפשוטו

עשרה טפחים.

(נה) וְיֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה – שטחו הפנימי הוא ארבעה על ארבעה טפחים.

(נו) תוכו כרמלית – כי בחלק הפנימי, אין עשרה טפחים גובה.

(נז) ועל גבו רשות היחיד – כי נתקיימו בגג זה כל התנאים הנדרשים לרשות היחיד. שטחו, ארבעה על ארבעה טפחים. וגובהו, עשרה.

(נח) ואם חוקק בו ארבעה על ארבעה – כלומר חופר באמצע המבנה, ויוצר בו שטח ארבעה על ארבעה, בגובה עשרה טפחים. המבנה כולו נעשה רשות היחיד, אף אם שטחו רב וגדול. על פי הכלל שלמדנו ולפיו, חורי רשות היחיד נידונים כרשות היחיד.

(נט) שאין מחיצות הבית ניכרות – גג מבנה זה, לא נתחדש בו דין "משיכת המחיצות" (כלפי מעלה), כי בליטת הגג חוצה, מונעת את ההבחנה במחיצות. על כן נידון מתחם הגג כשטח ללא מחיצות, שאינו רשות היחיד אלא כרמלית. ודע כי אין כל צורך שהמחיצות תהיינה זקופות, כדי לחדש דין "גוד אסיק", אלא גם אם הם בשיפוע גדול, אומרים שהמחיצות עולות. אלא שמקרה זה שונה, כי המחיצות אינן נראות כלל, כאמור. לכן המקום אינו נידון כרשות היחיד.

עוד יש לדעת, שהמשנה ברורה הביא בשם הגר"א, כי משטח הגג דינו מקום

ואם חלון פתוח לו מן הבית (ס) הָיָי כרשות היחיד. 'וכן זִיזִין (סא) הבולטים מן הכותל ויש בהם ארבעה על ארבעה, הָיָי כרמלית (סב) 'אלא אם כן חלון הבית פתוח להם (סג).

¹הרא"ש שם (פ"ט סימן ב). "טור.

מע"ף יז

^טחורי כרמלית אינם ככרמלית (סד), 'אלא הם נדונים לפי גבהם ורחבם (סה).

^טערובין פז, א. "טור והרב המגיד.

מע"ף יח

^כגָּדָר כרמלית שלא יהא פחות מארבעה על ארבעה (סו) ואינה ^כשבת ז, א.

שולחן ערוך כפשוטו

פטור, כי הוא למעלה מעשרה טפחים, מקרקע העולם. אבל אני בעוניי סבור כי לדעת המחבר, הואיל והגג נמצא באויר רשות היחיד, שהרי ממוקם על בית שהוא רשות היחיד, והגג הוא קרקעו.

(ס) **ואם חלון פתוח לו מן הבית** – כגון פתח בגג המבנה, שהגג כולו נידון מחמתו, כחורי רשות היחיד.

(סא) **זִיזִין** – כמין לוחות עץ או קורות, הקבועים על קיר המבנה, מבחוץ.

(סב) **הָיָי כרמלית** – כי אין להם מחיצות.

(סג) **חלון הבית פתוח להם** – במצב זה נידונים קורות אלה, כדין חורי רשות היחיד.

(סד) **אינם ככרמלית** – בניגוד לחורי רשות היחיד, שתמיד נידונים כרשות היחיד.

(סה) **לפי גבהם ורחבם** – שאם רוחבם ארבעה על ארבעה טפחים, הם כרמלית. פחות מכך, הם מקום פטור.

(סו) **מארבעה על ארבעה** – פחות מכך זה לא מקום חשוב, אלא מקום פטור.

תופסת אלא עד עשרה (סז), ולמעלה מעשרה הוי מקום פטור, וַיִּמִּים וְנִחָלִים (סח) מִמֵּיָא מִשְׁחִינָן (סט) הלכך הנוטל מהם מעל פני המים עד עשרה באויר, הוי כרמלית (ע); למעלה מעשרה בְּאֵוִיר, הוי מקום פטור (עא). הגה: בור העומד בכרמלית אפילו עמוק מאה אמה הוי כרמלית (עב), אלא אם כן הוא רחב ארבעה על ארבעה (עג), דאין מקום פטור בכרמלית, כמו שנתבאר בסמוך (עד).

^פ שם ק, ב וכתב חסדא ורבה, הרי"ף ורא"ש ורמב"ם בפרק יד.

סעיף יט

^פ מקום פטור הוא מקום שאין בו ארבעה על ארבעה (עה), וגבוה ^פ שם I, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(סז) עד עשרה – כי חכמים בתקנתם קבעו שהכרמלית תידמה לרשות הרבים, ואין להחמיר בה יותר מרשות הרבים. וברשות הרבים מעל עשרה טפחים, זה מקום פטור.

(סח) וַיִּמִּים וְנִחָלִים – שדינם כרמלית, כי אינם מקום להילוך בני אדם.

(סט) מִמֵּיָא מִשְׁחִינָן – מדידת הגובה מתבצעת משפת המים, ולא מן הקרקעית.

(ע) הוי כרמלית – ומדרבנן אסור ליטול מהמונח על המים, ולהניח ברשות הרבים וברשות היחיד, ולהיפך.

(עא) הוי מקום פטור – כדין אויר רשות הרבים, אשר מגובה עשרה טפחים ומעלה, מוגדר מקום פטור.

(עב) הוי כרמלית – למרות שאין בו רוחב ארבעה על ארבעה טפחים.

(עג) רחב ארבעה על ארבעה – ובכך הוא מוגדר רשות היחיד.

(עד) כמו שנתבאר בסמוך – זו דעת רמ"א, כמבואר בסעיף הבא. אבל למחבר, זה מקום פטור.

(עה) ארבעה על ארבעה – טפחים.

משלשה (עו) ולמעלה עד לרקייע; יאו חריץ שאין בו ארבעה על ארבעה ועמוק יותר משלשה (עז).¹⁰ וכן המחיצות הגבוהות משלשה ולמעלה ואין ביניהם ארבעה על ארבעה (עח). הגה: וכל זה דוקא בעומד ברשות הרבים, אבל בכרמלית אמרינן: מצא מין את מינו וניעור, ודינו ככרמלית (עט) (ר"ן פרק כיצד משתתפין והגהות מרדכי פרק ט"ו דשבת) (טור וב"י בשם רמב"ם). ויש חולקים ואומרים דאין חילוק בין רשות הרבים לכרמלית (פ) (רש"י ומ"מ פ"ד בשם רשב"א), אבל אם עומד ברשות היחיד לכולי עלמא דינו ירמב"ם בפרק יד. שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(עו) וגבוה משלשה – כי בפחות מכך, בטל המקום לרשות הרבים או לכרמלית.
 (עז) ועמוק יותר משלשה – אבל בפחות, הוא בטל לרשות הרבים או לכרמלית.
 (עח) ואין ביניהם ארבעה על ארבעה – טפחים, הלכך אינו מקום חשוב, אלא מקום פטור. אם היו המחיצות פחות משלשה טפחים, היה המקום בטל לרשות הרבים או לכרמלית.
 (עט) ודינו ככרמלית – מן התורה מוגדרת הכרמלית מקום פטור, נמצא כי כרמלית ומקום הפטור הם כמו רשות אחת. וכשהגדירו חכמים מרחב מסוים ככרמלית, נידון גם המקום הסמוך לו ככרמלית.
 (פ) דאין חילוק בין רשות הרבים לכרמלית – לא הגיוני שנחמיר בכרמלית, יותר מרשות הרבים. ואם ברשות הרבים נידון שטח שרחבו פחות מארבעה על ארבעה, כמקום פטור, כך גם בכרמלית. ונראה שכך היא דעת המחבר¹⁴, על כן יש מקום להקל בשעת הדוחק.

14. כי המחבר לא העתיק כאן בשולחן ערוך את דברי המחמירים שהביא בבית יוסף. אמנם דעת הכף החיים (אות קכב) שיש להחמיר. שאלה זו מעשית במקום שאסור לטלטל את מפתח הבית, כגון שאין עירוב. ומבקשים דיירי הבית לנעול אותו, העיצה לכך היא להחביא את המפתח במקום פטור, סמוך לדלת. ונראה לי, שבשעת הצורך, אפשר לסמוך על המקילים.

כרשות היחיד (פא) (ב"י).

שולחן ערוך כפשוטו

(פא) דינו כרשות היחיד – כי מרחבים זעירים ברשות היחיד, נידונים כחורי רשות היחיד.

סימן שמ"ו

דיני עירובין מן התורה, ובו ג' סעיפים.

בסימן זה נלמד על הפעולות הכלולות במלאכת הוצאה, שאיסורה מן התורה. להבנת הדינים, צריך להקדים שהחיוב על מלאכת הוצאה חל רק אחר שלש פעולות – "עקירה, הולכה והנחה". כלומר, על החפץ להיות מונח ברשות מסוימת, להיעקר ממנה, משם יעבירו אדם לרשות שנייה, שם יונח.

סעיף א

^א(א) מן התורה אין חייב אלא במוציא (ב), ומכנים (ג), וזורק (ד), ומושיט (ה) מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד; וחכמים אסרו מכרמלית לרשות היחיד או לרשות הרבים, או מהם לכרמלית (ו); ^באבל מקום פטור, מותר להוציא ^אשבת ו, א. ובדף צו, א. ^בברייטא שם ו, א ובדף ח, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **הקדמה לסעיף** – הסעיף מפרט מספר דרכי העברה, מרשות הרבים לרשות היחיד ולהיפך, שכולן אסורות מן התורה. הוא גם מלמד על האיסור שהטילו רבנן, על העברה מכרמלית. וגם, מתי אסור להעביר מרשות לרשות, דרך מקום פטור.

(ב) **במוציא** – כגון שאוחז חפץ בידו, ומעבירו ברגליו מרשות היחיד לרשות הרבים.

(ג) **ומכנים** – היינו, לוקח בידו מרשות הרבים, ונכנס לרשות היחיד, שם מניחו.

(ד) **וזורק** – החפץ נח ברשות אחרת מחמת זריקתו, ולא שאחז בידיו והכניס.

(ה) **ומושיט** – כגון שניצב ברשות אחת, ומחדיר חפץ לרשות אחרת.

(ו) **או מהם לכרמלית** – חכמים חידשו שהכרמלית תיחשב רשות בפני עצמה, ואסרו להוציא משם או להכניס לשם, בין מרשות הרבים בין מרשות היחיד.

ולחכמים ממנו לרשות היחיד ולרשות הרבים, ומהם לתוכו (ז).
 יאבל העומד ברשות היחיד ומוציא, או מכנים או מושיט וזורק
 לרשות הרבים, דרך מקום פטור (ח) או איפכא, חייב. יוכן לא
 יעמוד אדם על מקום פטור ויקח חפץ מיד מי שעומד ברשות
 הרבים ויתננו למי שעומד ברשות היחיד, או איפכא (ט). ולהחליף
 דרך מקום פטור ברשויות דרבנן (י), ^היש אוסרים (יא) ויש מתירים
 (יב) (עיין לקמן סימן שע"ב סעיף ו' (יג)).

^יברייטא שם ה, ב וכתנא קמא. הרא"ש והר"ן והרמב"ם בפרק יד ורבנו יונה. ^יברייטא
 שם ו, א וח, ב. ^ההרא"ש בשם הרז"ה והראב"ד, והסכים עמהם מהא דערובין דף פז וכן
 כתב הרשב"א. ^יהרי"ף שם ורמב"ם בפרק טו כמו שכתב הרב המגיד שם ושכן הורו
 גדולי המורים.

שולחן ערוך כפשוטו

(ז) ומהם לתוכו – במקום פטור אין כל איסור, אפילו דרבנן, ומותר לכתחילה
 להוציא ולהכניס.
 (ח) דרך מקום פטור – כגון שחלף באוויר רשות הרבים, מעל עשרה טפחים,
 טרם נח על הקרקע.
 (ט) איפכא – ההחלפה אסורה מדרבנן, כי אף שחלף במקום פטור, ואף הונח
 שם, הרי בסופו של דבר, הועבר מרשות הרבים לרשות היחיד.
 (י) ולהחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן – כגון מכרמלית לרשות היחיד
 ולהיפך. דין זה רלוונטי גם לימינו, כי אף שאין רשות הרבים, יש כרמלית.
 (יא) יש אוסרים – כי חכמים הגדירו את הכרמלית כרשות הרבים.
 (יב) ויש מתירים – כי יש כאן שני איסורים דרבנן. בכרמלית עצמה יש איסור
 דרבנן, וגם איסור ההעברה דרך מקום פטור, הוא דרבנן. ואין גוזרים גזירה
 לגזירה. למעשה, אפשר לסמוך על שיטה זו.¹
 (יג) עיין לקמן סימן שע"ב סעיף ו' – שם אסר הרמ"א להוציא מבית לראש
 הכותל, שהוא מקום פטור, ומשם לחצר אחרת. מזה מוכח, שדעתו להחמיר

1. על פי הכלל שיש ויש הלכה כדעה שנייה. בפרט בזה, שהספק הוא לגבי איסור דרבנן.

סעיף ב

מ"ן התורה אין חייב אלא במעביר ארבע אמות ברשות הרבים (יד); וחכמים אסרו להעביר ארבע אמות בכרמלית (טו). וְיָם וּבְקָעָה, תִּירֵי גִּנְיֵי כְרָמְלִית נִינְהוּ (טז) ומותר לטלטל מזו לזו תוך ארבע אמות.

¹שבת ו, א.

סעיף ג

(יז) ¹קַרְפָּף (פירוש, מקום שמוקף מחיצות בלא קרוי, כמו חצר) (יח) יותר מבית ²שבת ז, א וערובין טז, ב דרשות היחיד גמור הוא.

שולחן ערוך כפשוטו

במחלוקת הנזכרת בסעיף שלנו, ואין היתר להחליף בין שתי רשויות, גם אם הניח בינתיים על שטח, ששתי הרשויות מותרות בו.
(יד) במעביר ארבע אמות ברשות הרבים – כגון שעוקר חפץ, ומניחו במרחק ארבע אמות.

(טו) בכרמלית – כי הטילו על כרמלית את דיני רשות הרבים.

(טז) תִּירֵי גִּנְיֵי כְרָמְלִית נִינְהוּ – תרגום: שני סוגי כרמלית הם. אם כי, למרות היותם סוגים שונים, הרי שמם כרמלית, ולכן נידונים כרשות אחת.

(יז) הקדמה לסעיף – בהקדמה לסימן שמ"ה הוסבר, כי יש שני סוגי כרמלית. האחד הוא מקום פטור, ומן התורה אין בו כל איסור, אבל חכמים גזרו על חלקם, דין כרמלית. והאחר הוא רשות היחיד, שלפעמים החשיבוה לכרמלית, ואסרו לטלטל בה. דגמים רבים לו, לסוג השני של הכרמלית. אחד מהם הוא הקַרְפָּף, המובא בסעיף זה, שהוא מתחם מוקף גדרות, מה שמאפיין רשות יחיד, אבל אינו מיועד למגורים. אם שטחו גדול מ"בית סאתים", שהוא שטח ברוחב חמישים אמה ובאורך מאה אמה, כלומר חמשת אלפים אמות מרובעות ($50 \times 100 = 5000$) שהוא בערך 1152 מטר מרובע, הטלטול בו אסור מדרבנן. אבל הוא עדיין רשות היחיד מן התורה, והמוציא ממנו לרשות הרבים חייב.

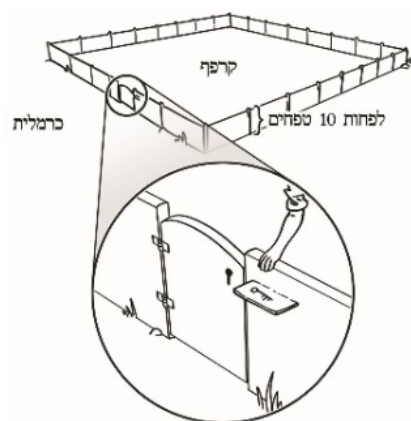
קִאֲתִים שלא הוקף לדירה, אסרו חכמים לטלטל בו ^טאלא תוך ארבע אמות (יט), וְמוֹתֵר לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ לְכַרְמְלִית אַחֵר, כְּגוֹן בְּקָעָה הַעוֹבֶרֶת לִפְנֵיו (כ). הגה: ולכן מותר ליקח מִפֶּתַח מְכַרְמְלִית שֶׁלִּפְנֵי גִינָה (כא) לַפְתּוֹחַ וּלְנַעוֹל (כב) וּלְהַחֲזִיר הַמִּפְתָּח אֵלָיו (כג) (טור), וּבִלְבַד שֶׁלֹא יֵהָא ^טעֲרוֹבִין שֵׁם וְכָג, ב. שם סז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(יח) בלא קרוי, כמו חצר – אם יש שם קרוי, אין זו כרמלית, אלא רשות היחיד.

(יט) אלא תוך ארבע אמות – כי החמירו בשטח זה, כמו בכרמלית.

(כ) בְּקָעָה הַעוֹבֶרֶת לִפְנֵיו – אף כי יש לאסור הוצאה זו, שהרי מן התורה דין הקרפף הוא רשות היחיד, ואין להוציא מתוכה לכרמלית. ראו חכמים להתיר זאת, כי לא הכל יודעים שנתחדש דין כרמלית על הקרפף. ואם תיאסר ההוצאה ממנו לכרמלית, יסברו כי הקרפף נידון כרשות יחיד, והטלטול בו מותר.

(כא) מותר ליקח מִפֶּתַח מְכַרְמְלִית שֶׁלִּפְנֵי

גִינָה (ראה איור) – מדובר על גינה גדולה, שמן התורה דינה רשות יחיד, אבל חכמים אסרו לטלטל בה, כדין כרמלית. אמנם מתוך כרמלית אל הגינה, התירו לטלטל.

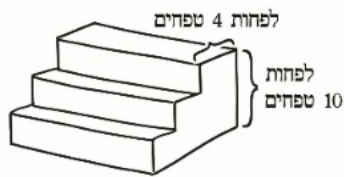
(כב) לַפְתּוֹחַ וּלְנַעוֹל – את הגינה. הסיבה לסגירת הגינה היא כדי למנוע כניסה מבעלי חיים².

(כג) וּלְהַחֲזִיר הַמִּפְתָּח אֵלָיו – לכרמלית. כי לא אסרו לטלטל מְכַרְמְלִית לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד, אותה הגדירו חכמים ככרמלית.

2. על כן אין מניעה שהמפתח יונח בקרבת מקום, בהישג יד.

בניהם אֶסְקָפָה שהיא רשות היחיד (כד), כגון שהיא גבוה עשרה ורחבה ארבעה (כה), או שיש לה שני מחיצות (כו) מן הצדדין שהם רחבים ארבעה (כז) ומשקוף עליה רחבה ארבעה (כח), דאז הוי רשות היחיד (כט) אף על פי

שולחן ערוך כפשוטו

(כד) אֶסְקָפָה שהיא רשות היחיד (ראה איור)

– האֶסְקָפָה היא מפתן הממוקם על סף הגינה, ושטחה גבוה מרשות הרבים או מהכרמלית. לכן אינה בטלה להם, אלא מוגדרת רשות נפרדת.

(כה) שהיא גבוה עשרה ורחבה ארבעה –

אז דין המפתן הוא רשות היחיד, ומותר לטלטל בתוכו. אבל האיסור לטלטל מהכרמלית למקום זה, נותר על כנו.

(כו) או שיש לה שני מחיצות (ראה איור) –

להבנת הענין הבא, נסביר את המושג "פי תקרה יורד וסותם". במקום בו ניצבות שתי מחיצות זו מול זו, וגובה שתיהם עשרה טפחים לפחות, והמרחב בין שתי המחיצות ארבעה טפחים לפחות, ומעליהם תקרה, הרי זו רשות היחיד, כי אומרים "פי תקרה יורד וסותם". כלומר, המחיצה כביכול משתפלת, משפת התקרה כלפי מטה. בכך מוגדר שטח זה

כרשות יחיד המוקפת בארבע מחיצות. שתים אמיתיות, ושתים דמיוניות.

(כז) שהם רחבים ארבעה – טפחים.

(כח) ומשקוף עליה רחבה ארבעה – טפחים.

(כט) דאז הוי רשות היחיד – כי אומרים "פי תקרה יורד וסותם". ובתנאי

שהתקרה מעל האסקופה, גבוהה עשרה טפחים לפחות. אסור להכניס מפתח מכרמלית למקום זה, כי הוא רשות היחיד גמורה, שמותר לטלטל בתוכה.

שאינה גבוה עשרה (ל). מיהו אסור להכניס מאסקפה לרשות היחיד (לא) או איפכא, דחיישין שמא לא יהיה התקרה ארבעה (לב), ואז אם אין האסקפה גבוה שלשה, יש לה הדין שלפניה (לג); ואפילו אם גבוה שלשה (לד), מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית (לה) אמרינן מצא מין את מינו וניעור (לו), כמו שנתבאר סימן שמ"ה³. וכן אם התקרה רחבה הרבה ואין לה מחיצות מן הצדדים, דינה כרשות שלפניה. וכן בגגין שלנו הבולטין לפני הבתים (לז),

שולחן ערוך כפשוטו

(ל) אף על פי שאינה גבוה עשרה – למרות שבאסקופה עצמה, אין גובה עשרה. המחיצות שגובהם עשרה טפחים והתקרה שעל גבם, מגדירים מקום זה, רשות היחיד.

(לא) אסור להכניס מאסקפה לרשות היחיד – מדובר על מפתן בפתח הבית, שאם היה מוגדר רשות היחיד, לא היה כל איסור להכניס ממנו לבית. אלא שרבנן אסרו זאת, כמוסבר ברמ"א.

(לב) דחיישין שמא לא יהיה התקרה ארבע – שמא יקטן רוחב התקרה מארבעה טפחים, ולא יהא בו דין "פי תקרה יורד וסותם". במצב זה, דין האסקופה הוא כדין הרשות שלפניה, כרמלית או רשות הרבים.

(לג) יש לה הדין שלפניה – ככל שטח, המתבטל לרשות בה נמצא, כשאינו בגובה שלשה טפחים.

(לד) ואפילו אם גבוה שלשה – טפחים, הוא עדיין מקום פטור, כי אינו רחב ארבעה טפחים.

(לה) שכל רשויות שלנו הם כרמלית – מכאן מוכח שהרמ"א פוסק כדעת היש אומרים, לפיהם אין רשות הרבים, בזמן הזה.

(לו) מצא מין את מינו וניעור – כלומר מן התורה נחשבת הכרמלית מקום פטור, ואם בסמוך לכרמלית נמצא מקום פטור נוסף, הם מתחברים יחד. וכשם שאסור לטלטל בכרמלית, כך אסור לטלטל בשטח שהתחבר עם הכרמלית.

(לז) בגגין שלנו הבולטין לפני הבתים – כעין גגון, שלפני הבתים.

3. סעיף י"ט.

דינם כרשות שלפניהם (לח) (הגהות מרדכי פרק קמא דשבת סימן תנ) *.

* (עיין לעיל סימן שמה סעיף ז ובמה שציינתי שם).

שולחן ערוך כפשוטו

(לח) דינם כרשות שלפניהם – השטח תחתם נידון כמו זה שלפניו, מאחר ואין מחיצות לגגונים. ולא נתחדש בהם "פי תקרה יורד וסותם", כי דין זה נאמר רק בשתי מחיצות ניצבות זו מול זו. וממילא אסור להוציא מן הבית למקום זה, וכן להכניס ממקום זה לבית. הדינים הנזכרים כאן, כולם נוגעים למקומות כגון ערים או מושבים וכדומה, בהם לא הוקם עירוב סביב. אבל אם האזור מוקף בעירוב, מותר לטלטל בו, ולהוציא מן הבית וכדומה⁴.

4. בתנאי שנעשה עירוב חצרות, או שיתופי מבואות, שיוסברו בעזרת השם מסימן שס"ו.

סימן שמ"ז

על איזה הוצאה חייב מן התורה, ובו פעיף אחד.

סימן זה כולו מבוסס על הדעה לפיה יש רשות הרבים מן התורה. כדי להתחייב במלאכת הוצאה, נדרש האדם לבצע שלושה שלבים. עקירת החפץ ממקום הנחתו, העברתו, והנחתו ברשות השנייה. הסימן דן על אדם שעשה רק חלק מהמלאכה, או סייע לחברו להוציא או להכניס, מה דינו.

פעיף א

^אמן התורה אינו חייב אלא כשעוקר חפץ מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים (א), או איפכא, אבל פשט ידו לפנים, וחפץ בידו (ב), ונטלו חברו העומד בפנים (ג), או שפשט ידו לחוץ (ד) וחפץ בידו ונטלו חברו העומד בחוץ (ה), שזה עקר וזה הניח, שניהם פטורים (ו) ^באבל אסור לעשות כן מדרבנן (ז). ואם פשט ידו לפנים ^אפשוט בריש שבת במשנה וגמרא. ^בכן כתבו התוספות והרא"ש והר"ן, מפני שמכשיל את חברו.

שולחן ערוך כפשוטו

- (א) **והניחו ברשות הרבים** – כלומר, החיוב מן התורה חל רק על אדם שעשה שלושה שלבים, עקירה העברה והנחה.
- (ב) **וחפץ בידו** – אדם זה עשה שני שלבים: עקירה והעברה. ההנחה, לא נעשתה על ידו.
- (ג) **ונטלו חברו העומד בפנים** – המלאכה הושלמה ביד החבר, שהניח.
- (ד) **שפשט ידו לחוץ** – הנמצא בפנים עשה שני שלבים, עקר והעביר.
- (ה) **ונטלו חברו העומד בחוץ** – החבר עשה את השלב השלישי, שהניח.
- (ו) **שניהם פטורים** – כי אף אחד מהם, לא עשה מלאכה שלימה.
- (ז) **אסור לעשות כן מדרבנן** – כך גזרו חכמינו, לבל יתחכמו לעבור על דברי תורה.

וחפץ בידו והניחו לתוך יד חברו העומד בפנים (ח), או שפשט ידו לפנים ונטל חפץ מתוך יד חברו העומד בפנים והוציאו לחוץ, שנמצא שהעומד בחוץ לבדו עקר והניח (ט), הוא חייב וחברו פטור אבל אסור (י), וזאפילו אם העומד בחוץ הוא אינו יהודי (יא), אסור מפני שהוא כנותנו על מנת להוציא (יב). והוא הדין (יג) להוציא ידו לחוץ והניחו ביד חברו העומד בחוץ (יד), או שננטל¹ שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) והניחו לתוך יד חברו העומד בפנים – הנחה על יד החבר המצוי בפנים, דינה כהנחה ברשות היחיד.

(ט) שהעומד בחוץ לבדו עקר והניח – שלושת השלבים נעשו על ידו, כי נטילת החפץ מיד חברו, נחשבת עקירה מרשות היחיד.

(י) פטור אבל אסור – כי אף שהחבר לא עשה דבר, הרי סייע לעשיית איסור¹.

(יא) ואפילו אם העומד בחוץ הוא אינו יהודי – הגוי נטל חפץ מן העומד בפנים, והניחו בחוץ. גם זה אסור, אף שהיהודי לא עשה כלום, וגם לא הכשיל את הגוי, שאינו מצווה על ההוצאה.

(יב) שהוא כנותנו על מנת להוציא – למראית עין נדמה שהגוי עשה הוצאה זו, לצורך היהודי. ואין היתר לבקש מנוכרי, לעשות מלאכה לצורך יהודי. ומפאת מראית העין אסור, אף שהנוכרי הוציא לצורכו.

(יג) והוא הדין – עד כאן עסק המחבר במלאכה שעשה העומד בחוץ. מעתה ידון על האיסור שהעומד בפנים עושה, והעקרון בשניהם זהה.

(יד) והניחו ביד חברו העומד בחוץ – נמצא כי העומד בפנים השלים את המלאכה, שהרי גם עקר גם העביר וגם הניח.

1. אם לולי עזרתו, לא היה החבר יכול לעשות איסור זה, הרי המסייע עובר על איסור מן התורה – "וְלִפְנֵי עֹזֵר לֹא תִתֵּן מִכֶּשֶׁל", שפירושו, אל תגרום לאדם להיכשל באיסור. אך אם היה יכול לקחת את החפץ בלעדיו, הרי הוא עובר על איסור דרבנן של "מסייע בידי עוברי עבירה".

מיד חבירו העומד בחוץ, והכנים בפנים (טו), שהעומד בפנים חייב שהוא עקר והנחת, והעומד בחוץ פטור אבל אסור (טז).

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) והכנים בפנים – העומד בפנים, הוא שעשה את כל השלבים.

(טז) פטור אבל אסור – בגלל שמכשיל את העומד בפנים.

סימן שמ"ח

דין המושיט מרשות לרשות, ובו סעיף אחד.

ההושטה היא הוצאת חפץ מרשות לרשות, בעוד העושה זאת אינו זז ממקומו, אלא עומד ברשות אחת. כגון שנמצא ברשות היחיד, ומושיט את ידו אל הרשות השנייה, ומניח בה חפץ. כבר הוסבר שכדי להתחייב במלאכה זו צריך האדם לעשות שלושה שלבים, לעקור חפץ ממקומו, להעביר את החפץ אל הרשות השנייה, ולהניחו שם. סימן זה דן על המושיט חפץ לרשות השנייה, אלא שעדיין לא הניחו. דינים אלו אינם שייכים כיום, כי מקובל שאין לנו רשות הרבים. וגם בזמנם הייתה זו מציאות מאוד לא שכיחה, אבל נוכל ללמוד ממנה את המשקל הרב שנתנו חכמים לגזירתם, לבל יבואו לזלזל בהם. וגם מתי הושם גבול למשקל הרב הזה, כפי שנבאר בעזרת השם בתוך הסימן.

סעיף א

^אהיה עומד ברשות היחיד והוציא ידו מלאה פירות לרשות הרבים ^בבתוך עשרה (א), בשוגג, מותר להחזירה לאותו חצר (ב) ואסור להושיטה לחצר אחר (ג); ואם במזיד, אסור אפילו להחזירה לאותו ^אשבת ג, ב. ^בממשמעות הגמרא, וכן כתב הרב המגיד בפרק יג ה"כ.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) בתוך עשרה – כי רק גובה זה מוגדר רשות הרבים. אבל למעלה מעשרה, זה מקום פטור. ואם אחז את הפירות מעל גובה זה, לא עשה כל איסור, ורשאי להחזיר את ידו למקומה.

(ב) מותר להחזירה לאותו חצר – מאחר וכל עוד לא הונח החפץ, לא נעשתה מלאכה בשלמותה, ויכול להחזיר את ידו עם הפירות למקום עומדו.

(ג) ואסור להושיטה לחצר אחר – לרשות שלו אכן מותר להושיט. אבל לחצר אחרת, אם היא שייכת לאדם אחר, ולא עשו עירוב, פשוט שאסור להוציא לשם. החידוש הוא, שאפילו אם מוציא לחצר אחרת השייכת לו עצמו, עדיין

חצר (ד). ייִשׁ אומרים דִּהְיֵי מְלִי כשהוציאה מבעוד יום (ה), אבל אם הוציאה משחשיכה מותר להחזירה שמא ישליכם מידו ויבא לידי חיוב חטאת (ו).¹ במה דברים אמורים כשהוציאה לרשות

יֵהָרָן בשם התוספות והרב המגיד בשם הרמב"ן והרשב"א.¹ בית יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

אסור. כי מעביר דרך רשות הרבים, ובכך לא התירו, לכן יחזיר את החפץ למקומו. ואם יש דרך להעביר לחצרו השנייה, בלא שהחפץ יעבור ברשות הרבים, יעשה כן. ובלבד שישב תחילה את הפירות למקומם.¹

(ד) אסור אפילו להחזירה לאותו חצר – זהו קנס שקנסו חכמים.

קשה להבין עניין זה. כי אם הוציא במזיד, כנראה שלא אכפת לו מההלכה. ואיזו תועלת יש בהטלת קנס כזה, שלא להשיב את היד למקומה. וכי יש סיכוי בעולם שפתאום יחזור בתשובה, וימנע לא רק מהנחה ברשות הרבים, אלא גם מהשבת ידו למקומו. ואף יישאר על עומדו עד מוצאי שבת, כשידיו מושטות חוצה מליאות בפירות? הרי אין היתכנות כזאת. יתכן אולי, שביקשו חכמים ללמד כמה קשה הדבר להפר את צו התורה, עד שכך צריך לקנוס את העושה כן בחומרה רבה, הגם שוודאי לא ישמע.

(ה) כשהוציאה מבעוד יום – לדעה הראשונה, קנסו רק את המוציא בשבת, לבל יחזיר. אבל אם התחיל בהיתר, כלומר הוציא לפני שבת, לא ייקנס. מה שאין כן לדעה זו, קנסו דווקא את המוציא מבעוד יום, כי לא סיים את המלאכה טרם כניסת שבת. וקנסוהו עקב רצונו להשלים את חציה השני של המלאכה, בשבת. ואף שזו רק חצי מלאכה, גם היא אסורה.

קנס זה אף הוא תיאורטי לגמרי, מאחר וכמעט אין מציאות כזו, להתחיל את ההושטה טרם כניסת שבת, ולסיימה אחר כניסת השבת. בעיקר משום שיש פרק זמן של בין השמשות, המוגדר ספק חול ספק שבת.

(ו) ויבא לידי חיוב חטאת – אם יבא האדם לעשות איסור יותר גדול, אין לקנסו, אלא יש להתיר את השבת היד למקומה. כל זה תיאורטי, ולא מעשי.

1. על פי ביאור הלכה ד"ה להושיטה.

הרבים, אבל אם הוציאה לכרמלית בכל גוונא מותר להחזירה (ז).

שולחן ערוך כפשוטו

אבל אפשר ללמוד מכך הוראה חינוכית חשובה, טרם ענישת החניך, צריך לוודא שהקנס אכן יעזור להשיבו למוטב. אך אם הקנס יגרום חלילה תוצאה הפוכה, ויגרום שיאחז בדרכו הרעה, ודאי שאין לקנסו.
(ז) בכל גוונא מותר להחזירה – כי אין כל חשש לאיסור תורה.

סימן שמו"ט

דין ארבע אמות ברשות הרבים, ובו ה' פעיפים.

בתורה מסופר כי מאכל המן שירד לבני ישראל במדבר, נלקט על ידם כל ששת ימי השבוע. אבל בשבת לא יצאו ללקוט, כי ביום שישי קיבלו כולם כפל מנות, גם לשישי וגם לשבת. כדי שביום השבת יישארו במקומם, ולא יצאו, כמפורש בתורה (שמות טז כט) "וְרָאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשֶּׁבֶת עַל כֵּן הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי". מִקְּמוֹ כולל שתי משמעויות, האחת היא ביתו של אדם, שכולו מוגדר "מקום" האדם.¹ והאחרת היא, המקום בו נוכח האדם ברשות הרבים. שטח זה גודלו כגודל המרחב הנדרש לשכיבה ברשות הרבים, ואף הוא מוגדר "מקומו". ובתוכו, רשאי אדם לטלטל לכאן ולשם. סימן זה דן מה נקרא מקומו של אדם ברשות הרבים.

פעיף א

^אכל אדם יש לו ארבע אמות ברשות הרבים שיכול לטלטל בהם (א). ^בומודדים לו באמה שלו (ב), ואם אמתו קטנה נותנים לו ארבע ^אפשוט בערובין מח, א. ^בשם מסקנת הגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **שיכול לטלטל בהם** – כגון, אם חפץ מסוים מונח במרחק ארבע אמות ממנו, רשאי לקרבו אצלו. ואם יש חפץ אחר בצד הפוך, בתוך ארבע אמותיו, אינו רשאי לקרבו. כי עליו להחליט היכן למקום את הריבוע שגודלו ארבע אמות על ארבע אמות.

(ב) **ומודדים לו באמה שלו** – האמה היא מידת המרחק שבין המרפק של האדם, עד קצה אצבעו השלישית, הקרויה אמה. המרחק הרגיל והבינוני הוא בדרך כלל ששה טפחים (כ-48 ס"מ), אבל אדם שזרועו ארוכה יותר, גם

1. אם כי המושג ביתו הורחב מאד, כפי שנלמד להלן בדיני תחומין.

אמות בינוניות של כל אדם שכל אחת מהן ששה טפחים (ג) (ועיין לקמן סימן שצ"ו).

סעיף ב

יארבע אמות שאמרו, הן ואלכסונן שנמצא שהם חמשה אמות ושלשה חומשים (ד). ויש מי שאומר שמארבע אמות עד חמשה ושלשה חומשים פטור אבל אסור (ה).

^ישם נא, א וכפרוש רש"י וכן כתבו התוספות והרא"ש שם בשם רבנו תם ורמב"ם בפרק יב. ^יהרב המגיד בשם הראב"ד.

סעיף ג

המותר לו לאדם לעקור חפיץ מרשות הרבים וליתנו לחבירו שאצלו^ה המשנה שם צה, ב וכרבי יהודה. רמב"ם בפרק יב מהלכות שבת.

שולחן ערוך כפשוטו

חישוב האמה שלו, גדול יותר. שהרי כשאדם זה שוכב ומותח את ידיו ורגליו, הוא תופס שטח גדול מארבע אמות רגילות, ולפי זה גם השטח שהותר לו לטלטל, גדול יותר.

(ג) שכל אחת מהן ששה טפחים – ניתן למדוד לפי האמה שלו רק להקל, ולא להחמיר. על כן לכל אדם יש לפחות ארבע אמות, כפול ארבעים ושמונה ס"מ (4×48).

(ד) חמשה אמות ושלשה חומשים – כבר הוסבר, שאת מיקום המתחם, בו רשאי האדם לטלטל, קובע האדם עצמו. ולאחר שיחליט היכן יעמוד, מותר לו לטלטל בתא השטח שבחר, במרחב של חמש אמות ושלש חמישיות האמה (5 3/5) לכל צד.

(ה) פטור אבל אסור – דעה זו סבורה, כי מדין תורה אכן מותר. אלא שחכמים גזרו, שלא לסמוך על היתר זה. ודעת המחבר כדעה הראשונה².

2. על פי הכלל "סתם ויש, הלכה כסתם". ובמיוחד כאן, שזו מחלוקת בדין דרבנן. אמנם המשנה ברורה כתב שהסכמת האחרונים לאסור. אבל למעשה אין נפקא מינה, מאחר ומקובל שאין רשות הרבים בזמן הזה, ובכרמלית ודאי שאפשר להקל.

בתוך ארבע אמותיו (ו) וחבירו י' לחבירו שאצלו (ז), אף על פי שהחפץ הולך כמה מילין ברשות הרבים (ח), ובלבד שלא יוציאנו חוץ מתחום שלו (ט); ויש מי שאוסר (י) (ועיין לעיל סימן ש"א סעיף מ"ב (יא)).

הרב המגיד בשם הראב"ד והרז"ה וכן כתב הרא"ש בשמו. 'הרי"ף לדעת הרז"ה, והרב המגיד שם בפרק יב בשם הרמב"ן.

סעיף ד

^חהיו שְׁנַיִם, מקצת אַמוֹתָיו של זה בתוך אַמוֹתָיו של זה, כגון שיש ^חמשנה שם מה, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) בתוך ארבע אמותיו – כי מותר לאדם להעביר חפץ "בשטח שלו".
 (ז) לחבירו שאצלו – כי גם לחברו יש ארבע אמות מרובעות, ורשאי להעביר בשטח שלו.
 (ח) כמה מילין ברשות הרבים – כי האדם הוא שנאסר בעשיית מלאכה בשבת, ולא החפץ. ובהעברה כזו, אין האדם עושה כל מלאכה.
 (ט) חוץ מתחום שלו – להלן בהלכות תחומין נלמד כי אסור לצאת מתחום שבת, כלומר שלא להתרחק יותר מאלפיים אמה לכל רוח. ולא רק האדם נאסר בכך, אלא גם החפצים נאסרו בהוצאה אל מחוץ לתחום. נמצא כי ההעברה מאדם לאדם הותרה, רק כל עוד נותר החפץ בתוך התחום.
 (י) ויש מי שאוסר – כי אף שלא נעשתה כאן מלאכה, הרי במציאות הועבר חפץ ברשות הרבים, ממקום למקום, נמצא כי נעשתה כאן מלאכה בשיתוף כולם. גם לדעה זו, האיסור הוא דרבנן. להלכה, ניתן לסמוך על הדעה הראשונה³.
 (יא) ועיין לעיל סימן ש"א סעיף מ"ב – שם הובאה האפשרות לאחוז בתפילין שהונחו ברשות הרבים בביזיון, ולהביאם פחות פחות מארבע אמות, מחבר לחבר, עד הבאתם למקום שמור.

3. כי סתם ויש אורמים הלכה כסתם, בפרט בזמננו שקיבלנו שאין רשות הרבים, אלא כרמלית.

ביניהם ששה אמות, מביאין ואוכלין באמצע ובלבד שלא יוציא כל אחד מתוך שלו לתוך של חבירו (יב). היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהם, כגון שבין שְׁנַיִם החיצונים שמונה אמות, האמצעי מותר עם כל אחד מהחיצונים במה שארבע אמותיו מובלעים בתוך שלו, ושְׁנַיִם החיצונים אסורים זה עם זה (יג).

סעיף ה

^טאסור להוליך חפץ פחות פחות מארבע אמות (יד) 'ואפילו בין השמשות ואפילו בכרמלית (טו).

^טרבנו ירוחם בחלק ו בשם מר שר שלום והכלבו מהא דקוק ברשות הרבים, שבת מב, א ומהא דגדשו סאה, שם קנג, א. 'תוספות והמרדכי בפרק ג דערובין.

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) **מתוך שלו לתוך של חבירו** – לכל אדם יש ארבע אמות, לא יותר. וכשמצויים שני חברים, ראובן ושמעון, זה לצד זה, הרי יש לראובן ארבע אמות, ולשמעון ארבע אמות. אלא ששמעון יוכל להניח חפץ מחוץ לארבע האמות של ראובן (כי אלו ארבע אמותיו שלו), בעוד שראובן עצמו לא יוכל להוציא מחוץ לארבע אמותיו.

(יג) **ושְׁנַיִם החיצונים אסורים זה עם זה** – כי לשני החיצונים אין כל שטח משותף. אבל החיצוני בצד ימין יוכל לתת לאמצעי, בתוך תא השטח המשותף לשניהם. והאמצעי יוכל להעביר הלאה, אל השלישי, כפי שלמדנו בסעיף הקודם.

(יד) **פחות פחות מארבע אמות** – כלומר אם עקר האדם חפץ ממקומו ברשות הרבים, והניחו במרחק שלוש אמות, לא יוכל הוא עצמו לשוב ולהעבירו הלאה. ורק אם יסייע לו אדם אחר, הדבר מותר, כפי שראינו בסעיף ג'.

(טו) **ואפילו בכרמלית** – יש כאן שלושה איסורי דרבנן, שהרי האיסור להוציא בכרמלית הוא מדרבנן. ובין השמשות הוא ספק יום וספק לילה, ואינו אסור אלא מדרבנן. וגם האיסור לטלטל פחות פחות מארבע אמות הוא מדרבנן, ובכל זאת נאסר הדבר.

להבנת דין זה, צריך לדעת את הכלל הבא: בדרך כלל, לא גזרו חכמים גזירה לגזירה. כלומר, לאחר שאסרו דבר מה, לא הוסיפו איסור אחר, שיימנע את האדם מלהיכשל בגזירה הראשונה. אבל כשיש מצב מסוים בו הצטרפו מספר גזירות דרבנן יחד, שכל אחת מהן מונעת אותנו, לבל ניכשל באיסור תורה, כמו בסעיף שלנו, שאסרו חכמים לטלטל בין השמשות, שמא זה אכן שבת. ואסרו לטלטל פחות פחות מארבע אמות, שמא יוליק יותר מארבע אמות. ואסרו את הטלטול בכרמלית, שמא יטלטלו גם ברשות הרבים. במצב כזה, כל האיסורים קיימים⁴.

4. אמנם האיסור קל יותר, ולכן יש מקום להתיר במקום הפסד, או עבור חולה.

סימן ש"נ

דין המוציא ראשו ורובו מרשות לרשות, ובו ג' פעיפים.

סימן זה דן במציאות מאוד לא שכיחה. עומד אדם ברשות היחיד, פושט את ידו לרשות הרבים, ומזיז חפצים המונחים ברשות הרבים, מכאן לשם, ולא יותר מארבע אמות. השאלה היא מתי הדבר מותר, ומתי הוא אסור. ואף שאין איסור בפעולה עצמה, קיים חשש שיכניס החפץ לרשותו.

פעיף א

^אעומד אדם ברשות היחיד ומוציא ידו לרשות הרבים ומטלטל שם חפצים ^בשאינם צריכים לו במקום שהוא עומד, שנוטלן מכאן ומניחן כאן (א), ^גובלבד שלא יעבירם ארבע אמות; ולא חיישינן שמא יביאם אליו, כיון שאינם צריכים לו במקום שהוא עומד שם. הילכך מותר לעמוד ברשות הרבים, ליטול מפתח ברשות היחיד, ולפתוח שם (ב), וכן מרשות היחיד לרשות הרבים. ^דאבל לא יעמוד ברשות היחיד ויוציא ראשו לרשות הרבים וישתה שם (ג), או איפכא, אלא אם כן יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה (ד) ^אמשנה ערובין צח, ב וכתנא קמא. ^בשם צט, א בגמרא אמשנה שלא יעמוד וכו'. ^גשם במשנה. ^דמשנה שם צט, א.

שולחן ערוך כפשוטו

- (א) שנוטלן מכאן ומניחן כאן – עוקר חפצים מרשות הרבים, ומניחם במקום אחר ברשות הרבים, אבל גופו נותר על עומדו, ברשות היחיד.
- (ב) ולפתוח שם – כגון שיש מפתח בדלת, וביכולתו להכניס את ידו אל רשות היחיד, ולפתוח שם.
- (ג) וישתה שם – השתיה נאסרה, כי מתוך צימאון, הוא עלול להכניס את הכוס עם המים, מרשות הרבים לרשות היחיד.
- (ד) למקום שהוא שותה – אין חשש שיכניס את הכוס, כי גופו נמצא באותה

דכיון שהוא צריך לאלו המים, חיישינן שמא יביאם אליו. ^האבל מותר לעמוד ברשות היחיד או ברשות הרבים ולשתות בכרמלית, או איפכא (ה). ^וויש מפרשים דחפצים הצריכים לו היינו כלים נאים שהוא צריך להם, אבל אם הם כלים שאינם נאים מותר לשתות מהם אף על פי שלא הוציא ראשו ורובו אלא שהושיט צוארו לבד (ו). ^זושאר טלטולים, חוץ משתיה, אפילו כלים נאים מותר לטלטל, שלא גזרו אלא בכלים נאים ובשותה בהם שהוא מקרבן לפיו (ז).

^השם בגמרא וכרבא. ^והרב המגיד בפרק טו בשם יש מפרשים וזה דעת הרמב"ם שם. ^זהרב המגיד לדברי הרמב"ם שם.

שולחן ערוך כפשוטו

רשות, בה הוא שותה¹.

(ה) ולשתות בכרמלית, או איפכא – כי הכנסה מכרמלית אסורה מדרבנן, ואיסור השתיה כשעומד ברשות אחת, וראשו ברשות הרבים, אף הוא גזירה דרבנן, לבל יכניס מים למקום עומדו. וכיון שאין גוזרים גזירה לגזירה, במקרה זה מותר.

(ו) אלא שהושיט צוארו לבד – שיטה זו באה להקל. כי לפיה, האיסור המדובר כאן הוטל רק על כוסות יפים וכדומה שהאדם מגלה בהם עניין, ומחמת זה מבקשם להכניסם לרשותו, מלבד רצונו לשתות.

(ז) שהוא מקרבן לפיו – לשיטה זו, שלא באה להחמיר, מותר לטלטל כלים נאים ברשות הרבים, כשבמקום עומדו אינו זקוק להם. למעשה, הלכה כדעה ראשונה. אבל כאמור, מציאות זו אינה שכיחה.

1. ואין לומר שזה אסור בגלל שפיו נחשב כרשות היחיד, מאחר ופיו נידון כמקום פטור (תוספות עירובין כ, א ד"ה לא).

סעיף ב

^חלא יעמוד אדם ברשות הרבים וְיִשְׁתֵּין או ירוק ברשות היחיד (ח)
^טאו בכרמלית (ט), או איפכא, אפילו אם הוציא פיו (י) וְאָמְתוֹ (יא)
 לחוץ (יב).

^חמשנה שם צח, ב. ^טהרא"ש בפרק ו' דשבת לכולי עלמא.

סעיף ג

רוקו שנתלש בפיו ומוכן לזרקו, ^ייש מי שאומר שלא ילך ארבע
 שם בעיא ולא נפשטא וכתבו התוספות שם בערובין צג דאסור להוציא. ^יוכרבי יהודה
 במשנה שם צח דמשמע דלא פליג תנא קמא אהא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) וְיִשְׁתֵּין או ירוק ברשות היחיד – כי בעומדו ברשות הרבים, נחשב כל דבר
 המונח בידו או בגופו, כמונח ברשות הרבים. על כן הוא נידון כמוציא מרשות
 הרבים לרשות היחיד.²

(ט) בכרמלית – אפילו ההוצאה מרשות הרבים לכרמלית נאסרה בידי חכמים.
 (י) אפילו אם הוציא פיו – כי למרות שפיו אכן בחוץ, גופו, המוציא את הרוק,
 ניצב ברשות אחרת.

(יא) וְאָמְתוֹ – הכוונה לאיבר מינו. פעולה זו נאסרה כיון שהשתן יוצא מגופו
 הממוקם ברשות היחיד. וכשמשתין אל רשות הרבים, השתן המצוי בגופו
 נעקר מרשות היחיד, ומונח ברשות הרבים.³

(יב) לחוץ – כשנמצא האדם ברשות הרבים או בכרמלית, רשאי הוא לרוק או
 להשתין במקומו, כי אף שגוף האדם נחשב בדרך כלל רשות יחיד, אין זה אלא
 כשנוכח ברשות היחיד.

2. אמנם כיון שזו מלאכה שאינה צריכה לגופה, אין בזה איסור תורה, שהרי אין לאדם צורך
 שהשתן יוטל דווקא ברשות הרבים.

3. המשנה ברורה מביא בשם הגר"א שבכרמלית מותר, כי הגמרא סיימה סוגיא זו בתיקו. ואין זה
 דומה לעומד כולו ברשות היחיד, שאז אסור לו להוציא גם לכרמלית.

אמות ברשות הרבים עד שירוק (יג).

שולחן ערוך כפשוטו

(יג) עד שירוק – כי בהילוכו מטלטל את הרוק, הנמצא בפיו, ארבע אמות. אמנם אין בכך איסור תורה, כי אין רצונו שהרוק יהא בחוץ, אלא שלא יהא בגופו, על כן בכרמלית אין להחמיר.

סימן שנ"א

דין המושיט ידו לצנור ברשות הרבים לשתות, ובו פעיף אחד.

להבנת סימן זה צריך להזכיר את ההלכה הקובעת ש"כל פחות משלושה, כלבוד דמי". פירוש, שני גופים שהמרחק בינם פחות משלושה טפחים, נחשבים כמחבורים. להלן בדיני מחיצות, נלמד בעזרת השם כי מחיצה העשויה מעמודים דקים, שהרוחב בינם פחות משלושה טפחים, נחשבת מחיצה. בסימן זה מדובר על צינור המונח על יד הגג, אשר בהיותו קרוב מספיק לרשות היחיד, נידון אף הוא כרשות היחיד. על פי הקדמה זו נוכל להבין, בעזרת השם, את הסימן.

פעיף א

א"ל יעמוד אדם ברשות הרבים ויחבר ידו למזחלה, שהוא צנור ארוך מונח לאורך הגג, בתוך שלשה טפחים סמוך לגג, ולקבל המים ממנה. שכיון שהוא בתוך שלשה סמוך לגג, חשוב כגג ואסור (א), בין אם הוא למעלה מעשרה או למטה מעשרה (ב);
 א"מ שנה בערובין צט, ב ובגמרא שם וכשיטת רש"י, טור.

שולחן ערוך כפשוטו

לא יעמוד אדם ברשות הרבים ויחבר ידו למזחלה (ראה איור) –

(א) ואסור – כי דין הגג הוא רשות היחיד, והמזחלה הסמוכה לה בתוך שלושה, גם היא רשות היחיד. וכשמצמיד את ידו למזחלה, כדי לקבל מים, ומזיז אותה הלאה משם, הרי זה עוקר מים מרשות היחיד, ומוציאם אל מקום עומדו, כלומר לרשות הרבים.

(ב) למעלה מעשרה או למטה מעשרה – דווקא הצינור. אבל המבנה עצמו,

אבל מותר לקלוט מן האויר (ג) אפילו אם ידו תוך שלשה למזחילה (ד). ¹היתה מזחילה בולטת שלשה מן הגג (ה), וכן סתם צנור שבולט שלשה, יכול לחבר ידו אליהם ולקבל המים (ו), וכגון שאין בהן ארבעה על ארבעה (ז) והן למטה מעשרה (ח); ¹אבל אם יש בהן ארבעה על ארבעה (ט), או ¹אפילו אין בהם ארבעה על ¹כשם פשוט בגמרא. ¹ברייתא שם. ¹שם בפרוש רש"י כפי שיטתו.

שולחן ערוך כפשוטו

צריך בהכרח להיות גבוה מעשרה טפחים, כדי שיהא רשות היחיד. כי רק אז הצינור הסמוך אליו נידון גם הוא כרשות היחיד, ואפילו אם יוצב בגובה פחות מעשרה טפחים מרשות הרבים.

(ג) **לקלוט מן האויר** (ראה אזור) – כלומר, ידו מורחקת במעט מן הצינור, ולא נוגעת, לבל תוציא מרשות היחיד. והמים זורמים אליה מעצמם, כך יוצא שהוא כלל לא עקר מרשות היחיד, על כן מותר.

(ד) **תוך שלשה למזחילה** – אף כי ידו מצויה בתוך שלשה, אין בה דין לבד, החל רק בדברים מקובעים למקומם.

(ה) **בולטת שלשה מן הגג** – במרחק זה, לא נחשב הצינור חלק מרשות היחיד.

(ו) **ולקבל המים** – כי המים יוצאים ממקום פטור.

(ז) **שאין בהן ארבעה על ארבעה** – אבל בארבעה על ארבעה טפחים, הרי הם כרמלית, ואסור להוציא משם לרשות הרבים.

(ח) **והן למטה מעשרה** – בהמשך הסעיף נראה כי ממזחילה המוצבת למעלה מעשרה טפחים, אף ששטחה פחות מארבעה על ארבעה, אסרו חכמים לקחת מים, באופן ישיר, שמא יהא הצינור רחב ארבעה על ארבעה טפחים. אבל בפחות מעשרה טפחים, לא גזרו, כי גם אם תהא המזחילה רחבה ארבעה על ארבעה, זהו איסור דרבנן, ואין גוזרים גזירה לגזירה.

(ט) **יש בהן ארבעה על ארבעה** – במזחילות כאלה אסור, כי דינם כרמלית.

ארבעה, והן למעלה מעשרה, אסור (י).

שולחן ערוך כפשוטו

(י) אסור – כאמור, משום גזירה.

סימן שנ"ב

הקורא בספר ונתגלגל מרשות לרשות, וכו' ב' במעיפים.

הַאֲסָקָה היא מדרגת סף, במפתן הכניסה אל הבית. וגבוהה מעט מן הרחוב העובר לפני הבית, שדינו רשות הרבים. אֲסָקָה שגובהה עשרה טפחים, דינה רשות היחיד. ובפחות מעשרה טפחים, דינה כרמלית.

גג של בית שגובהו עשרה טפחים לפחות, דינו רשות היחיד. עם זאת, שונה דינו במעט מן האסקופה. כי האסקופה משמשת לכניסה ויציאה של הבית, וניצבת בשטח רשות הרבים, המשמש מעבר לאנשים, מה שאין כן גג של בית. סימן זה דן בספר תורה הכרוך ומגולגל סביב מקלות עץ המכונים "עצי חיים", שהאדם האוחז בו, ניצב על האסקופה או על הגג, ובטעות נשמט צד אחד של הספר מידו, והתגלגל הלאה, כשקצה אחד מוחזק ביד העומד על האסקופה או על הגג, והקצה השני התרחק לכיוון רשות הרבים.

למעשה, הנידון המובא בסימן זה, אינו שכיח כלל. אבל הוא מלמד על היתרים שהתירו חכמים, משום כבודם של כתבי הקודש. כי הנה התורה צויתה שלא לזלזל בכתבי הקודש, ויש בכך איסור הנלמד מן הפסוק לֹא תַעֲשֹׂן כֶּן, לַה' אֱלֹהֵיכֶם, כְּכַתּוּב בַּפֶּרֶשֶׁת רֵא (דברים יב, ג-ד) וְנִתְצַתֶּם אֶת מִזְבְּחֵיכֶם, וְשִׁבְרֵתֶם אֶת מִצְבְּתֵיכֶם, וְאֲשֵׁרֵיכֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ, וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיכֶם תִּגְדְּעוּן; וְאִבַּדְתֶּם אֶת שִׁמְיֵיכֶם, מִן הַמָּקוֹם הַהוּא לֹא תַעֲשֹׂן כֶּן, לַה' אֱלֹהֵיכֶם.

סעיף א

אֲהַקִּירָא בַסֵּפֶר עַל הַאֲסָקָה וְנִתְגַּלְגַּל רֹאשׁ הָאֶחָד מֵהַסֵּפֶר מִיָּדוֹ, מִשְׁנָה בַּעֲרֻבִין צו, ב'.

שולחן ערוך כפשוטו

ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו (ראה

איור) -

ונשאר ראש השני בידו, גוללו אצלו (א). אפילו נתגלגל חוץ לארבע אמות (ב), וּאִפִּילוּ ברשות הרבים והאסקופה ברשות היחיד, משום בזיון כתבי הקדש התירו (ג). הגה: דְּרָפִים דְּרָסִי עַל הָאֶסְקָפָה (ד). ודוקא כתבי הקדש, אבל בשאר דברים אסור, אפילו לא נפלו אלא לכרמלית (ה). (המגיד פט"ו והרשב"א).

³כאוקימתא דרבה שם בגמרא צח, א, וכן כתבו הרי"ף ורא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **גוללו אצלו** – אף שבגלילתו מכניס את הספר מרשות הרבים לרשות היחיד, מותר, כדי למנוע פגיעה בכתבי הקודש. ובעצם אין כאן חשש לאיסור תורה, מאחר וקצה הספר תפוס ביד העומד ברשות היחיד, מה שגורם שהספר לא ייחשב כמונח ברשות הרבים. אמנם אם הספר שהתגלגל אינו קדוש, אסור לגלגלו ולהחזירו לכרמלית, כי יש איסור דרבנן על הכנסת החלק הנמצא ברשות הרבים, לרשות היחיד.

(ב) **אפילו נתגלגל חוץ לארבע אמות** – בתוך רשות הרבים, ובגלילת הספר, הוא מעביר ארבע אמות ברשות הרבים. ואם האסקופה רשות היחיד, הוא מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד.

(ג) **התירו** – כי היות ולא כל הספר מונח ברשות הרבים, אין זו עקירה מרשות הרבים. וכדי למנוע פגיעה בקדושת הספר, התירו להכניסו.

(ד) **דְּרָפִים דְּרָסִי עַל הָאֶסְקָפָה** – כוונת הרמ"א להסביר מדוע היקל המחבר בדיון זה. והסיבה היא כאמור, למניעת ביזוי כתבי הקודש. שהרי בני אדם החולפים על האסקופה, ידרסו על הספר, ויבזוהו.

(ה) **אפילו לא נפלו אלא לכרמלית** – לכאורה היה מקום להקל בגלילתו, משתי סיבות. האחת, למרות שהספר נמצא בכרמלית, הוא אינו מונח שם. אף אם היה מונח, איסור הכנסתו הוא דרבנן. ובכל זאת לא הקילו בכך חכמינו, ואסור להכניס את הספר¹.

1. בית יוסף כתב שיש מקילים בכרמלית להכניס אפילו שאר ספרים, כי איסור זה דומה כגזירה לגזירה. שהרי הסיבה העיקרית מחמתה נאסרה גלילת הספרים, בעודו אוחד בצד אחד, היא שמא יגלגלו פנימה, כשהוא מונח ברשות הרבים. נמצא כי זו גזירה לגזירה, ולכאורה יש להקל. עם זאת

סעיף ב

יִהְיֶה קורא בו על הגג ונתגלגל ראשו האחד מידו, עד שלא הגיע לעשרה טפחים התחתונים הקרובים לארץ, גוללו אצלו (ו); הגיע לעשרה טפחים התחתונים, אם הכותל מְשַׁפֵּעַ בְּעֵנִין שָׁנַח עָלָיו (ז), אסור לגוללו אצלו (ח); וכדי שלא יעמוד בבזיון, הופכה על הכתב (ט). ואם אינו משופע, כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אצלו (י).

יכמנה וכאוקימתא דגמרא שם דמתניתין כולה רבי יהודה היא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) **גוללו אצלו** – אף שאנשים אינם חולפים ושבים על הגג, מותר לגלול את הספר. מאחר והקצה השני, שאינו מונח בידו, נמצא במקום פטור. שהרי רשות הרבים מגיעה עד עשרה טפחים, ולמעלה משם זה מקום פטור.

(ז) **אם הכותל מְשַׁפֵּעַ בְּעֵנִין שָׁנַח עָלָיו** – אם סוף שיפוע הגג מצוי בפחות מעשרה טפחים, הספר נידון כמונח ברשות הרבים. שכן הוא נח שם, על השיפוע.

(ח) **אסור לגוללו אצלו** – אל הגג, לבל יכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד.

(ט) **הופכה על הכתב** – ואף שבדרך כלל אין להפוך ספר, כי יש בכך פיחות בכבודו. הפיכתו במקרה זה נדרשת, לבל יונח בביזיון.

(י) **גוללו אצלו** (ראה איור) – כי אף שהגיע לאוויר רשות הרבים, אינו מונח שם.

כתב המחבר שאין לזוז מדברי גדולי הראשונים, למרות הקושי בדבריהם. ולולא דמסתפינא, הייתי אומר שאין במקרה זה גזירה לגזירה, אלא שתי גזירות במקביל, ולכן החמירו כאן. גזירה אחת על ספר לא קדוש, שלא להכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הגם שקצהו האחד תפוס ביד. וגזירה אחרת, שלא לטלטל מכרמלית לרשות היחיד, ואלו שתי גזירות, שאינן קשורות זו לזו. ובמצב שהזדמנו יחד שתי גזירות, לא מקילים, הגם שאין גוזרים גזירה לגזירה. כך נראה לי להסביר את דבריהם הקדושים של הראשונים.

סימן שנ"ג

דיני זיוין ברשות הרבים, ובו ג' סעיפים.

סימן זה דן על העברת חפצים מרשות יחיד לחברתה. פעולה זו מותרת באופן עקרוני, אבל קיים חשש לנפילת החפץ אל רשות הרבים, תוך כדי העברה, וזה יגרור את הרמתו הבאתו והכנסתו אל רשות היחיד. מתי אוסרים זאת, ומתי לא גזרו.

סעיף א

^אשני בתים בשני צדי רשות הרבים והם של אדם אחד (א), או של שְׁנַיִם וְעָרְבוּ (ב), אם שניהם שְׁוִים (ג) מותר לזרוק מזה לזה; ^בואם אחד גבוה מחבירו, אסור לזרוק מזה לזה (ד) ^גאלא אם כן הם כלי חרס וכיוצא בהם, שְׁאֵם יִפְּלוּ יִשְׁבְּרוּ (ה). ^דבמה דברים אמורים, ברשות הרבים עוברת ביניהם, אבל אם היתה כרמלית עוברת ^אשבת צו, א ובערובין פה, ב. ^בשם וכרב. ^גהרמב"ם בפרק טו. ^דהרב המגיד שם בשם הרשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

- (א) של אדם אחד – הטלטול בין שני בתים, השייכים לאדם אחד, מותר.
- (ב) של שְׁנַיִם וְעָרְבוּ – מן התורה מותר לטלטל גם מבית אדם אחד, לבית אדם אחר. אבל חכמים אסרו זאת, אם לא עשו עירוב חצרות, כפי שיתפרש בסימן שס"ו. אחר שֶׁעָרְבוּ, אין איסור להעביר מרשות לחברתה, אפילו מדרבנן.
- (ג) אם שניהם שְׁוִים – פירוש, שניהם מצויים במפלס זהה, ונקל לזרוק חפצים מאחד לשני.
- (ד) אסור לזרוק מזה לזה – שימא ייפול החפץ הנזרק לרשות הרבים, ויבואו להכניסו אל הבית.
- (ה) שְׁאֵם יִפְּלוּ יִשְׁבְּרוּ – כי אז ברור שהזורק יזהר מאוד, לבל ייפלו חפצים אלה מטה, לרשות הרבים.

ביניהם מותר בכל גוונא (ו).

סעיף ב

ה'זיז, דהיינו דף הבולט מן הכותל לרשות הרבים, למעלה מעשרה (ז) ויש בו ארבעה על ארבעה וחלון הבית פתוח לו (ח), משתמשין עליו (ט), (י) אם היו שני זיזים זה למטה מזה והם של שני אנשים, אף על פי ששניהם למעלה מעשרה, אם יש בזיז העליון שלפני החלון רוחב ארבעה על ארבעה אסור להשתמש עליו מפני שהוא רשות בפני עצמו והזיז שתחתיו רשות אחרת ממשנה ערובין צח, ב. שם בגמרא וברייטא. תוספות שם והרא"ש קכח (פ"י סימן ה) ממשמעות דברי רש"י. שם במשנה וברייטא. שם בברייטא. ועד סוף הסימן הוא לשון הרמב"ם בפרק טו לפי גרסתו בגמרא, ופירושו כמו שכתב הרב המגיד שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) מותר בכל גוונא – כי העברה מכרמלית לרשות היחיד היא איסור דרבנן, ואין לאסור את הזריקה, למרות החשש לנפילת חפצים והכנסתם לרשות היחיד, כי זו גזירה לגזירה.

(ז) למעלה מעשרה – דווקא למעלה מעשרה. כי בפחות מכך, הוא מקום נוח לשימוש החולפים ברשות הרבים. ובמקרה שהוא נוח לבני רשות הרבים, אסור להוציא מן הבית אל הזיז, אף שחלון הבית פתוח אליו, כי נראה שמוציא לרשות הרבים.

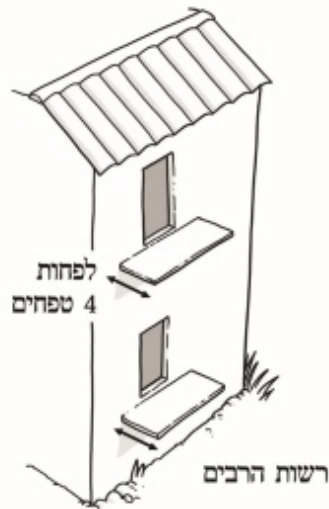
(ח) וחלון הבית פתוח לו – ובכך נידון הזיז כרשות היחיד, ומעיקר הדין אין שום איסור להוציא או להכניס מהבית לזיז ולהיפך.

(ט) משתמשין עליו – ולא אסרו, למרות החשש שמא יכניסו חפצים שנפלו לרשות הרבים.

(י) הקדמה קצרה – להבנת החלק הבא של הסעיף, צריך להזכיר שאין להעביר מרשות היחיד של אדם אחד, לזו של אדם אחר, אם לא עירבו ביניהם.

ואוסרין זה על זה (יא), ואם אין בעליון ארבעה (יב) וגם אין בתחתון ארבעה (יג), משתמש בשניהם (יד) ובכל הכותל עד עשרה טפחים התחתונים (טו). היה בתחתון ארבעה (טז)

שולחן ערוך כפשוטו

היו שני זיזים זה למטה מזה (ראה איור) -

(יא) ואוסרין זה על זה - כפי הנראה, אף שהיו הזיוין הללו שייכים לאנשים שונים, נהגו הדיירים לעשות שימוש גם בזיז של השכן. ולמטרה זו קבעו זיז על קיר הדירה, מחוץ לבית, לצורך העברת חפצים משכן לרעהו. וכיון שכל אחד השתמש גם בזיז של חברו, היה דין הזיז כדין חצר, שהיא רשות השייכת לשני אנשים, ואסור להשתמש שם, כל זמן שלא עירבו¹.

(יב) ואם אין בעליון ארבעה - על ארבעה

טפחים, אין זה מקום חשוב, ואין משתמשים בו תכופות.

(יג) וגם אין בתחתון ארבעה - וגם הוא אינו מקום חשוב.

(יד) משתמש בשניהם - כי הואיל ושניהם לא חשובים, לא הוגדרו כמקום משותף לשני הדיירים, הלכך אינם אוסרים זה על זה.

(טו) עד עשרה טפחים התחתונים - אבל זיז הממוקם בעשרת הטפחים התחתונים, מצוי באוויר רשות הרבים, ואסור להעביר שום דבר מן הבית אליו ולהיפך.

(טז) היה בתחתון ארבעה - ובכך הוא מוגדר מקום חשוב, ואסור על העליון. כי בימי החול, משתמש השכן העליון בזיז התחתון, כמו שהסברנו. על כן נחשב הזיז התחתון כמקום משותף, וממילא גם הזיז העליון נאסר, כי גם בו נעשה שימוש.

1. מוסבר על פי הרב דוד עראמה (מובא בספר הליקוטים על הרמב"ם מהדורת פרנקל, שם - במקומות אחרים נדפס כספר "פירוש על הרמב"ם" לר' דוד עראמה, אמשטרדם תס"ו - 1706).

ובעליון אין בו ארבעה (יז), אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו בלבד (יח), אבל בשאר הזיו שבשני צדדי החלון אסור להשתמש מפני זה שתחתיו, שחלק רשות לעצמו (יט).

סעיף ג

כל זיו היוצא על אויר רשות הרבים שמותר להשתמש עליו (כ), כשהוא משתמש בו אין נותנין עליו ואין נוטלים ממנו אלא כלי חרס וזכוכית וכיוצא בהם, שאם יפלו לרשות הרבים ישברו, אבל שאר כלים, אסורים, שמא יפלו לרשות הרבים ויביאם (כא). הגה: ודוקא זיו וכיוצא בו, אבל אם הוא דבר רחב כגג שהמשתמש עומד שם עם הכלי (כב), מותר להשתמש בכל הכלים (ב"י בשם הריטב"א). ³ואם היה זיו אחד שם אוקימתא דאביי. ³הרב המגיד בשם הרשב"א ושבזה יודה הרמב"ם, וכן כתבו התוספות צח, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(יז) **ובעליון אין בו ארבעה** – טפחים עומק, אבל משני צידי החלון, הזיו רחב יותר. עקרונית, די שאחד משני זיזים ייחשב מקום חשוב, כדי לאסור על השני להשתמש בזיו שלו. והיה צריך העליון להיאסר לחלוטין, לבל יעביר חפץ מן הבית אל הזיו ולהיפך.

(יח) **כנגד חלונו בלבד** – השטח שכנגד החלון נחשב חלק מהחלון, ואין לאוסרו.

(יט) **שחלק רשות לעצמו** – הזיו התחתון מוגדר מקום חשוב, בגלל שיש לו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים.

(כ) **שמותר להשתמש עליו** – כפי שראינו בסעיף הקודם.

(כא) **ויביאם** – כפי שראינו בסעיף א'.

(כב) **שהמשתמש עומד שם עם הכלי** – אין זה שטח שהאדם מניח עליו כלי ותו לא, אלא משטח כגון מרפסת, שהאדם עצמו יוצא לשם, ובו אין גוזרים שמא יפלו כליו.

לבדו יוצא על אויר כרמלית, כל שהוא גבוה עשרה, לעולם מותר
בין רחב בין קצר, ואפילו כלים שאין משתברין, שלא גזרו
בכרמלית (כג).

שולחן ערוך כפשוטו

(כג) שלא גזרו בכרמלית – כי זו כאמור גזירה לגזירה.

סימן שנ"ד

דיני בור ואשפה ברשות הרבים, ובו ב' סעיפים.

המקרים הנידונים בסימן זה כמעט ולא קיימים בימינו, כגון מילוי מים מבור הממוקם ברשות הרבים, והעלאת הדלי לתוך בית סמוך, באמצעות חבל. וגם ערמת אשפה המונחת ברשות הרבים, וזריקת דברים על גבה. הבור והאשפה דינם רשות היחיד, אלא שהם מצויים ברשות הרבים. הדיון ההלכתי בסימן זה הוא באלו תנאים הותר להכניס מרשות היחיד, המצויה ברשות הרבים, לרשות יחיד הסמוכה לרשות הרבים. שני חששות עומדים במרכז הדיון. האחד, העברת החפץ דרך רשות הרבים. והאחר, שמא מתוך שיתגלגל לרשות הרבים, יביאנו משם. אמנם כבר הובהר כמה פעמים שבזמן הזה אין רשות הרבים, ולפי זה כל הדיון בנושא הוא תיאורטי בעיקרו.

סעיף א

^א **בור ברשות הרבים וְחולֵּיא סביבו (א), אם עומד בתוך ארבעה טפחים לרשות היחיד, מותר למלאות ממנו מרשות היחיד, אפילו אין החוליא גבוה עשרה (ב); ואם הוא רחוק ארבעה מרשות**
^אמשנה בערובין צט, ב וכאוקימתא דרב הונא.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) וְחולֵּיא סביבו – בתקופה הקדומה שאבו מים מבורות ברשות הרבים, סביבם הועמדה ה"חוליא", שהיא כעין חומה. בור המים הנידון כאן הוא רשות היחיד, והוא ניצב בצד רשות הרבים, סמוך לאחד הבתים שהוא בעצם רשות היחיד. השאלה היא אם מותר לשאוב מתוכו מים, ולהכניסם אל הבית.

(ב) אפילו אין החוליא גבוה עשרה – בין חומת הבור לבית יש רווח קטן, שאינו מוגדר מקום חשוב, הלכך דינו "מקום פטור". וגם אם יועבר בו הדלי, אין בכך כל איסור.

היחיד אין מְמַלְאִים מִמֶּנּוּ (ג) אלא אם כן תהא החוליא גבוה עשרה (ד).

סעיף ב

^באשפה ברשות הרבים שגובהה עשרה ורוחבה ארבעה (ה), אם היא של רבים מותר לזרוק לה מרשות היחיד הקרוב לה (ו). הגה: ^גמשנה וגמרא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ג) אין מְמַלְאִים מִמֶּנּוּ – הרווח בין הבור לבית הוא רשות הרבים. והדלי המועבר באוויר, חולף ברשות הרבים. לכן זה אסור, כי מוציא מרשות היחיד לרשות היחיד, דרך רשות הרבים.

(ד) גבוה עשרה – אם החומה שסביב הבור גבוהה עשרה טפחים, הדלי בהכרח יוגבה מעל עשרה טפחים. ובהעברתו באוויר, אין זו העברה ברשות הרבים, אלא במקום פטור.

אשפה ברשות הרבים (ראה איור) –

(ה) שגובהה עשרה ורוחבה ארבעה –

האשפה הנזכרת כאן היא ממש כמשמעותה כיום, מקום השלכת דברים חסרי ערך, שאין בהם עוד צורך. כאשר ערמת האשפה גבוהה עשרה טפחים, ורוחבה ארבעה על ארבעה טפחים, היא רשות היחיד. וכאשר האשפה קרובה אל הבית, מותר להשליך מן הבית אל ערמת האשפה.

(ו) מרשות היחיד הקרוב לה – אבל אם ערמת האשפה שייכת לאדם יחיד, אסור לזרוק עליה. כי האדם עלול לפנות את אשפתו, ולהקטין את מידות הערימה, ולבטל בכך את הגדרתה כרשות יחיד, ואז תיאסר השלכת האשפה. איסור זה נאמר למרות שיש לערמת האשפה מידות של רשות היחיד, ומשום שבעליה עלול לפנותה בכל עת.

וְלֹא חִיּוּשִׁינָן שְׂמָא יִתְגַּלְגַּל מִן הָאֲשָׁפָה לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים וְאֵתִי לְאֶתְוִי (ז), דַּאִין דֶּרֶךְ לְזִרוּק לֹאֲשָׁפָה אֵלֹא דְבָרִים מֵאוּסִים (הַמְּגִיד פֶּרֶק ט"ו הִלְכָּה י בִּשְׁם הַרֶשֶׁב"א). וְאִם הִיא שֶׁל יָחִיד, אִסּוּר, מִשּׁוּם דִּיחִיד עֲשׂוּי לִפְנֹת אֲשָׁפָה שְׁלֹו, וַיְבֹאוּ לְשִׁפּוֹךְ שֵׁם כְּדֶרֶכְךָ, וְנִמְצְאוּ שׁוֹפְכִים בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים (ח).

שולחן ערוך כפשוטו

(ז) וְאֵתִי לְאֶתְוִי – תרגום: אין לחשוש שמא החפץ המושלך יתגלגל לרשות רבים, ויבואו להחזירו לרשות היחיד. כוונת הרמ"א להסביר מה החידוש בדברי המחבר.

(ח) וְנִמְצְאוּ שׁוֹפְכִים בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים – בדברים אלה, הסביר הרמ"א את דברי המחבר.

סימן שנ"ה

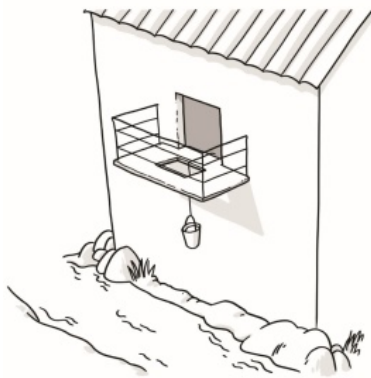
דיני גזוזטרא ובית כסא, ובו ה' פעיפים.

סימן זה, אף הוא אינו מעשי כלל. בזמנים קדומים, כאשר נבנה בית סמוך למקור מים, בנו בגובהו, מעל המים, מרפסת הנקראת גזוזטרה (בלקון), או מדף עץ הצמוד לקיר. בתוכו יצרו נקב, כדי לשאוב דרכו מים, או לחילופין, לעשות צרכים, שייפלו היישר אל המים. דין מי הים או הנהר, הוא כרמלית. סימן זה דן באלו תנאים הותר להוציא דלי מהבית, שהוא רשות היחיד, אל הכרמלית, כלומר אל המים. וגם, באלו תנאים הותרה עשיית צרכים שייפלו מהגזוזטרה שהיא רשות היחיד, אל הכרמלית, כלומר אל המים.

פעיף א

^אגְּזוּזְטָרָא (פירוש דף או בנין בולט, מתוך הבתים חוצה (א)) שהיא למעלה מן המים, וחלון פתוח לה מן הבית, אין ממלאין ממנו (ב) אלא אם כן עשה לה מחיצה כל סביבה (ג); או יעשה המחיצה סביב הנקב.^אמשנה בערובין פז, ב וכפירוש רש"י שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) בנין בולט מתוך הבתים חוצה – כעין מרפסת ללא מחיצות.

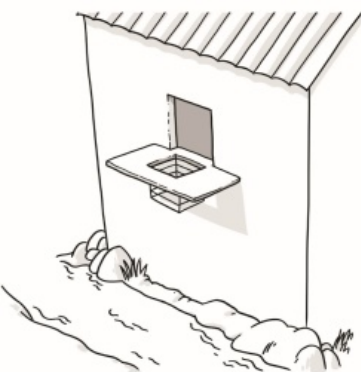
(ב) אין ממלאין ממנו – כי הים הוא כרמלית, והבית וגם הגזוזטרה, דינם רשות היחיד.

(ג) עשה לה מחיצה כל סביבה (ראה איור) – המחיצות גורמות למקום המוקף על ידם, להיות רשות היחיד. ובאופן תיאורטי, הן יורדות עד הים, ונמצא שהמים הנמצאים

תחת מחיצות אלה, מצויים ברשות היחיד, והעברתם אל הבית, נעשית מרשות יחיד לרשות יחיד.

שְׂדוּלִים (ד) דרך שם¹ שהוא שיהא בו ארבעה על ארבעה (ה). ואין חילוק בין אם יעשנה למטה מַחְבֶּרֶת לה (ו) בין אם יַעֲשֶׂנָה על גִּבָּה (ז), וכיון שעשה מחיצה מותרין גַּם לשפוך ממנה (ח). וכן ההולך בספינה (ט) אינו יכול למלאות (י) אלא אם כן יעשה לה דף רש"י פז, ב והתוספות שם באותו פרק (שם ד"ה עושה).² שם פח, א איכא תרי לישני, ופסק הרי"ף ורא"ש כלישנא בתרא דשירי. תשבת ק, ב וכרב חסדא ורבה בר רב הונא.

שולחן ערוך כפשוטו

יעשה המחיצה סביב הנקב (ראה איור) –

(ד) שְׂדוּלִים – מורידים דליים ומעלים בהם מים.

(ה) שיהא בו ארבעה על ארבעה – כי ברוחב

כזה, המחיצות היורדות באופן תיאורטי, עד המים, מחשיבות את הנקב כרשות היחיד. ומקילים בשאיבת המים משום שהחלת איסור כרמלית על הים, בא מגזירת חכמים.

אך במקרה שהמחיצות יוצרות חזות חיצונית של רשות היחיד, הקילו בדבר¹.

(ו) יעשנה למטה מַחְבֶּרֶת לה (ראה איור) –

יחבר את המחיצות בצדו התחתון של הקרש.

(ז) יַעֲשֶׂנָה על גִּבָּה – מעל הקרש, ככל מרפסת.

(ח) מותרין גם לשפוך ממנה – כי השפיכה

נחשבת זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד.

(ט) וכן ההולך בספינה – שדינה רשות היחיד, והים דינו כרמלית.

(י) אינו יכול למלאות – מים מן הים.

1. אבל אין זה יוצר רשות היחיד מן התורה.

ארבעה על ארבעה, ועושה בו נקב וממלא דרך שם, וואינו צריך לעשות לו מחיצות (יא) אלא אמרינן כף הצדדים וגוד אחית מחצתא (יב), שהקילו בספינה מפני שאינו יכול לעשות שם מה שיעשה בבית (יג). וזהני מילי כשהוא בתוך עשרה טפחים אבל אם דופני הספינה גבוהים עשרה מעל המים מוציא זיז כל שהוא (יד) ועושה בו נקב (טו) וממלא דרך שם, שהרי, דרך אור מקום פטור הוא ממלא, וסגיי בהפר זיז (טז) וזימינו יכול לשפוך על דופני הספינה והם יורדים לים (יז), דכיון דלא נרק להו להדיא לים (יח) והרמב"ם בפרק טו, וכן כתב הרב המגיד שם בשם רב האי והר"ן בפרק יא דשבת. ורמב"ם שם. ושב"ת ק, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(יא) ואינו צריך לעשות לו מחיצות – כמו שצריך לעשות ב"מרפסת" הבנויה מעל הים.

(יב) כף הצדדים וגוד אחית מחצתא – צדדי המחיצות מכופפים כדי שלא יפלו מטה, ומשתפלים עד פני המים. וזה נחשב כהוצאה מרשות יחיד לרשות יחיד.

(יג) מה שיעשה בבית – קולא זו מלמדת כי היו חכמינו ערים למציאות, ולא דרשו פעולות קשות לביצוע.

(יד) מוציא זיז כל שהוא – אין צורך שרוחבו יהא ארבעה על ארבעה טפחים.

(טו) ועושה בו נקב – בקרש הזה.

(טז) וסגיי בהפר זיז – הים דינו כרמלית, ומעל עשרה טפחים, מקום פטור. והספינה, דינה רשות היחיד. נמצא כי דלייה מן הים היא הוצאה מכרמלית לרשות היחיד, דרך מקום פטור. העברה כזו, לא התירוה חכמים, בדרך כלל. אבל במקרה שאדם שוהה במים, הקילו להסתפק בזיז, אף שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים. כי הזיז ישמש כתזכורת, על איסור ההוצאה מכרמלית לרשות היחיד.

(יז) על דופני הספינה והם יורדים לים – כאן מובאת קולא נוספת. הוצאה לא ישירה של שופכין (מי שטיפת כלים, או צרכיו של אדם) אל המים, אינה מצריכה זיז. די לשופכם על משטח משופע בספינה, משם ייזלו אל הים. ורק

אלא מכחו הם באים, כחו בכרמלית לא גזרו (יט). הגה: ועיין לקמן סוף סימן שנ"ז (כ). שתי ספינות זו אצל זו (כא) אסור לטלטל מזו לזו (כב) אלא אם כן קשורות זו בזו (כג) או אלא אם כן הם גבוהים מן המים עשרה (כד), וצריכים לערב ביחד אם הם של שני בני אדם (כה) (מרדכי פרק הזורק).

שולחן ערוך כפשוטו

שפיכה ישירה אל הים, היא שנאסרה.

(יח) **דְּלֹא זֶרֶק לָהּ לְהִדְיָא לֵים** – תרגום: שלא השליך אותם ישירות אל הים. (יט) **כוחו בכרמלית לא גזרו** – כלומר האיסור שהטילו חכמים על הוצאה מרשות יחיד לכרמלית, חל רק על הוצאה ישירה. אבל השלכה בלתי ישירה אל הים, לא נאסרה. והטלת שופכין על שיפועה של רשות היחיד, כלומר בספינה, משם ייזלו אל המים, קרויה "כוחו בכרמלית". כלומר לא הוצאו ישירות אל הכרמלית, אלא הגיעו אליה כתוצאה מכוחו. דין זה חשוב למעשה לכל השוהים במבנה, במקום שאין בו עירוב. ולפי האמור, אין איסור ביציאת השפכים חוצה מן הבית, כי זה "כוחו בכרמלית", ומותר.

(כ) **ועיין לקמן סוף סימן שנ"ז** – שם הביא הרמ"א דעה ולפיה, גם היתר "כוחו בכרמלית" אינו בכל מצב.

(כא) **שתי ספינות זו אצל זו** – סמוכות זו לזו, ואין ביניהן ארבעה טפחים. נמצא כי המרווח שבין הספינות אינו מקום חשוב, ואין להגדירו כרמלית. (כב) **אסור לטלטל מזו לזו** – שמא יתרחקו זו מזו, יותר מארבעה טפחים, ונמצא האדם מעביר מרשות יחיד לרשות יחיד, דרך אוויר כרמלית, וזה הרי אסור.

(כג) **קשורות זו בזו** – ואין חשש שהספינות יתרחקו זו מזו.

(כד) **גבוהים מן המים עשרה** – כי ההעברה בינם היא מרשות יחיד לרשות יחיד, דרך מקום פטור, וזה מותר.

(כה) **אם הם של שני בני אדם** – כדין שתי חצרות של שני בני אדם, שכל זמן שלא עירבו, אסור מדרבנן להעביר מאחד לשני, אף אם הם סמוכות זו לזו.

סעיף ב

(כו) ^נ בית הכסא שעל פני המים מותר על ידי מחיצה תלויה (כז), ובלבד שתהא עשויה להתיר. אבל העשויה לצניעות בית הכסא בלבד, לא מְהֵנִי (כח); ^וואם עשה דף או קִנָּה פחות משלשה (כט) שתפול הצואה עליו קודם שתפול למים (ל), אין צריך מחיצות ^נכן כתבו התוספות והרא"ש על הא דתנן בור שבין שתי חצרות כו' בערובין פו, א. ^טכמרדכי בפרק יא דשבת והגהות בפרק טו מהלכות שבת (אות ד). 'שם במרדכי.

שולחן ערוך כפשוטו

(כו) **הקדמה לסעיף** – בית הכסא הנזכר כאן ניצב על מרפסת, שברצפתה יש נקב. אבל בניגוד לסעיף א', שם הנקב נועד להעלאת דליי מים מן הים, כאן הוא נועד כדי שאדם ישב מעליו, ויטיל את צרכיו, ישירות אל המים. אף שיש כאן פעולה אסורה לכאורה, של העברה מרשות היחיד לכרמלית, בתנאים מסוימים ניתן להתירה, כפי שנלמד בסעיף זה.

(כז) **על ידי מחיצה תלויה** – כעין הנזכרת בסעיף הקודם, שנבנתה מעל הגזוזטרה או תחתה, והיא יורדת כביכול עד פני המים, ומועילה להגדיר את נפילת צרכי האדם, כנפילה מרשות היחיד לרשות היחיד.

(כח) **לא מהני** – תרגום: "אינו מועיל". כי רק מחיצה שהוקמה להיתר, מזכירה לאדם שהמרווח תחת הנקב, שבין המחיצות, הפך לרשות היחיד. אבל מחיצות של צניעות, הם נוף טבעי בבית הכסא, ולא יזכירו דבר, הלכך אינן מוגדרות כמחיצות היורדות כלפי מטה.

(כט) **קנה פחות משלשה** (ראה איור) – קיבע במרחק פחות משלושה טפחים, קורת עץ. אבל אם זו קובעה במרחק גדול יותר, הרי היא ברשות אחרת, והצואה הנופלת על גבה דינה כהעברת חפץ מרשות היחיד לכרמלית.

(ל) **קודם שתיפול למים** – דומה הדבר להלכה המובאת בסעיף הקודם "כוחו בכרמלית, מותר". כלומר, הואיל ואין הצואה נופלת ישירות אל הים, הדבר מותר.

דְּתוּחָה לִיָּה בַּחוּ בְּכַרְמְלִית וְשָׂרִי, וְהוּא הָדִין אִם בֵּית הַכֶּסֶּא עָשׂוּי כַּךְ שֶׁהֻצְאָה נּוּפֶלֶת עַל צְדֵי הַכּוֹתֵל וְאַחֵר כַּךְ מִתְּגַלְגֶּלֶת וְנוּפֶלֶת לַמָּטָה בְּכַרְמְלִית; וְאִם נִשְׁכַּר הַדֶּף בַּשַּׁבָּת (לֹא), מוֹתֵר (לֵב), מִשּׁוּם דִּגְדוּל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת (לֵג).

שם. להגהות מרדכי פרק יא (שבת סימן תסא).

סעיף ג

(לד) אִם בֵּית הַכֶּסֶּא בּוֹלֵט חוּץ לַחֹמַת הָעִיר (לֵה) וְהוּא נּוּפֶלֶת

שולחן ערוך כפשוטו

(לֹא) וְאִם נִשְׁכַּר הַדֶּף בַּשַּׁבָּת – וְכַתּוּצָאָה מִכֶּךָ, אֵינּוּ יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת אֶת צְרִכּוֹ בַּהִיתֵר.

(לֵב) מוֹתֵר – עֲשִׂית הַצְּרִיכִים מוֹתֵרֶת, אִף שֶׁהֻצְאָה נּוּפֶלֶת יִשְׁרֹת לִים, לֹלֵא כֹל מַחֲצוֹת.

(לֵג) דִּגְדוּל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת – זֶהוּ כֹלֵל גָּדוֹל בַּהֲלָכָה, כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דּוּחָה אִיסוּרִים דְּרַבֵּנָּן. וְאֵין זֶה הִיתֵר גּוּרֶף, כִּי לִכְתַּחֲלִיל צָרִיךְ הָאָדָם לֶאֱרָגֵן אֶת סְבִיבָתוֹ וְצְרִכּוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם כְּבוֹד הָאָדָם יִשְׁמֹר, וְגַם תִּקְנוּתֵיהֶם שֶׁל חֲכָמִים יִקְוִימוּ. עִם זֹאת, כֹּאשֶׁר אֵרַע דְּבַר בִּלְתִּי צְפוּי, כְּגוֹן שֶׁבִּירַת מִדֶּף זֶה בַּשַּׁבָּת, הִתִּירוּ חֲכָמִים הוּצָאָה יִשְׁרָה אֶל הַכְּרַמְלִית.

(לד) הַקְּדָמָה לַסַּעִיף – כְּדֵי לַהֲבִין אֶת הַנֶּאֱמָר בַּסַּעִיף זֶה, נִסְבִּיר מֵעַט אוֹדוֹת הַקְּרִיָּף, שֶׁהוּא מִתַּחַם גָּדוֹל מִבֵּית סַאֲתִיִּים (מִיד יוֹסְבֵר), שֶׁלֹּא הוֹקֵף לְדִירָה. כֹּל מִרְחָב שֶׁהוֹקְמוּ סְבִיבּוֹ מַחֲצוֹת, דִּינוּ רִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד מִן הַתּוֹרָה, אִפִּילוֹ אִם גּוֹדְלוֹ עֲצוּם וְרֵב. אֲלֵא שֶׁחֲכָמִים הַחֲמִירוּ כִּלְפִּיו, כְּשֶׁאֵין בְּתוֹכּוֹ מִגּוּרִים. וְאִף שֶׁמֶן הַתּוֹרָה נִידוֹן הַמִּתַּחַם כְּרִשּׁוֹת יַחֲדִיד, אִסְרוּ חֲכָמִים לְטַלֵּט בּוֹ. וְהִטִּילוּ עָלָיו כֹּל דִּינֵי כְּרַמְלִית, עַד לְגוּבָה עֲשֻׁרָה טַפָּחִים. הַלֵּכךְ אִסּוּר לְהוּצִיא מִרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד, לְמִקּוֹם זֶה. סַעִיף זֶה דֵּן בְּבֵית כֶּסֶא/שִׁירוֹתִים, שֶׁנִּבְנוּ מִמֶּשׁ מֵעַל קְרִיָּף, הַגָּדוֹל מִבֵּית סַאֲתִיִּים. הָאֵם וְכִיצַד יוֹכֵל אָדָם לְהִטִּיל שֵׁם אֶת צְרִכּוֹ, אִף שֶׁזוֹ הֶעֱבֵרָה מִרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד לְכְּרַמְלִית. בֵּית סַאֲתִיִּים הוּא שֶׁטַח שֶׁגּוֹדְלוֹ חֲמִישִׁים אֲמָה עַל מֵאָה אֲמָה, וּבְמִידוֹת שֶׁלָּנוּ, כְּעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה מֵטֵר עַל חֲמִישִׁים מֵטֵר, כְּלוֹמֵר

בחפירה שסביב העיר שיש בה יותר מבית סָאָתִים שהוא כרמלית (לו), ^פאינו מותר על ידי מחיצה תלויה, שלא התירו אותה אלא במים (לז), אבל על ידי דף שרי (לח), דָּכְחוּ שָׁרִי בכל כרמלית. הגה: ויש אומרים דאם בית הכסא למעלה מעשרה, שָׁרִי בכל ענין (לט), דהא מוציא מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור (מ) (ועיין לעיל סימן שמ"ו פטור, ודלא כרב דימי).

שולחן ערוך כפשוטו

אלף מאתיים וחמישים מ"ר ($25 \times 50 = 1250$). מתחם ששטחו פחות מכך, נידון תמיד כרשות היחיד לגבי כל הדינים, אף שאין בו שום מגורים. (לה) **בולט חוץ לחומת העיר** – והוא רשות היחיד, כי יש לו מחיצות בגובה עשרה טפחים.

(לו) **שהוא כרמלית** – ואם יטיל שם את צרכיו, יעביר מרשות היחיד לכרמלית. (לז) **שלא התירו אותה אלא במים** – בשני הסעיפים הקודמים נזכרת מחיצה זו לעניין היתר, כי באופן תיאורטי, המחיצות יורדות עד המים, ובכך נידון המקום כולו כרשות היחיד. אך קולא זו ניתנה רק למים, ולא ליבשה. על כן צריך לגדר את המקום בו אמורים הצרכים ליפול, כדי להגדירו כרשות יחיד מוחלטת.²

(לח) **על ידי דף שרי** – כלומר, אם הצואה תפגוש תחילה בלוח עץ, ומשם תתגלגל לחפירה, מותר. כי אף שהחפירה דינה כרמלית, הרי כבר למדנו שמותר להעביר, באופן בלתי ישיר, מרשות היחיד לכרמלית. (לט) **שרי בכל ענין** – מותר בכל אופן.

(מ) **דרך מקום פטור** – האויר מעל עשרה טפחים, דינו מן התורה, מקום פטור. וכשאסרו חכמים לטלטל בכרמלית, אסרוהו רק עד גובה עשרה טפחים. ובנפול הצואה מבית הכיסא שהוקם למעלה מעשרה טפחים, היא חולפת דרך מקום פטור, בדרכה אל הכרמלית.

2. הסיבה שהקילו במחיצה מעל הים היא, מאחר ואי אפשר לעשות מחיצות בים. על כן הקילו חכמים במחיצות שנעשו על גבי או מצידה התחתון הגזוזטרה. אבל ביבשה ניתן להקים מחיצה סביב מקום נפילת הצואה, ואין הצדקה להקל שם.

דיש חולקים (מא)). ויש אומרים דאם היה שם צואה מבעוד יום שרי בכל ענין, דהא הצואה הוא מקום פטור דלא דרסי בה רבים (מב) (מרדכי פרק הזורק). ועיין לעיל סימן שמ"ה דיש חולקין וסבירא להו דאין מקום פטור בכרמלית (מג). ולפי מה שנתבאר לעיל סימן שמ"ה דאין מקום פטור ברשות היחיד לכולי עלמא, בית הכסא (מד) העומד בין שני בתים (מה) אסור לפנות

שולחן ערוך כפשוטו

(מא) לעיל סימן שמ"ו דיש חולקים – שם בסוף סעיף א' הובאה מחלוקת, אם רשאי אדם להעביר חפץ מרשות דרבנן אחת, לרשות דרבנן אחרת, דרך מקום פטור.

(מב) דלא דרסי בה רבים – השטח בו מונחת הצואה הוא אמנם כרמלית, אבל הואיל ואנשים אינם פוסעים שם, הפך דינו למקום פטור. וכיון שאינו כרמלית, מותר להפיל את הצואה ישירות לשם, במקום בו כבר נפלה צואה. כי אין איסור להוציא מרשות יחיד למקום פטור³.

(מג) דאין מקום פטור בכרמלית – אף שהחפירה שונה מכל כרמלית (שכל כרמלית היא מקום פטור, אבל חפירה זו, מן התורה, דינה רשות היחיד), יש אומרים כי כל מרחב הקרפף שהפך לכרמלית, נידון ככרמלית, בין אם חולפים בו אנשים, ובין אם לאו. ומאחר והטילו חכמים דין כרמלית על חפירה זו, הפך גם המקום בו מונחת הצואה, להיות כרמלית.

להלכה נראה שאפשר להקל כדעה ראשונה, כי זה ספק בדין דרבנן.

(מד) בית הכסא – המוקף מחיצות, ובתוכו מושב ונקב, משם נופלת הצואה אל החפירה.

(מה) העומד בין שני בתים – אם הוצבו מחיצות מכל צד, נידון השטח שבין הבתים, מן התורה, כרשות יחיד. אבל מדרבנן הוא כרמלית, כשאר חצר של שני שותפים. והיושב בבית הכיסא, מצוי אמנם ברשות היחיד, אבל הצואה הנופלת אל החפירה שבתחתית בית הכיסא, נופלת לכרמלית.

3. נראה שלא מדובר בכמות רבה של צואה, שהצטברה ברוחב ארבעה על ארבעה טפחים, ובגובה שלושה טפחים, כי גבב כזה דינו ככרמלית, מחמת מידותיו שלו עצמו.

שם (מו), אם לא עירבו יחד (מז) ולא עשו לו תקון מבעוד יום (מח) כמו שנתבאר סעיף ב', דאז שָׁרִי, דלא הוי אלא כמו חצר שאינה מעורבת (מט) כדלקמן סימן שנ"ו. ועיין לקמן סימן שע"ו ס"ד (נ) (דברי עצמו). וכל זה דוקא לכתחלה, אבל בדיעבד ששכחו ולא עירבו, מותר, דגדול כבוד הבריות (נא) (הגהות מרדכי ודברי עצמו). הולכי ספינות נהגו לעשות צרכיהן מן הַמְּשׁוּטָה (נב) לַיָּם (נג) דהואיל הַמְּשׁוּטָה אינו גבוה עשרה, אף על פי שרחבה ארבעה, אינה אלא כרמלית, ומוציא מכרמלית לכרמלית (נד) (כ"י בשם אורחת חיים).

שולחן ערוך כפשוטו

(מו) **אסור לפנות שם** – כי אסור להוציא מרשות היחיד לכרמלית.
 (מז) **אם לא עירבו יחד** – אבל אחר שעירבו, מותר לפנות שם, כי חזרה החפירה להיות רשות היחיד.
 (מח) **תקון מבעוד יום** – התיקון הוא חיבור לוח עץ, עליו תתגלגל הצואה, טרם נפילתה אל החפירה.
 (מט) **כמו חצר שאינה מעורבת** – שדינה ככרמלית, בה הדין הוא "כוחו בכרמלית, מותר". וכשהצואה תיפול תחילה על לוח העץ, הדבר מותר.
 (נ) **ועיין לקמן סימן שע"ו ס"ד** – שם מבואר בדברי הרמ"א כאן, בדברי המחבר שם.
 (נא) **מותר, דגדול כבוד הבריות** – מדרבנן אכן אסור להטיל צרכים בשירותים שלא הוסדרו כראוי, מבחינה הלכתית. עם זאת, גדול כבוד הבריות שדוחה את האיסור. על כן לכתחילה צריך להכין שירותים ראויים על פי ההלכה, לבל יצטרכו לעבור על איסור דרבנן.
 (נב) **הַמְּשׁוּטָה** – מוט עזר להשטת סירה. רוחבו ארבעה על ארבעה טפחים, ודינו "מקום חשוב".
 (נג) **לַיָּם** – איני מבין כיצד עשו זאת במציאות, אבל העיקרון מובן.
 (נד) **ומוציא מכרמלית לכרמלית** – על כן מותר.

סעיף ד

^ימים שאין עמוקים עשרה טפחים, אין להם דין מים, להתיר לשפוך בהם במחיצה תלויה (נה). הגה: וכל שכן אם יבשו המים, אף על פי שהיו שם עמוקים עשרה (נו) (מרדכי).

^יבית יוסף.

סעיף ה

(נז) ^יהיו שתי גזוזטראות זו למעלה מזו, משוכה זו מכנגד זו מעט (נח) ואינה רחוקה מכנגדה ארבעה טפחים, בין אם עומדת תוך ^יכמשה בערובין פז, ב וכדמפרש לה רב (שם פח, א) וכפרוש רש"י שם בלשון ראשון.

שולחן ערוך כפשוטו

(נה) להתיר לשפוך בהם במחיצה תלויה – מדובר על מקום שדינו רשות הרבים. ובימינו זה לא שייך, כי פסקנו כבר שאין רשות הרבים במציאות. (נו) עמוקים עשרה – כי עתה, אחר ייבושם, נעשה המקום מרחב הילוך לרבים.

(נז) הקדמה לסעיף – הדיון בסעיף זה חוזר לתחילת הסימן, הדין במרפסת הבנויה מעל הים, דרכה שואבים את מי הים. דין הגזוזטרה, היא המרפסת, הוא רשות היחיד, והים דינו כרמלית. וכבר למדנו לעיל, כי מותר לשאוב דרכה מים, אם הוקמה מחיצה מעל או מתחת לגזוזטרה. סעיף זה דן בשתי גזוזטראות, האחת למעלה מחברתה, והשאלה היא, אם השימוש בשניהם אסור אם לאו.

(נח) זו מכנגד זו מעט – העליונה אינה ניצבת במכוון מעל השנייה, כי במקרה זה, הדלי של הדייר בקומה העליונה חולף דרך הגזוזטרה התחתונה, ובוודאי אוסרים זה על זה. וגם אינן רחוקות זו מזו, כי אם אכן היה מרחק בינם, לא היה האחד יכול לשאוב מים דרך מרפסת השכן. וכיון שאין כאן שימוש משותף, אין האחד אוסר על חברו.

עשרה זו לזו בין יש ביניהם יותר מגובה עשר אמות (נט),¹ עשו לעליונה מחיצה בשותפות משל שניהם (ס) ולא עשו לתחתונה כלל (סא), שתיהן אסורות בה עד שיערבו (סב), וכל שכן אם עשו שתיהן² לתחתונה (סג) ששתיהן אסורות עד שיערבו,³ אבל כל כדמפרש לה רב ששת שם.⁴ פרוש, שהעליונה משתמשת דרך התחתונה בנחת, דאסרי עליה.⁵ טור ממשמעות הגמרא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(נט) יותר מגובה עשר אמות – אין חשיבות להפרשי הגובה בינם.

(ס) בשותפות משל שניהם (ראה איור) – אם שני הדיירים שילמו עבור הקמת המחיצה, המתירה את שאיבת המים, כפי שראינו בסעיף א', ברור שבכוונתם להשתמש בגזוזטרה.

(סא) ולא עשו לתחתונה כלל – אין היתר לשאוב מים דרך המרפסת התחתונה, מאחר ולא הוקמה סביבה מחיצה.

(סב) אסורות בה עד שיערבו – כי השימוש שעושים שניהם בגזוזטרה העליונה, משווה לה דין כמו חצר שותפים, בה הטלטול אסור, וגם אליה או ממנה, כל עוד לא עשו עירוב חצרות.

(סג) וכל שכן אם עשו שתיהן לתחתונה – שניהם שילמו עבור הקמת מחיצה סביב התחתונה, והדייר העליון משתמש בנקב שבמרפסת התחתונה, לשאיבת מים. במקרה זה, השימוש בגזוזטרה התחתונה, שנעשתה חצר של שניהם, אסורה עד שיערבו.

אחת מהן שעשתה לבדה (סד), בְּשִׁלָּה, אין האחרת אוסרת עליה, אפילו לא עשתה האחרת בְּשִׁלָּה (סה); ^קיזכר אם עשו בשתייהן בשותפות משל שניהם, אין אחת אוסרת על חברתה (סו).
^קשם, וגם כן ממשמעות הגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(סד) כל אחת מהן שעשתה לבדה – כל דייר הקים מחיצה, בכספו שלו, סביב מרפסתו, ושכנו כלל לא השתתף עמו. במצב זה, רשאי כל דייר למלא מים מתוך הגזוזטרה שלו.

(סה) אפילו לא עשתה האחרת בְּשִׁלָּה – דייר שנמנע מהקמת מחיצה, אינו אוסר על זה שהקים, כי אין לו כל זכות בגזוזטרה של חברו. שהרי אינם שותפים, הלכך אין המרפסת נידונה כחצר שותפים.

(סו) על חברתה – כי אף שהשתתפו בתשלום הבניה, הרי למעשה שואב כל אחד מהגזוזטרה שלו, ואין האחד זקוק למחיצות שבמרפסת חברו.

סימן שנ"ו

דין אמת המים העוברת בחצר, ובו ב' סעיפים.

על דיני החצר נלמד בהרחבה בהמשך, בסימן שס"ו. אבל לצורך הבנת האמור בסימן זה, נזכיר אותם כאן בקצרה. מרחב החצר משותף לכמה דיירים, ודינה מן התורה הוא רשות היחיד. אלא שחכמים אסרו לטלטל בה, עד שיתחברו התושבים על ידי עירוב, כפי שיבואר בהמשך. סימן זה דן בחצר שדיירה עשו עירוב, ומצד זה אין בעיה לטלטל בתוכה, או ממנה לבתים ולהיפך. אלא שבחלק ממנה, נמצאים מים. סעיף א' דן על מים החולפים בתעלה, וזורמים מצידה האחד, אל צידה השני. האם תעלה זו חולקת רשות לעצמה, ואוסרת על שאיבת מים מתוכה. ואם כן, באיזה אופן נוכל להתיר זאת. סעיף ב' דן על חצר שאחת מגדרותיה נפרצה לשפת הים. המים מצויים בצד החצר, ואינם חולפים בה מצד לצד. גם כאן הדיון הוא אם המים חולקים רשות לעצמם, ואוסרים את השאיבה משם לבתים. המציאות המתוארת כאן, אינה שכיחה כלל בזמננו.

סעיף א

^אאמת המים (א) העוברת בחצר, עמוקה עשרה ורחבה ארבעה (ב), אין ממלאין ממנה בשבת (ג) אלא אם כן עשו לה מחיצה ^אבערובין פז, א.

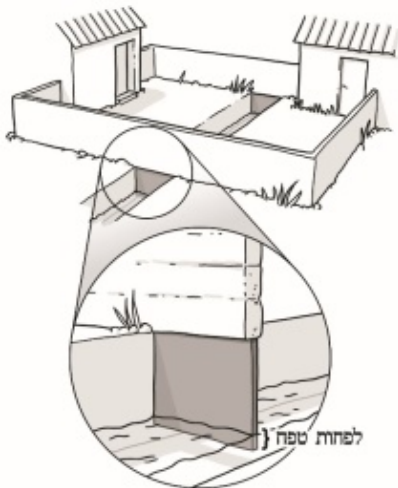
שולחן ערוך כפשוטו

(א) אמת המים – תעלת מים שאינה בטלה לחצר, מפאת מידותיה. ונחשבת רשות לעצמה, שדינה כרמלית.
(ב) עמוקה עשרה ורחבה ארבעה – בהעדר עשרה טפחים עומק, או ארבעה טפחים רוחב, אינה מקום חשוב לעצמו, אלא בטלה לחצר.
(ג) אין ממלאין ממנה בשבת – כי בפעולה זו מעבירים מכרמלית לרשות היחיד.

גבוה עשרה בכניסתה וביציאתה (ד),³ ויהיה טפח ממנה משוקע במים (ה),⁴ ויאם היתה המחיצה כולה יורדת בתוך המים צריך⁵ להרמב"ם פרק ג וכן כתב הר"ף והרא"ש, וכרבי יהודה וכדמפרש לה בגמרא שם. להרמב"ם שם ממשמעות הגמרא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

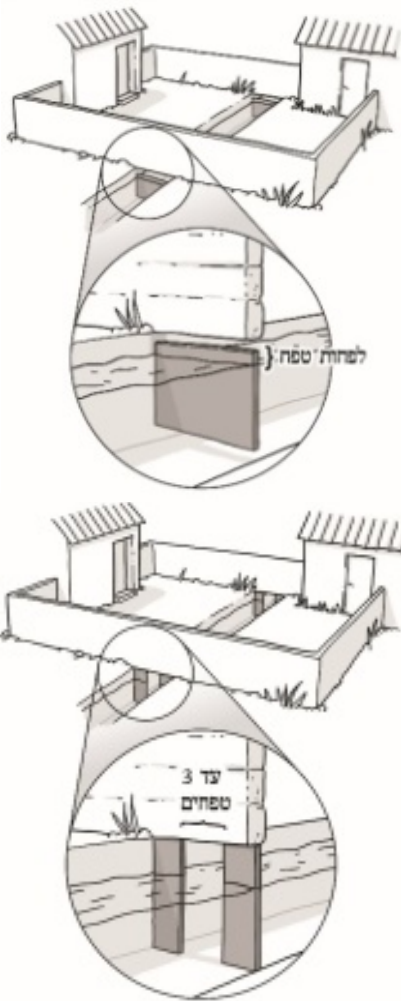
(ד) בכניסתה וביציאתה – חצר זו מוקפת מחיצות בכל רוחותיה, אלא שבתוכה חולפת תעלה עמוקה, שגובה מימיה אינו מגיע עד שפתה. בנקודת חדירתה אל החצר וביציאה ממנה, הגדר פרוצה, ברוחב פחות מעשר אמות. ולו יצויר לא היתה חולפת שם תעלה, היה מותר לטלטל, עקב היותה סגורה מכל עבריה. ופרצה פחות מעשר אמות אינה מבטלת מחיצה, רק נחשבת פתח. אבל התעלה החולפת שם, חולקת רשות לעצמה, ולכן יש צורך להוסיף מחיצה בכניסת וביציאת התעלה.

(ה) משוקע במים (ראה איור) – אין זו מחיצה המשבשת את קליחת המים, אלא כזו שגובהה עשרה טפחים, ואותה יש להציב על שתי גדות התעלה, מעל המים. וחובה לוודא כי טפח אחד ממנה שקוע במים. כי שיקוע המחיצה במים מבדל את המים שבחצר, משאר מימי התעלה. ואחר בידולם, דין מי התעלה שבחצר אינו כרמלית.

שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים (ו), ואם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה מכל צד ולא חיבר אותה באמצע (ז) כדי שיהיו המים נכנסים ויוצאים דרך שם, אם אין ביניהם שלשה טפחים, שרי דאמרינן לבוד; יש ביניהם שלשה טפחים, אסור (ח). הגה: ואם הנקבים שהאמה נכנס ויוצא בהם אינם רחבים שלשה (ט), אפילו מחיצה אינו צריך (כ"י בשם ריטב"א).
ט"ו.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) **טפח ממנה יוצא למעלה מן המים** (ראה איור) – כדי שהמחיצה תהא ניכרת לכל.

(ז) **ולא חיבר אותה באמצע** – כלומר לא הקים מחיצה גמורה, במקום כניסת ויציאת המים. אלא הוסיף לכל מחיצה, משני גדות התעלה, מקטעים קצרים. הווי אומר, לא נסתמה הפרצה לחלוטין, והמים יכולים לזרום. אם בין שתי המחיצות יש מרווח קטן משלשה טפחים, זו מחיצה מעולה. ומותר לטלטל מן התעלה, שכבר אינה נחשבת כרמלית.

אם אין ביניהם שלשה טפחים, שרי (ראה איור) –

(ח) **אסור** – כי מרווח כזה לא יכול להיחשב מחיצה.

(ט) **אינם רחבים שלשה** – כלומר הוקמה מחיצה גמורה, מקצה אחד למשנהו, ובתוך המחיצה נוקבו נקבים, לזרימת המים. אם רוחב הנקבים פחות משלשה טפחים, הרי

סעיף ב

החצר שנפרצה (י) ולשון ים עובר על הפרצה (יא), 'אם אינו במילואו (יב) 'ואין בפרצה יותר מעשר (יג), מותר למלאות ממנו ולהכניס לבית (יד). נפרצה במילואה (טו), או שיש בפרצה הברייתא שם יב, א. 'כפרוש רש"י שם. 'שם בברייתא.

שולחן ערוך כפשוטו

זו מחיצה, והתעלה שבחצר אינה נחשבת כרמלית.

(י) **שנפרצה** – אחת ממחיצותיה.

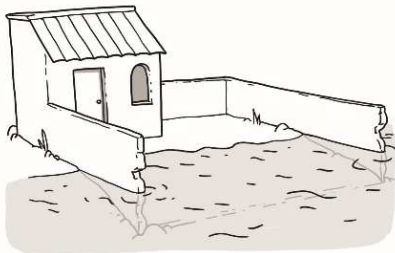
(יא) **עובר על הפרצה** (ראה איור) – מדובר על חצר משופעת כמדרון, למרגלותיה נפרצה מחיצת החצר, ומי הים או הנהר חדרו פנימה, ולא מילאו את כולה.

(יב) **אינו במילואו** – המחיצה שנפרצה עומדת בצד המים, כאמור. וכיון שרק חלק ממנה נפל, אין זה מבטל את המחיצה, אלא הפרצה מוגדרת כפתח, ומותר לטלטל בחצר. ואף שהמים נכנסים לחצר, אין זו סיבה לביטול דין החצר ממקום זה.

(יג) **ואין בפרצה יותר מעשר** – אין הפרצה רחבה עשר אמות.

(יד) **מותר למלאות ממנו ולהכניס לבית** – כי למרות הפרצה וכניסת המים, נותרה החצר מוקפת מחיצות, בארבע רוחותיה. ומותר למלא מים, ולהכניסם אל הבית. כי לשון הים או הנהר, בשונה ממי תעלה החולפת בחצר, שדינם כרמלית, מוגדרת רשות היחיד, כי הם עומדים בחצר, ולא חולפים בה.

(טו) **נפרצה במילואה** (ראה איור) – בצד כניסת המים, אין כל מחיצה. ואף שצד זה אינו רחב עשר אמות, הפך דין החצר להיות כרמלית, ככל חצר, שרוח אחת ממנה פרוצה לחלוטין.

יותר מעשר (טז), ^האם נשאר במקום שנפרץ גידודים ^טגבוהים עשרה (יז), והמים מכסים אותו (יח) מותר למלאות ממנו בחצר ^אאבל אסור להכניסן לבית (יט), אלא אם כן עשו מחיצה גבוהה עשרה על המים (כ). לא נשאר גידודים (כא), אסור אפילו למלאות ^השם בגמרא. ^טבפירוש רש"י שם. ^א(פרוש התוספות והרא"ש משום דפעמים המים שוקעים והמחיצה נראית בחצר ואינה ניכרת בבית).

שולחן ערוך כפשוטו

(טז) שיש בפרצה יותר מעשר – לא כל המחיצה נפלה, אבל חלק ממנה, ברוחב עשר אמות, נפתח.

נשאר במקום שנפרץ גידודים, גבוהים עשרה, והמים מכסים אותו (ראה איור) –

(יז) גידודים גבוהים עשרה – חלקה העליון של המחיצה, קרס אמנם והתמוטט. אבל בחלקה התחתון נותרו שרידים, בגובה עשרה טפחים לפחות. אלא שאינם גלויים לעין, כי המים מסתירים אותם. נמצא כי

חצר זו עדיין מוקפת לחלוטין, מכל עבריה, במחיצה בגובה עשרה טפחים. אלא שבנקודת חדירת המים אל החצר, לא ניתן להבחין בנוכחותם. **(יח) והמים מכסים אותו** – על כן לא ניתן להבחין בשרידי המחיצה, שנותרה ניצבת על עומדה.

(יט) אבל אסור להכניסן לבית – למרות שחלקה התחתון של המחיצה ניצב על עומדו, והחצר מוקפת לחלוטין מכל עבריה. בכל זאת, היותה של המחיצה מכוסה, גרמה לחכמים לאסור את הטלטול מן החצר אל הבית.

(כ) מחיצה גבוהה עשרה על המים – כלומר, אם תוקם מחיצה ברוח זו, יהא מותר לטלטל בחצר, מאחר והוקפה מחיצה מכל עבריה. ואין צורך שהמחיצה תמלא את כל הרוח הפרוצה, אלא די במיעוט הפרצה לבל תהא ברוחב עשר אמות.

(כא) לא נשאר גידודים – ובכך אין לחצר מחיצה כלל ברוח שבצד הים.

בחצר (כב).

שולחן ערוך כפשוטו

(כב) אסור אפילו למלאות בחצר – מאחר וחסרה לחצר זו מחיצה ברוח אחת.

סימן שנ"ז

דיני חצר פחות מד' אמות וביב, וכו' ג' סעיפים.

חצר קטנה היא הניצבת במרכז הדיון של סימן זה. החצרות של זמנם לא רוצפו באבנים, אלא היו עפר וחול. גם מערכות של צינורות ביוב ואינסטלציה לא היו בזמנם, ומי השופכין הורקו אל קרקע החצר, כדי שייבלעו בקרקע, או יגלשו לאחת מן הפינות. בחצר קטנה, מפאת המקום הזעיר, היו השופכין זורמים בהכרח אל רשות הרבים (לפי ההבנה שיש רשות הרבים). להלן, יוצגו התנאים בהם הותרה שפיכתם של הנוזלים השונים. להבנת הדברים יש לדעת, שמדין תורה יתחייב המוציא דבר מה לרשות רבים, רק אם רצונו שדבר זה יגיע לרשות הרבים. ללא רצון כזה, האיסור הוא דרבנן, ונקרא "מלאכה שאינה צריכה לגופה". עם זאת, כיון שהתקיימה מחשבת המוציא, נחשבת פעולתו קרובה למלאכה דאורייתא, ולא הותרה בכל מצב. מאידך, היות ואין כאן חשש לאיסור תורה, ניתנו מספר הקלות והיתרים, כפי שיבואר כאן. עוד צריך לדעת, שחכמינו שיערו את כמות הנוזלים היומית, הנצרכת לשימושו השוטף של אדם, והניחו כי הוא זקוק לבערך סאתיים מים, שזה קצת יותר משישה עשר ליטרים.

סעיף א

(א) ^רחצר שפחותה מארבע אמות על ארבע אמות (ב), שהיא

^רמשנה שם בערובין פח, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **הקדמה לסעיף** – סעיף זה דן באלו תנאים ניתן להתיר שפיכת מים לחצר קטנה, בימות הקיץ. כי הואיל והחצר נקיה, ירצה השופך שהמים יזרמו החוצה.

(ב) **על ארבע אמות** – דוקא גודל כזה. אבל בחצר גדולה, אין השופך מים רוצה שיצאו החוצה לרשות הרבים. ואף אם ייצאו, לא אסרום חכמים.

סמוכה לרשות הרבים (ג), אין שופכין לתוכה מים בשבת בימות החמה, שכיון שאין בה ארבע אמות אין סָאָתִים מים שאדם עשוי להשתמש בכל יום ראוי ליבלע בה (ד), והוי כאילו שופך לרשות הרבים (ה), לכך צריך לעשות גומא (ו) שתהא חללה מחזקת סָאָתִים (ז). הגה: וכל גומא שהיא חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חומשי אמה, מחזקת סָאָתִים (ח) (רמב"ם). בין אם יעשנה בפנים בחצר או בחוץ (ט), אלא שאם יעשנה בחוץ צריך לכסותה בנסרים כדי

שולחן ערוך כפשוטו

(ג) **סמוכה לרשות הרבים** – דווקא לרשות הרבים, כי אם היא סמוכה לכרמלית, מוגדרת זליגת המים שמקרקע החצר לרשות אחרת, "כוחו". וכוחו בכרמלית מותר, כפי שראינו בסימן שנ"ה סעיף א', וכמו שנראה להלן בסעיף ג'.

(ד) **ראוי ליבלע בה** – כמות הנוזלים שאדם עושה בה שימוש יומי, יכולה להיבלע רק בקרקע של חצר גדולה. אבל בחצר קטנה, היא בהכרח תזלוג החוצה, אל רשות הרבים.

(ה) **כאילו שופך לרשות הרבים** – אף כי אין זו שפיכה ישירה, ואין בה איסור תורה, היא בכל זאת נראית כשפיכה לרשות הרבים, ואסורה חכמים.

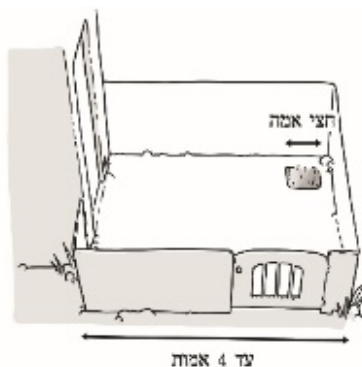
(ו) **גומא** – שקע באדמה.

(ז) **שתהא חללה מחזקת סָאָתִים** – עשיית הגומא מונעת את זליגת המים לרשות הרבים. לכן גם במקרה ויזלו המה החוצה, אין בכך איסור, כי אינו רוצה בזה.

וכל גומא שהיא חצי אמה על חצי אמה
(ראה איור) –

(ח) **מחזקת סָאָתִים** – על פי מידות הגומא נמצא, כי סאתיים נוזלים הם בערך שישה עשר ליטר.

(ט) **או בחוץ** – סמוך ממש לחצר.

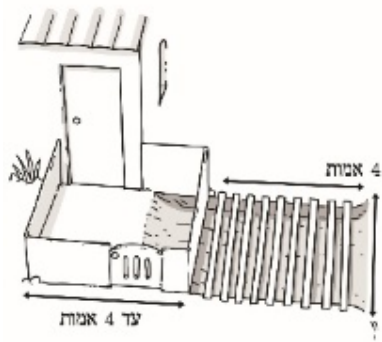

שתהא מקום פטור ויפלו המים מידו למקום פטור (י). וכיון שיעשה גומא¹ יכול לשפוך בה כל מה שירצה (יא). ואם אינה מחזקת קְאָתִים לא ישפוך בה כלל (יב). ואם יש בחצר ארבע על ארבע (יג), אפילו הוא אריך וקטין (יד), לא בימות הגשמים בחצר כל יטור וכן כתב הריטב"א, וסיים שם, דאדם עשוי להסתפק סאתיים מים, וכי מסתפק טפי, לא שכיח הוא ולא גזרו ביה רבנן. ישם בגמרא וכפרוש רש"י וכן כתב הרמב"ם בפרק טו. ישם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

שאם יעשנה בחוץ צריך לכסותה בנסרים

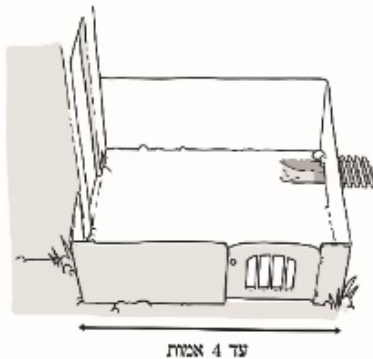
(ראה איור) –

(י) ויפלו המים מידו למקום פטור – גומא זו, אינה רחבה ארבעה על ארבעה טפחים, ועמוקה משלושה טפחים. לכן דינה הוא מקום פטור, אף ללא הכיסוי. אבל כיון שנראה ששופך ברשות הרבים, יכסנה¹.

(יא) כל מה שירצה – אפילו כמות גדולה

מסאתיים, שברור כי תזלוג החוצה. כי לא החמירו בה חכמים, מאחר ויצירת הגומא מוכיחה שאינו רוצה בזליגת השופכין החוצה, לרשות הרבים. ודי בזה,

כדי להתיר שפיכת נזלים ללא הגבלה. כי גם אם ייצאו לרשות הרבים, אין בכך איסור תורה, כמוסבר בהקדמה.

(יב) לא ישפוך בה כלל – אפילו כמות בנפח הגומא.

(יג) ארבע על ארבע (ראה איור) – כלומר שטח של שש עשרה אמות מרובעות.

(יד) אריך וקטין – אין צורך שהחצר תהא

1. במשנה ברורה הסביר באופן שונה, וכתב שיש חשש שמא תתמלא הגומא, ועומקה יפחת משלושה טפחים, ואם לא תהא הגומא מכוסה, ישוב דינה להיות רשות הרבים.

שהוא (טו), מותר לשפוך בה כל מה שירצה. ^היחצר ואכסדרה (טז)
 (פירוש בית שיש לו שלש דפנות ודופן רביעית שמעמידין בו דלת אינה מְגַפֶּפֶת כל עיקר **(יז)**, אלא
 ברחבו של בית כולו, ופעמים שעושים לה אמה אחת פְּצִים מכאן, ואמה אחת פְּצִים מכאן **(יח)**). כך פירש
 הערוך. ופְּצִים הוא מֶעֱט פֶּתַל יָשָׁר וְשָׁנָה) **שאיין באחד מהם לבד ארבע אמות**
(יט), מצטרפין לארבע אמות להתיר לשפוך בהם (כ). הגה: והוא
^המִשְׁנָה שם.

שולחן ערוך כפשוטו

דווקא ריבוע, כי במידות ארבע על ארבע, מותר לשפוך כל כמות נוזלים. וגם
 אם ייצאו השופכין, הרי אינו רוצה ביציאתם.
(טו) בימות הגשמים בחצר כל שהוא – בחורף, כל חצר מתמלאת מי גשמים,
 והללו יוצאים לרשות הרבים. ולא ניכר שהמים היוצאים, באו משפיכת בעל
 החצר דווקא.
(טז) ואכסדרה – האכסדרה מוקפת בתים, בכל שלשה כיווני האוויר. ופתוחה,
 בצידה הרביעי, אל החצר, שאינה מוקפת בתים.
(יז) אינה מְגַפֶּפֶת כל עיקר – אינה חוסמת את הרצף בין האכסדרה לחצר.
(יח) ואמה אחת פְּצִים מכאן – בקו מפגש האכסדרה עם החצר, ניצבת כמין
 דלת, הסוגרת חלקית את האכסדרה, בצידה הרביעי. דלת זו רוחבה אמה, מן
 הקצה האחד, ומן הקצה השני, עומדת דלת נוספת, שגם היא רוחבה אמה.
 וכיון שישנן שתי אמות פתוחות לחצר, אפשר לחבר את שטח האכסדרה עם
 שטח החצר, וביחד תהא זו חצר בת ארבע אמות, בה מותר לשפוך.
(יט) שאיין באחד מהם לבד ארבע אמות – כגון שעומק השטח ארבע אמות,
 אבל רוחבו שתיים. ואין די בו עצמו להתיר שפיכה, ללא גומא. אבל צמוד לו
 ממש, נמצאת חצר חברו, וגם היא בגודל זהה. צירוף שניהם יגרום להגדרת
 השטח כחצר של ארבע על ארבע אמות.
(כ) להתיר לשפוך בהם – מאחר ובשניהם יחד יש שטח של ארבע אמות על
 ארבע אמות.

הדין שתי דְיוּטָאוֹת (כא) שלפני שתי עליות (כב), ועליהם מעזיבה שראוי, המים לבלוע בהם (כג) אם הם סמוכות זו לזו מצטרפות (כד) (כ"י בשם הר"ר יונתן).¹ בכמה דברים אמורים, בחצר הסמוכה לרשות הרבים. אבל 'הרמב"ם שם. וכתב הרב המגיד שלמד דין זה ממה שאמרו גבי ספינה, בכרמלית לא גזרו, שבת ק, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(כא) שתי דְיוּטָאוֹת – הדיוטא היא משטח כעין הזיז הנזכר בסימנים הקודמים, כלומר, סוג של קרש או מרפסת.

(כב) שלפני שתי עליות – העליה הנזכרת היא קומה. ושתי העליות הנזכרות כאן הן שתי דירות סמוכות, זו לצד זו, בקומה השנייה.

(כג) שראוי המים לבלוע בהם – כלומר התקרה של הקומה הראשונה, נבנתה מקורות עץ, שהן ה"דיוטא", כאמור. ועל קורות העץ נמרחת שכבה עבה של טיח, שרכיביה העיקריים הם עפר וטיט. נוזלים שנשפכו על שכבת הטיח, ראויים להיבלע בה. כי היא דומה לרצפת החצר של זמנם, שהייתה עפר ואדמה.

(כד) סמוכות זו לזו מצטרפות – כלומר, המרחק האווירי בין שתי דיוטאות אלו הוא פחות מארבעה טפחים. לכן הן נחשבות כדיוטא אחת, ומותר לשפוך עליהם נוזלים, כמו בחצר של ארבע על ארבע אמות.

היתר זה הוא קולא גדולה², כי אף שהדיוטאות סמוכות זו לזו, הרי במציאות הן נפרדות. ובכל זאת הקילו, כי אפילו בשפיכת מי קולחין אל רשות הרבים, אין איסור תורה, כפי שהסברנו בהקדמה, אלא דרבנן. אבל כשהמים זולגים ממתחם שיש לו נראות של ארבע על ארבע אמות, די בכך כדי להתיר. קולא זו מלמדת על התחשבות חכמים באנשים שגרים בבתים, ללא צנרת ואינסלטציה, ובלית ברירה הוכרחו לשפוך את מי הקולחים החוצה. צורך גדול זה הביא את חכמים להקל ולהסתפק בכך שיש לדיוטאות אלה נראות של חצר גדולה.

2. רק הרמ"א פסק להקל. אבל המחבר, אף שהביאה בבית יוסף, איני בטוח שנקט כן להלכה.

אם היא סמוכה לכרמלית, אפילו היא קטנה הרבה אינה צריכה גומא אפילו בימות החמה (כה) (ועיין לקמן סי' שע"ז).

סעיף ב

^אביב (כו) שמכוסה ארבע אמות בַּמֶּשֶׁךְ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים (כז), ויש בו ארבע על ארבע (כח), מותר לשפוך אפילו על פי הביב (כט) אפילו בימות החמה, אף על פי שהמים יוצאים מִיָּד מִיָּד לַחוּץ (ל), ובלבד שלא יהא סילון של עץ, שאין המים ראויים לבלוע; אבל אם עשוי כעין רצפה של אבנים (לא), מבליעים וְשָׁרִי. ^טולחרמב"ם, אפילו היה אורך הביב או הצנור מאה אמה, לא ישפוך על פיו ^אמשנה שם וכרבי אליעזר בן יעקב דמשנתו קב ונקי. תוספות שם בשם רשב"ם. ^נבפירוש רש"י שם. ^טבפרק טו וכחכמים שם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

(כה) אפילו בימות החמה – כפי שכבר למדנו, כוחו בכרמלית, מותר. והיות שאינו שופך ישירות אל הכרמלית, הרי זה כוחו בכרמלית.
(כו) ביב – תעלה.

(כז) בַּמֶּשֶׁךְ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים – אחר יציאת התעלה מחצרו, היא נמשכת עוד ארבע אמות לפחות, שכולן מכוסות, ומשם ואילך נשפכים המים והשופכין אל רשות הרבים.

(כח) ויש בו ארבע על ארבע – אמות, ולכן דינו כרמלית. גודל זה, מאפשר למים להיבלע בקרקעיתו.

(כט) אפילו על פי הביב – שנמצא ברשות היחיד כי הביב נחשב חור של רשות היחיד, ואין כל איסור בשפיכה אל תוכו.

(ל) לַחוּץ – לרשות הרבים, ומשום שהיו ראויים להיבלע בתעלה.

(לא) רצפה של אבנים – אין הכוונה למרצפות אבנים שכלל אינן בולעות, כבימינו. אלא לאבנים קטנות, הקבועות בקרקעית, בין העפר והאדמה.

בימות החמה (לב), אלא שופך חוץ לביב והם יורדים לביב (לג).

סעיף ג

'במה דברים אמורים (לד), כשהמים יוצאים לרשות הרבים, אבל אם היו יוצאים לכרמלית, מותר לשפוך על פי הביב אפילו בימות החמה (לה). הגה: ויש אומרים דאין חילוק בין כרמלית לרשות הרבים (לו) (כ"י בשם תוספות והרא"ש בפ' כיצד משתתפין). ודוקא כרמלית שהיא תוך העיר, דמיחלף ברשות הרבים עצמה (לז), אפילו *בזמן הזה דלית לן רשות הרבים; הרמב"ם שם. ומוצא הדין, ציינתיו לעיל סוף סעיף א. * (עיין לעיל סימן שמה סעיף ז ובמה שצינתי שם סק"ט).

שולחן ערוך כפשוטו

(לב) בימות החמה – כי בסופו של דבר, המים יוצאים לרשות הרבים. ואף שזה רק כוחו, לא התיירו כוחו ברשות הרבים (רק בכרמלית).

(לג) והם יורדים לביב – שפיכה זו דינה "כוחו בכרמלית", ולכן מותרת. וכשנזילים מגיעים לרשות הרבים, הזרם כבר מוגדר "כוח כוחו", ואין לאסור זאת.

(לד) במה דברים אמורים – מתי אסר הרמב"ם לשפוך בימות החמה.

(לה) אפילו בימות החמה – כי הביב עצמו דינו כחורי רשות היחיד, וכשחולפים השופכין דרכו אל הכרמלית, זה "כוחו בכרמלית", ומותר. **(לו) דאין חילוק בין כרמלית לרשות הרבים** – שיטה זו מחמירה יותר, ולפיה גם כוחו בכרמלית אסור. אבל לא כל סוגי הכרמלית נאסרו, כפי שמיד יסביר הרמ"א.

(לז) דמיחלף ברשות הרבים עצמה – כרמלית המצויה בעיר, דומה מאד לרשות הרבים. כי הרבה אנשים בוקעים בה, כלומר חולפים בה. על כן דווקא בעיר נאסר כוחו בכרמלית.

אבל כרמלית שהיא מחוץ לעיר (לח), או חצר שאינה מעורבת (לט), שרי (מרדכי פרק הזורק וסמ"ג ודברי עצמו) (תשובות מהר"מ סימן צ'). ועיר המוקפת חומה ולא עירבו בה, כחצר שאינה מעורבת דמי (מ) (מרדכי סוף פרק הדר ותרומת הדשן סימן ע"ג וע"ד). ואם הצינור למעלה מעשרה, שעוברים המים דרך מקום פטור לכרמלית, יש להקל (מא) (מהרי"ל) וכן עיקר.

שולחן ערוך כפשוטו

(לח) כרמלית שהיא מחוץ לעיר – כגון שדות ויערות, שבשום אופן לא יבואו אנשים להחשיבם כרשות הרבים, מודה הרמ"א ש"כוחו בכרמלית, מותר".

(לט) חצר שאינה מעורבת – ודינה כרמלית, אבל אין בינה לרשות הרבים כל דמיון. גם בכזו מודה הרמ"א ש"כוחו בכרמלית, מותר".

(מ) כחצר שאינה מעורבת דמי – כי היות והיא מוקפת חומה, אינה דומה כלל לרשות הרבים. וגם לדעת הרמ"א, כוחו מותר, בכרמלית כזו.

(מא) יש להקל – בכל כרמלית, אפילו של עיר ללא חומה.

סימן שנ"ח

דין איזה מקומות נקראים מוקפים לדירה, ובו י"ד סעיפים.

למדנו לעיל (בסימן שמו סעיף ג) כי חכמים הגדירו מתחמים רבים כ"כרמלית", אף שמן התורה דינם רשות היחיד. הגדרה זו מחייבת לנהוג בהם כברשות הרבים, הלכך אסור לטלטל בהם, ומהם לרשות הרבים (איסור זה הוא מן התורה), או לרשות היחיד. אחד מאותם מתחמים הוא "קַרְפֵּף, שלא הוקף לדירה", כלומר שטח שהמחיצות סביבו, לא הוקמו כהגנה למקום מגורים. אם גודל המתחם הוא "בית סְאָתִים", אסור לטלטל בתוכו, וממנו לבית ולהיפך, גם אם שניהם בבעלות אדם אחד. אם הוא קטן מכך, מותר לטלטל בתוכו. אם המחיצות הוקמו למגורים, מותר לטלטל בתוכם, ומהם אל הבית ולהיפך, ולא משנה מה גודלם. בית סְאָתִים הוא מתחם בגודל חמשת אלפים אמות מרובעות, וכפי שנבאר. סימן זה דן מתי יוגדרו מתחמים אלה, הקרויים קַרְפִּיפּוֹת, "מוקפים לדירה", ומתי לא. וגם, כיצד יהפוך מקום שאינו מוקף לדירה, למוקף. ומה מבטלו מהיות "מוקף לדירה".

סעיף א

^אכל היקף שלא הוקף לדירה (א), כגון גִּנּוֹת (ב) וּפְרִדָּסִים (ג) וּבְרִגְנִים (ד) שאינם עשויים אלא לשמור בתוכן (ה), אסרו חכמים לטלטל ^אמשנה בעירובין כג, ב וּכְרַבִּי עֲקִיבָא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

- (א) שלא הוקף לדירה – מתחם שהמחיצות סביבו לא הוקמו למטרת מגורים.
- (ב) גינות – מקום שתילת ירקות.
- (ג) פרדסים – מקום ששתלו בו אילנות.
- (ד) בורגנים – סוכות, בהם מצניעים פירות או חפצים שונים.
- (ה) לשמור בתוכן – המחיצות שהוקמו סביב מתחמים אלו, נועדו לשימור התכולה שבפנים.

בתוכה יותר מארבע אמות אם הוא יותר מִסָּאָתִים (ו); אבל אם היא סָּאָתִים (ז), שהוא שיעור שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים (ח), מותר לטלטל בכולו (ט) בין שהוא מרובע בין שהוא עגול או בִּצְרִיךְ וְקָטִין (י), ובלבד שלא יהא אָרְפוֹ יותר מִשְׁנָיִם ברחבו, אמה אחת (יא); ואם הוקף לדירה, אִפִּילוּ יֵשׁ בוֹ כמה מילין, מותר לטלטל בכולו (יב). הגה: ועיין לקמן¹ שם ע"א, במשנה וכרבי יוסי.² שם. ³שם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) **אם הוא יותר מִסָּאָתִים** – סאתיים הוא שטח ברוחב ובאורך חצר המשכן, כלומר אורך מאה אמה, על חמישים אמה. בסך הכל היו שם חמשת אלפים אמות מרובעות ($100 \times 50 = 5000$) שהם כאלף מאה חמישים ושנים מ"ר (1152 מ"ר).

(ז) **אם היא סָּאָתִים** – עד סאתיים.

(ח) **שבעים אמה וארבעה טפחים** – זהו שטח מרובע שגודלו כמו שטח של מאה על חמישים אמה.

(ט) **מותר לטלטל בכולו** – אבל אסור לטלטל ממנו לבית, או מן הבית אליו.¹

(י) **צָרִיךְ וְקָטִין** – ארוך וצר. החישוב נערך על גודל השטח, ולא על צורתו, כי אינו חייב להיות מרובע.

(יא) **יותר מִשְׁנָיִם ברחבו, אמה אחת** – מידות השטח נלמדו, כאמור, משטח חצר המשכן, שהיה מאה אמה ארוך על חמישים אמה רוחב. חריגה משמעותית מהיחס בין האורך לרוחב (כגון הנזכר במחבר, שאורך המתחם כפול יותר מפי שניים מרוחבו), תהפוך את השטח שלא הוקף לדירה, לכרמלית, אפילו אם הוא פחות מבית סאתיים.

(יב) **מותר לטלטל בכולו** – מחיצות שהוקמו לדיור, הופכות את המתחם כולו, בכל גודל שהוא, לרשות יחיד.

1. כפי שיבואר בסעיף י'.

סימן ת"א דין סתם עיירות אי מוקפות לדירה (יג). ויש אומרים דסתם קרפפות שלנו מקרי מוקפות לדירה (יד), דרגילים לפתוח פתח תחלה ואחר כך להקיף (מרדכי פרק עושין פסין). ויש אומרים עוד דכל קרפף שהוא סמוך לביתו (טו) מקרי הקף לדירה (טז), כי דעתיה עלויה (יז) (הגהות אשירי פ"ב דעירובין), ויש חולקין בזה (יח). (ב"י בשם תוספות).

סעיף ב

ה'ומה נקרא מוקף לדירה, זה שבנה בו בית דירה או שפתח לו
ה'שם בגמרא כד, א וכרב נחמן.

שולחן ערוך כפשוטו

(יג) **אי מוקפות לדירה** – לאחר הקמתן של המחיצות, אין מי שזוכר אם הוקמו לצורך בתים שכבר נבנו אם לאו. ובסימן ת"א נלמד, כי מן הסתם נבנו לצורך מגורים, ומותר לטלטל בתוכם.

(יד) **מקרי מוקפות לדירה** – מדובר על מתחמים בסגנון חצר אחורית, בה נוהגים להניח חפצים ורהיטים שונים, וסביבם גדר, למניעת גניבות. בעורף הבית קיים פתח, לכניסה ישירה אל הקרפף. אלא שלא ידוע אם הוא נעשה טרם הוקם הגדר, או לאחריו. אם אין פתח בגב הבית, הקרפף אינו מוגדר "מוקף לדירה". בדבריו מסביר הרמ"א כי מירב הסיכויים שהפתח נפתח טרם הקמת הגדר, ומותר לטלטל בקרפף זה.²

(טו) **דכל קרפף שהוא סמוך לביתו** – אפילו אינו סמוך ממש, אלא בתוך אלפיים אמה, והוא מתחם המיועד להנחת דברים.

(טז) **מקרי הקף לדירה** – אפילו אם בין הבית לקרפף אין פתח, ומשום שמתחם זה וודאי משמש את ביתו.

(יז) **כי דעתיה עלויה** – תרגום: כי דעתו עליו, כלומר דעתו להשתמש במתחם לצורכי הבית.

(יח) **ויש חולקין בזה** – כי במציאות אין שם מגורים, וכיצד ניתן לקרוא לזה "מוקף לדירה". גם המחבר סבור כן, כפי שכתב בתחילת סעיף ב'.

2. זה חשש באיסור דרבנן ועל כן אפשר להקל ככל דיני ספק דרבנן שהוא לקולה.

פתח מביתו ואחר כך הקיפו. ¹ואם היה מוקף שלא לשם דירה ורוצה להקיפו לדירה אין צריך לפרוץ כולו (יט), אלא יפרוץ בו פרצה ביותר מעשר (כ) ונמצא בית פתוח בו בלא היקף, ויחזור ויגדור הפרצה כולה ²או אִמָּה הִיתְּרָה על עשר אמות (כא), וְהָעֶשֶׂר אֲמוֹת פֶּתַח הֵן (כב), והרי הוא פתוח ולבסוף הוקף (כג). ³ואם פּרִץ אִמָּה, וּגְדָרָה (כד), וחזר ופרץ אמה אצל מה שגדר, וחזר ועשה כן עד שהשלימו לעשר, מותר (כה). הגה: ואם קשה עליו לפרוץ הכותל, יש אומרים דיכול להניח עפר אצל הכותל משני צדדיה עד שיתמעט הכותל ⁴ישם בשם שמואל. ⁵ישם. רבנו יהונתן. ⁶ישם בגמרא כד, א בעיא ונפשטא.

שולחן ערוך כפשוטו

(יט) **אין צריך לפרוץ כולו** – לא צריך לבטל את כל המחיצה.

(כ) **יפרוץ בו פרצה ביותר מעשר** – יותר מעשר אמות. בפחות מכך אין זו פרצה אלא פתח, והמקום עדיין נחשב מגודר. פרצה של עשר אמות משנה את המקום, שייחשב כאינו מוקף מחיצה.

(כא) **אִמָּה הִיתְּרָה על עשר אמות** – אינו צריך לסתום את המחיצה כולה, אלא די בסתימת חלק מן הפרצה, והפיכתה לפתח שאינו גדול מעשר אמות.

(כב) **וְהָעֶשֶׂר אֲמוֹת פֶּתַח הֵן** – ואף שיש פרצה במחיצה, עד רוחב עשר אמות, זה עדיין נחשב כפתח.

(כג) **והרי הוא פתוח ולבסוף הוקף** – פריצת המתחם ביותר מעשר, והעמדת מחיצה שתסגור את הפרצה, הופכת את המתחם מ"אינו הוקף לדירה" ל"הוקף לדירה".

(כד) **פרץ אמה וגדרה** – אין תועלת בפריצת אמה, כי אין בכך ביטול למחיצות המקיפות את המתחם, והוא עדיין מוגדר רשות שלא הוקפה לדירה. ואף אם יגדור אמה זו מחדש, עדיין לא הפך המקום למוקף לדירה.

(כה) **מותר** – כי סוף סוף נפרצו יותר מעשר אמות. והקמת גדר חדשה בת עשר אמות, לאחר שיש בתוכה מגורים, מחשיבה את המתחם "מוקף לדירה".

מגובה עשר (כו) ורוחב העפר רחב מארבעה (כז) באורך עשר אמות באורך הכותל, ואם אין בגובה העפר עשרה, אם כן הָיוּ כאילו פרץ שם הכותל, שלא נשאר שם גבוה עשרה למעלה מן העפר, דְּהָיוּ פְּקָקְעִית הַקֶּרֶף, ואף אם חוזר ולוקח משם אחר כך העפר, הואיל וּבָטְלוּ שם שבת אחת (כח). ויש חולקים דעפר לא הוי בטול אלא אם כן אין עתיד לפנותו לעולם (כט) (תרומת הדשן סי' ע"ה, הרא"ש פ"ק דסוכה סימן ב).

סעיף ג

^טתל גבוה עשרה, דינו כקרפף (ל).

^טממשמעות הגמרא מהא דרב חסדא שם כה, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(כו) עד שיתמעט הכותל מגובה עשר – עשרה טפחים. הרמ"א מציע לבטל את המחיצה, גם ללא הבקעה וריסוק פיזי של הגדר. וזאת, על ידי הנחת כמויות עפר ואדמה, משני צדדי החומה. גבב עפר זה ממעט את הגובה שמשפת הקרקע עד רום המחיצה. וכיון שאין כאן גובה עשרה טפחים, אין כאן מחיצה כשרה אלא פרצה, ובכך נעשה מקום זה כמקום שאינו מוקף מחיצה.

(כז) ורוחב העפר רחב מארבעה – טפחים, כדי שלא יוגדר חלק מהכותל, אלא כרשות בפני עצמה.

(כח) הואיל וּבָטְלוּ שם שבת אחת – הואיל ושבת אחת היה קרפף זה נעדר דין מוקף לדירה, נחשב סילוק העפר כבניית גדר, והמקום נעשה ממילא מוקף לדירה.

(כט) אין עתיד לפנותו לעולם – רק הותרת העפר לעולם תבטל את המחיצה. אבל עפר שהונח ליום אחד, על דעת לפנותו, אינו מבטל את שם המחיצה מן הכותל, ואין סילוק העפר נחשב כבניית חומה.

(ל) דינו כקרפף – כלומר, אין מחיצות סביב מקום זה, ובכל זאת מותר לטלטל שם. שכן למדנו בסימן שמ"ה סעיף ב', שמשטח הגבוה משאר חלקי רשות הרבים, חולק רשות לעצמו. וכשגובהו עשרה טפחים, דינו רשות היחיד, כי

סעיף ד

קָרַפֵּף יוֹתֵר מִסְּאָתִים שֶׁנִּטְעַ בּוֹ אֵילָנוֹת (לֹא) לְמַעַט אֲוִירוֹ (לֵב), לֹא הוּי מִיעוּט (לֵג). (אִפִּילוֹ יֵשׁ בְּהֵן גְּבוּהָ עֶשְׂרֵה וָרֹחַב אַרְבַּעַה (לֵד)). (הַמְּגִיד פִּי"ו). וְהוּא הָדִין לַחוּפֵר בּוֹ בּוֹר (לֵה).

פשוט שם.

סעיף ה

בְּנֵה בּוֹ עֵמוּד וְנִתְמַעַט בְּכַךְ (לוֹ), אִם הוּא רָחֵב שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, הוּי פֶּשֶׁט בְּגִמְרָא.

שולחן ערוך כפשוטו

גובהו הוא מחיצתו³. אלא שאם שטח התל גדול מבית סאתיים, דינו ככרמלית מדרבנן, ואסור לטלטל בתוכו כי לא הוקף לדירה כמובן, שהרי התל קדם למגורים.

(לֹא) שֶׁנִּטְעַ בּוֹ אֵילָנוֹת – בְּתוֹכֵי הַמֶּתָחִם.

(לֵב) לְמַעַט אֲוִירוֹ – אִם נִפְחִית אֶת שְׁטָחֵי הַנְּטִיעוֹת מִשְׁטַח הַקֶּרֶפֶף, הוּא יֵהָא פָחוֹת מִבֵּית סָאֲתִיִּים.

(לֵג) לֹא הוּי מִיעוּט – עֲצִים לֹא מִצְמָצְמִים אֶת הַשְּׁטַח, כִּי נֹכַחוֹתָם בְּשְׁטַח הוּא דָּבָר רָגִיל.

(לֵד) גְּבוּהָ עֶשְׂרֵה וָרֹחַב אַרְבַּעַה – אִף אִם קִיִּימִים בְּעֲצִים אֵלֶּה פֶּרֶמְטֵרִים, כְּגוֹן רוֹחֵב וְגוֹבֵה, הַנִּחְשָׁבִים מַחֲצִיָּה, וְנִיתֵן לַהֲחֻשֵׁיבָם כְּגִבּוֹל הַשְּׁטַח.

(לֵה) לַחוּפֵר בּוֹ בּוֹר – הַבּוֹר שֶׁנִּחְפָּר לֹא הִפָּךְ רְשׁוּת בְּפָנֵי עֲצָמָה, אֲלֹא נִחְשָׁב חֶלֶק מִשְׁטַח הַמֶּתָחִם, שְׁדִּינוֹ רְשׁוּת הַיַּחֲדָי, עַל פִּי הַכֹּלֵל ש"חֹרֵי רְשׁוּת הַיַּחֲדָי, הֵם חֶלֶק מִרְשׁוֹת הַיַּחֲדָי".

(לוֹ) וְנִתְמַעַט בְּכַךְ – הַמֶּתָחִם שֶׁהִיָּה קֶצֶת יוֹתֵר מִסָּאֲתִיִּים, צוּמָצֵם עַל יְדֵי בְּנִיית הָעֵמוּד, וְהוֹפַחַת לְפָחוֹת מִסָּאֲתִיִּים, אִפִּילוֹ מַעַט. בְּמִקְרָה זֶה, אֵין צוֹרֵךְ שִׁיֵּהָא מוֹקֵף לְדִירָה, וּמוֹתֵר לְטַלְטֵל בּוֹ. וְלֹא מִשְׁנָה הֵיכָן בְּמִתָּחִם נִבְנָה הָעֵמוּד, בֵּין בְּאַמְצַע, וּבֵין סִמּוֹךְ לַמַּחֲצוֹת. וְאֵין לְתִמּוּהָ מְדוּעַ לֹא נִדּוֹן אֶת הָעֵמוּד כְּדִין

3. הסבר הדבר, ראה לעיל בסימן שמ"ה, הערה 3.

מיעוט (לז).

סעיף ו

^לבנה מחיצה באורך עשר לפני מחיצה הראשונה, לְבַטְלָהּ, שְׁתַּחֲקֶיהָ כְּמוֹ שְׂאִינָה, וְיִהְיֶה מְקַף לְדִירָה עַל יְדֵי הַשְּׁנִייה, אִם הִרְחִיקָה מֵהֶרָאשׁוֹנָה שְׁלֹשָׁה טַפְחִים מוֹתֵר (לח).

^טשם וכלשנא קמא (וכרבא) [וכרבה].

סעיף ז

^טטח טיט על מחיצות הראשונות לְמַעַט אֲוִירוֹ, וְנִתְמַעַט (לט), אִם ^פשם כה, א וכרבא. הראב"ד והרד"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

העצים, שנתבאר לעיל סעיף ד', כי אין לדמות את בנין העמוד לעצים. שכן עצים הנטועים בשטח, הם השימוש של אותו תא שטח, בעוד שעמוד הנבנה על שטח מסוים, מבטל את השימוש בו.

(לז) שלשה טפחים הוי מיעוט – אם הוא פחות משלשה על שלשה טפחים, הרי הוא בטל, ואין בכוחו לצמצם את שטח הקרפף.

(לח) מִתֵּר – כי המחיצה שהוסיף בתוך ההיקף, באורך עשר אמות, היא המחיצה העיקרית, והמחיצה הקודמת אינה נחשבת עוד. וכיון שהמחיצה העיקרית הוקמה לצורך דיורים, הפך המקום כולו למוקף לדירה, ומותר לטלטל בתוכו יותר מארבע אמות. אבל במקרה שהעמיד את המחיצה החדשה קרוב מאד למחיצה הקודמת, במרחק פחות משלושה טפחים, היא נחשבת תוספת לזו הקיימת, ואין כאן מחיצה שנעשתה לדיורין⁴.

(לט) לְמַעַט אֲוִירוֹ וְנִתְמַעַט – כלומר המתחם היה גדול מעט מבית סאתיים, וצמצמו לפחות מבית סאתיים, באמצעות עיבוי הגדר, לכן מותר לטלטל בתוכו.

4. מדובר על קרפף גדול, והקמת המחיצה לא נועדה למעט את גודל הקרפף, אלא להעמדת מחיצה חדשה, שתבטל את הישנה. וכאשר היא מוקמת סמוך מאד לישנה, היא נחשבת רק תוספת, ולא מחיצה חדשה.

הטיט עבה, שאם תִּנָּמַל מחיצה הראשונה ראויה לעמוד בפני עצמה (מ), הָיוּ מְעוּט; ואם לאו, לא הָיוּ מְעוּט (מא).

סעיף ח

יבנה מחיצות על הראשונה להקיפו על ידם לדירה (מב), אינו מועיל (מג).⁵ ואם נבלעו התחתונות (מד) ונשארו העליונות י"שם וכרב ששת. הרא"ש ורמב"ם פרק טז. י"שם בעיא ונפשטא.

שולחן ערוך כפשוטו

(מ) **ראויה לעמוד בפני עצמה** – אם גודל הטיט שהוסף דומה לעמוד הממעט את שטח הקרפף, כנזכר בסעיף ה', הרי זה מיעוט.
 (מא) **לא הָיוּ מְעוּט** – אין לתוספת זו כל חשיבות, ואין היא מצמצמת את שטח הקרפף.⁵
 (מב) **להקיפו על ידם לדירה** – כלומר הוסיף קומה נוספת, על המחיצה הקיימת.
 (מג) **אינו מועיל** – אין הקרפף נחשב מוקף לדירה באמצעות תוספת זו, כי מחיצה של עשרה טפחים, דינה מחיצה גמורה. ואין התוספת בגובה משנה את מצב הקרפף.
 (מד) **ואם נבלעו התחתונות** – בתוך האדמה, וגובה המחיצה שנותרה פחות מעשרה טפחים.

5. יש לתמוה מעט, מדוע לא די במעט טיט, הרי אם החומה עובתה והורחבה, הוקטן שטח הקרפף ומוזער מכפי שהיה. וכי זה משנה אם כבר בעת הקמתה היתה זו מחיצה עבה, או הורחבה ועובתה אחר כך? ונראה, שהטיט המדובר כאן הוא כזה שנראה כתוספת, וכחלק עודף ומיותר, ולא כחלק אינטגרלי מגופה של החומה. לכן רק בהיותו עבה כל כך, ויכול לעמוד בפני עצמו, יש בכוחו למעט את שטח הקרפף.

על פי הבנה זו כתבו מספר פוסקים, שאם טח את החומה בטיט, לצורך חיזוקה או לייפותה, הרי זה מיעוט. ובביאור הלכה רמז לדעות אלו, בד"ה הוי מיעוט.

מאליהם, ניתר על ידם (מה). אבל תל יותר מסאָתים (מו) ועשה מחיצות, אפילו על שפתו, לדירה, מועיל שהרי דר באויר מחיצות שעשה עתה (מז).

סעיף ט

(מה) "קָרַף יוֹתֵר מִסְּאָתִים שְׁהוּקָף לְדִירָה וְנָטַע רוֹבוֹ אֵילָנוֹת, שֶׁשֶׁם כָּד, אֶכְרַב נַחֲמָן, וְכֵן פֶּסֶק הָרָא"ש וְכֵן נִרְאֶה מְדַבְּרֵי הַרְמַב"ם פֶּרֶק טז.

שולחן ערוך כפשוטו

(מה) **ניתר על ידם** – כי שקיעת המחיצה התחתונה כמוה כפריצת החומה הראשונה, וכיון שעתה מוקף הקרפף על ידי העליונות, שנבנו לצורך מגורים, הרי הן מתירות.

(מו) **תל יותר מסאָתים** – שדינו רשות היחיד, כי משטחו מוגבה מעל רשות הרבים, מכל צד, וכפי שלמדנו בסימן שמ"ה סעיף ב'. אבל תל ששטחו גדול מבית סאתיים, אסור לטלטל בתוכו, כי מחיצותיו הם גובהו, וההגבהה קדמה לדיוורין, הלכך אין זה מקום שהוקף לדיוורין.

(מז) **דר באויר מחיצות שעשה עתה** – ואף שדין רשות היחיד שיש לתל זה, לא נגרם מכח המחיצות שהעמיד, שהרי דין התל, עוד טרם הוקמו סביבו המחיצות, הוא רשות היחיד. הרי בכל זאת, יש במחיצות החדשות הגנה על המתגוררים בתוכם, לכן ניתן לטלטל בתל, שהפך למוקף לדירה⁶.

(מח) **הקדמה לסעיף** – בסעיף זה נלמד כיצד יתבטל מתחם מהיותו "מוקף לדירה".

6. יש כאן דבר מעניין. כי הפן המציאותי גבר על הפן המשפטי. שהרי מבחינה משפטית, נידון תל זה כמוקף מחיצות, עוד טרם הוקמו סביבו מחיצות מוחשיות, ומשום גובהו. נמצא כי מבחינה משפטית, תוספת המחיצות על שפת התל, כמוה כהקמת מחיצה עליונה על גבי המחיצה התחתונה. ובכל זאת, כיון שבמציאות לא היתה מחיצה מוחשית סביב התל, רק מחיצה תיאורטית, על כן תהפוך המחיצה הממשית שהוקמה סביב, את התל, למוקף לדיוורין. נמצא שהצד המציאותי גבר על הממד המשפטי. וזה הגיוני מאוד.

אפילו אינם נטועים שורות שורות, אינם מבטלים הדירה (מט); אבל אם נזרע רובו, הזרעים מבטלים הדירה (נ) אפילו אין בהם אלא סָאָתִים.⁹ נזרע מיעוטו, אם אין בו אלא סָאָתִים מותר (נא); יותר מסָאָתִים, אסור (נב).

⁹ שם וכלישנא בתרא לקולא. רא"ש ורמב"ם בפרק טז.

שולחן ערוך כפשוטו

(מט) אינם מבטלים הדירה – העצים שבמתחם אינם מפריעים את הצעידה שם, והוא הדין בסלעים או מים לא עמוקים, שגם הם אינם מבטלים את ההיקף לדירה. כי אינם מפריעים לצעוד שם, הגם שאין זה נוח.

(נ) הזרעים מבטלים הדירה – כי הבעלים מקפידים שלא יצעדו שם, מאחר והליכה במקום זה מקלקלת את הזריעה. ואם נזרע רוב המקום, אסור לטלטל במתחם כולו, שהפך כולו לכרמלית, מאחר ובטל מהיות מוקף לדיור. אם בכל אופן רוצים לטלטל במקום זה, הפתרון הוא להקיף את המקום הנזרע, כי בכך מבדילים אותו משאר חלקי הקרפף, וכיון שאינו חלק מהקרפף, אינו אוסרו.

זהו סעיף מעשי מאד, כי יש ערים ומושבים שהוקפו עירוב, שהוא כמו הקמת מחיצה. ואם יש בתוך ההיקף יערות ועצים, אין הם מבטלים את האפשרות לטלטל במקום. אבל אם יש במקום שטח זרוע, כמו שדה זרעים, יש להקיפו במחיצה, ורק אז יתאפשר לטלטל בעיר או במושב.

(נא) מותר – כי מקום הזרעים פחות מבית סאתיים, ורוב השטח כן מוקף לדירה. ומלבד זאת, הרי שטח הזריעה בטל מפאת מיעוטו, היות ואין זה שטח חשוב.

(נב) אסור – כי שטח בגודל זה הוא מקום חשוב, ונחשב כרמלית. שאר הקרפף נאסר אף הוא, כיון שאין מחיצה בינו למתחם הזרוע, והוא פתוח למקום האסור.

סעיף י

(נג) ³מי שיש לו גינה בחצירו (נד), אם הוא רוב החצר, אפילו אין בה אלא בית סאתים לא יטלטל ממנו ומן החצר לבית (נה). ואם הוא יותר מסאתים (נו), לא יטלטל בה ובחצר אלא בארבע אמות (נז). ואם היא מיעוט החצר, מה שיש בה יותר מסאתים אוסר כל החצר (נח). ואם יש בה סאתים או פחות, אסור להוציא ממנה לבית (נט).

³טור לדעת הר"מ.

שולחן ערוך כפשוטו

(נג) הקדמה לסעיף – קרפף שאינו מוקף לדירה, אף אם הוא פחות מבית סאתיים, אין לטלטל ממנו לבית, כי הוא נחשב רשות אחרת, אבל בתוכו מותר לטלטל.

(נד) גינה בחצירו – הגינה היא מקום זריעת ירקות או תבואה וקטניות.

(נה) לא יטלטל ממנו ומן החצר לבית – היות והגינה היא רוב השטח, הזריעה שבה מבטלת את היותו מקום מוקף לדירה, כי אין צועדים על הזרעים. והיות שהיא רוב השטח, נידון כל המתחם כגינה. ואף שבתוכו מותר לטלטל, הטלטול ממנו אל הבית נאסר, כבכל קרפף שאינו מוקף לדירה.

(נו) ואם הוא יותר מסאתים – גינה בגודל כזה נחשבת כקרפף שלא הוקף לדירה, כי קרקע זרועה מבטלת מן המתחם את הגדרתו כמוקף לדירה. והטלטול בתוכו אף הוא נאסר, כי הוא גדול מבית סאתיים.

(נז) אלא בארבע אמות – כמו בקרפף שלא הוקף לדירה, שאסור לטלטל הן בתוכו, והן ממנו לבית ולהיפך.

(נח) אוסר כל החצר – כלומר מדובר על חצר ושטח זרוע, ששניהם יחד גדולים הרבה יותר מבית סאתיים, אלא שביחס לכל המתחם, רק חלק זעיר ממנו נזרע. דין מתחם זה תלוי בגודל השטח הזרוע, שאם מידותיו גדולות מבית סאתיים, הוא מבטל את ההיקף לדיור, והטלטול בכל המתחם נאסר, הן בתוכו, והן ממנו לבית ולהיפך.

(נט) אסור להוציא ממנה לבית – לא נאסרה אלא ההוצאה מן הגינה לבית,

סעיף יא

^קקרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונכנסו בו מים, ^יאם ראויים לשתייה אין מבטלין הדירה (ס) אפילו אם המקום שנתפשטו שם יותר מסאתים (סא), ואפילו הם עמוקים הרבה; ואם אינם ראויים לשתייה דינם כזרעים (סב), ^שוהוא שיהא בעמקם עשרה טפחים (סג).

^קשם כד, א כרבא. ^ישם כאמימר. ^ששם בפירוש רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

אבל הטלטול בגינה עצמה ובחצר, ומן הגינה לחצר ולהיפך, מותר. כי שטח הגינה פחות מבית סאתיים, על כן לא נאסר הטלטול בתוכו. והיות והגינה אינה יותר מבית סאתיים, אינה מבטלת את העובדה שהחצר כן מוקף לדירה, ומותר לטלטל מן החצר לבית⁷.

(ס) אין מבטלין הדירה – כי המקום עדיין ראוי למגורים, למרות נוכחותם, כי תושבי המקום ישאבו מהם לצרכיהם.

(סא) יותר מסאתים – ואין זה דומה כלל לשטח זרוע, שהבעלים אוסרים לצעוד בו, כדי שלא תתקלקל הזריעה.

(סב) דינם כזרעים – שמבטלים את ההיקף לדירה.

(סג) שיהא בעמקם עשרה טפחים – כי בפחות מזה, הקרפף לא בטל מהיות מוקף לדירה, כי אף שאין זה נוח לפסוע שם, ההליכה עדיין אפשרית, ואין הבעלים מונעים את הצעידה שם. מה שאין כן בעומק עשרה טפחים, שממש בלתי אפשרי לצעוד שם, וממילא חדל המקום מהיות מוקף לדירה.

7. ויש אוסרים. אבל אפשר לסמוך על המקילים.

מע"ף יב

תקַרְפָּף בֵּית שְׁלֵשָׁה סָאִין (סד) וְקָרָה מִמֶּנּוּ בֵּית סָאָה (סה), מוֹתֵר,
אאִפִּילוּ אִם הַקִּירוֹי מְשׁוּפֵּעַ (סו).

^תשם כה, א וכרבא וכגירסת רמב"ם בפרק טז וכמו שכתב הרא"ש לדעת האור זרוע.
^אשם גרסינן ארזילא וכפירוש רש"י.

מע"ף יג

קַרְפָּף בֵּית סָאִתִּים מְצוּמָצִים (סז) וְחָצֵר (סח) שֶׁנִּפְרָצוּ בְּמִלּוּאָם זֶה
 לָזֶה (סט), הַקַּרְפָּף אֲסוּר מִפְּנֵי שֶׁמִּקּוּם הַמַּחֲצִיזָה מֵיִתְרוֹ וְנִעְשָׂה
^בשם וכפירוש רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

(סד) קַרְפָּף בֵּית שְׁלֵשָׁה סָאִין – שלא הוקף לדירה, ואסור לטלטל בתוכו.
(סה) וְקָרָה מִמֶּנּוּ בֵּית סָאָה – המרחב המקורה נידון כרשות בפני עצמה. נמצא
 כי יש בשטח זה שתי קרפיפות, שאין באחת מהן יותר מבית סאתיים, על כן
 מותר לטלטל בהם.⁸
(סו) אִפִּילוּ אִם הַקִּירוֹי מְשׁוּפֵּעַ – הסיבה ההלכתית המפרידה בין שתי
 המתחמים היא, כי סוף התקרה נמשך ויורד, כביכול, כלפי מטה, ודומה הדבר
 כאילו הוקמה מחיצה בינם. דין זה נקרא "פי תקרה יורד וסותם". עם זאת, יש
 הסבור כי לא נאמר דין זה בגג משופע. מלמדנו המחבר, שאין הלכה כדעה זו.
(סז) מְצוּמָצִים – כלומר, מדויק מאד במידותיו. מותר לטלטל בו, אף שאינו
 מוקף לדירה, ומשום שאינו גדול מבית סאתיים.
(סח) וְחָצֵר – החצר נחשבת מוקפת לדירה, ומותר לטלטל בה, ולא משנה
 גודל שטחה.
(סט) שֶׁנִּפְרָצוּ בְּמִלּוּאָם זֶה לָזֶה – על אף שבלשון המחבר כתוב "זה לזה",
 ומשמע ששניהם נפרצו זה לזה, אין זו הכוונה, אלא מדובר בקרפף סמוך

8. אמנם לטלטל מהם לתוך הבית אסור, אם לא הוגדרו כמוקפים לדירה, ככל קרפף פחות מבית
 סאתיים, שאינו מוקף לדירה. אשר בתוכו מותר לטלטל, אבל ממנו אל הבית ולהיפך אסור
 לטלטל. הטלטול מן המקום המקורה לזה שאינו, ולהיפך, מותר.

יותר על סאתים (ע).

מע"ף יד

ק"רפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה (עא), ופתח בו פתח (עב) ועשה מחיצה לפניו יותר מעשר (עג), והותר על ידי מחיצה זו שעל ידה בטלה מחיצה ראשונה שלא היתה לשם דירה, ואחר כך נפלה מחיצה אחרונה (עד), חוזר לאיסורו (עה).
 י"ש כההוא עובדא דבוסתנא וכפירוש רבנו חננאל.

שולחן ערוך כפשוטו

לחצר, שרוחבו צר יותר מן החצר. ומחיצתו של הקרפף היא שנפרצה במילואה. מחיצת החצר לעומת זאת, לא נפרצה במילואה.⁹
 (ע) ונעשה יותר על סאתים – גודל הקרפף היה בית סאתיים בדיוק. נפילת הגדר הוסיפה לו שטח נוסף, כלומר שטח הגדר, שכבר איננו, והוא נעשה גדול מבית סאתיים. אמנם החצר נותרה בהיתרה הראשון, כי מן הצד שלה, לא נפרצה המחיצה במילואה. ומדובר על פרצה שגודלה פחות מעשר אמות, על כן נותרה החצר בהיתרה הראשון.
 (עא) שלא הוקף לדירה – ועל כן אסור לטלטל בתוכו.
 (עב) פתח – מהבית לקרפף.
 (עג) יותר מעשר – עשה מחיצה של יותר מעשר אמות, כפי שראינו למעלה. ובכך הוכשר הקרפף, ונחשב הוקף לדירה.
 (עד) ואחר כך נפלה מחיצה אחרונה – בזכותה הפך המקום ל"הוקף לדירה".
 (עה) חוזר לאיסורו – כי עתה נמצא שהגדר שהוקמה סביב קרפף זה, הוקמה טרם נבנו בתוכו מגורים.

9. כל המפרשים הסכימו לפירוש זה, לפיו כותל החצר לא נפרץ במילואו, אף שאינו תואם ללשון המחבר. אבל הנוטה לפרש שגם מחיצת החצר נפרצה במילואה, סותר את המפורש בגמרא, מקור דין זה.

סימן שנ"ט

דין רחבה שאחורי הבתים, ובו סעיף אחד.

סעיף א

^ארחבה שאחורי הבתים (א) יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה, אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות (ב). ואם פתח לה פתח מביתו ואחר כך הקיפה (ג), ^באפילו אם יש גורן בינה לבית (ד), הוי היקף לדירה. הגה: ומה שאין אנו נזהרין לטלטל בחצירות שאחורי הבתים, משום דבזמן הזה סתמן מוקפין לדירה (ה) כמו שנתבאר לעיל (סימן שנח סעיף א) גבי קרפף (ו) (דברי עצמו).
^אערובין כד, א מימרא דרב כהנא. ^בשם מימרא דרב נחמן.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **רחבה שאחורי הבתים** – הרחבה היא מקום בו מותירים ציוד ואובייקטים שונים. כאן מדובר שאין פתח מן הבית אל הרחבה.
(ב) **אלא בארבע אמות** – דין הרחבה הוא כדין קרפף.
(ג) **ואחר כך הקיפה** – באופן זה נעשית הרחבה מוקפת לדירה, ומותר לטלטל בה, וממנה לבית.
(ד) **אפילו אם יש גורן בינה לבית** – כלומר ברחבה סמוך לבית יש גורן, שהוא מקום איסוף התבואה. והיה מקום לומר שהפתח נוצר לצורך הגורן, ולא לכלל הרחבה. משמיענו המחבר שלא חוששים לזה, אלא הואיל וקיים פתח בין הבית לרחבה, ואחר כך הוקף המקום, הרי הוא מוקף לדירה, ולא אכפת לנו מהגורן.
(ה) **סתמן מוקפין לדירה** – אף שבין הבית לחצר האחורית, אין פתח ישיר, ומשום שהגדר המקיפה הוקמה מן הסתם לצורך הבית.
(ו) **כמו שנתבאר לעיל (סימן שנח סעיף א) גבי קרפף** – שם כתב הרמ"א שאם לא ידוע מתי הוקמה מחיצת הקרפף, האם היא קדמה לדירון, או לא, ההנחה היא שהדירון קדמו. והוא הדין כאן, ברחבה שאחורי הבתים. וממילא

כל שלא ידוע שלא הוקף לדירה, מניחים שהוקף לדירה, ומותר לטלטל בכולו וממנו לבית.

סימן ש"ם

דין היקף מחיצות לשבת, ובו ג' סעיפים.

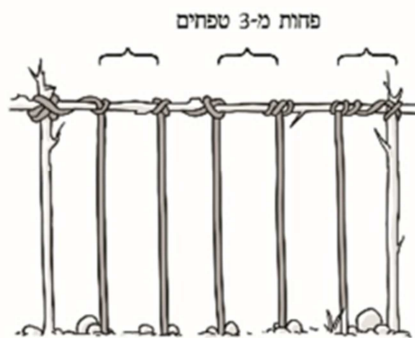
ראינו כבר כי חל איסור לטלטל בחלק מן המקומות שדינם רשות היחיד מן התורה. פעמים מפאת אחת משתי הסיבות דלהלן, ופעמים משתי הסיבות גם יחד:

א. חכמים אסרו לטלטל ברשות היחיד אם היא פתוחה לרשות הרבים או לכרמלית, עד שמקום הפרצות יתוקן.

ב. מרחב המוגדר רשות היחיד, ונמצא בשימוש כמה בעלי בתים, דומה לרשות הרבים. ובגין כך אסרו חכמים לטלטל בו, עד הקמת עירוב. דיני עירובי חצרות, הנעשה בחצר, יילמדו בהמשך. כמו גם שיתופי מבואות (המכונה פעמים רבות אף הוא "עירוב", בשולחן ערוך), הנעשה במבוי, שהוא המתחם אליו כמה חצרות פתוחות אליו.

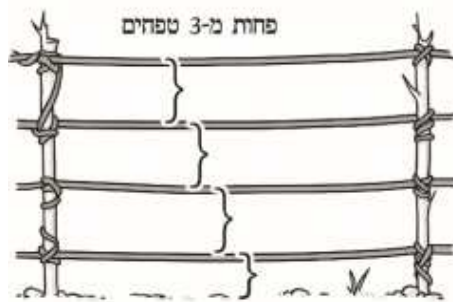
מסימן זה עד סימן שס"ה, נסוב הדיון בעיקר סביב הסיבה הראשונה. ומסימן שס"ו עד שצ"ב, על דיני עירוב. אבל הדינים מעורבים לפעמים. על כן חשוב לדעת כבר עתה את מהותו של עניין העירוב, כדי להבין סעיפים מסוימים בשולחן ערוך.

למדנו שכדי להגדיר מרחב מסוים כרשות היחיד, עליו להיות מוקף מחיצות. ובהמשך יבוארו בהרחבה דיני המחיצות הכשירות. לצורך הבנת הסימנים הבאים, ראוי שנקדים ונסביר מספר מושגים.

לבד: כל פחות משלושה טפחים דינו "לבד". כלומר, אם המרחק בין שני גופים פחות משלושה טפחים, המקום מוגדר כמחיצה, כי הוא נחשב חסום מבחינה הלכתית.

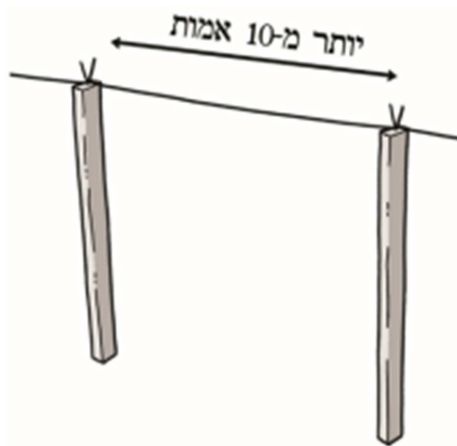
לכן עמודים או בולי עץ ודומיהם הניצבים במרחק פחות משלושה טפחים זה מזה, מוגדרים מחיצה גמורה מן התורה (ראה איור).

ובאופן זה, חבלים שנמתחו בצורה אופקית מעמוד לעמוד, והטווח האווירי שבינם פחות משלושה טפחים, נחשבים למחיצה גמורה מן התורה, אם גובהה של זו הוא עשרה טפחים לפחות (ראה איור).

בסימן זה נלמד כי למרות שמן התורה מוגדרות מחיצות אלה

כמחיצות גמורות, הן עדיין מחיצות חכמים שלא להחשיבם כלל כמחיצות.

צורת הפתח: צורת הפתח מוקמת באמצעות שני קנים עומדים, עליהם מושכב קנה שלישי. למרות שפתח רחב מעשר אמות, המקום אינו נחשב פרוץ. ופעמים שדווקא הוא, נידון כמחיצה גמורה (ראה איור).¹

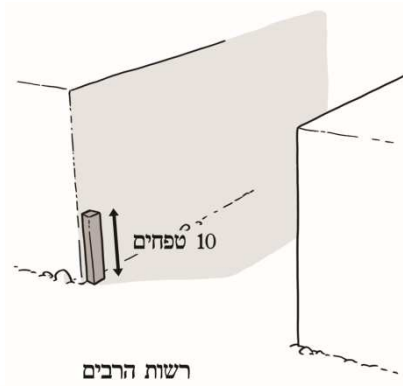
מתחם המוקף מחיצה משלש רוחות, דינו מן התורה, רשות היחיד. אלא שחכמים חייבו להעמיד מחיצה, גם ברוח הרביעית. אם כי ניתן להקל בה,

במחיצה הנוספת, מלבד העמדת צורת הפתח, כדלהלן.

לחי: עמוד בגובה עשרה טפחים, המשמש כעין התחלה של המחיצה הרביעית. כלומר, אסור לטלטל במתחם מוקף מחיצות משלש עבריו, כאמור, בגין היותו פתוח לרשות הרבים. אך אם יוקם בפתחו לחי, המקום יוכשר, ומותר לטלטל בו.

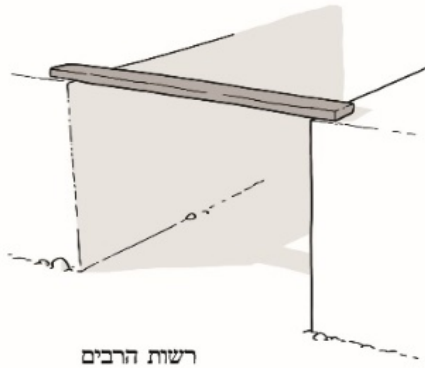
1. יש סוברים שהתורה מגדירה צורת הפתח כמחיצה גמורה, ואם יוקף שטח כלשהו מארבע רוחותיו בצורות הפתח, הרי הוא רשות היחיד מן התורה. אבל יש אומרים שבלתי אפשרי להגדיר מקום כזה כרשות היחיד מן התורה, אלא אם כן יוקמו סביבו שתי מחיצות רגילות, ולהרחבת הנושא עיין ביאור הלכה סימן שס"ב ד"ה כשכל.

עמוד גבוה עשרה טפחים המוצב בפתח (ראה איור) –

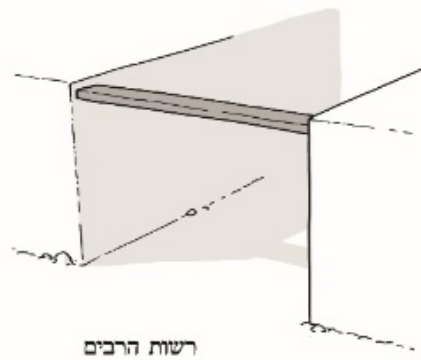

קורה:

מונחת בכניסה למבוי בצורה אופקית (ראה איור) –

קורה מונחת בין כותלי המבוי (ראה איור) –

אפשר גם להשתמש בקורה שתונח בכניסת המבוי בצורה אופקית, בין מעל כותלי המבוי, ובין בתוכם. והיא מועילה כהיכר וסימון גבול².

בסימן זה נלמד על "מחיצות גרועות", אותם מקימים נוסעים שנקלעו בכניסת שבת למקום פתוח ופרוץ לגמרי, כגון בקעה או שדה. השובתים שם, מקימים לעצמם מחיצות זמניות, שתאפשרנה

2. מושגים נוספים בדיני מחיצות נזכרו כבר בסימנים הקודמים, אגב דיני העברה מרשות היחיד לרמלית. כגון "גוד אסיק מחיצתא", שמשמעותו מחיצות סביב מתחם בגובה עשרה טפחים, נידונות כאילו הן עולות כלפי מעלה, והמחיצות "נישאות כלפי מעלה", ולכן המתחם כולו סגור כביכול במחיצות. וכגון "גוד אחית מחיצתא", שמשמעותו, כאשר תלויה מחיצה מעל גובה פני השטח, דנים אותה במקרים מסוימים כאילו היא יורדת כלפי מטה, ויוצרת חייץ סביב המתחם, שיוגדר רשות היחיד. מושג נוסף ראינו והוא, "פי תקרה יורד וסותם", אודותיו נרחיב בסימן שס"ה.

להם לטלטל במחנה המאולתר. אם הוקמו מחיצות גמורות, המחנה מוגדר "מוקף לדירה", ורשאים לטלטל בכולו, ללא הגבלה על גודל השטח. אבל אם הוקמו מחיצות "גרועות", כלומר נמתחו חבלים בקו אופקי, או הועמדו בולי עץ או קנים, במצב אנכי בלבד, הטלטול במחנה הוגבל בידי חכמים. שלא התירו זאת אלא בתנאים מסוימים, אודותם נלמד בסימן זה.

סעיף א

^איחיד יִשְׁכַּב בְּבִקְעָה וְהִקִּיף מַחֲצוֹת גְּרוּעוֹת, כְּגוֹן שְׁתֵּי (א) בְּלֹא עֵרֶב (ב) או עֵרֶב בְּלֹא שְׁתֵּי, ^בעַד סְאָתִים (ג) מוֹתֵר לְטַלְטֵל בְּכוֹלוֹ (ד), מִסְּאָתִים וְאִילָךְ, אֵין מְטַלְטֵלִין בּוֹ אֵלֹא בְּאַרְבַּע (ה). וְכֵן הַדִּין ^אמִּשְׁנֵה עֲרוּבֵין טז, ב. ב. שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) שְׁתֵּי – אנכי. כגון קנים, אפילו דקים, שנגעצו בקרקע, והמרווח בין קנה לקנה פחות משלושה טפחים.³

(ב) עֵרֶב – אופקי. כגון חבל שנמתח בין שני עמודים.⁴

(ג) עַד סְאָתִים – שהם חמשת אלפים (5000) אמות מרובעות. ובמידות שלנו, כאלף מאה חמישים ושנים (1152), מטר מרובעים.

(ד) מוֹתֵר לְטַלְטֵל בְּכוֹלוֹ – כי זו רשות היחיד גמורה, שאפילו אם לא הוקפה לדירה, הטלטול מותר בה.

(ה) אֵין מְטַלְטֵלִין בּוֹ אֵלֹא בְּאַרְבַּע – אין מטלטלים בו יותר מארבע אמות. ואף שמן התורה זו מחיצה גמורה, והמתחם הוקף לדירה, חכמים אסרו לטלטל שם, כי אין זו נראית כמחיצה. ובמגורים זמניים, כגון אדם שעובר ממקום למקום, ומקים מחיצה זמנית, שיש בה רק שְׁתֵּי, או רק עֵרֶב, הואיל והיא אינה נראית כמחיצה, הטלטול במתחם נאסר עליו, בגזירת חכמים. אמנם אם אלו

3. ואם העמידו קנים שרוחבם ארבעה טפחים, אחד ליד השני, ובינם פחות משלושה טפחים, הרי זו מחיצה גמורה.

4. ואם החוט הנמתח, או הקנה המוצב בצורה אופקית, רחבים ארבעה טפחים, ומוסיפים סמוך אליהם קנה שגם הוא רחב ארבעה טפחים, וביניהם פחות משלושה טפחים, הרי זו מחיצה גמורה.

אם הם שְׁנַיִם (ו). ואם הם שלשה ישראלים, חשובים כְּשִׁירָא (ז) יומותר לטלטל בכולו אפילו הוא גדול הרבה (ח), ובלבד שלא יקיפו יותר מכדי צרכם (ט), שלא ישאר בית סאתים פנוי שאין צריכים לו לתשמיש, אבל אם נשאר בית סאתים פנוי, אין מטלטלין בכל המוקף אלא בארבע אמות (י). ^הבמה דברים אמורים, כשהקיפו יותר על שש סאין, אבל אם לא הקיפו יותר על שש סאין, אף על פי שיש סאתים פנוי, כיון שהם שלשה, יכמו דהדר רב נחמן ואוקים אמורא עליה ודרש. ^זשם. ^המרדכי ממשמעות הגמרא מימרא דרב גידל יז, א.

שולחן ערוך כפשוטו

מחיצות גמורות, כגון חוטים שנמתחו גם באופן אופקי וגם באופן אנכי, הטלטול מותר בכל השטח, אפילו אם הוא ענק.

(ו) וכן הדין אם הם שְׁנַיִם – שני אנשים הקימו מחנה אחד, שגודלו כנוצר לעיל, וסביבו מחיצות גרועות. אין היתר לטלטל בו, מלבד בגודל של בית סאתיים, וכנתבאר.

(ז) חשובים כְּשִׁירָא – קבוצה. ודווקא יהודים, אבל אינם יהודים נחשבים כלא שייכים לקבוצה.

(ח) אפילו הוא גדול הרבה – מאחר שקבוצה רגילה להשתמש בשטח נרחב.

(ט) שלא יקיפו יותר מכדי צרכם – כל זמן שמשתמשים במקום להנחת חפצים, נראות המחיצות כמשמשות לדיוור. ואף שהן גרועות, הן נחשבות מחיצה.

(י) אלא בארבע אמות – כי אז חלק מן המקום נראה כאינו כמוקף לדירה, והיות שהמחיצות האלה הם זמניות וגרועות, נחשב הדבר כאילו אין כאן מחיצה, ואסרו חכמים לטלטל שם.

מותר (יא). הגה: אינו יהודי אינו מצטרף לשיירא (יב). ויש אומרים שהוא הדין קטן אינו מצטרף (יג) (רמב"ם פרק י"א).

סעיף ב

היו שלשה והקיפו כל צרכם (יד), ומת אחד בשבת (טו), מותרים בכל השבת (טז) כיון שנכנס השבת בהיתר. היו שנים והקיפו יותר מסאתים ונתקפו עליהם בשבת, אסורים כיון שנכנס שבת באיסור.

¹ שם יז, א כרב הונא, וכן פסקו רא"ש והרמב"ם פרק טז.

שולחן ערוך כפשוטו

(יא) מותר – כי כאשר נוכחים שלושה שוהים במתחם, ברור שלכל אחד נדרש שטח בגודל סאתיים (שהם 5000 אמות מרובעות).

(יב) אינו מצטרף לשיירא – דין זה מוסכם על המחבר, שכתב בפירוש "שלושה ישראלים".

(יג) קטן אינו מצטרף – נראה שלדעת המחבר, קטן אכן מצטרף.⁵

(יד) והקיפו כל צרכם – אפילו היה זה שטח, שגודלו רב משלוש פעמים סאתיים.

(טו) ומת אחד בשבת – ונותרו רק שנים במתחם, אשר מעיקר הדין, הטלטול הותר לכל אחד מהם רק בבית סאתיים.

(טז) מותרים בכל השבת – רשאים לטלטל בכל המתחם, כי הפרמטר הקובע הוא, מצבם בכניסת השבת.

5. כך עולה מתוך עיון בבית יוסף, שתמה מדוע פסק הרמב"ם לחומרה בדין זה, והרי הסתפק בו הירושלמי. ומן הדין לפסוק לקולא, ככל ספק דרבנן.

סעיף ג

י'היו שלשה (יז) והקיפו כל אחד לעצמו (יח) זה בצד זה, ועירבו יחד (יט), אם החיצונים רחבים והאמצעי קצר שנמצא האמצעי פרוץ במילואו לחיצונים והחיצונים שיש להם גיפופים (כ) עודפים עליו מכל צד, נותנים להם כל צרכם באמצעי (כא) אפילו הוא גדול הרבה (כב), שאנו רואים כאילו כולם דרים בתוכו והרי יש שלשה י'שם צג, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(יז) היו שלשה – הגיעו שלושה נוסעים למרחב פתוח, בו התעתדו לשבות. וכדי להתיר את הטלטול במתחם, הקימו שם מחיצות גרועות.

(יח) והקיפו כל אחד לעצמו – לא באו כקבוצה וכשיירה, אלא כל אחד הקים לעצמו קרפף, שגודלו בית סאתיים.

(יט) ועירבו יחד – עירובי חצרות, כדי שיוכלו לטלטל מאחד לשני. אם המחיצות שהוקמו סביבם היו טובות, כלומר מלאות, רשאים לטלטל בין כולם, גם אם המתחם גדול מאד.

(כ) והחיצונים שיש להם גיפופים – הגיפוף הוא תחילת מחיצה. כלומר המתחם האמצעי צר יותר משני החיצונים, ורק שתי צדדיו מוקפים מחיצה. אבל בצדדים החוברים אל החיצונים, אין כל מחיצה. השנים החיצונים לעומת זאת, מוקפים מחיצות מכל ארבעת צדדיהם, ופתוחים לאמצעי (מדובר בפרצה פחותה מעשר אמות). מצב זה מגדיר את שני החיצונים כשוהים במתחם הפנימי, ומבחינה הלכתית הם נידונים כשיירה, ומותר להם להשתמש בכל המתחם, לכל צורכם.

(כא) כל צרכם באמצעי – כמו שהוסבר, שני החיצונים פתוחים לאמצעי, ולכן נידונים כל שלושת הקרפפות כקרפף אחד גדול, המשותף לשלושה אנשים. וכבר ראינו בסעיף א', שבשיירה נותנים להם כל צורכם.

(כב) אפילו הוא גדול הרבה – אפילו יותר מבית סאתיים, כגון שהוא ארוך מאוד, אף שהוא צר יותר מהחיצונים. והשיירה כאמור, מקבלת יותר מבית סאתיים, אם נדרש שטח רחב להנחת חפציהם.

ביחד (כג). ^נואף בחיצונים נותנים להם כל צרכם, דכיון שנעשו שיירא באמצע הנה ליה אינך כחצר לאמצעי (כד). ^וויש אומרים שהחיצונים אינם מותרים אלא עד סאתים (כה), ואם אחד מהם יותר מסאתים (כו) גם האמצעי אסור שהרי הוא פרוץ במילואו (כז). ואם החיצונים פרוצים במילואם לאמצעי (כח), והאמצעי מגופף, ויחיד בכל אחד כלומר בכל קרפף אדם אחד, אין נותנין לכל אחד אלא בית סאתים (כט). ואם אחד מהחיצונים יותר מבית ^ההריטב"א בשם אחרים ורשב"א, וכן כתב הרב המגיד בשם רשב"א בפרק טז. ^זרש"י וכן כתב הטור.

שולחן ערוך כפשוטו

(כג) **והרי יש שלשה ביחד** – ולכן מעניקים להם דין שיירא.
 (כד) **כחצר לאמצעי** – שתי הקרפפות החיצונות נידונות כחצר עבור המתחם הפנימי, וכמסתעפות מן הפנימי, שהוא המרכז. וכיון שהם כמו שיירא, ויש עירוב המחבר בינם, יכול כל אחד להגדיל את שטחו, כפי צורכו.
 (כה) **שהחיצונים אינם מותרים אלא עד סאתים** – לשיטה זו רק האמצעי נידון כשיירא, בגלל מתחמו הפתוח במילואו לשני החיצונים. אבל החיצונים אינם יותר משנים, על כן דינם כקרפף של יחיד, שאין לו אלא בית סאתיים.
 (כו) **יותר מסאתים** – החיצונים אינם נחשבים שיירא, לדעה זו. ואם המתחם שהוקם גדול מבית סאתיים, אסור לטלטל בו.
 (כז) **שהרי הוא פרוץ במילואו** – האמצעי אף הוא נאסר בטלטול, עקב היותו פרוץ למקום האסור בטלטול. ואם רוצה לטלטל במתחמו, עליו לסגור את הפרצה באופן חלקי. הלכה כדעה ראשונה.
 (כח) **פרוצים במילואם לאמצעי** – כלומר, המתחם של החיצונים צר מן האמצעי, ואין בינם גדר.
 (כט) **אלא בית סאתים** – גודלו הרחב של האמצעי, מגדיר כל קרפף שלצידו כמסתעף מן המרכז. ובין אם זה שלימינו הוא המסתעף, ובין אם זה שלשמאלו הוא המסתעף, אין כאן אלא שניים, ולא שיירא. ואם יש בכל אחד

סאתים (ל), הוא לבדו אסור (לא). ואם האמצעי יותר מבית סאתים (לב), גם החיצונים אסורים שהרי הם פרוצים למקום האסור להם (לג). 'אבל אם אחד בכל אחד מהחיצונים ושנים באמצעי, או שנים בכל אחד מהחיצונים ואחד באמצעי (לד), נותנין לשני החיצונים כל צרכם, דחשיבי כל מה שבאמצעי כאילו הוא בחיצונים (לה).³ במה דברים אמורים (לו), כשאינם פתוחים זה לזה יותר שם בעיות ונפשטו לקולא. ריטב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

בית סאתיים, כולם מותרים, כי עירבו זה עם זה. על כן הפנימי, שסביב מתחמו יש מחיצות בארבע הרוחות, רשאי לטלטל בקרפף. והחיצונים, הגם שהם פרוצים לגמרי בצד האמצעי, הם הרי פתוחים למקום המותר, על כן שלושתם מותרים.

(ל) אחד מהחיצונים יותר מבית סאתים – מתחם חיצוני זה גדול מבית סאתיים, והשוהה בו נאסר לטלטל בקרפף, כי הוא יחיד, ואינו מצטרף לאמצעי והחיצוני האחר.

(לא) הוא לבדו אסור – לאמצעי מותר, כי ארבע רוחותיו מוקפות מחיצות כאמור, ומתחמו אינו גדול מבית סאתיים. החיצוני האחר רשאי אף הוא לטלטל, כי מתחמו אינו גדול מבית סאתיים, והוא פרוץ למקום המותר לו.

(לב) האמצעי יותר מבית סאתים – ונאסר עליו לטלטל בכולו.

(לג) הם פרוצים למקום האסור להם – המתחמים החיצוניים מוקפים רק משלוש רוחותיהם במחיצות, וברוח הרביעית, הם פרוצים למקום אסור.

(לד) ואחד באמצעי – בין אם המתחם האמצעי ישוּך לקרפף ימין, ובין אם הוא יסונף לקרפף שמאל, יש כאן שיירא.

(לה) כאילו הוא בחיצונים – וכיון שזו שיירא נותנים גם לאמצעי כל צורכו. לדעת היש אומרים, האמצעי יוכל לטלטל, אם לא יגדל מתחמו מבית סאתיים. אבל ביותר מכך, אי אפשר לשייכו לחיצוני.

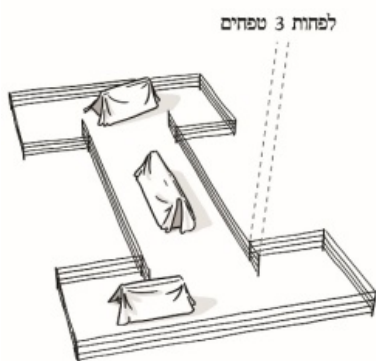
(לו) במה דברים אמורים – מתי ניתן להחשיב את שלושת השוהים בקרפפות, כשיירא אחת, ולהתיר את הטלטול בכל השטח.

מעשר (לז), דאם כן הוה ליה פּרָצָה (לח) וגם המגופפים אסורים (לט).⁷ וכל זה (מ) כשכותלי קטנה נכנסין לגדולה וכשכותלי קטנה מופלגים שלשה טפחים מכותלי אורך הגדולה דאז אוסרת הגדולה על הקטנה (עיין לקמן סימן שע"ד סעיף ג'), דאם לא כן (מא) הוה ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים ונידון משום לחי (מב) וכולם שם (ד"ה הלכתא).

שולחן ערוך כפשוטו

(לז) כשאינם פתוחים זה לזה יותר מעשר – אמות.

(לח) דאם כן הוה ליה פּרָצָה – ופּרָצָה גדולה מעשר, מבטלת את דין המחיצה. (לט) וגם המגופפים אסורים – כל ההיתרים שניתנו בסעיף זה, בטלים, כשיש בין המתחמים פרצה גדולה מעשר. כי אפילו אם המתחמים כולם פחותים מבית סאתיים, הרי אין לאף אחד מהם ארבעה מחיצות, ואינם מוקפים כדין. (מ) וכל זה – מה שלמדנו, שחל איסור לטלטל, כאשר האמצעי פרוץ במילואו לחיצונים, או כשהחיצונים פרוצים במילואם לאמצעי, זהו רק אם חדרו מחיצות המתחם הפרוץ אל הקרפף השני, בעומק שלושה טפחים, רק במקרה זה ייחשב המקום כולו פרוץ במילואו.

אם חדרו מחיצות המתחם הפרוץ אל הקרפף השני, בעומק שלושה טפחים (ראה אזור) –

(מא) דאם לא כן – אם המחיצות אינן נכנסות בעומק שלושה טפחים.

(מב) ונידון משום לחי – מחיצת המתחם נחשבת כלחי, כלומר כתחילת קיר, לקרפף

הסמוך לו. וכפי שנלמד בהמשך (סימן שסג, סעיף ט), בדיני מבואות הפתוחות לרשות הרבים, לחי שגובהו עשרה טפחים, מתיר את הטלטול במבוי, כי נחשב תחילת מחיצה רביעית. ולהלן (שם) נראה, כי אין צורך להבחין בלחי מתוך המבוי, אלא די בכך שהוא ניצב שם, כדי שהמקום לא ייחשב פרוץ במילואו.

חשובין מגופפין, וכאילו אין אחד מהם נפרץ לחבירו (מג), ואין נותנין להם באחד מהם אלא בית סאתים (מד).

שולחן ערוך כפשוטו

ולכן הגם שהקרפף נדמה למביט מתוך הקרפף, כפרוץ במילואו, אין הדבר כן. מלמד המחבר בדבריו כאן, שמה שכתב שאם האמצעי יותר מבית סאתים, גם החיצונים אסורים, אין זה אלא כשהמחיצות חודרות לאמצעי. אבל כאשר המחיצות של המתחמים החיצוניים אינן חודרות פנימה למקום האסור להם, נידונים קצוות כתלי החיצונים כלחי. וכשיש לחי כל אחד מן המתחמים הוא נידון כסתום, ומותר לטלטל בתוכו.

(מג) אין אחד מהם נפרץ לחבירו – כי הלחי גורם שכל שלושת הקרפפות יוגדרו כמוקפות מחיצות מכל ארבעת רוחותיהם, והן סמוכות זו לזו. לכן מותר לטלטל בקרפף, אם אינו גדול מבית סאתים, ורשאים גם לטלטל ביניהם, אם עירבו.

(מד) אלא בית סאתים – ואף שבתחילת הסעיף ראינו כי החיצונים מסונפים לפנימי, אין זה אלא משום שהפנימי פרוץ לחיצון, כי אז יש חיבור ביניהם. אבל כשאינו פרוץ להם, כגון שיש לחי, וכאמור, הרי הוא כסתום. וכיון שהמתחמים לא חברו אליו, אינם מסונפים לפנימי.

סימן שס"א

דין גג הסמוך לרשות הרבים, ובו ב' סעיפים.

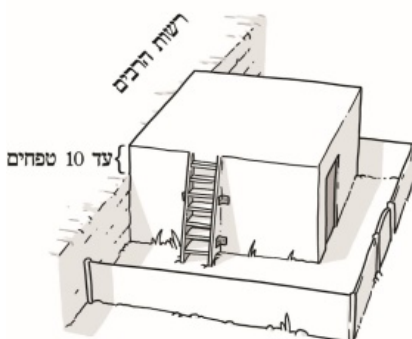
בסימן זה נידונו שני דיני מחיצה. סולם, ופי תקרה יורד וסותם. בתחילת הסימן דנים על סולם, שבכוחו להכשיר את הטלטול, במקום שנאסר מדרבנן. ובהמשך דנים על דין פירצה בגדר ותיקונה, באמצעות דין "פי תקרה יורד וסותם". כלומר מקום מקורה יכול להיחשב רשות היחיד, הגם שאין תחתיו מחיצות, ומשום שמבחינה הלכתית דנים מרחב זה כמוקף מחיצה, המשתפלת מקצה התקרה עד הקרקע.

סעיף א

(א) ^אגג הסמוך לרשות הרבים ^בבתוך עשרה טפחים, ^גולמעלה מעשרה לחצר (ב), הואיל ורבים משתמשים בו הרי זה כרשות ^דעירובין פד, ב. ^היתוספות בשם רבנו תם. ^והרב המגיד בשם הרשב"א, בפרק יד.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) הקדמה לסעיף – מדובר בחצר נמוכה מרשות הרבים, שצמוד לה מבנה אשר גובה גגו, פחות מגובה עשרה טפחים מרשות הרבים. אבל הבית עצמו

גבוה לפחות עשרה טפחים, ורוחבו ארבעה על ארבעה טפחים לפחות, ודינו רשות היחיד. סעיף זה ילבן מה דין הגג, כלומר, באיזה תנאי מותר לבעל החצר, להשתמש בגג.

גג הסמוך לרשות הרבים בתוך עשרה טפחים, ולמעלה מעשרה לחצר (ראה איור) –

(ב) ולמעלה מעשרה לחצר – מן התורה, נידון גובה כזה כרשות היחיד.

הרבים (ג) ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצרו (ד) עד שיעשה לו סולם קבוע מחצרו (ה).¹ איזהו סולם קבוע, כל שִׁקְבָּעוֹ שם בין לחול בין לשבת (ו).

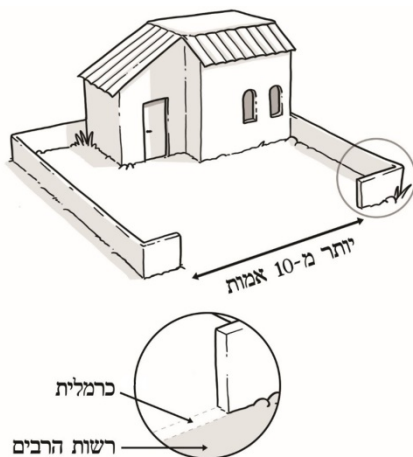
¹ שם בשם הרשב"א.

סעיף ב

^החצר שנפרצה במילואה (ז), או ביותר מעשר (ח), לרשות הרבים, מקום המחיצה נידון כצדי רשות הרבים שהוא כרמלית (כמו) שהוא החצר (ט).¹ ואם נפרץ בקרן זוית, אפילו בפחות מעשר ^המשנה שם צד, א ובגמרא שם. ¹משנה שם וכרבי יוסי ולחומרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ג) הרי זה כרשות הרבים – מדרבנן, כלומר דינו ככרמלית.
 (ד) ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצרו – דומה איסור דרבנן זה, להעברה מרשות היחיד לכרמלית.
 (ה) סולם קבוע מחצרו – כי הסולם מראה לכל, שזה גג של בית, ובמקרה זה לא גזרו חכמים.
 (ו) שִׁקְבָּעוֹ שם בין לחול בין לשבת – קיבוע הסולם מבהיר לעוברים ושבים, שהגג שייך לבית, ולא לרשות הרבים.
 (ז) שנפרצה במילואה – אחד מצדדי הגדר נפרץ כולו, אף שכולו פחות מעשר אמות.
 (ח) ביותר מעשר – אמות, אבל לא בכל אורכו של צד זה. הטלטול במקרים אלו, אסור בחצר כולה, שהפכה לכרמלית.
 חצר שנפרצה לרשות הרבים, מקום המחיצה נידון כצדי רשות הרבים שהוא כרמלית (ראה איור) –
 (ט) כמו שהוא החצר – שטח המחיצה

אסור (י). וכן בית שנפרץ בקרן זוית, אפילו בפחות מעשר, ונפרץ גם הקירווי עד שנשאר באלכסון, אסור (יא). אבל פרצה שאינה בקרן זוית, אמרינן בה: פי תקרה יורד וסותם אפילו ביותר 'שם פלוגתא דרב ושמואל, וכלישנא בתרא וכרב. וכן כתב הרא"ש דבשל סופרים הלך אחר המיקל, וכן נראה דעת הרי"ף והרמב"ם בפרק יז ושאר פוסקים.

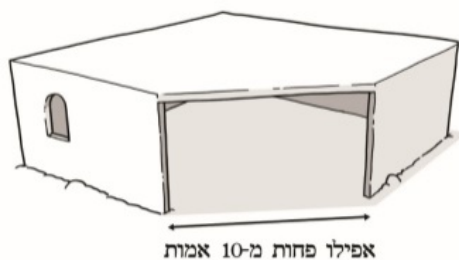
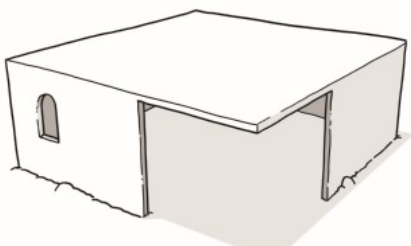
שולחן ערוך כפשוטו

אינו נידון כרשות הרבים, אלא ככרמלית, כדין החצר. וממילא אסור לטלטל חפץ מאזור המחיצה לרשות הרבים, אף פחות מארבע אמות.

(י) **אפילו בפחות מעשר אסור** (ראה איור) – המרווח שנוצר אינו מוגדר פתח סתמי, כי בני אדם אינם פותחים פתח בפינת הגדר. הלכך מוגדר מרווח זה פרצה, והפרצה הרי מבטלת את מחיצות החצר.

בית שנפרץ בקרן זוית (ראה איור) –

אפילו בפחות מעשר, ונפרץ גם הקירווי עד שנשאר באלכסון (ראה איור) – (יא) **אסור** – כי יצירת פתח בפינה אינה דבר שבשגרה. וגם אין לומר "פי

מעשר (יב), ¹והוא שלא יהא פי תקרה מְשַׁפֵּעַ, דְּלִיכָא פָּה (יג). הגה: ויש אומרים דבעינן גם כן ברוחב הקירוי ארבעה טפחים (יד) (תוס' והרא"ש פרק כיצד משתתפין וסמ"ג וטור). ואמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו בשתי מחיצות, אם יש כאן שתי מחיצות שלימות דבוקות זו בזו (טו); אבל זו כנגד זו לא (טז) (טור).

²מהא דעביד כי אורזילא, כה, ב וכפירוש רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

תקרה יורד וסותם", שהרי התקרה לא קיימת במקום בו נפלו הקירות. והלכה למשה מסיני, שלא אומרים "פי תקרה יורד וסותם" באלכסון של קרן זוית. אבל אם הקירות לבד, הן שהתמוטטו, והתקרה נותרה במקומה, אומרים "פי תקרה יורד וסותם", והבית נותר רשות היחיד.

(יב) אפילו ביותר מעשר – אמות.

(יג) שלא יהא פי תקרה מְשַׁפֵּעַ, דְּלִיכָא פָּה – דין "פי תקרה יורד וסותם" נתחדש רק בתקרה שטוחה.

(יד) ברוחב הקירוי ארבעה טפחים – ניתן לומר "פי תקרה יורד וסותם" רק אם זו תקרה שרוחבה ארבעה טפחים, כי זה מקום חשוב. ונראה שהספרדים נוהגים בזה, כמו הרמ"א¹.

(טו) דבוקות זו בזו – אבל המחבר סבור ש"פי תקרה יורד וסותם" נאמר רק במחיצה אחת.

(טז) זו כנגד זו לא – אף אם נבנתה תקרה מעל המחיצות, העומדות זו מול זו, אין אומרים "פי תקרה יורד וסותם", ודין המקום הזה הוא כרמלית, ולא רשות היחיד.

1. כף החיים אות ל.

סימן שס"ב

איזה מחיצה קרויה מחיצה לטלטל, ובו י"ב סעיפים.

סימן זה כקודמיו, ממשיך לדון בדיני מחיצה, ובו ארבעה דינים: מחיצה שמדרבנן אינה נחשבת מחיצה גמורה לכל דיניה, מסעיף א' עד ד'. מאלו חומרים ניתן להקים מחיצה, מסעיף ה' עד סעיף ז'. מתי מתבטלת מחיצה, לאחר שנפרצה, בסעיפים ח' וט'. ודיני צורת הפתח, שדינו כמחיצה.

סעיף א

(א) ^אכל מחיצה שלא נעשית לדור בתוכה (ב), אלא לצניעות (ג) או לשמור מה שִׁיתָנו בתוכה (ד) ^באו לִישָׁב בה כדי לשמור ^אערובין כו, א. ^בשם ק, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **הקדמה לסעיף** – כבר למדנו שמתחם שגודלו יותר מבית סאתיים, המוקף כדין, דינו רשות היחיד מן התורה. אבל ההיתר לטלטל בו מדרבנן, ניתן רק בתנאי שההיקף נעשה לתועלת הדרים במקום. בסעיף זה נלמד איזו מחיצה קרויה "עשויה למגורים".

(ב) **שלא נעשית לדור בתוכה** – מגורים רגילים, כמו בבית.

(ג) **לצניעות** – כגון אם חפץ אדם להתגונן מן השמש, או שהחולפים במקום לא יראוהו, במלאכתו או באכילתו. חסרונה של מחיצה זו היא, שלא נועדה למגורים רגילים.¹

(ד) **מה שִׁיתָנו בתוכה** – מחיצות שנועדו לשימור חפצים, אינן מחיצות.

1. בבית יוסף הביא אמנם, שאין זו מחיצה, דווקא כיון שהיא זמנית, ולמחר יפרקו אותה. ובכל זאת נראה, שלא דווקא. כי הנה הראשונים נחלקו בבית מקורה, כלומר מתחם אחסון, לשמירת חפצים. האם דינו כמוקף לדירה אם לאו (לדעת ריטב"א ערובין כה, א. ד"ה רבה אמר) "הקירוי אינו מועיל לעשותו מוקף לדירה". ולדעת התוספות (שם צ, א ד"ה אלא שתי) "מקורה, לא הוי כרמלית", אלא רשות יחיד. מחלוקת זו מלמדת שמתחם לא מקורה, אינו נקרא מוקף לדיורים, כל זמן שלא גרים בו ממש, ואף שאלו מחיצות חזקות, שאינן מיועדות לפירוק.

השדות (ה), היא מחיצה לטלטל מה שבתוכה, אבל אינה מחיצה לעשות מה שבתוכה מוקף לדירה, אם הוא יותר מבית סאתים (ו).¹ הילכך אילן (ז) שענפיו יורדים למטה (ח), אם אינם גבוהים שלשה מן הארץ (ט) ועיקרן (י) במקום שמחוברין לאילן הוא גבוה עשרה, יטור, וכן כתב הרב המגיד בשם הרשב"א. משנה שם צט, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

כל מתחם שמחיצות מקיפות אותו מסביב, והוא גם מקורה, נחשב מוקף לדירה.²

(ה) כדי לשמור השדות – לא נועדו מחיצות אלו למגורים רגילים.

(ו) יותר מבית סאתים – כבר למדנו, שעד בית סאתיים (5000 אמות מרובעות), אין צורך בהקמת מחיצות לצורך מגורים.

אילן שענפיו יורדים למטה ואינם גבוהים שלשה מן הארץ, ובמקום

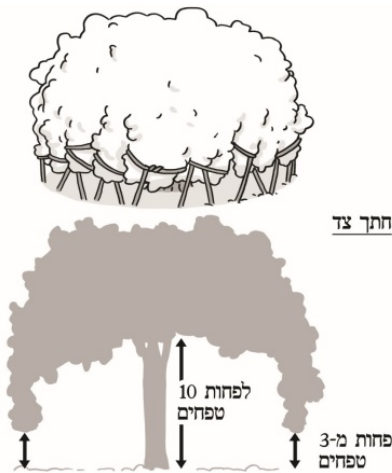
שמחוברין לאילן הוא גבוה עשרה. והוא שְׁימְלָא האויר שבין הענפים בעצים או בקש, ויקשור הענפים שלא יִנְדָּם הרוח (ראה איור) –

(ז) אילן – מדובר באילן ענק, שענפיו מתפשטים הרחק מן הגזע, ומשתפלים עד קרוב לקרקע.

(ח) שענפיו יורדים למטה – ומייצרים מחיצה.

(ט) אינם גבוהים שלשה מן הארץ – במקרה זה אומרים "לבוד", והמחיצה מגיעה כביכול עד הארץ.

(י) ועיקרן – חיבור הענפים לגזע צריך להיות בגובה עשרה טפחים, שזה הגובה המינימלי למחיצה.

2. ועיין ביאור הלכה (ד"ה או) שהסתפק בזה, ונראה כי מסקנתו היא, שזה נחשב מוקף לדירה.

חשוב מחיצה ומותר לטלטל בכולו (יא); ^הוהוא שְׁיִמְלֵא האויר שבין הענפים בעצים או בקש, ויקשור הענפים שלא יִנְיְדִם הרוח, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אינה מחיצה (יב). ודוקא עד בית סאתים, אבל יותר מבית סאתים (יג), לא, אפילו נטעו לכך (יד) כיון שאינו עשוי לדור בתוכו אלא להסתופף בצלו לשמור השדות (טו).

^ההכי מוקי לה בטוכה כד, ב. ^ישם בעיא בגמרא. ^ישם טו, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(יא) ומותר לטלטל בכולו – כי ענפי האילן, המחוברים לגזע, יצרו מחיצה.
 (יב) אינה מחיצה – כדי להיות מחיצה, צריכה זו להיות יציבה ולא לנוד ברוח.³
 (יג) יותר מבית סאתים – אילן ענק כזה, כמעט ולא מצוי.
 (יד) אפילו נטעו לכך – נטעו כדי להסתופף בצילו, והשטח נידון לכאורה כמוקף למגורים.
 (טו) להסתופף בצלו לשמור השדות – אין זו מחיצה העשויה למגורים, רק לצל, בזמנים מסוימים. אך אם היא עשויה גם כדי לישון בתוכה בלילות, נחשב המקום מוקף לדירה.

3. הפוסקים נחלקו לגבי מחיצה יציבה, שהודקה היטב ומוחזקת יפה גם בחלקה העליון וגם בחלקה התחתון, ובכל זאת היא מתנדנדת ברוח, האם היא כשרה למחיצה. דעת הרב עובדיה יוסף (יחוה דעת ג, מו) והרב מרדכי אליהו (בתשובה שנתן באתר ישיבת בית אל), שאין זו מחיצה כשרה. אבל דעת הפרי מגדים (סימן שסב, אשל אברהם ס"ק כא), והחזון איש (או"ח סימן עז ס"ק ו, שהיא כשרה. ונראה לי בביאור מחלוקתם, שנחלקו במקור הפסול של מחיצה הנדה ברוח. האם הוא הלכה למשה מסיני, ואם כן, גם במחיצה יציבה בקצותיה, אבל מתנדנדת באמצעה, פסולה. או שזו סברא, שאם היא מתנדנדת אין כאן מחיצה, אבל אם מוחזקת יפה, הרי היא כשרה. ולהלכה נראה כדעה אחרונה זו, מאחר שאומרים "גוד אסיק מחיצתא", ומחיצה כזו ודאי גרועה יותר ממחיצה שמתנדנדת. ועיין פניני הלכה (הלכות סוכות פרק ח הערה 11) שדן בזה.

מע"ף ב

^חתל שגבוה חמשה והשלימו לעשרה, שעשה עליו מחיצה גבוה חמשה, חשובה מחיצה לטלטל ולכל דבר (טז).

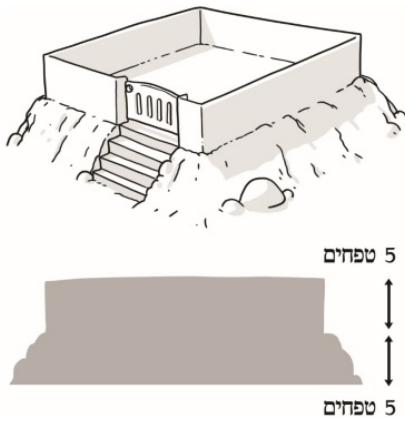
^חשם צג, ב.

מע"ף ג

^טמחיצה העומדת מאליה דהיינו שלא נעשית לשם מחיצה, כשרה (יז). 'מחיצה שנעשית בשבת, כשרה (יח) 'והני מילי שנעשית בשבת בשוגג (יט), אבל במזיד הֵיִיא מחיצה להחמיר לחייב הזורק

^טשם טו, ב. 'שם כה, א ושבט קא, ב. 'מהא דספינות קשורות ונגללו, בשבת קא, ב וכפרוש התוספות.

שולחן ערוך כפשוטו

תל שגבוה חמשה והשלימו לעשרה, שעשה עליו מחיצה גבוה חמשה (ראה איור) –

(טז) לטלטל ולכל דבר – אף שחמשת הטפחים הראשונים לא נעשו לדיוור, הרי נוספו חמשה נוספים, לצורך דיוור. ומה שכתב המחבר חמישה טפחים, אין זה דווקא, כי גם כשצריך להוסיף טפח בלבד, זו הקמת מחיצה לדיורים.

(יז) כשרה – ובזכותה מותר לטלטל, כשהשטח המוקף אינו גדול מבית סאתיים.

(יח) שנעשית בשבת, כשרה – מן התורה, זו מחיצה לכל דבר, והמוציא מרשות הרבים לרשות זו חייב. אלא שכאן דנים בתנאים, על פיהם התירו חכמים לטלטל בתוכו.

(יט) שנעשית בשבת בשוגג – כשהוקמה בשוגג, לא אסרו חכמים את הטלטול בתוכה. ומותר אפילו ביותר מבית סאתיים, כי מחיצה זו נעשתה למגורים.

מרשות הרבים לתוכה, אבל לא להתיר לטלטל בתוכה (כ). והני מילי שלא היה שם מחיצה תחלה, אבל היתה שם והסירה וחזרה ונעשית, אפילו במזיד, חזרה להתירה הראשון. כגון שנים או שלשה שהקיפו במחצלאות (כא) סביבותיהם ברשות הרבים, והבדילו גם ביניהם במחצלאות ועירבו יחד (כב), מותרים לטלטל מזה לזה. נגללו המחצלאות, נאסרו (כג). חזרו ונתפרסו, אפילו במזיד, חזרו להיתרן הראשון (כד).

סעיף ד

לפינה, מותר לטלטל בכולה, אפילו היא יותר מבית סאתים, דחשיבא מוקפת לדירה (כה) (ועיין לקמן סימן שס"ו וסוף סימן שפ"ב).⁷ ערובין ז, א וכרב.

שולחן ערוך כפשוטו

- (כ) לא להתיר לטלטל בתוכה – חכמים הטילו קנס, כתגובה על האיסור שנעשה במזיד, ולכן המחיצה אינה מתירה לטלטל.
 (כא) שהקיפו במחצלאות – כעין שטיח עשוי קנים וקש.
 (כב) ועירבו יחד – העירוב מתיר לטלטל לא רק בכל רשות היחיד, אלא גם מרשות לחברתה.
 (כג) נגללו המחצלאות, נאסרו – כי המחיצות שהיו, אינם עוד.
 (כד) חזרו להיתרן הראשון – כי בכניסת שבת, היתה זו רשות היחיד, והעירוב שעשו, גם הוא לא נתבטל⁴.
 (כה) דחשיבא מוקפת לדירה – כי בניית הספינה נעשית על דעת המלחים,

4. בהלכה זו יש חידוש, שכן בבית יוסף הביא כי דעת הרמב"ם והרי"ף היא, שאם המחיצות החיצוניות הוסרו בשבת, והוחזרו בשבת במזיד, הטלטול אסור. אמנם בשולחן ערוך נקט להלכה, כדעת הר"ן, החולק עליהם. ותמהו על המחבר (ראה שער הציון ס"ק טז), מאיזה טעם נמנע לפסוק כשני עמודי ההוראה? ביישוב דעתו נראה, שכיון שזה קנס באיסור דרבנן, שהרי האיסור לטלטל כשיש מחיצות אינו אלא איסור דרבנן, על כן כשיש מחלוקת בראשונים אם חכמים קנסו במקרה זה, הרי דומה הנידון לתרי דרבנן, ולכן אפשר לסמוך גם על מיעוט דעות.

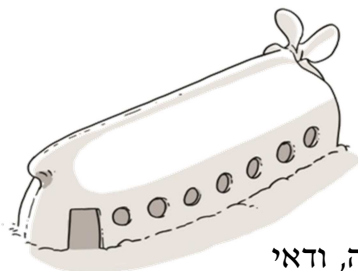
^נ **כָּפָאָה** (כו) לדור תחתיה (כז), הוי רשות היחיד אף עליה (כח).
כָּפָאָה לְזַפְתָּה (כט), יאין מטלטלין בה אלא בארבע אמות, אם הוא יותר מסאתים (ל).

^ס שם בגמרא. י"שם וכפרוש רש"י.

סעיף ה

(לא) ^ס **כָּפָל עוֹשִׂים מחיצה (לב), בכלים (לג) וּבְאֲפֹת (לד), בין של**
^ס משנה שם טו, א-ב.

שולחן ערוך כפשוטו

העתידים לדור בספינה.

ספינה שְׂכָפָאָה לדור תחתיה (ראה איור) –

(כו) **כָּפָאָה** – הפך את הספינה, ושוליה שתמיד פנו מטה, הופנו מעלה.

(כז) **לדור תחתיה** – הפכה ועשאה כמין בית.

(כח) **רשות היחיד אף עליה** – השטח תחתיה, ודאי

רשות היחיד, כי יש סביבו מחיצה. ומעל הספינה גם מותר לטלטל, כי המחיצות של הספינה, מבחינה הלכתית, נמשכות למעלה, כפי שלמדנו בסימן שמ"ה, שגג מבנה נידון כרשות יחיד, אף אם אין לו מחיצות.

(כט) **כָּפָאָה לְזַפְתָּה** – למשיחת חומרי איטום, ולא למגורים.

(ל) **אם הוא יותר מסאתים** – הפיכת הספינה ביטלה את הדיורין שהיו בה, ומעתה היא כמבנה חדש. וכיון שלא ייעדוהו למגורים, אין זה מוקף לדירה. וכששטחה גדול מבית סאתיים, אסור לטלטל שם.

(לא) **הקדמה לסעיף** – סעיף זה דן במחיצות "גרועות", שאינן מחיצות רגילות. והן מועילות, כלומר מתירות את הטלטול, רק עד בית סאתיים.

(לב) **כָּפָל עוֹשִׂים מחיצה** – ניתן להקים מחיצה כשרה, מכל דבר.

(לג) **בכלים** – אף שהוצבו שם בצורה ארעית, ואינם קבועים כגדר רגילה.

(לד) **וּבְאֲפֹת** – גירסת הטור היא "באוכלים" וכוונתו, שאף אם יתייבשו, אין חשש. הגרסה שבפנינו "אוכף", הוא אביזר המותקן על גב בהמה, כדי לרכוב עליה.

^טעַרְב לַבַּד, כְּגוֹן שֶׁל חֲבָלִים (לֵה), אוֹ שֶׁל שְׁתֵּי לַבַּד כְּגוֹן קָנִים נְעוּצִים בְּאַרְץ (לו), וּמוֹתָרִים עַד סָאתִים אֶפִּילוֹ לִיחִיד בִּישׁוּב (לז), וּבִלְבַד שֶׁלֹא יִהְיֶה בֵּין חֲבָל לַחֲבִירוֹ וּבֵין קֵנָה לַחֲבִירוֹ שְׁלוּשָׁה טַפְחִים (לח); ^יוֹאֲפִילוֹ בִּבְעָלֵי חַיִּים, וּבִלְבַד שִׁיחֻו ^יכַּפּוֹתִים (לט), ^יוֹאֲפִילוֹ בְּאַנְשִׁים שֶׁעוֹמְדִים זֶה אֶצֶל זֶה בַּפְּחוֹת מִשְׁלוּשָׁה, ^יוֹאֲפִילוֹ כִּשְׁהֵם מֵהַלָּכִים חֲשׁוּבִים מַחֲצִיזָה וּבִינֵיהֶם רִשּׁוֹת הַיָּחִיד (מ); ^יוֹהִיֹא שֶׁלֹא יֵדְעוּ שֶׁהוֹעֲמָדוֹ לִשֵּׁם מַחֲצִיזָה (מא); וְאֶפִּילוֹ ^נאֶחָד מֵהֶם יוֹדֵעַ, אֲסוּר. וְאֶפִּילוֹ אִם לֹא הוֹדִיעָם שֶׁעוֹשֶׂה מַחֲצִיזָה עֵתָּה, ^נאִם קָרֹב הַדָּבָר שִׁידְעוּ, כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה מֵהֶם מַחֲצִיזָה פֶּעַם אַחַת לֹא יַעֲשֶׂה מֵהֶם מַחֲצִיזָה ^טמִשְׁנָה שֶׁם יז, א. ^טמִשְׁנָה שֶׁם וּכְתָנָא קָמָא. ^ירַמְבַּ"ם בִּפְרָק טז. וְכָתַב הָרֵב הַמְּגִיד שֶׁהוּא מִסּוּגִיא דְסוּכָה וְצִינְתִּיו לַעִיל בְּסַעֲיָא א. ^יעֲרֹבִין מַג, ב בַּעֲבֻדָּא דְזִיקִי. ^יכֵּן מִשְׁמַע שֶׁם, וְכֵן כָּתַב הָרֵא"ש בַּתְּשׁוּבָה כָּלֵל ב. ^יהָרֵב רַבְּנוּ יוֹנָתָן שֶׁם מֵהָא דְצִינְתִּיו בְּסַעֲיָא ג. ^יאַרְחוֹת חַיִּים בְּשֵׁם הָרֵשֶׁב"א. ^נהִתְּסַפּוֹת שֶׁם בַּעֲבֻדָּא דְנַחֲמִיָּה.

שולחן ערוך כפשוטו

(לֵה) כְּגוֹן שֶׁל חֲבָלִים – שֶׁהָאֹוִיר בֵּינָם פָּחוֹת מִשְׁלוּשָׁה טַפְחִים.
(לו) קָנִים נְעוּצִים בְּאַרְץ – וּבֵין קֵנָה לַקֵּנָה יֵשׁ פָּחוֹת מִשְׁלוּשָׁה טַפְחִים.⁵
(לז) אֶפִּילוֹ לִיחִיד, בִּישׁוּב – אִף שֶׁמִּקְדָּם מִתְּחַם עִם מַחֲצוֹת גְּרוּעוֹת, מוֹתָר לְטַלֵּל בּוֹ, אִם גּוֹדְלוֹ עַד בֵּית סָאתִים. וְלִמְרוֹת שֶׁנִּמְצָא בִּישׁוּב, וַיְכּוֹל לַהֲשִׁיג מַחֲצוֹת הַגּוֹנוֹת.
(לח) שְׁלוּשָׁה טַפְחִים – רַק בַּפְּחוֹת מִשְׁלוּשָׁה אוֹמְרִים לַבּוֹד, כִּי אִזְנָה שֶׁבַח הַפֶּעַר בֵּין חוּט לַחוּט כִּסְתוּם.
(לט) כַּפּוֹתִים – לֹולֵי הַכִּפִּיתָה, הֵם יִנּוּעוּ. וּמַחֲצִיזָה שֶׁאֵינָה נּוֹתֶרֶת עַל מִקּוּמָה, אֵינָה מַחֲצִיזָה.
(מ) וּבִינֵיהֶם רִשּׁוֹת הַיָּחִיד – וּבֵין הָאָנְשִׁים, הַיּוֹצֵרִים מַחֲצִיזָה, מוֹתָר לְטַלֵּל.
(מא) שֶׁלֹא יֵדְעוּ שֶׁהוֹעֲמָדוֹ לִשֵּׁם מַחֲצִיזָה – הַצְּבָתָם כַּמַּחֲצִיזָה בַּשֶּׁבֶת אֲסוּרָה, כִּי הִיא דוּמָה לַבְּנִיָּה.

5. עֵינֵי סִימָן ש"ס, שֶׁם הוֹסִיבָה בְּאַרְיָכוֹת כְּשֶׁרוֹתָה שֶׁל מַחֲצִיזָה זֶה.

עוד (מב).

סעיף ו

^באם באו מתחלה שלא לדעת, אף על פי שאחר כך הרגישו (מג).

אין לחוש (מד).

^בהריטב"א.

סעיף ז

^ייש מי שאומר שלא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו (מה), אלא יעמיד אותם אחר, שלא לדעתו (מו). הגה: ואין לעשות מחיצה של בני אדם רק בשעת הצורך ובשעת הדחק (מז). ואם י'הרמב"ם בפרק טז מעובדא דבי גננא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(מב) לא יעשה מהם מחיצה עוד – כי אז, יתוודעו לכך שמשתמשים בהם כמחיצה, על פי ניסיונם.

(מג) אף על פי שאחר כך הרגישו – כי אנשים החלו לטלטל, בינם.

(מד) אין לחוש – ההיתר שניתן בתחילה נותר כפי שהוא, כי בעת כינוסם, לא התכוונו לייצר מחיצה.

(מה) שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו – כי היות והמחיצה מתהווה עבורו, נדמית פעילותו לאיסופם, כעבירה על איסור בנייה מדרבנן.

(מו) יעמיד אותם אחר, שלא לדעתו – אחר היודע על הצורך של חברו, בהבאת חפץ ממקום מסוים, רשאי לכנס אנשים, שאינם מודעים לשם מה הם מתכנסים. ואין כינוסם נראה כבנייה, כי הפועל לכנסם אינו זקוק לדבר, והמתכנסים עצמם אינם יודעים דבר. ולפי המחבר, יש לחשוש לדעה זו⁶.

(מז) בשעת הצורך ובשעת הדחק – כינוסם דומה לבנייה, וכעין הקמת אוהל

6. המחבר לא הביא את הדעה החולקת. ונראה שלדעתו אין חובה לנהוג כדעה המובאת כאן, ועל כן כתב "יש מי שאומר". ובכל זאת נכון לחשוש לה, ולכן לא הביא דעת החולקים, ועיין כף החיים אות סב.

שכח דבר אחד ברשות הרבים, יותר עדיף להוליך שם תינוקות שיביאו הדבר בלא מחיצה מלעשות מחיצה של בני אדם ושיביאנו גדול (מח) (ב"י בשם שבוילי הלקט סמ"ג וס"ה).

סעיף ה

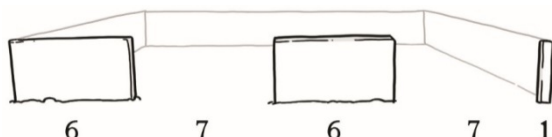
⁷ פרוץ מרובה על העומד (מט), אסור, ^האלא אם כן כל פרצה מהם ⁷משנה שם טו, ב. ^הרש"י שם והרמב"ם בפרק טז ממשנה דמקיפין בקנים, שם טז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

ארעי, והיא פעולה שצריך להימנע ממנה בשבת. גם המחבר סבור כי יש להימנע מכך, מלבד בשעת הדוחק. אם כי למעשה קשה מאוד לעשות דבר כזה, ללא ידיעת המתכנסים. לכן זו הצעה לא מעשית, כי אנשים אינם מרינוטות שמסכימות לעמוד או ללכת בקרבה גדולה מאד, אחד ליד השני, רק משום מבוקשו של אדם. לכן נראה שזה הובא באופן תיאורטי, וכמקרה קיצון, לחיזוק העיקרון לפיו ניתן להקים מחיצה מכל דבר.

(מח) מלעשות מחיצה של בני אדם ושיביאנו גדול – כי הקטן אינו מזהר כלל על איסורי שבת. אם כי מדובר על קטן שטרם הגיע לגיל חינוך, ומביא את המפתח לתומו⁷. גם זו הצעה לא מעשית כל כך. ולמעשה נראה, שאם יש גוי, יבקשו ממנו להביא. כי זו אמירה לאינו יהודי, באיסור דרבנן, לדבר מצוה. ובזמננו, כפי שקיבלנו, אין לנו רשות הרבים מן התורה.

(מט) פרוץ מרובה על העומד – בסעיף הבא נלמד שפירצה עד עשר אמות, אינה מבטלת את המחיצה, כי היא נחשבת פתח. סעיף זה מבהיר כי המחיצה אינה בטלה רק כשהשטח החסום גדול מן הפתוח. כגון אם הוקמה מחיצה באורך שש אמות, ויש שבע אמות פרצה. ושוב שש אמות מחיצה, ושבע אמות פרצה, וכן הלאה (ראה איור).

אף שכל פרצה פחותה מעשר אמות, הרי שטח הפתחים יותר מהמחיצות, ומפאת זה אין כאן מחיצה כלל, והמקום כאינו מוקף מחיצות, ודינו כרמלית.

⁷. נראה לי שהמחבר אינו מסכים לכך.

פחותה משלשה טפחים (ג).

סעיף ט

י' פרוץ כעומד (נא), מותר בין בשתי (נב) בין בערב (נג); י' בלבד

י' שם בגמרא טז, ב. י' משנה שם טו, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(ג) פחותה משלשה טפחים – כי פרצה פחותה משלושה טפחים, נחשבת כסגורה.

(נא) פרוץ כעומד – כגון שש אמות מחיצה, ושש אמות פרצה, וכן הלאה. היות שאין פרצה יותר מעשר, וסך הפרצות אינו יותר מסך המחיצות, נחשב המקום מוקף מכל עבריו כדבעי.

(נב) בין בשתי – כפי שהסברנו, המחיצה הוצבה בצורה אנכית.

(נג) בין בערב – כגון שיש קצת פחות משלושה טפחים אוויר מהרצפה עד החבל, שרוחבו משהו, ונמתח בצורה אופקית. מעליו אוויר בגובה שלושה וחצי טפחים, ומחיצה בגובה שלושה וחצי טפחים (ראה איור). די בכך שבשבע טפחים אלו,

העומד והפרוץ שווים. ואין כאן דין לבד, כי אין כאן חסימה ממשית של האוויר, וגם לא פרצה ממשית.⁸

8. המשנה ברורה בביאור הלכה ד"ה פרוץ כעומד דחה פירוש זה, בהוכיחו מגמרא (ערוכין י, ב), שבמחיצה עומדת, אם המחיצה בצידה האחד, מתחילה במרווח אווירי, ובהמשך מחיצה בגודל האוויר הפתוח, ושוב אוויר כמו העומד, ועומד כמו האוויר, אף שיש כאן פרוץ כעומד, אין זו מחיצה. כי האוויר שמשני צדדי מחיצה זו, מבטל את המחיצה, שכן מצד העומד הראשון, יש אוויר כמותו, ומצד העומד האחרון במחיצה, יש אוויר ללא גבול, וזה מבטל את העומד, עד שנחשב שאין כאן עומד. אמנם נראה בעוניי שאין למחוק דברי המחבר מפשוטם, בגלל קושיה זו. וכדי ליישב ולהסביר דעת הבית יוסף נראה, שיש להבדיל בין מחיצה הניצבת לאורך למחיצה הניצבת ממטה כלפי הגובה. כי מחיצה הניצבת לאורך, כל כמה שהמחיצה מתארכת יותר, השטח

שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מעשר (נד). אבל עד עשר אמות מותר, מפני שהיא כפתח.

סעיף י

^{נא} אם עשה צורת פתח (נה), אפילו לפרצה יתירה מעשר, מותר (נו). ^ט ואפילו לא נעץ אלא ארבע קונדיסין בארבע רוחות ועשה צורת פתח על גביהן, מותר (נז). ^ז והני מילי בחצר ומבוי שיש בהם ^ממשנה בריש ערובין. ^ט שם יא, ב מסקנת הגמרא אליבא דמתניתא. ^ש שם בדברי הרא"ש סימן יג בפירוש השני.

שולחן ערוך כפשוטו

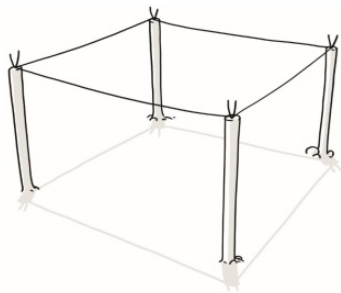
(נד) פרוץ יותר מעשר – כי אז אפילו אם העומד מרובה על הפרוץ, כגון שיש מחיצה של חמש עשרה אמות, ופרצה ברוחב אחת עשרה אמות, ושוב מחיצה של חמש עשרה אמות שהעומד גדול בהרבה מן הפרוץ. עדיין אסור לטלטל, כי פרצה הגדולה מעשר אמות, מבטלת את המחיצה.

(נה) צורת פתח – דין צורת הפתח, במקרים מסוימים, הוא כדין מחיצה. בסעיף הבא יוסבר כיצד יוצרים צורת הפתח.

(נו) יתירה מעשר, מותר – כי צורת הפתח נחשבת מחיצה גמורה.

נעץ ארבע קונדיסין בארבע רוחות ועשה צורת פתח על גביהן (ראה איור) –

(נז) צורת פתח על גביהן, מותר – לפוסקים רבים, המקום הופך לרשות היחיד מן התורה.⁹

אף הוא גדל, ולכן מכלילים בחישוב את האוויר שמחוץ למחיצה, והמחיצה בטלה. מה שאין כן במחיצה הניצבת לגובה, שתחילתה מן הקרקע, אין הבדל אם גובהה של המחיצה עשרה טפחים, או עשר אמות. ובזה, רק אם שני הצדדים שווים, היא כשרה. ואם האוויר מרובה מן העומד, היא פסולה.

⁹ עיין ביאור הלכה ד"ה כשכל. ועל פי זה אין חשש מפני איסור תורה, באותם ערים שהוכשרו לטלטול, על ידי צורות הפתח, שהוקמו סביב כל צדדי העיר.

דיורין (נח), אבל בבקעה לא מהני כשכל הרוחות על ידי צורת פתח (נט). ¹⁰ולהרמב"ם אין צורת הפתח מועיל לפרצה יותר מעשר, אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ (ס) (ואז מהני אפילו בבקעה בכל הרוחות (סא)) (ב"י בשם סמ"ג וסמ"ק).

¹⁰טור בשמו בפרק טז.

שולחן ערוך כפשוטו

(נח) שיש בהם דיורין – על פי היתר זה, ניתן לטלטל בערים גדולות, שאין סביבם מחיצות אמיתיות, כבב"ב ערי ישראל. ומשום שמקימים סביב העיר כולה צורות הפתח. שכן ערי ישראל הם כרמלית, והקפתם נעשית לדיורין, כי בכולם דרים תושבים. אבל היוצאים לטיול וישנים בשטח, לא יוכלו לטלטל, גם אם יוקפו מכל הצדדים בצורות הפתח, כי אינם נחשבים כדירים בקביעות. אבל אם הקימו אוהלים בשטח, זה כבר נחשב מקום מגורים, ודי בהקמת צורות הפתח סביבם. גם בצבא, אם יש בנין של קבע, ניתן להתיר את הטלטול במתחם, באמצעות הקמת צורות הפתח, בכל ארבע הרוחות¹⁰.

(נט) כשכל הרוחות על ידי צורת פתח – ואף שמן התורה, דינו של מקום זה הוא רשות היחיד, כי צורת הפתח דינה מחיצה גמורה¹¹, אסרו חכמים לטלטל שם. כי מקום זה, בהעדר דיירים, אינו נראה כרשות יחיד.

(ס) עומד מרובה על הפרוץ – לרמב"ם אין תועלת בהקפת בקעה מכל רוחותיה בצורות הפתח, שכן המציאות היא, שמקום זה פרוץ לגמרי. ולא נועדה צורת הפתח אלא, להתיר פרצות יותר מעשר אמות. אמנם להלכה, סומכים על הדעה הראשונה.

(סא) אפילו בבקעה בכל הרוחות – אם רוב השטח מוקף סביב במחיצות רגילות, ומיעוטו בצורות הפתח, הטלטול במתחם מותר, אף שאין זו דירת קבע.

10. דע שיש ראשונים הסוברים כי צורות הפתח מתירות לטלטל גם במתחם שאין בתוכו דיורים, אם הוקמו בכל ארבע רוחותיו. וכאשר יש ספק אם השוהים מוגדרים דיירים, כגון יושבי אוהלים (הנוכחים שם באופן עראי בלבד), אפשר לסמוך על המקילים, כי יש כאן ספק ספיקא.

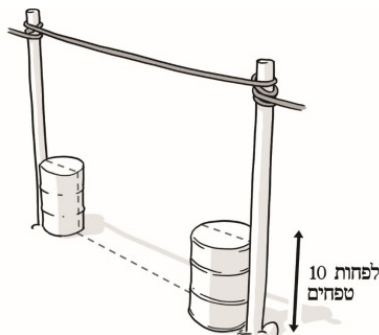
11. כך פסק כף החיים, באות פח.

סעיף יא

(סב) ⁷מזהו צורת פתח, קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, ⁸אפילו אינו נוגע בהן אלא שיש ביניהם כמה אמות, ובלבד שיהא גובה הקנים שמכאן ומכאן עשרה טפחים **(סג)** ⁹ויהיו מכוונים כנגד ¹⁰קנה העליון **(סד)**. ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים, או לאחד מהן מן הצד, לא מהני **(סה)**. ¹¹וצריך שיהיו הקנים שבצדדים חזקים ¹²ערובין יא, א. ¹³שם וכרב נחמן, הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק טז. ¹⁴רמב"ם שם מהא דכפה, ערובין יא, א. ¹⁵ממשמעות הגמרא שם, וכן כתב הרא"ש שם. ¹⁶שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(סב) הקדמה לסעיף – צורת הפתח מועילה להתיר, כאשר מוקמת צורה

המדגימה פתח אמיתי. שהרי בכל מקום שנועד לפתח אמיתי, זוקפים שתי מזוזות, ומשקוף על גבם¹².

(סג) גובה הקנים שמכאן ומכאן עשרה טפחים (ראה איור) – זהו גובהה המינימלי של מחיצה.

(סד) קנה העליון (ראה איור) – כשם שבכל פתח, המשקוף ניצב מעל המזוזות, כך גם

בצורת הפתח ההלכתית, יש למקם את הקנה העליון מעל הקנים.

(סה) לא מהני – לא מועיל, ואין כאן צורת הפתח.

¹² הפוסקים חלוקים אם יש בכח צורת הפתח להפוך את המקום לרשות היחיד מן התורה. יש טוענים שאין זו מחיצה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכה, לא יתחייב מן התורה. שהרי המציאות היא כי אכן אין כאן לא דלת ולא מחיצה, אלא מקום פרוץ לגמרי. ולפיהם צורת הפתח אינה מועילה אלא במקום, שמדין תורה מותר לטלטל בו, כמו כרמלית, שמן התורה דינו מקום פטור. אך כבר הבאנו שפסק כף החיים, כי מקום בו הוצבה צורת הפתח, דינו רשות היחיד מן התורה.

לקבל דלת כל שהוא (סו), אפילו של קש או של קנים; ⁹אבל קנה שעל גבן סגי בכל שהוא, ואפילו גמי (סז) מהני (סח).
שם.⁹

סעיף יב

³כיפה (סט) (פירוש, שער העשוי ככיפה, רש"י), אם יש ברגליה, דהיינו קודם שהתחיל להתעגל, עשרה טפחים (ע), מותרת משום צורת פתח.
שם.³

שולחן ערוך כפשוטו

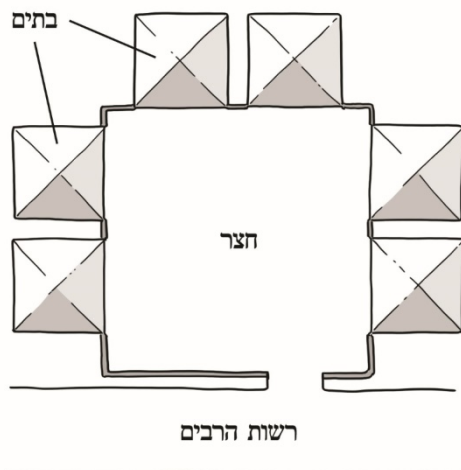
(סו) דלת כל שהוא – ולכן עשבים גבוהים, שאין ביכולתם להחזיק דבר, אינם כשרים לצורת הפתח. אבל חוט שלא נקרע בקלות, ראוי לשמש כקנה עליון. ויש דנים אם הקנה העליון צריך להיות יציב, ולא לנוד ברוח. ומפשטות דברי המחבר נראה שהם כשרים, גם אם הוא נד ברוח¹³.
(סז) גמי – חוט עשוי מקנה גומא.
(סח) מהני – מועיל.
(סט) כיפה – צורת הקנה שעל גב שני הקנים אינה ישרה, אלא קמורה ומעוגלת כקשת.
(ע) עשרה טפחים – כלומר גובה הקנים האנכיים, הנזקפים משני הצדדים, צריך להיות עשרה טפחים, לכל הפחות.

13. אם כי יש מחמירים, כאמור, שיהיה נטוי ומתוח בחוזקה, לבל ינוד ברוח. ולכן לכתחילה טוב לחוש לדעתם, אבל מעיקר הדין צורת הפתח כשרה גם אם הרוח מנידה את החוט העליון, וכפי שכתבנו.

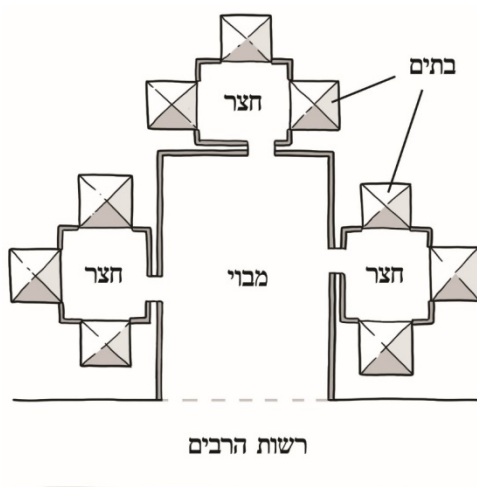
סימן שס"ג

דיני מבוי ולחי, ובו ל"ו סעיפים.

ראינו בהקדמה לסימן ש"ס, כי למרות שמן התורה מוגדרים החצר והמבוי רשות היחיד, ומותר לטלטל בהם. אסרו חכמים את הטלטול, אם הם פתוחים לרשות הרבים או לכרמלית, עד שתוקם צורת הפתח, או לחי או קורה. כדי שנבין סימן זה, צריך להבחין בהבדל שבין חצר למבוי.

החצר הוא שטח סמוך לבית או כמה בתים, ומשמש את תושבי הבתים, לשימושים יום יומיים, כגון אפיה כביסה, או מנוחה וכמעבר לרשות הרבים (ראה איור).

המבוי לעומת זאת, הוא כעין כביש חד סטרי, ממנו מסתעפים מספר חצרות, והוא משמש כמעבר לרשות הרבים וממנה (ראה איור).

דיני תיקון החצר חמורים יותר מתיקון המבוי, כי סביר יותר שהנוכחים בחצר לא יבחינו במעבר בין הרשויות, ויגלשו בלא משים למבוי או לרשות הרבים.

סימן ארוך זה נחלק לכמה חלקים: סעיף א' נותן הקדמה, להבנת כל הסימן. סעיף ב' מורה כיצד להכשיר חצר. ומסעיף ג' עד סעיף י"ג, כיצד ניתן להכשיר מבוי, על ידי לחי. מסעיף י"ד עד סעיף כ"ה, כיצד להכשיר מבוי, על ידי קורה. ומסעיף כ"ו עד סוף הסימן, על איזה מבוי חלים אופני ההכשר, אודותם למדנו¹.

סעיף א

^אמקום שיש לו שלש מחיצות (א), אסרו חכמים לטלטל בו עד שיעשה שום תיקון ברביעית (ב).

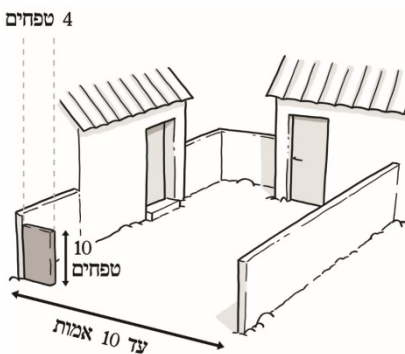
^אערובין ב, א.

סעיף ב

^בחצר שנפרץ במילואו (ג) עד עשר אמות (ד), נותר בפס רחב ^בשם יב, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) שלש מחיצות – כל מתחם המוקף שלש מחיצות בגובה עשרה טפחים, ושטחו גדול מארבעה על ארבעה טפחים, מוגדר רשות היחיד מן התורה, אלא שחכמים אסרו לטלטל שם².

(ב) שום תיקון ברביעית – די בהיכר כלשהו, כפי שיתבאר, ואין צורך במחיצה מלאה.

חצר שנפרץ במילואו עד עשר אמות, נותר בפס רחב ארבעה טפחים (ראה איור) –

(ג) שנפרץ במילואו – כלומר, חצר שמשלש רוחותיה מוקפת מחיצות, אך בצידה הרביעי, אין כל מחיצה.

1. הלחי, כפי שנלמד בהמשך, הוא כעין יתד גבוהה עשרה טפחים, הנחשב כתחילת מחיצה, ומועיל מדין מחיצה. והקורה היא קנה המונח מעל כניסת המבוי, ונמצא שם כדי ליצור היכר.

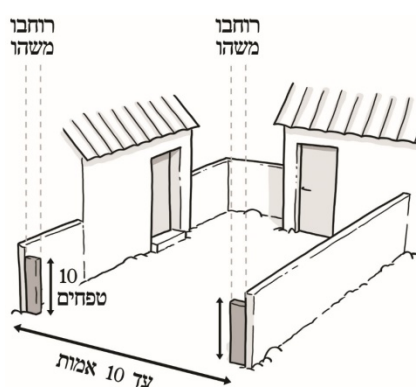
2. לשיתט הרמב"ם, זה מקום פטור, ודינו מדרבנן ככרמלית.

ארבעה טפחים שיעמידנו מצד אחד במקום הפרוץ (ה), ואם ירצה לתקנו בשני צדי הפרצה, ^ידי בְּשֵׁנֵי פֶסֶן שֶׁל שְׁנֵי מִשְׁהוּיִין (ו). וְהוּא הָדִין לְנִשְׁתִּיר מֵהֶם כּוֹתֵל רִבְעִי בְּנֹי כְּשִׁיעוֹר אַרְבַּעַה טַפְחִים בְּמִקּוֹם אֶחָד (ז), או אם נשתייר מהשני צדדים ^יטפח מכאן וטפח מכאן (ח), וכל זה בגובה עשרה טפחים (ט). וְאִפְּלוּ אֵין יֵשׁ. ^ישם בפירוש הרב רבנו יהונתן, וכן משמע מדברי רש"י. ^יבבית יוסף כתב "לאו דוקא טפח דבמשהו מכאן ומשהו מכאן סגי". ^ישם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) **עד עשר אמות** – אם רוחב החצר בצד הפתוח אינו גדול מעשר אמות, ניתן להכשירו בהצבת פס. אך אם הפתח גדול מעשר אמות, אין החצר מותרת בטלטול, עד הקמת צורת הפתח בפרצה (כפי שנלמד בסעיף כז).

(ה) **שיעמידנו מצד אחד במקום הפרוץ** – הפס הרחב הוא לוח כלשהו, מעץ או חומר אחר, המוצב באחד מצידי הפתח, ומשמש כתחילת מחיצה.

(ו) **בְּשֵׁנֵי פֶסֶן שֶׁל שְׁנֵי מִשְׁהוּיִין** (ראה איור) – הפסים הזעירים בשתי קצוות הכניסה, כמוהם כתחילת קיר. ולכן אין זו פירצה, אלא פתח.

(ז) **כשיעור ארבעה טפחים במקום אחד** – הצד הרביעי במקרה זה, אינו פרוץ במילואו. וכל צד שאינו פרוץ במילואו, ורוחבו פחות מעשר אמות, מוגדר "פתח".

(ח) **טפח מכאן וטפח מכאן** – כיון שבשני

הצדדים קיימת תחילת מחיצה, הרי זו פרצה שאין בה עשר אמות, ודינה פתח.³

(ט) **בגובה עשרה טפחים** – זהו הגובה הדרוש למחיצה.

3. אמנם כיון ששיריים אלו לא הוצבו לצורך הכשרת החצר, לא די בשני משהויין, אלא נדרש טפח מכל צד. אם כי יש פוסקים הסוברים שגם אם נותרו שיריים, די בשני משהויין.

בפרצה ארבעה טפחים (י), כיון שהוא במילואו צריך תיקון עד שיהא בה פחות משלושה (יא).¹ ואם יש בפרצה יותר מעשר אמות, אפילו אינה במילואו צריך לתקנה בצורת פתח (יב).

¹משנה שם טו, א.

סעיף ג

(יג) ^המבוי שיש לו שלש מחיצות ופרוץ בצד רביעי, התירו בלחי (יד) (פירוש, תרגום "הקדש האחד", לוחא קדא (טו))² שעביו ורחבו כל שהוא, שיעמידנו בפתח המבוי ויהיה גבהו עשרה טפחים (טז). ומכל דבר ^המשנה שם יא, ב וכדמפרש לה שם בגמרא. ^המשנה שם יד, ב וכתנא קמא.

שולחן ערוך כפשוטו

(י) **אין בפרצה ארבעה טפחים** – אם כן, חצר שרוחבה צר כל כך, כמעט ואינה מצויה.

(יא) **עד שיהא בה פחות משלושה** – כי אז נחשבת הפרצה כחסומה לגמרי, מדין "לבד".

(יב) **בצורת פתח** – פירוש, מעמיד קנה בצד אחד של הפרצה, וקנה אחר בצדה השני. ועל גבם יניח קנה שלישי.

(יג) **הקדמה לסעיף** – סעיף זה דן במבוי, שפרוץ לגמרי בצידו הרביעי, אבל הפרצה אינה יותר מעשר אמות.

(יד) **התירו בלחי** – בניגוד לחצר, בה מועילה רק הקמת פס ברוחב ארבעה טפחים, במבוי די בלחי.

(טו) **לוחא קדא** – תוספת זו אינה מדברי הרמ"א, ותכליתה לפרש את מקור המילה לחי. מקורה בארמית, כי אונקלוס תרגם את המילה קרש – לוחא⁴.

(טז) **ויהיה גבהו עשרה טפחים** – הגובה המינימלי הדרוש למחיצה.

4. הרב מזוז, בהערות איש מצליח על משנה ברורה, חולק על הגהה זו.

יעשנו כשר, 'אפילו מבעלי חיים, ובלבד שיקשרנו שם בחבלים לכותלי המבוי ביתדות שיוצאים מן הכתלים בענין שאינו יכול לרבוץ (יז), כדי שלא יתמעט גבהו מעשרה טפחים (ואפילו קשר שם אדם (יח) נמי הוי לחי א"ז).

שם וכתנא קמא. ^יטור וכן כתב הרב המגיד בפרק טז מדין המחיצה בסימן שס"ב סעיף ה ושם ציינתיו.

סעיף ד

לאם יש קצת כותל ברוח רביעי עולה משום לחי, ובלבד שיהא בו רוחב טפח (יט).

^לתוספות בפרק קמא דערובין והגהות מיימוני פרק יז.

סעיף ה

^מלְחִי דְאִי נָשִׁיב בֵּיהּ זִיקָא לֹא מְצִי קָאִי (כ), לֹא חָשִׁיב לְחִי (כא).

^נהגהות אשירי בפרק קמא.

שולחן ערוך כפשוטו

(יז) שאינו יכול לרבוץ – כי אם ירבוץ, יפחת גובהו מעשרה טפחים. דוגמא זו היא כמובן תיאורטית, כי אין לצער בעלי חיים.

(יח) ואפילו קשר שם אדם – גם זו דוגמא תיאורטית, כמובן, ואסור לעשות כן, בתכלית האיסור. אם כי זו דרכו של התלמוד, להביא דוגמא קיצונית, כדי להסביר את הכלל, שיצירת מחיצה אפשרית בכל דבר.

(יט) ובלבד שיהא בו רוחב טפח – כפי שראינו בחצר. אלא שבמבוי, די באחד מצדדי הפרצה, שיש בו מעט מן הכותל, כדי שישמש כלחי⁵.

(כ) לא מְצִי קָאִי – תרגום: לחי שלא יכול לעמוד, כאשר הרוח מנשבת.

(כא) לֹא חָשִׁיב לְחִי – ולא הותר הטלטול במבוי זה.

5. כשהלחי נעשה לצורך הכשרת המבוי, די בכל שהו. אבל אם הוא חלק מהמחיצה המקורית של המבוי, צריך לפחות טפח.

סעיף ו

יצריך שלא יהא הלחי רחוק מן הכותל שלשה טפחים (כב).

יהרב רבנו יהונתן בפרק קמא דערובין.

סעיף ז

לחי, אפילו שברים ושברי שברים, כשרים בו (כג). הגה: ולכן עושין

לחי מִסִּיד טָחוּי בכותל (כד), ובלבד שיזהר שלא יתְמַחָה יותר משלש לארץ

(כה) (תה"ד סי' ע"ד).

^והגהות פרק יז.

שולחן ערוך כפשוטו

(כב) רחוק מן הכותל שלשה טפחים – לחי מרוחק יותר משלושה טפחים, אינו נחשב תחילת מחיצה, ואין לו דין לחי. אבל בפחות משלושה טפחים, הוא כשר, כי כל פחות משלושה, נחשב סתום.

(כג) כשרים בו – אין שיעור לעובי הלחי, כי אינו צריך להיות עמוד אמיתי. אבל יש שני תנאים, שבלעדיהם לא יוגדר לחי. האחד, עליו להיות גבוה עשרה טפחים. השני, אין צורך שיגיע עד הקרקע. ואם אין בינו לקרקע יותר משלושה טפחים, הוא כשר. מלבד זאת, אם הלחי מורכב מחלקים שונים, לא מחוברים, שהפער בין מרכיב אחד למשנהו אינו גדול משלושה טפחים, הוא כשר.

(כד) מִסִּיד טָחוּי בכותל – מוסיפים בליטת סיד על הכותל, והיא כשרה כלחי.

(כה) שלא יתְמַחָה יותר משלש לארץ – כלומר יש לוודא שאין חשש שהסיד הקרוב לארץ יתפורר, כי אם הלחי לא יהא מקורב לקרקע, בפחות משלושה טפחים, אין זה לחי. המחבר לא הביא היתר זה, מפאת החשש הנזכר⁶.

6. בהערות איש מצליח הסביר הרב מזוז, כי הסיבה שהניעה את הרמ"א לנקוט בהיתר זה, היתה שעת הדוחק, עת הציקו הגויים ליהודים, והסירו לחיים שהוצבו. אמנם הוספת סיד על הקיר, לא נחשבה בעיני הנכרים כלחי, והיתר זה סייע ליהודים לטלטל במבואותיהם.

פעיף ח

עלחי שעשאו מעצי אשירה (כו), כשר.

^פמוסכם מהאמוראים בערובין דף פ, ב ולא אמרין דכיתותי מיכתת שיעוריה, אף על פי שצריך שיהיה בגבהו עשרה טפחים, כבר יישב זה שם הרב המגיד בפרק יז.

פעיף ט

פ בין שנראית בליטת הלחי לעומדים בתוך המבוי ^זואינה נראית

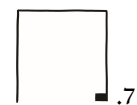
לעומדים בחוץ (כז), ^זבין שנראית לעומדים בחוץ נגד חלל המבוי

^פמסקנת הגמרא בדף ט, ב. ^זכזה⁷ לפירוש רש"י (שם ד"ה נראה מבפנים). ⁸כזה⁸ לפירוש רש"י (שם ד"ה נראה מבחוץ).

שולחן ערוך כפשוטו

(כו) שעשאו מעצי אשירה – אלו עצי עבודה זרה גטולי כל ערך, מאחר וחובה לשורפם. אבל כיון שהלחי אינו צריך להיות בעל ערך, גם עץ כזה כשר ללחי, שהרי עליו לשמש כתחילת מחיצה פיזית. אם כי זהו, כמובן, דין לא מציאותי.

(כז) ואינה נראית לעומדים בחוץ – הלחי אמור לתת חזות ויזואלית של תחילת מחיצה רביעית. ואם לעומדים בתוך המבוי הלחי נראה כך, הוא כשר. גם אם לעומדים בחוץ אינו נראה כלחי, רק כחלק מעובי הכותל.

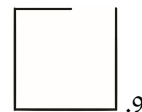
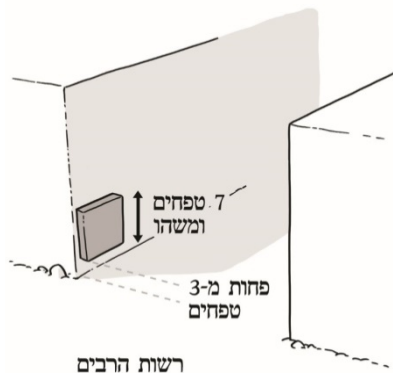
(תוס' והרא"ש פ"ק דעירובין) ⁷ ואינה נראית לעומדים בפנים (כח), כשר (כט).
⁸ כזה לפירוש התוספות (שם ד"ה ולרשב"ג) ⁹.

פעיף י

¹⁰ הרחיקו מהכותל שלשה, או שהגביהו מהארץ שלשה, פסול (ל).
¹¹ ואם הגביהו פחות משלשה, אף על פי שאין בו אלא שבעה ומשהו, כשר (לא).
 שם יד, ב. ¹² הרב המגיד בפרק יז בשם הרשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(כח) ואינה נראית לעומדים בפנים – כגון שהכותל הוארך. והעומדים בחוץ, מול כניסת המבוי, רואים בליטה מסוימת שצורפה לקיר. אבל למביטים מבפנים, נראה הלחי כהמשך הכותל.
(כט) כשר – שכן מקום זה הוא רשות היחיד, מן התורה ¹⁰. לכן ניתן להסתפק במחיצה זעירה, או היכר כל שהוא.
(ל) פסול – לחי הניצב בריחוק כזה, אינו יכול להיחשב כתחילת מחיצה.
(לא) כשר – כי כל פחות משלושה טפחים נחשב סתום.
ואם הגביהו פחות משלשה, אף על פי שאין בו אלא שבעה ומשהו, כשר (ראה איור) –

¹⁰. או מקום פטור לשיטת הרמב"ם.

סעיף יא

^אאפילו לא עשאו לשם לחי, אלא שנזדמן לו שם מאליו, כשר; ^בובלבד שיסמכו עליו מערב שבת (לב), אבל לא סמכו עליו מערב שבת, כגון שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת, ובאים עכשיו לסמוך על זה, לא (לג). (אבל לא היה שם לחי אחר מערב שבת, כאלו סמכו עליו

דמי (לד)) (כ"י בשם רש"י והגהות אשרי והמגיד פט"ז).

^אשם בגמרא טו, א וכאביי, וזו אחד מן הלכות יע"ל קג"ם (ראה ב"מ כב, ב). ^בשם.

סעיף יב

^אלחי העומד מאליו (לה), אפילו סמכו עליו מערב שבת (לו), אם ישם ה, ב וכרב הונא בריה דרב יהושע.

שולחן ערוך כפשוטו

(לב) **ובלבד שיסמכו עליו מערב שבת** – הלחי אינו מחיצה באמת, והשוהים במבוי נדרשים להתוודע אליו, כדי שיזכיר להם אודות איסור הטלטול, מחוץ למבוי. אבל אם הלחי הוקם שם ללא ידיעתם, אין בו תועלת, כי לא יזכיר דבר. (לג) **ובאים עכשיו לסמוך על זה, לא** – במילים אלה המחבר מצמצם מאוד, את הכלל שכתב בתחילת הסעיף. נמצא שכל לחי שהוקם לפני שבת, מן הסתם סמכו עליו כלחי. ורק במקרה שהלחי עליו סמכו נפל, לא יוכל הלחי, שלא סמכו עליו, להיחשב לחי.

(לד) **כאלו סמכו עליו דמי** – זה הסבר דברי המחבר.

(לה) **לחי העומד מאליו** – כלומר לא מדובר על קיר או פס שהונח שם, כי זו מחיצה גמורה, ודי בה. אלא בעץ נטוע היכול לשמש כלחי, או אובייקט אחר שלא הוצב כמחיצה, כגון קורות, או כל דבר אחר שאינו מחיצה.

(לו) **סמכו עליו מערב שבת** – כגון שחשבו בערב שבת להסתמך על אילן

המבוי רחב יותר משמונה אמות, ¹¹אם הלחי בולט לתוכו ארבע אמות (לז) אינו נידון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו (לח), ¹²ויעמידנו ברוח שכנגדו (לט), ¹³ואם ירצה להעמידו אצלו יעשנו ¹⁴מעט עב או דק יותר מהבליטה (מ), כדי שיהא ניכר שהוא לשם לחי. הגה: ואם העמידו לשם לחי (מא), דאית ליה קלא שתקנו לחי למבוי ¹⁵זכה. ¹⁶השם כרב פפא, ¹⁷זכה. ¹⁸השם כרב הונא בריה דרב יהושע. ¹⁹זכה.

שולחן ערוך כפשוטו

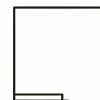
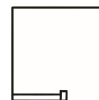
נטוע, או אובייקט אחר שלא הוצב כמחיצה.
(לז) אם הלחי בולט לתוכו ארבע אמות – אם הלחי הספציפי הזה, הנעשה מאליו, בולט פנימה.
(לח) וצריך לחי אחר להתירו – הואיל ולא הונח כמחיצה, אינו נחשב כזו. ואינו נראה כהיכר, שהרי עומד שם מאליו.
(לט) ויעמידנו ברוח שכנגדו – בצדה השני של הכניסה.
(מ) עב או דק יותר מהבליטה – כדי שיהיה ברור, שאינו חלק מהלחי שנוצר מעצמו.
(מא) העמידו לשם לחי – בדרך כלל, לחי ברוחב ארבע אמות יצא מתורת לחי, מאחר ואינו נראה כזמני. אלא נידון כמחיצה, הסוגרת את המבוי ברוח הרביעית. מקרה זה שונה, וניתן להציב בפתח הכניסה לחי ברוחב ארבע אמות, מהטעם שיבואר מיד.

.11

.12

.13

זה (מב), אפילו רחב ארבע אמות הוי לחי.

סעיף יג

לחי המושך עם דפנו של מבוי (מג) שהעמיד חודו כנגד עובי הכותל^ט דשנה מבפנים ונראה מבחוץ, שאין חודו של לחי מכסה כל עובי הדופן (מד), פחות מארבע אמות נידון משום לחי (מה) ומשתמש עם חודו הפנימי (מו). ארבע אמות (מז), נידון משום^ח שם מימרא דרב הונא. טכזה¹⁴.

שולחן ערוך כפשוטו

(מב) דאית ליה קלא שתקנו לחי למבוי זה – התפרסמה ידיעה, על הצבת לחי בפתח. לכן הוא כשר במקרה זה, למרות רוחבו. כי הקול והפרסום, יצרו את ההיכר הנדרש.

(מג) עם דפנו של מבוי – ונראה כהמשך הקיר.

(מד) שאין חודו של לחי מכסה כל עובי הדופן – אם שווה עובי הלחי לקיר המבוי, והוצב שם כהמשכו, אין בו דין לחי, כי לא נוצר כל היכר. אבל לחי שרוחבו צר מעובי קיר המבוי, אף שמתוך המבוי לא ניתן להכיר בהפרש זה, דינו לחי. כי אין צורך שההיכר יראה מבפנים, אלא די במה שניכר מבחוץ, כפי שלמדנו לעיל.

(מה) פחות מארבע אמות נידון משום לחי – רק כשהלחי פחות מארבע אמות, ניתן להכיר שאינו חלק מהקיר, מפני שקיר זה ארוך מעט יותר, מהצד שמולו.

(מו) ומשתמש עם חודו הפנימי – הטלטול במבוי הותר רק עד נקודת מפגש הלחי עם קיר המבוי, ולא מעבר לכך. כי אין הלחי מוגדר כהמשך למבוי, אלא כהיכר בלבד.

(מז) ארבע אמות – לחי גדול הוא מקום חשוב בפני עצמו, ואינו משמש

14.

מבוי ואסור להשתמש בכל המבוי, שהרי אין כאן לחי.

סעיף יד

(מח) 'עוד יש הכשר אחר למבוי הפרוץ ברוח רביעית, בקורה שיניחנה על ראש המבוי. וצריך שיניחנה על כותלי המבוי (מט), אבל אם נעץ שתי יתדות (נ) אצל המבוי בחוץ, אפילו בסמוך לו, משנה שם יא, ב. שם בגמרא (ח, ב) וכרבא. הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק יז.

שולחן ערוך כפשוטו

כהיכר למבוי. רק כמו קיר המשך למבוי. נמצא כי אין בפתח מבוי זה, שום לחי.

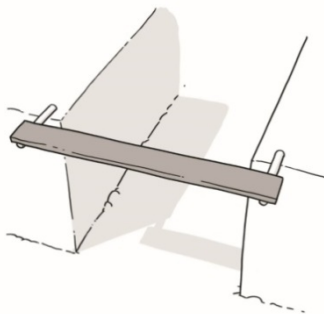
(מח) **הקדמה לסעיף** – נזכיר בקצרה, שמבוי הפרוץ ברוח רביעית, לצד רשות הרבים, דינו מן התורה רשות היחיד, ומותר לטלטל בו¹⁵. אבל חכמים אסרו זאת, עקב קרבתו לרשות הרבים, ומפאת היותו דרך לרבים. בשונה מרשות היחיד, שאין רבים צועדים שם.

סעיף זה מלמד, כי מלבד הלחי המתיר את המבוי, ניתן להניח קורה כהיכר. ומכאן ועד סעיף כ"ה, יוסברו דיני כשרותה של הקורה.

(מט) **שיניחנה על כותלי המבוי** – הנחת קורה על כותלי המבוי, שונה מהקמת צורת הפתח. כי צורת הפתח מחייבת זקיפת שני קנים, על גבם יונח קנה שלישי. אבל הקורה אינה זקוקה לדבר מלבד קירות, עליהם תונח. ולגבי התועלת, צורת הפתח מועילה יותר, כי דינה מחיצה. מה שאין כן קורה, שמועילה רק כהיכר. ומלבד זאת, כשרותה תלויה בכללים רבים.

(נ) **נעץ שתי יתדות** – על הקיר, מצידו החיצוני של המבוי, בצד רשות הרבים.

נעץ שתי יתדות על הקיר, מצידו החיצוני של המבוי (ראה איור) –

15. לרמב"ם הוא מקום פטור.

והניחם עליהם, פסול (נא).

סעיף טו

לוצריך שיניחנה כדי להתיר המבוי (נג), אבל אם לא נעשית לשם כך (נג), אפילו סמכו עליה מערב שבת, פסולה (נד).
 להרא"ש שם גבי לחי העומד מאליו, והרב המגיד בפרק יז בשם הרשב"א.

סעיף טז

קורה זו שאמרנו, צריכה שיעור (נה). ולפיכך אם עשאה מעצי אשירה (נו), פסולה. דכיון דלשריפה קיימא, כתותי מכתת שיעורה (נז).

משנה שם יג, ב. שם בגמרא פ, ב וברבי חייא בר אשי.

שולחן ערוך כפשוטו

(נא) פסול – כי הקורה צריכה לחבר בין שני הקירות¹⁶, וכאן הונחה מחוץ לקירות.
 (נג) שיניחנה כדי להתיר המבוי – הקורה תכליתה יצירת היכר. וכשמניחה, יעשה זאת לצורך התפקיד שחכמים הועידו לה.
 (נג) אם לא נעשית לשם כך – כגון שהוצבה כתמיכה לכתלים.
 (נד) פסולה – הקורה¹⁷.
 (נה) צריכה שיעור – מידת השיעור תוסבר בסעיף הבא.
 (נו) עשאה מעצי אשירה – עצים ששירתו לעבודה זרה.
 (נז) דלשריפה קיימא, כתותי מכתת שיעורה – תרגום: הואיל והעצים עומדים להישרף, אין להם שיעור. פירוש, העובדה שהקורה זקוקה לשיעור, מצביעה על היותה דבר חשוב, בעל ערך. לכן נפסלו עצי אשירה אלו לקורה, כי הוקצו

16. אין לטעון, הרי מאחר וסמוכה לקיר פחות משלשה טפחים, ניתן להגדירה כמחוברת לקיר, מדין "לבד". ומשום שדין הקורה להיות מונחת על הכתלים או בפנים המבוי.

17. דין הלחי לעומת זאת, שונה מדין הקורה. והוא כשר, גם אם לא נעשה לשם לחי. כי ההיכר שיוצר הוא כעין תחילת מחיצה, ודי לסמוך עליו מערב שבת.

סעיף יז

^סשיעור הקורה, רחבה טפח (נח) ועביה כל שהוא (נט), רק שתהא חזקה כדי לקבל אריח שהיא חצי לבנה של שלושה טפחים (ס),
^טואם היא רחבה ארבעה טפחים (סא) אין צריך להיות חזקה לקבל אריח (סב).

^סמשנה שם יג, ב וכתנא קמא. ^טשם בגמרא יד, א וכרבי אלעאי אמר רב. הרא"ש והמרדכי בשם רבנו חננאל שם. והרב המגיד בפרק יז בשם הרשב"א.

סעיף יח

^פמעמידים (סג), דהיינו אם היא נסמכת על יתדות היוצאים מן
^פשם בגמרא וכפירוש רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

לשריפה, ואיבדו כל ערך. הלחי לעומת זאת, אינו זקוק לשיעור מסוים, ולכן ניתן להשתמש בעצי אשרה כלחי, וכפי שלמדנו (לעיל סעיף ח). כל זה תיאורטי, כי עצי אשרה אינם מצויים כלל בימינו.

(נח) רחבה טפח – כי רק בעובי זה, ניתן להכיר בה. אבל חוט דק, אינו ניכר.

(נט) ועביה כל שהוא – אין אנו זקוקים לעובי, לצורך ההיכר.

(ס) חצי לבנה של שלושה טפחים – אריח ברוחב טפח וחצי. וכשהקורה רחבה טפח, יכולה היא לקבל אריח כזה.

(סא) רחבה ארבעה טפחים – זה נחשב מקום חשוב.

(סב) אין צריך להיות חזקה לקבל אריח – כי יש לה היכר בזכות חשיבותה.

(סג) מעמידים – ניתן אמנם להניח את הקורה ישירות על קירות המבוי, בשני צידי הפתח. אך לא תמיד זה נוח, כגון אם הקירות גבוהים. הפתרון הוא, להניח קורה על יתדות קבועות בקיר, בתוך המרחב שבין שתי הקירות.

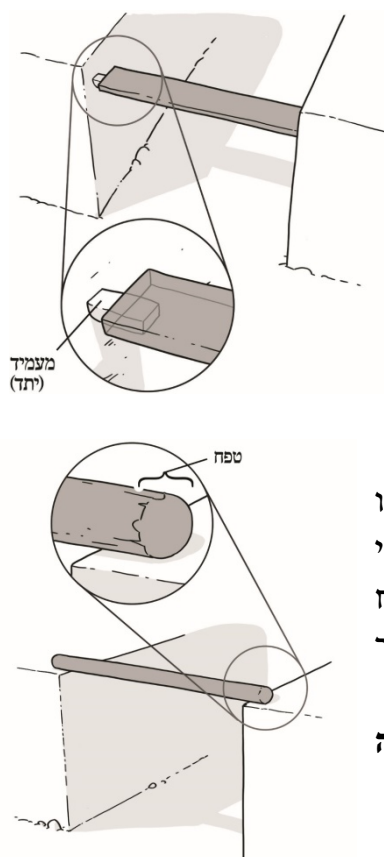
הכותל שאין ברחבן טפח (סד) ולא בארכן שלשה (סה), צ"ש אומרים שצריך שיהיו חזקים לקבלה ולקבל חצי לבנה (סו). צ"ש אומרים שאין צריך שיהיו חזקים אלא כדי לקבלה בלבד (סז).

צ"כר חסדא שם. הרמב"ם בפרק יז וסמ"ג. כ"כרבה בר רב הונא. הרא"ש בשם הר"מ והסכים עמו.

כע"ף יט

י"אם היתה הקורה עגולה, צריך שיהיה בקרקפה שלשה טפחים, י"משנה יג, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

קורה הנסמכת על יתדות היוצאים מן הכותל שאין ברחבן טפח ולא בארכן שלשה (ראה איור) –

(סד) שאין ברחבן טפח – לכן לא ניתן להגדיר אותן עצמן כקורה.

(סה) ולא בארכן שלשה – כיון שכך, הקורה המונחת על היתדות, מוגדרת כנוגעת בקיר.

(סו) שיהיו חזקים לקבלה ולקבל חצי לבנה – אף שהיתדות עצמן אינן הקורה, ורק תומכות בה, דיני הקורה חלים גם עליהן.

(סז) כדי לקבלה בלבד – די בכך שיתדות יחזיקו את הקורה. אבל הן עצמן אין להם דין קורה, כי לא מחמתם יוכשר המבוי. אלא הקורה שתונח עליהן היא שתכשיר את המבוי. להלכה, אפשר לסמוך על שיטה זו.

קורה עגולה – צריך שיהיה בקרקפה שלשה טפחים (ראה איור) –

שאז יש ברחבה טפח (סח).

סעיף ב

^שהיתה עקומה (סט), ועקמימותה נוטה חוץ למבוי (ע) או למעלה מעשרים (עא) או למטה מעשרה (עב), רואין כל שאלו ינטל העקמימות ואין בין זה לזה שלשה (עג), כשרה; ואם לאו, פסולה.
^שבגמרא בפירוש המשנה.

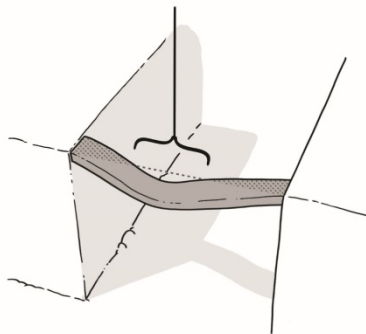
סעיף כא

^תהיתה יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה, כגון שסמכה על עמודים, וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה
^תברייתא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(סח) שאז יש ברחבה טפח – על פי הכלל המתמטי שההיקף הוא פי שלוש מהקוטר (אם כי זה בערך, כי המידה המדויקת היא פי 3.14 ועוד משהו).
(סט) היתה עקומה – כמין קשת.
(ע) ועקמימותה נוטה חוץ למבוי – בצד רשות הרבים.
(עא) או למעלה מעשרים – בהמשך נראה שקורה שהונחה למעלה מעשרים אמה פסולה, כי אינה ניכרת.
(עב) או למטה מעשרה – קורה שהונחה למטה מעשרה טפחים, אינה מועילה, כפי שעוד נלמד.

פחות מ-3 טפחים – כשר

(עג) ואין בין זה לזה שלשה – טפחים. אם יוסר החלק הגבוה מדי, או הנמוך מדי, מהקורה. והפער שבין שני החלקים הנותרים, פחות משלושה טפחים, הרי זו קורה כשרה. עצם עקמימותה, אינה בעיה.
שאלו ינטל העקמימות ואין בין זה לזה שלשה – כשרה (ראה איור) –

מכותל זה ופגעו זו בזו באמצע המבוי, אם אין ביניהם שלשה (עד), כשרה; יש ביניהם שלשה, פסולה (עה).

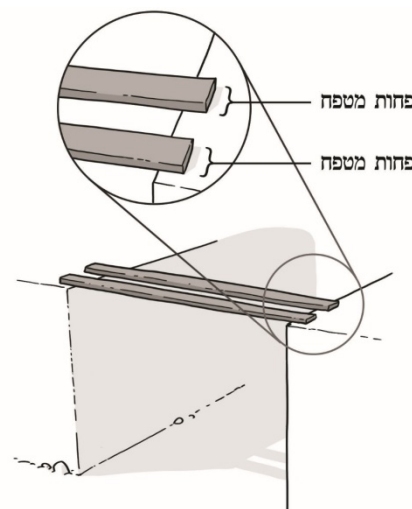
סעיף כב

^אהניח שתי קורות זו בצד זו, ולא בזו לקבל אריח (עז) ולא בזו לקבל אריח, אם יש בשתייהן כדי לקבל אריח לרחבו, דהיינו טפח (עז), ^בואין בין זו לזו שלשה טפחים (עה), אינו צריך להביא קורה אחרת (עט); ואם לאו, צריך להביא קורה אחרת. ^גיש אומרים שצריך שיהיו קרובות זו לזו בתוך טפח (פ).

^אברייתא שם. ^בהרמב"ם בפרק יז. ^גטור, וכן כתב הגהות מיימוני החדשות בשם מהר"ם, וכן פירש רבנו יהונתן.

שולחן ערוך כפשוטו

(עד) אם אין ביניהם שלשה – טפחים.
(עה) פסולה – הקורה צריכה להימשך ברצף, מקיר אחד למשנהו. ואם יש מרחק פחות משלושה טפחים, הרי הוא כסתום, וזו קורה כשרה. יותר מכך, היא פסולה.
שתי קורות, כל אחת פחות מטפח, שהניחן זו בצד זו (ראה איור) –
(עז) ולא בזו לקבל אריח – כלומר, אינה רחבה טפח.
(עז) דהיינו טפח – כגון שכל אחת חצי טפח.
(עה) ואין בין זו לזו שלשה טפחים – שתי הקורות נחשבת מחוברות, מדין לבד.
(עט) אינו צריך להביא קורה אחרת – כלומר, המבוי מוכשר באמצעות שתי הקורות יחד.

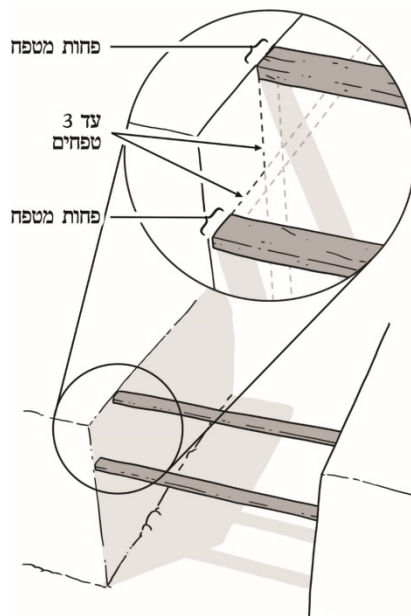
(פ) שיהיו קרובות זו לזו בתוך טפח – דין לבד אינו מועיל אלא, שהאויר ייחשב סתום. וכאן אין בכך תועלת, כי נדרשת קורה שבמציאות יש ברוחבה

סעיף כג

(פא) היתה אחת למעלה ואחת למטה, ¹רואים את העליונה כאלו היא למטה ואת התחתונה כאלו היא למעלה **(פב)**, ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מעשרים ולא תחתונה למטה מעשרה **(פג)**.
²הלא יהיה ביניהם שלשה טפחים לא בגובה **(פד)** ולא במשך **(פה)**
¹ברייטא דרבי יוסי ברבי יהודה שם, טור בשם הרמב"ם. ²הרמב"ם שם.

שולחן ערוך כפשוטו

טפח. ורק קורות קרובות מאוד, שבמציאות ניתן להניח עליהם אריח ברוחב טפח וחצי, כשירות. אבל אם הן מרוחקות שלושה טפחים, האריח ייפול. להלכה, אפשר לסמוך על השיטה הראשונה.

(פא) הקדמה לסעיף – סעיף זה ממשיך לדון בשתי קורות שרוחב כל אחת פחות מטפח, וביחד רוחבן טפח. נוסף על כך שאינן צמודות, הן גם לא בגובה זהה.
היתה אחת למעלה ואחת למטה – לא יהיה ביניהם שלשה טפחים לא בגובה ולא במשך (ראה איור) –

(פב) כאלו היא למעלה – כלומר לא מתחשבים בהפרשי גובה, ואם הם קרובים זה לזה בפחות משלושה טפחים, אחר שנדמיין שגובהם זהה, שתי הקורות כביכול מתחברות, ומתירות את המבוי.
(פג) ולא תחתונה למטה מעשרה – כי אז הם כלל לא נחשבים כקורה.

(פד) לא בגובה – כלומר הדימוי, כביכול הם בגובה זהה, הוא רק כשהגובה בינם אינו יותר משלושה טפחים.
(פה) ולא במשך – כפי שהסברנו למעלה, הדימוי, כאילו הם בגובה זהה, הוא

כשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכוונה עד שיעשו זו בצד זו. ויש פוסלים (פו).

יטור בשם רבנו מאיר מרוטנבורג ואביו הרא"ש, וכן הוא בנוסח הרי"ף דאין הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה.

מעיקר כד

א' פירם על הקורה מחצלת (פז) ואינה נוגעת עד הקרקע (פח), אם גבוהה שלושה טפחים (פט), פסולה שהרי כיסה הקורה ואינה נראית, ובטלה מהיות קורה; ומחיצה גם כן אינה, כיון שגבוה מהארץ שלשה (צ).¹⁸ אבל אם הניח קורה רחבה ונמשכת קצת **י' שם בגמרא. ¹⁹הרא"ש שם, ודלא כהרשב"א וכן פסק הטור.**

שולחן ערוך כפשוטו

רק כשהמרחק בינם פחות משלושה טפחים.

(פו) ויש פוסלים – לדעתם ניתן להכשיר רק אם הם בגובה זהה, כי הנחת אריח על גבם אפשרית אך ורק כך. ואפשר לסמוך על השיטה המקילה¹⁸.

(פז) מחצלת – כעין שטיח עשוי קנים וקש שישמש ווילון, והניחו על חלק מהקורה, כדי שלא למנוע מעבר מאנשים¹⁹.

(פח) ואינה נוגעת עד הקרקע – אם היא תיגע בקרקע, הרי זו מחיצה, ולא קורה.

(פט) אם גבוהה שלושה טפחים – נחשבת מנותקת מן הארץ.

(צ) כיון שגבוה מהארץ שלשה – חכמים תיקנו שהקורה תועיל כהיכר, בין המבוי לרשות הרבים. וכאשר המחצלת מכסה אותה, אין כאן היכר, והיא

18. המשנה ברורה בס"ק ע"ז כתב אמנם, שיש לחשוש לשיטת המחמירים. אבל מאחר שהרמ"א לא כתב לחשוש ליש אומרים, ניתן לסמוך על המחבר והרמ"א, על פי הכלל "סתם ויש, הלכה כסתם".

19. זהו מקרה מוזר, אם יש לו קורה מהו צריך לפרוס וילון? אכן כבר ביאר רש"י, שעשה זאת כדי להגדיל את כח היתר הקורה, ולעשותה מחיצה (אלא שלא הקימה כראוי, ואינה מחיצה). כה"ח (אות קלב).

למטה מעשרה, כשרה (צא).

מע"ף כה

(צב) ^טנעץ שתי יתדות עקמות על שני כותלי המבוי (צג), ועקמימותה נוטה לתוך המבוי (צד), ונתן הקורה עליהם, ואין ביתדות טפה, שהוא שיעור קורה להיות נחשבים כקורה (צה), אם ^טשם ט, א וכאוקימתא דרב אשי וכפירוש רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

פסולה. ומטעם מחיצה אי אפשר להכשיר, כי המחצלת אינה קרובה לקרקע. וגם אם תיגע בקרקע, לא תוכל להיות מחיצה אם הרוח תנידה. (צא) **כשרה** – כי אין הקורה מכוסה ונסתרת, רק עובייה גדול, ולא פסקה מהיות קורה²⁰.

(צב) **הקדמה לסעיף** – כאן נלמד כי בניגוד לצורת הפתח, בה ניתן למקם קנה עליון בגובה רב (מכוון בדיוק מעל שני הקנים הזקופים). ה'קורה' אינה כשירה אלא אם הונחה ממש על קירות המבוי, ואין להגביהה, אף אם תועמד במכוון מעל כותלי המבוי.

(צג) **על שני כותלי המבוי** – כדי להניח עליהן את הקורה.

(צד) **ועקמימותה נוטה לתוך המבוי** – ולא לרשות הרבים.

(צה) **להיות נחשבים כקורה** – אם יש ביתדות טפה, נחשבים החלקים כולם קורה אחת. ואף שחלקה העיקרי של הקורה נוטה לתוך המבוי, ולא ממש בפתחו, אין זה פוסל את הקורה. אבל ההיתר לטלטל, הוא רק עד הקורה.

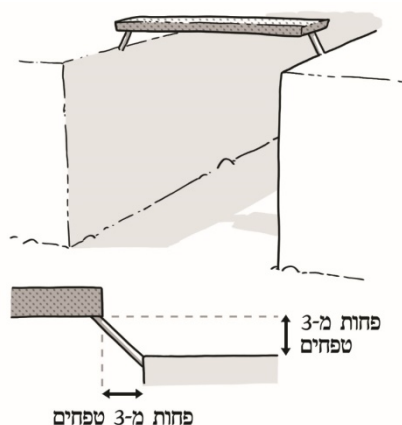
20. המפרשים אמנם הקשו, כיצד ניתן להכשיר קורה למטה מעשרה טפחים, הרי היא פסולה. ויש שהסבירו שהכוונה על קורה רחבה עשרה טפחים, שאינה מגיעה עד עשרה טפחים מהקרקע. אבל לשון השולחן ערוך מורה לא כן. לכן נראה כי לפי המחבר, אם חלק מן הקורה מצוי מעל עשרה טפחים, יש לה כל דיני קורה, ולא אכפת לנו מהחלק הנמשך למטה מעשרה טפחים, וכך פירש הט"ז את דברי המחבר.

אינם גבוהים מכותלי המבוי שלשה (צו) ואין בנטייתן שלשה (צז), כשרה שאנו רואים כאלו הם על כתלי המבוי וכאלו הקורה נוגעת במבוי; ואם יש בגובהן או בנטייתן שלשה, פסולה (צח).

סעיף כו

הא דמבוי ניתר בלחי או קורה דוקא כשאנו נמוך פחות מעשרה טפחים (צט) מְרוּוָּחִים (ק) ולא יהא רחבו יותר מעשר אמות (קא) שם בגמרא ה, א. משנה ריש עירובין.

שולחן ערוך כפשוטו

(צו) אינם גבוהים מכותלי המבוי שלשה

(ראה איור) – אם ההפרש בינם לכותלי המבוי גבוה משלושה טפחים, אין הקורה מונחת על המבוי, ואסור לטלטל במבוי.

(צז) ואין בנטייתן שלשה – אם נטיית היתדות פנימה אל המבוי, פחותה משלושה טפחים, הקורה נחשבת מונחת על הקירות, או נוגעת בהם.

(צח) פסולה – כי במקרה זה, אין הקורה מונחת על הקירות, ולא נוגעת בהם.

(צט) כשאנו נמוך פחות מעשרה טפחים – אם המחיצות בשלושת צידי המבוי אינן גבוהות עשרה טפחים בצד הפנימי, לא ניתן להכשיר מבוי זה בלחי או קורה. למרות שכלפי החוץ הן גבוהות מעשרה טפחים, כגון שרצפת המבוי גבוהה מזו שבחוץ.

(ק) מְרוּוָּחִים – קצת יותר מעשרה טפחים²¹.

(קא) ולא יהא רחבו יותר מעשר אמות – אם הרוח הרביעית רחבה יותר מעשר אמות, לא ניתן להתירה בלחי או בקורה, אלא יש להקים בה צורת

21. הטפח הוא שמונה ס"מ, ועשרה טפחים הם שמונים ס"מ. כשהם מרווחים, הם כשמונים ושנים ס"מ.

מצומצמות (קב) ושיהא ארכו ארבע אמות מרווחות (קג) או יותר (קד), אבל אם חסר אחד מכל אלו אין לו תקנה אלא בצורת פתח (קה); וואם היה בגובה חללו יותר מעשרים אמה מצומצמות (קו), אינו ניתר בקורה (קז) אבל ניתר הוא בלחי (קח) ואם רוצה שם בגמרא ג, ב. משנה ריש עירובין וכרבא שם בגמרא ג, א-ב. בית יוסף, וכן כתב הרב המגיד בפרק יז.

שולחן ערוך כפשוטו

הפתח.

(קב) מצומצמות – כארבע מטר ושימונים ס"מ.

(קג) ושיהא ארכו ארבע אמות מרווחות – ארבע אמות הן כשלש מטר ועשרים ס"מ. וכשהן מרווחות קצת, הן יותר משלש מטר ועשרים וארבע ס"מ²².

(קד) או יותר – במציאות, אורך המבוי בדרך כלל, רב מכך.

(קה) אין לו תקנה אלא בצורת פתח – בכניסת המבוי, כי רק היא נחשבת מחיצה של ממש.

(קו) יותר מעשרים אמה מצומצמות – מציאות זו תיתכן כשרצפת המבוי נמוכה מזו שחוצה לה.

(קז) אינו ניתר בקורה – כשזו אינה מונחת על הקירות, אלא מעליהן. אין תועלת בקורה זו, שנועדה ליצור היכר, וכשהיא בגובה רב כל כך, אין רואים אותה²³.

(קח) ניתר הוא בלחי – כי הלחי מוצב על הרצפה, ודינו כתחילת מחיצה רביעית, ודי לנו בזה.

22. אמה מרווחת היא אמה ועוד חצי אצבע, כלומר ס"מ אחד.

23. אם הניח קורה למטה מעשרים אמה, מקיר לקיר, הרי היא מועילה (על פי ביאור הלכה ד"ה אינו ניתר בקורה). כי אין צורך שהקורה תהיה דווקא מעל הקירות, אלא די שתחבר בינם.

להכשירו בקורה (קט) ^פ צריך שיעשה בה ציור וְכִיּוֹר (קי) (פירוש, ציור אחד בכותל מן הסיד, או על שמי קורה (קיא)). שעל ידי כך מסתכלים בה. ^וואם היה גבוה יותר מעשרים ובנה בנין תחת הקורה למעטו מעשרים, די בבנין רחב טפח כרוחב הקורה (קיב). אבל אם אינו גבוה עשרה (קיג) וחוקק בו להשלימו לעשרה (קיד), ^פצריך לחוק ארבע ^פשם בגמרא ג, א וכרב דימי וכפירוש רבנו יהונתן. ^פשם בגמרא ד, א וכרב יוסף. הרי"ף והרא"ש ורמב"ם בפרק יז. ^פשם ה, א וכאב"י, דכל פחות מעשרה לא מיקרי דופן וצריך תיקון כשיעור משך המבוי לאב"י.

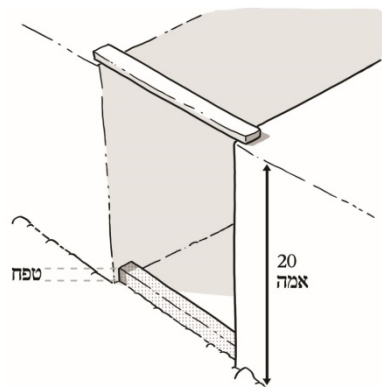
שולחן ערוך כפשוטו

(קט) ואם רוצה להכשירו בקורה – המונחת מעל הקירות, למעלה מעשרים אמה.

(קי) ציור וְכִיּוֹר – חקיקת דמויות בולטות בגוף הקורה, כדי להופכה לאובייקט מושך עין. ואף שהיא ממוקמת למעלה מעשרים אמה, מסתכלים בה.

(קיא) על שמי קורה – הגהה זו לא כל כך מובנת, ונראה שאינה מדברי הרמ"א, כי הציור צריך להיות על הקורה עצמה.

גבוה יותר מעשרים, ובנה בנין רחב טפח, כרוחב הקורה, למעטו מעשרים (ראה איור) –

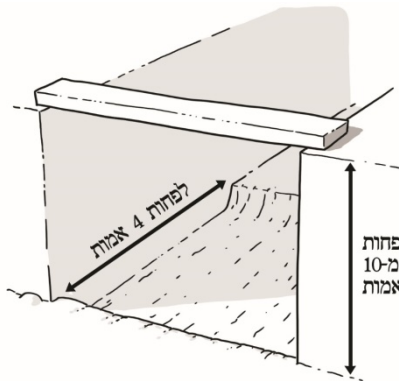
(קיב) די בבנין רחב טפח כרוחב הקורה – מספיק להקים על הקרקע, תחת הקורה, מדרגה בגובה טפח. כי זו תצמצם את הפער בין הקורה לקרקע, לפחות מעשרים אמה. וביציאה מן המבוי, תורגש נוכחות הקורה.

(קיג) אם אינו גבוה עשרה – מחיצות המבוי אמנם בגובה עשרה טפחים, ביחס לקרקע מן החוץ. אבל רצפת המבוי עצמה גבוהה, ואין עשרה טפחים במחיצות מבפנים.

(קיד) וחוקק בו להשלימו לעשרה – כלומר חופר תחת הקורה, להנמכת הרצפה.

אמות לתוך המבוי על פני כל רחבו (קטו).²³ אין מבוי נותר בלחי או קורה עד שיהיו פתוחים לתוכו שני חצרות ולכל חצר²⁴ שני בתים (קטז) (ואפילו כל החצרות פתוחות זו לזו (קיז))¹ (הרא"ש ומרדכי והטור)² שם יב, ב. ³תוספות ורא"ש וכפירוש רש"י עד, א ושאר פוסקים. ⁴כן צריך לומר, שהם פסקו שאין הלכה כרב.

שולחן ערוך כפשוטו

(קטו) על פני כל רחבו – כשיעור המבוי הקטן ביותר²⁴.

אם אינו גבוה עשרה, צריך לחוק ארבע אמות לתוך המבוי, על פני כל רחבו (ראה איור) –

(קטז) שני בתים – כי המבוי צריך להידמות לכביש ולא לחצר, וכשאינ תושבים רבים בתוכו, דינו כחצר. כי הדיירים חשים בנוח, לטפל בכל ענייניהם

הפרטיים, בשטח המבוי. וכיון שהוא דומה לחצר, דין היתרו נתבאר בסעיף ב'.
(קיז) ואפילו כל החצרות פתוחות זו לזו – פתח זה מתיר לטלטל מאחת לשנייה אם מערבים ביניהם, כאילו היו חצר אחת, ויש מקום לחשוב שהקורה לא תועיל. מלמדנו הרמ"א שאין עובדה זו מבטלת את הקורה, כי הצורך בחצרות עם בתים הוא, כדי לדמות את המבוי לרשות הרבים, והוא הרי דומה לכך, גם כשפתוחות זו לזו.

24. ואף שראינו כי קורה גבוהה מעשרים, ניתן להכשירה על ידי בניית מדרגה, בגובה טפח, כאן לא די בכך. כי מבוי הגבוה מעשרים אמה, כלומר שקירותיו גבוהות, הוא אכן מבוי, אלא שהנחת קורה מעל הגובה שקבעו חכמים, אינה מועילה עבורו. וניתן לפתור בעיה זו, אם תיבנה מדרגה תחתיה. אבל כשגובה המחיצות פחות מעשרה טפחים, אין זה אפילו מבוי, על כן מוכרחים לחפור בקרקע, לאורך ארבע אמות, ובכך יוצר שם מבוי.

ויש חולקים בזה (ק"ח) (כ"י בשם הרי"ף ורמב"ם),²⁵ וישלא יהא בכל פתח מאלו פחות מארבעה טפחים (ק"ט), ושיהיו דיורים אוכלים בכל בית, שמקום הפת גורם (קכ); ואפילו היה הבית²⁷ האחד לאב והשני לבן, אף על פי שהבן מקבל פרס משלחן אביו ואוכל בביתו (קכא), הרי הם נידונים כשנים (קכב);²⁸ ואפילו צדו אחד עכו"ם ואחד ישראל, מהני (קכג). עוד צריך²⁹ שיהא ארכו יותר על רחבו (קכד). ואם חסר³⁰ הרב המגיד בפרק יז מהלכות שבת.³¹ השם ובגמרא עג, ב בעיא ונפשטא. ³²הרא"ש. והגהות מיימוני בפרק ב מהלכות עירובין ממסקנת הגמרא שם עד, א. ³³שם יב, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(ק"ח) ויש חולקים בזה – כי הגדרתן המשפטית של החצרות הפתוחות זו לזו היא, חצר אחת, ובלבד שעירבו ביניהן. המחבר סבור שיש להחמיר כדעה זו.²⁵ בשעת הצורך, ניתן לסמוך על דעת המקילים.²⁶

(ק"ט) פחות מארבעה טפחים – כוונתו לפתחים בין החצר למבוי, שאם רוחבם פחות מארבעה טפחים, אינם קרויים פתחים. כי בדרך כלל אנשים אינם חולפים בפתח צר זה, שרוחבו שלוששים ושנים ס"מ.

(קכ) שמקום הפת גורם – בית שנמנעים מלאכול בו, אינו קרוי בית מגורים.

(קכא) ואוכל בביתו – את האוכל מקבל מאביו, אבל אינו אוכל אצלו, אלא בביתו שלו.

(קכב) הם נידונים כשנים – איננו מתייחסים למקור האוכל, אלא למקום אכילתו, והוא נאכל בשני בתים.

(קכג) צדו אחד עכו"ם ואחד ישראל, מהני – כלומר מבוי שיש בו שתי חצרות, באחת מהן מתגורר גוי. ובאחרת, יש בתי יהודים. אפשר להתיר מבוי זה, על ידי לחי וקורה.

(קכד) שיהא ארכו יותר על רחבו – כי אם היה מרובע, הוא דומה לחצר, ואינו

25. כך כתב בבית יוסף.

26. כף החיים אות ע.

אחד מאלו, יאינו ניתר אלא בפס ארבע או שני פסין שני משהויין או צורת פתח (קכה). הגה: ויש אומרים דנוהגין האידנא (קכו) לתקן כל המבואות בצורת הפתח, דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות (קכז) (ת"ה ס"ע"ד). והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן על ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי (קכח), ודין חבל זה אינו קורה שהרי אין רחבו טפח, ולא מהני אלא מטעם צורת הפתח דמהני למעלה אפילו בגמי (קכט) כדלעיל סוף ס"ע"ב, ועל כן יש ליזהר להעמיד תחת החבל שני קנים גבוהים עשרה, מכוונים תחת החבל (קל), ואז מהני אפילו במבוי מפולש (קלא) בתורת צורת פתח (קלב), ישם בפירוש רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

נותר בלחי או קורה.

(קכה) שני פסין שני משהויין או צורת פתח – כדין חצר.

(קכו) דנוהגין האידנא – תרגום: כיום נהוג.

(קכז) דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות – בעבר היו שלוש רשויות נפרדות: רשות הרבים, מבוי וחצר. אבל בזמן הרמ"א היו רוב הערים מסובבות במחיצה, ועל כן היה דין הערים כרמלית, והמציאות לא דמתה לזו שהיתה בעידן חז"ל. וקשה לדעת אם אפשר להקל גם במבוי של ימינו, על כן נהגו להחמיר ולעשות צורות הפתח, כי זו ודאי מועילה.

(קכח) חבל הקשור לרחבו של מבוי – בניגוד לקורה, אין צורך בקנה עליון שרוחבו טפח.

(קכט) דמהני למעלה אפילו בגמי – סוג של חוט. ולכן עדיף להקים צורת הפתח, שגם מועילה יותר. וגם קלה יותר להקמה, מבחינה טכנית.

(קל) מכוונים תחת החבל – בניגוד לקורה שאינה צריכה להיות מכוונת ממש מול הכתלים תחתיה, הקנה העליון של צורת הפתח, צריך לעבור בדיוק מעל הקנים, ולא סמוך אליהם, כפי שלמדנו. ואם החוט נמתח מעליהם בגובה, יש לכוונו ולמתחו בדיוק מעל שני הקנים.

(קלא) במבוי מפולש – פירוש, מבוי בעל שתי מחיצות, זו מול זו. ומשני צדדיו האחרים, הכל פתוח.

או אפילו בחצר (קלג) ובכל מקום שצורת הפתח מהני (וכמו שנתבאר לעיל סוף סימן שס"ב) (דברי עצמו).

סעיף כז

(קלד) ¹חצר שארכו יותר על רחבו (קלה) דינו כמבוי וניתר בלחי או קורה (קלו). הגה: אף על פי שאין חצרות ובתים פתוחין לתוכו (קלז), הואיל ואינו קרוב לרשות הרבים אלא פתוח למבוי והמבוי פתוח לרשות הרבים (קלח) (כ"י בשם תשובת מהרי"ל בשם סמ"ק).
²רמב"ם בפרק יז מהלכות שבת מתוך הגמרא דלעיל (יב, ב).

שולחן ערוך כפשוטו

(קלב) בתורת צורת פתח – בהמשך נלמד כי מבוי מפולש ניתר על ידי הצבת צורת הפתח בראשו האחד, ובראשו השני לחי או קורה.
 (קלג) או אפילו בחצר – רחב מעשר אמות, שאינו נכשר אלא על ידי צורת הפתח.

(קלד) הקדמה לסעיף – ראינו בסעיף ב', שהתרת הטלטול בחצר קשה יותר מהתרת מבוי. בסעיף זה צומצמה חומרה זו מאד, ולמעשה מקילים לטלטל ברוב החצרות, על ידי לחי או קורה, כמו במבוי.

(קלה) שארכו יותר על רחבו – אורך החצר פירוש, הכניסה לתוכה. רוחב החצר, הוא המרחק שבין הקירות, משני צדי הכניסה. ומדובר כאן, על חצר הפתוחה למבוי.

(קלו) וניתר בלחי או קורה – טעם ההיתר מוסבר ברמ"א.

(קלז) שאין חצרות ובתים פתוחין לתוכו – ואם כן אינו מבוי.

(קלח) והמבוי פתוח לרשות הרבים – ההסבר הוא שיש בדיון זה, שני צדדים. מצד אחד, אין בחצר פתח לרשות הרבים, וזו סיבה מקילה. מצד שני, נעשים דברים צנועים בחצר, וזו סיבה להחמיר, כמוסבר בתחילת הסימן. וכשהחצר ארוכה יותר מרוחבה, היא נראית ככביש, ולכן אפשר להקל בו כבמבוי. ובמבוי עצמו, הגם שלא נעשים בו דברים צנועים, הואיל והוא קרוב לרשות הרבים, אין להקל בו אלא אם כן חצרות פתוחות לו, כי הוא דומה יותר למעבר.

סעיף כח

המבוי שאין ברחבו שלושה טפחים (קלט) אינו צריך שום תיקון, שהוא כסתום. ויש אומרים דכל שאין בו ארבעה טפחים (קמ) אין צריך שום תיקון.

הרמב"ם בפרק יז מהלכות עירובין, ודלא כרב אחלאי יב, א. הראב"ד והרא"ש והמרדכי בשם ר"מ והרב המגיד בשם הרשב"א.

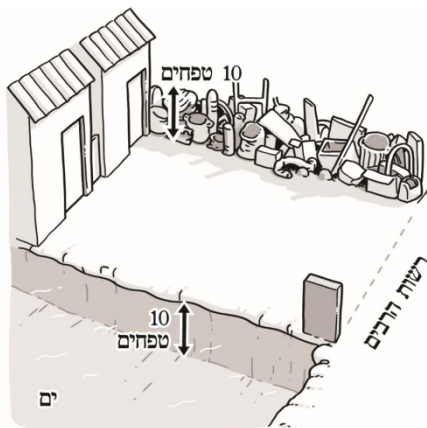
סעיף כט

המבוי שצדו אחד פלה לים, וצדו אחר פלה לאשפה של רבים (קמא), אין צריך כלום; שאשפה של רבים אינה עשויה ישם ח, א. הרי"ף והרמב"ם בפרק יז לפי גירסתם.

שולחן ערוך כפשוטו

(קלט) שאין ברחבו שלושה טפחים – מציאות לא שכיחה כלל.

(קמ) דכל שאין בו ארבעה טפחים – אינו מקום חשוב. גם מבוי צר כזה, אינו שכיח כלל.

מבוי שצדו אחד פלה לים, וצדו אחר פלה לאשפה של רבים, אין צריך כלום (ראה איור) –

(קמא) פלה לאשפה של רבים – מדובר במבוי שראשו אחד פתוח לרשות הרבים, ובצד האחר מולו, חצרות ובתים הפתוחים לו. מן הרוח השלישית, ישנה ערמת אשפה בגובה עשרה טפחים,

רחבה יותר מארבעה טפחים, ומשמשת כמחיצה. ומן הרוח הרביעית אין מחיצה בגובה, אבל יש שם מורד ששיפועו לפחות עשרה טפחים, ובתחתיתו הים. על כן נידון מקום זה כמחיצה, בת עשרה טפחים. נמצא שמבוי זה מוקף מחיצות משלושה צדדים: האשפה, החצרות והבתים, והים. ובפתחו של המבוי הונח לחי או קורה, כדין.

להתפנות (קמב) ואין חוששין שמא יעלה הים שירטון (קמג) (פירוש יובש כעין אי, שנדחו המים ממנו, שנעשה ראוי לזריעה (קמד)). הגה: ויש חולקים וסוברים דחיישין שמא יעלה שירטון, ואין כאן מחיצה (קמה) (הרא"ש ורש"י וטור והמגיד).

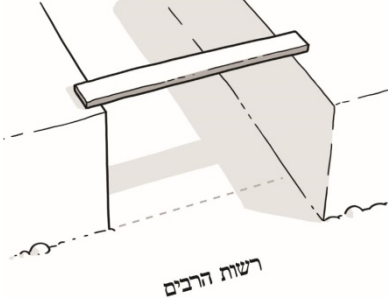
סעיף ל

^טמבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר (קמו), אפילו אין צד הארוך ^טשם בגמרא וכרבא.

שולחן ערוך כפשוטו

(קמב) אינה עשויה להתפנות – אין חשש שהמחיצה תבוטל, כי רבים מניחים שם את אשפתם. אבל אשפת יחיד, עשויה להתרוקן. לכן המבוי אסור בטלטול, שמא יפנה היחיד את הפסולת, והמחיצה תבוטל.
(קמג) שמא יעלה הים שירטון – סחף של חול ובזק, שהצטברותם תבטל את מחיצה עשרת הטפחים.
(קמד) שנעשה ראוי לזריעה – המפרש מסביר, כי הסחף עלול לבטל את המחיצה.

(קמה) ואין כאן מחיצה – לדעה זו חוששים מפני שינוי המצב, ואוסרים לטלטל שם. ופסיקה זו היא למנהג אשכנז.

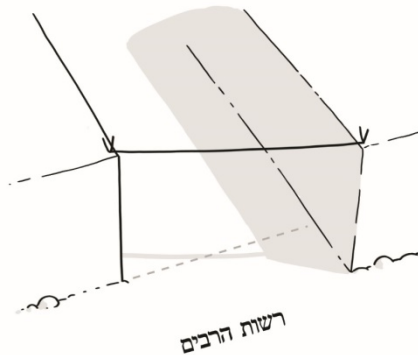
מבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר, אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר (ראה אור) – (קמו) ואחד קצר – כגון שהמחיצה הימנית, בכניסה למבוי, מתארכת וחודרת לרשות הרבים. אבל המחיצה השמאלית, קצרה, ומסתיימת בפתח המבוי.

עודף על הקצר ארבע אמות, אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר (קמז); 'אבל אם ירצה יעשה שם צורת פתח באלכסון (קמח). 'ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון (קמט), ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך (קנ).

'הרא"ש בשם הראב"ד והרב המגיד בפרק יז בשם הרשב"א. 'הרא"ש שם בשם ר"מ והמרדכי.

שולחן ערוך כפשוטו

(קמז) אלא כנגד הקצר – אין להניח את הקורה אלכסונית, על קצוות שתי המחיצות, שמא ישתמשו בשטח מול המחיצה העודפת. ושם הרי אסור לטלטל, כי אין מחיצה ממול, וזו עדיין רשות הרבים.

(קמח) יעשה שם צורת פתח באלכסון

(ראה איור) – צורת הפתח היא מחיצה גמורה. ומותר לטלטל עד הקו האלכסוני של צורת הפתח, ולא מעבר.

(קמט) ותוך המבוי יכול להניח הקורה

באלכסון – מותר לטלטל עד הקורה, ולא מעבר לה. ואף שהשטח מול קו האלכסון לא הותר בטלטול, הרי מול

האלכסון קיימת מחיצה, ואין זה טלטול ברשות הרבים.

(קנ) ובארוך כנגד הארוך – כלומר עד הקו האלכסוני של הקורה.

סעיף לא

(קנא) להעמיד לחי באמצע המבוי (קנב), אם יש חצר מהלחי

להתוספות שם נט, ב והרא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(קנא) הקדמה לסעיף – להבנת הסעיף צריך להזכיר, שכדי להתיר טלטול בחצר או במבוי נדרשים שני דברים: האחד, סגירת הפרצה באמצעות פס או לחי, או לחיים, או קורה, או צורת הפתח. אלא שזה לבד לא מספיק, כי הקמתם של אלה מייצרת אמנם גבול בין המקום המותר בטלטול, למקום האסור, אבל אין די בכך. והדבר השני הוא עירוב חצרות ושיתופי מבואות. כי הנה גם אם הרשויות סגורות כדין, הרי החצרות והמבואות משמשים אנשים רבים, מבתי שונים, ובכך דומים החצרות והמבואות לרשות הרבים, לכן אסרו חכמים לטלטל בהם, כל זמן שלא עירבו.

הפתרון שתיקנו חכמים כדי להתיר את הטלטול בחצר הוא, לחבר את בני החצר כולם יחד, כמשפחה אחת, על ידי הנחת מאכל, השייך לכל הבתים, בתוך אחד הבתים. ואם כך יעשו, יותר לטלטל בחצר.

ברוח זו, הטלטול במבוי גם הוא זקוק לפתרון דומה. הווי אומר, שכל החצרות יתחברו יחד, על ידי נתינת מאכל מכל החצרות, באחת החצרות, וזה נקרא "שיתוף מבואות". דיני עירוב חצרות יילמדו בעזרת השם, בהמשך בסימן שס"ו. ו"שיתוף מבואות", בסימן שפ"ו. עירוב חצרות מתיר את הטלטול רק בחצר, בעוד ששיתוף מבואות, מתיר בכל המבוי, מאחר והוא מצריך את שיתופן של כל החצרות.

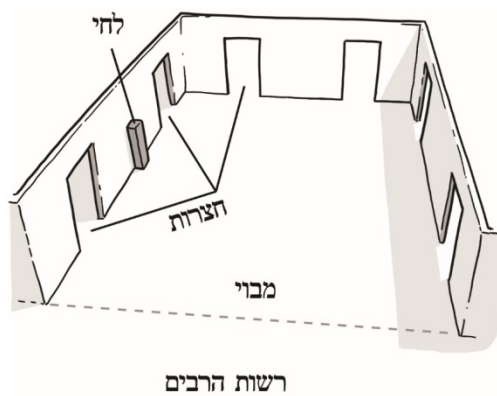
סעיף זה דן באפשרות לחלק את המבוי לשני חלקים, שכל אחד מחלקי המבוי, עושה שיתוף לעצמו, ולשותפים יהא מותר לטלטל, בכל חלק. אבל לא מחלק אחד למשנהו.

(קנב) באמצע המבוי – כגון, שהמבוי אורכו מאה אמה. ולחי הוצב באמצעו, לאחר חמישים אמות.

ולחוץ (קנג) ועשו גם החיצונים לחי לראש המבוי (קנד), אוסרים אלו על אלו עד שיערבו יחד (קנה). ואם אין שם חצר, או שיש חצר ולא עשו החיצונים לחי לראש המבוי (קנו), שָׁמֵן הלחי ולפנים, מותרים (קנז); ממנו ולחוץ, אסורים (קנח). "אבל אם עשו "הרא"ש בשם ר"מ שם והמרדכי והגהת מיימוני בפרק ה' מהלכות עירובין.

שולחן ערוך כפשוטו

(קנג) יש חצר מהלחי ולחוץ – חצרות פתוחות למבוי, בשני חלקיו.

העמיד לחי באמצע המבוי, ויש חצר מהלחי ולחוץ (ראה איור) – (קנד) ועשו גם החיצונים לחי לראש המבוי – הציבו לחי בכניסה של המבוי, במיקום הסטנדרטי, ובכך חולקה מבואה גדולה זו לשניים. אלא שגם אם כל חלק יעשו שיתוף לעצמם, לא יוכלו לטלטל, כמו שבחצר משותפת, כל

שותף אוסר על חברו לטלטל. כך גם במבוי זה, שני חלקי המבוי שותפים בו, וכל חלק אוסר על חברו. כי הלחי אינו מחיצה גמורה, וההפרדה שייצר בין שני חלקי המבוי, אינה מוחלטת.

(קנה) עד שיערבו יחד – לא ניתן להסתפק בעירוב שכל חלק עירב לעצמו, אפילו כדי לטלטל בחלק שלהם עצמם. אלא יש לעשות עירוב נוסף, בין שני חלקי המבוי, והוא יתיר את הטלטול בכל חלקי המבוי.

(קנו) ולא עשו החיצונים לחי לראש המבוי – בשטח הפנימי, הוצב לחי, ומותר לטלטל בו עד הלחי, כי אין כל שותפות ושייכות עם החלק החיצוני. אבל בחלק החיצוני, בפתחו לא הוצב לחי, אין היתר לטלטל, כי דינו כרמלית.

(קנז) שָׁמֵן הלחי ולפנים, מותרים – בחלק הפנימי, רשאים הפנימיים לטלטל. אך בחיצוני, אסור להם.

(קנח) ממנו ולחוץ, אסורים – כי אין במבוי זה לחי, ודינו ככרמלית, בה

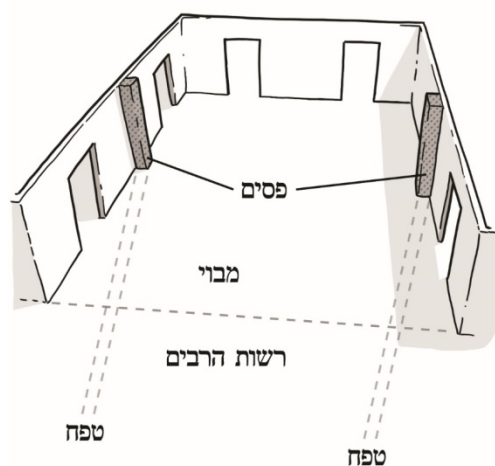
באמצע שני פסים (קנט), או פס ארבעה אם אינו רחב יותר מעשר (קס), או שעשו צורת פתח אם הוא רחב יותר מעשר (קסא), אפילו אם יש חצר מהתיקון ולחוץ ועשו גם החיצונים תיקון לראש המבוי (קסב), כל אחד יכול לערב ויהיה מותר בחלקו (קסג).

סעיף לב

יזה שהכשרנו להעמיד לחי באמצע המבוי (קסד), הוא הדין י'הרא"ש שם מהירושלמי והרב המגיד בשם הרשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

הטלטול אסור. ומה שהפנימי מותר, זהו משום שהלחי הוא הגבול שלו. אבל החיצון אינו מוגדר מבוי מבחינה הלכתית, רק כרמלית.

(קנט) עשו באמצע שני פסים (ראה איור) – במרכז המעבר, בשני צדדיו, הוקמו פסים הנחשבים מחיצה גמורה.

(קס) אם אינו רחב יותר מעשר – אם פתח המעבר אינו גדול מעשר אמות, והוצב בו פס ארבעה טפחים, הרי זו מחיצה, והמרחב נחשב כסגור מכל עבר.

(קסא) אם הוא רחב יותר מעשר – צורת הפתח נחשבת מחיצה, והיא

חוצה את המבוי לשתי מבואות, שאין קשר בין האחד לשני.

(קסב) ועשו גם החיצונים תיקון לראש המבוי – תיקון זה, מתיר את הטלטול בחלק זה של המבוי.

(קסג) ויהיה מותר בחלקו – אין חובה ששתי המבואות יערבו ביניהן. אך בהעדר עירוב, הטלטול ממבוי למשנהו, נותר אסור.

(קסד) להעמיד לחי באמצע המבוי – מחמתו מותר לטלטל בחצי הפנימי, ובתנאי שהחיצון לא עשה לחי כלל, או שאין בחלק החיצוני אלא חצר אחת.

להעמיד קורה באמצע המבוי (קסה).²⁶ וכל זה ביש באותו חצי מבוי המוכשר תורת מבוי (קסו), שלא יהא ארכו פחות מארבע אמות, ושיהא ארכו יתר על רחבו, ושיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו; הא לאו הכי (קסז), צריך פס משהו מכאן ופס משהו מכאן, או פס ארבעה בצד אחד (קסה).²⁷

²⁶ שם.

סעיף לג

(קסט) "מבוי שהוא רחב עשרים אמות, עושה פס רחב ארבע אמות ומעמידו באמצע (קע) וחשוב כל צד מצדי הפס כמבוי בפני שם בגמרא י, ב.

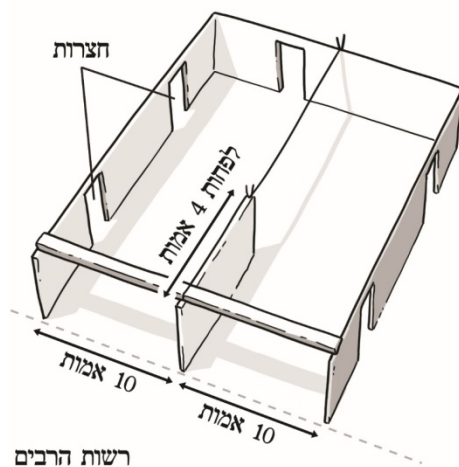
שולחן ערוך כפשוטו

(קסד) להעמיד לחי באמצע המבוי – מחמתו מותר לטלטל בחצי הפנימי, ובתנאי שהחיצון לא עשה לחי כלל, או שאין בחלק החיצוני אלא חצר אחת.
 (קסה) להעמיד קורה באמצע המבוי – כמו שלחי מתיר, כך הקורה מתירה.
 (קסו) תורת מבוי – שניתן יהא להגדירו מבוי מבחינה הלכתית, על פי הכללים שלמדנו לעיל, וכפי שהשולחן ערוך מיד מפרט.
 (קסז) הא לאו הכי – אם חסר אחד מן התנאים.
 (קסה) פס ארבעה בצד אחד – אם מרחב זה לא יוגדר מבוי, דינו חצר. וכדי לטלטל בתוכו, צריך להעמיד פס שרוחבו ארבעה טפחים, או שני לחיים.
 (קסט) הקדמה לסעיף – ראינו בסעיף כ"ו שאם המבוי רחב יותר מעשר אמות, לא ניתן להתירו בלחי או קורה. סעיף זה דן על דרך נוספת להתירו, שהיא הצבת קורה באורך עשרים אמה בכניסה למבוי²⁷.
 (קע) ומעמידו באמצע – כלומר יש לחלק את המבוי הרחב לשתי מבואות, שכל אחת רחבה עשר אמות. וזאת, על ידי הצבת מחיצה לאורך המבוי (ולא ברוחב הפתח).

27. ניתן אמנם להקים צורת הפתח בכניסת המבוי, כי זו עצה פשוטה יותר, מהפתרון המוצע בסעיף זה. אך מסיבה כלשהי, לא ניתן לעשות כן.

עצמו, כיון שאורך הפס ארבע אמות, ויתן קורה בראשו (קעא);
 ויצריך ליזהר שתהא הקורה מונחת על הפס (קעב), או תוך
 שלושה טפחים (קעג). וצריך שיהא בכל מבוי מְשָׁנִים אלו שהפס
 מפסיק ביניהם, בתים וחצרות פתוחים לתוכו, וכל תְּנָאִי מבוי
 (קעד). וזוהי שמן הפס עד כותל האמצעי של מבוי, יש לו דין מבוי
 עקום, שהרי אלו שני המבואות מתעקמים ובאמצע פתוחים בשני
 ראשיהם (קעה) לרשות הרבים (קעו). הגה: ויש אומרים דאין לו דין
 פטור בשם הרא"ש והרב המגיד בפרק יז בשם הרשב"א. ואפילו בפחות מעשר אמות
 לדין דקיימא לן כרב דאמר תורתו כמפולש. בית יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

**מבוי שהוא רחב עשרים אמות, עושה
 פס רחב ארבע אמות, ומעמידו
 באמצע (ראה איור) –
 (קעא) ויתן קורה בראשו – בראש
 המבוי (שעתה מוגדר כשניים).
 (קעב) מונחת על הפס – כי יש להציב
 קורה בכל מבוי. ורק הנחה ישירה על
 הפס, מועילה לכך.
 (קעג) תוך שלושה טפחים – אם
 אינה גבוהה משלושה טפחים, הרי
 היא כמונחת על הפס, מדין לבד.**

**(קעד) וכל תְּנָאִי מבוי – בכל אחד מהם, זקוקים תנאי המבוי כולם להתקיים.
 (קעה) ובאמצע פתוחים בשני ראשיהם – הגרסה הנכונה היא "שני המבואות
 מתעקמים באמצע, ופתוחים בשני ראשיהם". כלומר, מבוי זה דומה לצורת
 האות חי"ת, ושני הראשים פתוחים לרשות הרבים. לכן דינו כמבוי מפולש,
 שצריך לחי או קורה בראש אחד, וצורת הפתח בראש השני.
 (קעו) פתוחים בשני ראשיהם לרשות הרבים – כדי להתירו, לא די בקורה
 שהוצבה בכניסה, אלא יש להקים גם צורת הפתח, במקום העקמימות. כלומר,**

מבוי עקום, אלא אם כן יש מן הפס עד כותל האמצעי (קעז) יותר מעשר אמות (קעח) (הרא"ש ור' ירוחם וטור).

סעיף לד

(קעט) ^קעוד אפשר לעשות תיקון אחר למבוי שהוא רחב עשרים אמות, שירחיק שתי אמות מהכותל ויעשה פס רחב שלש ^קמפורש שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

לאורך אמצע המבוי, מקצה הפס, עד הדופן האמצעי של המבוי.

(קעז) כותל האמצעי – הניצב מול פתח הכניסה.

(קעח) יותר מעשר אמות – אם בין הפס לכותל האמצעי אין יותר מעשר אמות, אין זה נחשב מבוי עקום, לדעת הרמ"א. המחבר סבור, כי גם הוא מוגדר עקום. אמנם להלן נלמד בעזרת השם, שאם שני ראשי המבואות פתוחים, כל אחד לרשות הרבים אחרת, הרמ"א יודה שיש להקים צורת הפתח במקום העקמימות, גם אם הפער פחות מעשר אמות.

(קעט) הקדמה לסעיף – בסעיף זה מובאות מספר הצעות נוספות, להכשרת מבוי שרוחבו עשרים אמות. העיקרון של כולן הוא, צמצום מרווח הפתח, עד עשר אמות, באמצעות מחיצה חלקית. הקטנה זו נותנת אפשרות להתיר את המבוי, על ידי לחי או קורה. בין אם זו מחיצה בת עשר אמות, או שתי מחיצות בנות חמש אמות משני צידי המבוי, המבוי מוכן להכשרה. כאן מציע המחבר להשתמש במחיצה דלה, בהישענו על העיקרון ולפיו הצבת פס רחב, יותר מן האוויר שלצידו, הופך את המקום לסתום. עיקרון זה מסביר את שלושת ההצעות, המובאות בסעיף²⁸.

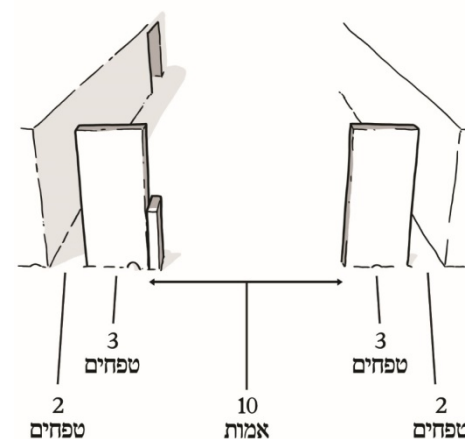
28. אלו הצעות מורכבות, ולמעשה הרבה יותר פשוט להקים צורת הפתח. עם זאת, בהעדר חלופה אחרת, מכל סיבה שהיא, ניתן לעשות בהם שימוש.

אמות (קפ), ויעשה כן גם בצד השני (קפא) וישאר פתח רחב עשר אמות (קפב), או ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה (קפג) וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה (קפד) וכן יעשה בצד השני (קפה).

שולחן ערוך כפשוטו

(קפ) ויעשה פס רחב שלש אמות – רוחבו של הפס גדול מן האויר שבין הקיר לפס, והמקום נראה כסתום.

(קפא) ויעשה כן גם בצד השני – רוחבם הפיזי של שני הפסים יחד, הוא שש אמות בלבד. אבל מבחינה הלכתית, נוצרה חסימה בת עשר אמות.

(קפב) וישאר פתח רחב עשר אמות –

אם אחר צמצום הרוחב, יוקם לחי או תונח קורה, הטלטול הותר.

אפשר לעשות תיקון אחר למבוי שהוא רחב עשרים אמות: שירחיק שתי אמות מהכותל, ויעשה פס רחב שלש אמות, ויעשה כן גם בצד השני, וישאר פתח רחב עשר אמות – (ראה איור)

(קפג) ויעשה פס אמה ומחצה – בכך

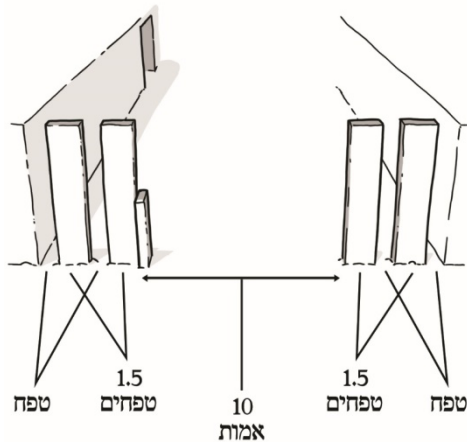
נחסמו, מבחינה הלכתית, שתיים וחצי אמות.

(קפד) פס אמה ומחצה – אחר חסימת שתיים וחצי אמות נוספות, נוצרה מחיצה בת חמש אמות, בצד זה.

(קפה) וכן יעשה בצד השני – בכך נוצרה חסימה בת עשר אמות, וניתן להתיר את הפתח, שאינו אלא עשר אמות, בלחי או קורה. וסך כל המחיצה הפיזית היא שש אמות של פסים בלבד.

י'או ירחיק שתי אמות ושני טפחים ויעשה פס שתי אמות וארבעה טפחים (קפו) וכן יעשה בצד השני (קפז), וכן כל כיוצא בזה ובלבד שהפס יהא יָתֵר על האויר שבינו לכותל (קפח), דאם לא כן אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה (קפט). וצריך ליזהר דלא לשבוק פתחא רבא ועייל בזוטא (קצ), ששאם עשה כן בְּטֵל תיקון המבוי (קצא) אלא אם כן עשה צורת פתח לזוטא (קצב).
 י'הרב המגיד בשם הרשב"א בפרק יז מהלכות שבת. ש'הגהות אשירי.

שולחן ערוך כפשוטו

או ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה, וירחיק אמה. ויעשה פס אמה ומחצה, וכן יעשה בצד השני (ראה איור) –

(קפו) פס שתי אמות וארבעה טפחים – ועם הרווח, נוצרה מחיצה בת חמש אמות.

(קפז) וכן יעשה בצד השני – אורך הפסים, לפי זה, הוא רק חמש אמות ושני טפחים.

(קפח) יהא יָתֵר על האויר שבינו

לכותל – לולי כן, האויר יבטל את המחיצה, כי רוחבו גדול מהפס.

(קפט) ומבטל ליה – תרגום: אוויר שני הצדדים, מבטל את המחיצה.

(קצ) ועייל בזוטא – תרגום: יזהר שהחולפים במקום לא יבחרו במעברים הצרים, והפתח הגדול (שרוחבו עשר אמות) יוזנח.

(קצא) בְּטֵל תיקון המבוי – הלחי והקורה מועילים רק אם ימוקמו בכניסה, לולי כן, אין בהם תועלת.

(קצב) צורת פתח לזוטא – אם הציב צורת פתח בכניסה הצרה, הרי היא סתומה לגמרי. ואף אם חולפים שם אנשים, אין בכך ביטול לכניסה

סעיף לה

^תפס זה שאמרנו שעושה כן למעט רוחב המבוי אין צריך שיהא פס אחד שלם, אלא בְּקֶנֶה קֶנֶה פחות משלשה סגי (קצג), דפחות משלשה בְּשָׁלִים דמי.

^תהגהות מיימוני פרק יז בשם הר"מ והמרדכי בריש עירובין ושאר פוסקים.

סעיף לו

(קצד) ^אמבוי ששוה מתוכו (קצה) ומדרון (פירוש, מקום משופע) לרשות
^אשבת ק, א.

שולחן ערוך כפשוטו

הראשית, שהוכשרה בקורה או לחי. כי הכניסה הקטנה אינה מוגדרת כפתח, מבחינה תיאורטית, אלא כמחיצה²⁹.

(קצג) בְּקֶנֶה קֶנֶה פחות משלשה סגי – כבר למדנו שניתן להקים מחיצה, באמצעות קנים או בולי עץ וכדומה, שהמרחק בינם פחות משלושה טפחים.
(קצד) הקדמה לסעיף – כלל גדול לומדים אנו בסעיף זה והוא, ששיפוע גדול, נחשב מחיצה לכל דבר.

(קצה) ששוה מתוכו – כלומר, מבוי שטוח.

29. המשנה ברורה מביא את קושיית רבי עקיבא איגר, איזו תועלת תצמח מהקמת צורת הפתח בכניסה הצרה, הרי סוף סוף חודרים האנשים דרך הפתח הקטן. והפתח הרחב, הואיל ואין חולפים בו, אינו מוגדר כניסה. על כן הציע לתקן את דברי השולחן ערוך, ולגרוס בלשונו "אלא אם כן עשה צורת פתח לְרִבָּא", כלומר, שצורת הפתח תוקם בכניסה הרחבה. אך מה נעשה שגם בבית יוסף כתוב "צורת הפתח לזוטא". על כן השתדלנו להסביר את דברי המחבר, ולא לשבש את הגרסה, וה' יצילנו משגיאות. וכדברינו משמע בחידושי הגר"א כי הוא כתב וזה לשונו: "צורת הפתח – דאפילו מד' רוחות מהני". כלומר, צורת הפתח נחשבת חסימה מוחלטת, גם אם חולפים בתוכה, ואפילו אם הציבו מכל ארבע הרוחות. נמצא כי הפתח הרחב עדיין מוגדר הכניסה העיקרית. והגם שחולפים בפתח הצר, הרי הוצבה שם צורת הפתח, והיא נחשבת מחיצה מוחלטת.

הרבים (קצו), או ששוה לרשות הרבים (קצז) ומדרון לתוכו, אם הולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה עשרה מתוך ארבע אמות (קצח) הרי הוא כאלו זקוף כולו ואין צריך שום תיקון (קצט). (ובזה התל הוי כמחיצה (ר)) (בית יוסף) *.

(*) (וכל אמות דעירובין באמה ששה, אלא לפעמים שוחקות ולפעמים עציבות, באופן שיהא לחומרא).

שולחן ערוך כפשוטו

(קצו) לרשות הרבים – מורד זה מוגדר כמחיצה, לכל אורך כניסת המבוי.
(קצז) ששוה לרשות הרבים – כלומר, רשות הרבים שטוחה, אבל כניסת המבוי היא מורד משופע.

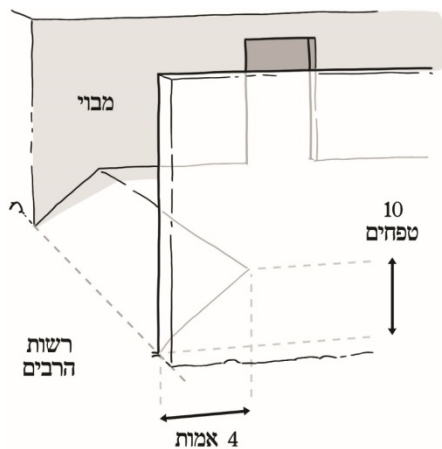
(קצח) שמגביה עשרה מתוך ארבע אמות – כאן מסביר המחבר, איזה שיפוע נידון כמחיצה. והוא, כאשר גובה השיפוע מנמיק ויורד עשרה טפחים, במשך ארבע אמות. כלומר, ירידה של עשרים וארבעה טפחים.

(קצט) ואין צריך שום תיקון – שיפוע חד זה בכניסת המבוי, מוגדר מחיצה גמורה. כדי לקרב זאת אל השכל, עלינו להסביר, שהצבת קורה או לחי תפקידם, יצירת היכר על הגבול שבין המבוי לרשות הרבים. וכשכניסת המבוי עשויה שיפוע כזה, הוא נפרד לגמרי

מרשות הרבים, ואין צורך בהיכר נוסף.

מבוי ששוה מתוכו, ומדרון לרשות הרבים, אם הולך ומתלקט מעט מעט, עד שמגביה עשרה מתוך ארבע אמות, הרי הוא כאלו זקוף כולו, ואין צריך שום תיקון (ראה איור) –

(ר) ובזה התל הוי כמחיצה – הרמ"א מסביר את דברי המחבר. ורצה לומר, שלא צריך שום תיקון, משום ש"תל המתלקט" נחשב כמחיצה. כלומר, דין זה מתיר לא רק מבוי, אלא כל מתחם בו יש סביב אחד או יותר מצדדיו, תל משופע, הנחשב מחיצה גמורה.

סימן שס"ד

דין מבוי המפולש ועשוי כנרדל, ובו ה' סעיפים.

בסימן זה אנו לומדים איך להתיר מבוי פתוח, שניתן לחלוף בו מצד לצד כעין כביש, ודנים על כל מיני צורות שלו. ההבדל הגדול בין מבוי שאינו מפולש¹ לפתוח הוא, שהפתוח דומה הרבה יותר לרשות הרבים. ויתכן אפילו שדינו רשות הרבים, כי הוא מחבר בין שני רשויות הרבים, ואפילו אם הוא פתוח לכרמלית, הוא עדיין יותר דומה לכביש, כלומר לרשות הרבים, מן המבוי הסתום. על כן החמירו חכמים באופני הכשרתו, יותר ממבוי שאינו מפולש. סימן זה ידון כיצד להתיר מבואות אלה, למרות גזירות חכמים, שדימו אותם לרשות הרבים. בסימנים הבאים נלמד כי לחי וקורה, או אפילו צורת הפתח, לא יתירו לבדם את הטלטול בתוך המבואות. אלא יש צורך גם בשיתוף מבואות, כלומר הנחת דבר מאכל באחת מן החצרות.

סעיף א

^אמבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים (א), או צד אחד לרשות הרבים וצדו השני לכרמלית (ב), הגה: או שני ראשיו פתוחין לכרמלית (ריב"ש סימן ת"ה), צריך צורת הפתח מכאן (ג) ולחי או קורה ^אעירובין ו, א-ב ברייתא וגמרא וכתנא קמא הרי"ף הרא"ש והרמב"ם בפרק יז.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **לרשות הרבים** – הוא עצמו אינו מוגדר רשות הרבים, אלא כרמלית, כגון שאינו רחב שלש עשרה אמות ושליש.
 (ב) **וצדו השני לכרמלית** – חכמים הגדירו גם מבוי כזה, ככרמלית.
 (ג) **צורת הפתח מכאן** – העמדתה כמוה כמחיצה גמורה, והמבוי נחשב כאינו מפולש.

1. שדינו מן התורה כרשות היחיד.

מכאן (ד). ^באבל אם צדו אחד פתוח לרשות הרבים וצדו השני לחצר שאינה מעורבת (ה), אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשיו (ו). הגה: וכל זה שיש לו תנאים המבוארים לעיל (ז) סימן שס"ג סכ"ו בדין מבוי. אבל אם אינו רק בחצר, צריך תקון חצר משני צדדיו (ח).
^גטור וסמ"ק בהגהות.

סעיף ב

לרשות הרבים עצמה (ט) אינה ניתרת אלא בדלתות (י), והוא
 ימפורש בברייתא וגמרא שצינתי לעיל. ^דהרי"ף והרא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) ולחי או קורה מכאן – ככל מבוי שאינו מפולש. ואם עושה צורת הפתח בשני הראשים הרי זה ודאי מועיל.

(ה) וצדו השני לחצר שאינה מעורבת – אם כן אין כאן מבוי מפולש, כי החצר דינה רשות היחיד גמורה, אלא שמדרבנן אסור לטלטל בתוכה. נמצא כי צד זה של המבוי, פתוח למקום שדינו כרמלית מדרבנן, ולכן יש להציב שם לחי או קורה. אבל אם נעשה עירוב חצרות בחצר, היא נחשבת רשות היחיד גמורה. ולכן למרות שהמבוי פתוח מצד אחד לרשות הרבים, אין צורך לבצע בנקודת המפגש, בין המבוי לחצר, כל תיקון.

(ו) לחי או קורה בשני ראשיו – בין המבוי לרשות הרבים, ובין המבוי לחצר.

(ז) שיש לו תנאים המבוארים לעיל – כגון חצרות, הפתוחות למבוי.

(ח) צריך תקון חצר משני צדדיו – אם לא נתקיימו כל תנאי מבוי, המקום מוגדר חצר, למרות היותו פתוח משני עבריו. וצריך להקים בכל ראש פס ארבעה טפחים, או שני לחיים.

(ט) רשות הרבים עצמה – כגון שהמבוי המפולש פתוח בשני ראשיו לרשות הרבים, והוא עצמו רחב שלש עשרה אמות ושליש אמה.

(י) אלא בדלתות – כלומר, לא די בצורת הפתח.

שננעלות בלילה (יא). ^הויש אומרים אף על פי שאין ננעלות אבל צריך שיהיו ראויות לינעל (יב), שאם היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראויות לינעל. ואחר שעשה לה תיקון דלתות חשובה כולה כחצר אחד (יג) ואין מבואותיה צריכין תיקון (יד).
^ההרמב"ם בפרק יז מסוגיא דגמרא שם (ו, ב) אליבא דרב נחמן וכתב הרב המגיד שכן עיקר.

סעיף ג

^אמבוי עקום כמין ^אדלי"ת (טו), דינו כאלו היה מפולש בעקמימות (טז) וצריך צורת פתח בעקמימותו (יז) ובשני ראשיו, לכל אחד ישם כרב וכפירוש רש"י וכן הסכימו התוספות ורא"ש. ^אכזה².

שולחן ערוך כפשוטו

(יא) שננעלות בלילה – במציאות, כי בכך הופך המקום לסתום מכל עבר.
 (יב) צריך שיהיו ראויות לינעל – די בכך שהדלתות מיועדות לסגירה, כדי להגדיר את המקום כמוקף מכל עבר במחיצות.
 (יג) חשובה כולה כחצר אחד – היות והמוקם מוקף מחיצות מכל צדדיו, זו רשות היחיד גמורה.
 (יד) ואין מבואותיה צריכין תיקון – כי אינן פתוחות לרשות הרבים ולכרמלית. עם זאת, עדיין צריך לעשות שיתופי מבואות, כפי שנלמד בעזרת השם בסימן ש"פ.
 (טו) עקום כמין דלי"ת – ופתוח בשני ראשיו לרשות הרבים.
 (טז) כאלו היה מפולש בעקמימות – כלומר הוא נחשב כשני מבואות, שכל אחד פתוח בשני ראשיו. ראש אחד, בכניסה מרשות הרבים, והשני בעיקום המבוי.

2.

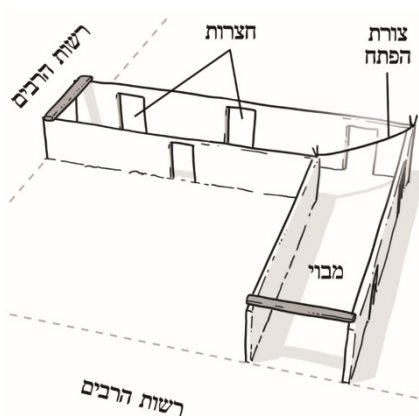
לחי, או קורה (יח), או צורת פתח בכל אחד משני ראשיו (יט) ולחי, או קורה, בעקמימות (כ), ^הואם עשוי כמין ^טחי"ת, צריך צורת פתח בשני עקמימותיו ולחי, או קורה, בשני ראשיו (כא).

^השם כפירוש רש"י. ^טכזה³.

שולחן ערוך כפשוטו

(יז) **וצריך צורת פתח בעקמימותו** – בכך מוקמת מחיצה, מחמתה נעשו המבואות לא מפולשות.

(יח) **לכל אחד לחי, או קורה** – כדין מבוי לא מפולש.

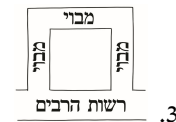

צריך צורת פתח בעקמימותו. ובשני ראשיו, לכל אחד לחי, או קורה (ראה איור) –

(יט) **בכל אחד משני ראשיו** – הפתוחים לרשות הרבים, והיא משמשת מחיצה.

(כ) **ולחי, או קורה, בעקמימות** – כי שתי מבואות אלו אינן מפולשות, ודי להקים בראש הפתוח, כלומר במקום העקמימות, לחי או קורה.

(כא) **בשני ראשיו** – מבוי זה חלוק לשלש. שנים מחלקיו, פתוחים לרשות הרבים. ובינם מבוי נוסף, הפתוח אליהם. במבוי השלישי, יש להקים צורת הפתח בשני העקמומיות, ובכך הפכו המבואות הפתוחים לרשות הרבים, לאינם מפולשים, כי צורת הפתח כמוה כמחיצה. ובין המבואות הללו לרשות הרבים, די בהצבת לחי או קורה. ובמבוי האמצעי הואיל והוקמה צורת הפתח בשני ראשיו, מותר לטלטל בו, כבכל רשות היחיד.

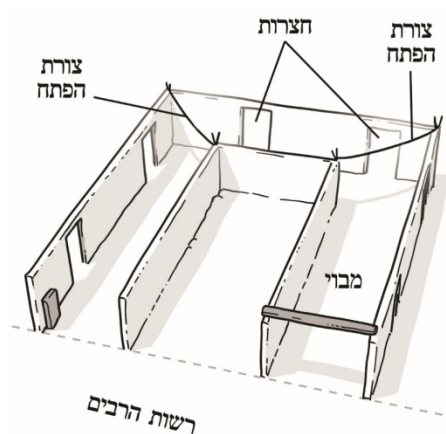

3.

סעיף ד

מבואות הפתוחים אלו לאלו ואין העקום של אחד מהם נוטה לרשות הרבים (כב), כיון שפתיחת המבוי החיצון לרשות הרבים הרי אותו מבוי שפתוח אליו בעקמימותו חשיב כפתוח לרשות הרבים (כג), וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי, וכן כולם.
הרא"ש בתשובה.

שולחן ערוך כפשוטו

אם עשוי כמין חי"ת, צריך צורת פתח בשני עקמימותיו – ולחי, או קורה, בשני ראשיו (ראה איור) –

(כב) ואין העקום של אחד מהם נוטה לרשות הרבים – כלומר המבוי הראשון סתום בראשו האחד, ופתוח בעקמומיות למבוי שני, שבראשו השני פתוח למבוי שלישי, וכן הלאה, ורק האחרון פתוח לרשות הרבים. גם המבוי הראשון צריך תיקון, כי אף הוא

מוגדר כפתוח לרשות הרבים, עקב היותו פתוח למבואות האחרים, שבסופם פתוחים לרשות הרבים.

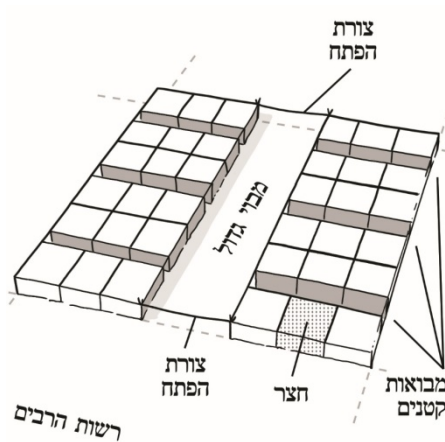
(כג) חשיב כפתוח לרשות הרבים – לכן בכל עקמימות יש להציב תיקון מסוים, כלומר צורת הפתח, או לחי או קורה. ויש לוודא, שבכל מבוי, תוקם צורת הפתח אחת.

סעיף ה

מבוי העשוי פְּנֵדֶל (נד), דהיינו גדול שהרבה מבואות קטנים פתוחים לו, וראשי השניים פתוחים לרשות הרבים, אפילו אין פתחי הקטנים שמכאן ומכאן מכוונים זה כנגד זה (כה), עושה לכל שם בגמרא ח, ב וכפירוש רש"י וכן כתב הרמב"ם בפרק יז מהלכות שבת, והטור. ופירוש 'נדל' הוא שרץ שיש לו שני שורות רגליים. 'כזה'.

שולחן ערוך כפשוטו

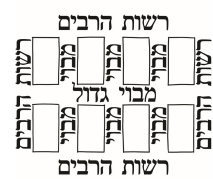
(נד) מבוי העשוי פְּנֵדֶל – הנדל הוא סוג שרץ, שיש הקוראים לו "מרבה רגלים". גופו מוארך, ובשני צדדיו יוצאים רגלים רבים. כך גם מבוי העשוי

כנדל, באמצעו כביש מרכזי. ומשני צדדיו יוצאים שבילים קטנים, הפתוחים בצדם השני לרשות הרבים.

מבוי העשוי פְּנֵדֶל, דהיינו מבוי גדול שהרבה מבואות קטנים פתוחים לו, וראשי השניים פתוחים לרשות הרבים, עושה לכל אחד במקום פתיחתו למבוי גדול, צורת פתח (ראה איור) –

(כה) זה כנגד זה – כשאנשים מכוונים, יש מקום לחשוב שהם חסומים. אך לאמיתו של דבר, דינם כמבוי עקום, וכפי שראינו בסעיף הקודם.

אחד במקום פתיחתו למבוי גדול צורת פתח (כו), ובראשו השני הפתוח לרשות הרבים לחי, או קורה (כז). ^פובמבוי הגדול (כח), אם הוא מפולש עושה צורת פתח מצד אחד ומצדו השני לחי או קורה (כט). ואם הוא סתום (ל), עושה לחי, או קורה, בראשו (לא).

^פפשוט מהא דציינתי בריש הסימן.

שולחן ערוך כפשוטו

- (כו) למבוי גדול צורת פתח – בדיוק כמו במבוי עקום.
- (כז) לחי, או קורה – ככל מבוי מפולש, שבראשו האחד יש להקים צורת הפתח, ובראשו השני ניתן להסתפק בלחי או קורה.
- (כח) ובמבוי הגדול – כלומר בציר המרכזי.
- (כט) ומצדו השני לחי או קורה – ככל מבוי מפולש.
- (ל) סתום – כלומר אינו מפולש משני ראשיו.
- (לא) בראשו – ככל מבוי שאינו מפולש, אודותיו למדנו בסימן הקודם (סעיף ג).

סימן שס"ה

דין מבוי שנפרץ, ובו ח' סעיפים.

סימן זה משלים את הדיון בדיני המבוי, אודותם למדנו בסימנים הקודמים. ובו אנו למדים על מבוי שהוכשר כדין, והותר לטלטל בו, אלא שנפרצה פרצה באחד ממחיצותיו. מתי תבטל פרצה זו, את הכשר המבוי.

סעיף א

^אמבוי שנפרץ בו פרצה מצדו ^בכלפי ראשו (א), אם נשאר עומד בראשו פס רחב ארבעה טפחים (ב), מותר (ג), והוא שלא תהא ^אערובין ה, א משמיה דרב אמי ורב אסי. הרי"ף והרא"ש. יכזה¹.

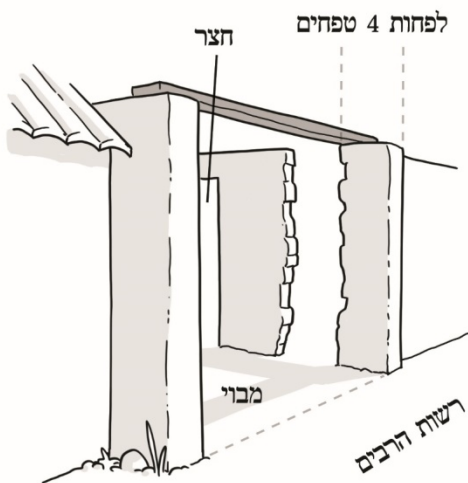
שולחן ערוך כפשוטו

(א) כלפי ראשו – סמוך וקרוב לפתח המבוי.

(ב) פס רחב ארבעה טפחים (ראה

איור) – כלומר אם עדיין נותרה חומה בת ארבעה טפחים, בראש המבוי. או אפילו פס, בגובה עשרה טפחים וברוחב ארבעה טפחים.

(ג) מותר – לטלטל במבוי. והפרצה לא תבטל את התיקון שהוקם, בכניסה למבוי.

מבוי

.1

הפרצה יותר על עשר (ד); ואם לא נשאר פס ארבעה, אסור (ה) אלא אם כן היתה הפרצה פחות משלושה טפחים (ו).

סעיף ב

נפרץ מצדו שללא כלפי ראשו (ז), שיעורו בעשר (ח), אפילו לא נשתייר מן הכותל ביסוד כלום (ט); והוא דלא בקעי בה שם. ¹כזה. ²שם ו, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) **שלא תהא הפרצה יותר על עשר** – אמות. פרצה פחותה מעשר אמות נחשבת רק פתח, וריבוי פתחים אינו פוסל את הכשר המבוי. אבל אם רוחב הפרצה שבמחיצה גדול מעשר אמות, בטלה המחיצה, ואין זה מבוי שניתן להכשירו בלחי או קורה. אלא יסגור את הפרצה, בהקמת צורת הפתח.

(ה) **אסור** – פרצה הסמוכה כל כך לראש המבוי, הופכת לפתח המבוי, כי אנשים מקצרים את דרכם באמצעותה, ובכך מבטלים את הכניסה הראשית. נמצא כי הלחי או הקורה, איבדו כל ערך, מאחר וכשתיקנו חכמים שיועילו, לא תיקנו כן אלא בפתח. ולכן רוח זו נחשבת פתוחה, ובכך נפסל הכשר המבוי. אבל אם נותר, סמוך לראש המבוי, פס ארבעה טפחים, לא איבדה כניסת המבוי את שמה. כי היא משרתת לכל הפחות, את ארבעת הטפחים שאין בהם פרצה מן הצד.

(ו) **פחות משלושה טפחים** – פרצה קטנה כזו, אינה נחשבת פרצה.

(ז) **שלא כלפי ראשו** – בריחוק ניכר מפתח המבוי, ולפחות ארבעה טפחים.

(ח) **שיעורו בעשר** – עד עשר אמות הפרצה נחשבת פתח, ואינה מבטלת את הכשר המבוי, אבל רק בתנאי, שיבואר מיד.

(ט) **לא נשתייר מן הכותל ביסוד כלום** – לא נותרו מן הכותל הפרוץ כל שאריות, לחסום אנשים מחלוף שם.

מבוי

2.

רבים (י), (אבל אי בקעי בה רבים, אפילו לא נפרץ רק ארבעה טפחים, צריך לתקנו שם (יא)) (הרי"ף והרא"ש וטור).

סעיף ג

(יב) מבוי שנפרץ במילואו לחצר (יג), ונפרץ החצר מצד השני
שם ז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(י) **דלא בקעי בה רבים** – אין החולפים במקום עוברים בפרצה. אבל אם יחלפו בה, יתבטל הכשר המבוי. כי מעברם בפרצה משווה אותה לכניסת המבוי, ומבטלת את שם הכניסה מהפתח שעד כה חלפו בו. והלחי או הקורה שהוצבו בפתח הקדום, אינם מועילים עוד, לכן מוגדרת רוח זו כפרוצה. וכדי להחשיבה שוב כחסומה, יש להעמיד שם צורת הפתח, הנחשבת כמחיצה.

(יא) **צריך לתקנו שם** – להקים צורת הפתח, במקום הפרצה. דבריו אלו, הם הסבר דברי המחבר, וכאמור.

(יב) **הקדמה לסעיף** – כדי להבין את הסעיף, ננקוב בדין מסוים, עליו נלמד בהמשך בהרחבה. והוא, שהיתר הטלטול בחצרות ובמבואות, תלוי בשני איסורים, דומים אך שונים. האחד, ובזה אנו עוסקים כבר מסימן שס, הוא האיסור שחכמים הטילו הן על חצר והן על מבוי, מפאת קרבתם לרשות הרבים. יתכן ואדם המטלטל בתוכם, יטלטל גם ברשות הרבים. למניעת הכשלון, הורו להניח תזכורת מסוימת, כגון לחי או קורה או צורת הפתח. האיסור השני שהושת על הטלטול בחצר ובמבוי, הוא עקב דמיונם של שטחים אלה במקצת, לרשות הרבים. שהרי אנשי הבתים והחצרות, עושים שימוש תכוף בשטחי החצרות והמבואות. חשש זה יוסר באמצעות עירוב חצרות, או שיתופי מבואות, כפי שיוסבר בהרחבה בהמשך.

בסעיף זה נראה כי שני דינים אלה מתערבים קצת, כפי שנבאר. ואף שעיקר הדיון הוא על ההיכר, יובאו גם מספר מקרים, בהם נדון אם נעשה עירוב אם לאו.

(יג) **מבוי שנפרץ במילואו לחצר** – כלומר ראשו האחד של המבוי, פתוח לרשות הרבים. והאחר, לחצר.

לרשות הרבים (יד), אם לא עירבו בני חצר עם בני המבוי (טו), חצר מותר (טז) ואפילו נפרץ נגד פרצת המבוי (יז) ואפילו בקעי¹ כזה³.

שולחן ערוך כפשוטו

(יד) מצד השני לרשות הרבים – כלומר הכותל הניצב מול כניסת המבוי, הוא זה החוצץ בין החצר לרשות הרבים, ונפרץ בו פתח לרשות הרבים. הפתח אינו אוסר את הטלטול בחצר, כי משני עברי הפרצה עדיין ניצבים חלקי קיר, והמקום נחשב כסתום.

(טו) לא עירבו בני חצר עם בני המבוי – כל חצר בפני עצמה כן עירבה, ולכן הטלטול בחצר מותר. אבל שיתופי מבואות לא עשו, ובהעדר שיתוף זה, אסורים אנשי החצרות לטלטל במבוי. שכן רבים מתושבי החצרות, ובכללם תושבי החצר שנפרצה, עושים שימוש במבוי, בחלפם בו בדרכם אל רשות הרבים, לכן לא הותר עבורם הטלטול, מביתם אל המבוי.

(טז) חצר מותר – לטלטל בתוכה.

(יז) אפילו נפרץ נגד פרצת המבוי – הפרצה מצויה ממש מנגד לכניסת המבוי לחצר, ובכך נדמה המבוי ככביש, שרשות הרבים בשני ראשיו. היה מקום לחשוב שדינו כמבוי מפולש, ולהתרתו נדרשת צורת הפתח, בראש אחד. אך למעשה לא אומרים כך, כי אנשי החצר לא נאסרו בטלטול, מאחר וסביב ארבע רוחותיה, יש מחיצות. ואף שיש בהם פרצות, אין מחיצה אחת שנפרצה כולה. והקיר שבצדדי הפתחים, מועילים יותר מלחי. וגם משום שבני הבתים השונים, המשתמשים בחצר, עירבו עירוב חצרות.

בה רבים (יח), ובלבד שלא יהא יותר מעשר (יט); ומבוי אסור (כ), אפילו אינו כנגד פרצת החצר (כא), דכיון שלא עירבו עם המבוי אוסרת עליו (כב); ^הוכגון ^טשנכנסו כתלי המבוי בחצר, בענין שאין הגיפופין (כג) שנשארו בחצר נראין למי שעומד במבוי (כד), ^ההרא"ש שם מהא דרבי זירא ט, ב. ^טכזה⁴.

שולחן ערוך כפשוטו

(יח) ואפילו בקעי בה רבים – כלומר אפילו שבני המבוי עוברים ושבים דרך החצר לרשות הרבים, ולהיפך. אין בכך איסור, כי מאחר ובמבוי קיימת יציאה נפרדת לרשות הרבים, משתמשו אינם זקוקים לפתח החדש בחצר. ולא נגרם כל איסור, ממעברם בחצר.

(יט) ובלבד שלא יהא יותר מעשר – הן בפתח שבין החצר למבוי, והן בפתח שבין החצר לרשות הרבים. כי פרצה יותר מעשר, מבטלת מחיצה.

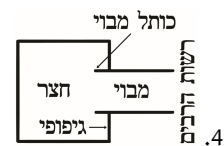
(כ) ומבוי אסור – אם חצרות פתוחות למבוי, הטלטול אסור בו, כל זמן שלא עשו בו שיתופי מבואות.

(כא) אינו כנגד פרצת החצר – כשהפתח מולו, הוא דומה במעט למפולש, וזו סיבה נוספת לאסור.

(כב) אוסרת עליו – ככל מבוי שלא נעשה בו שיתופי מבואות, וחצרות פתוחות לו.

(כג) הגיפופין – הן הקירות של שני צידי הפתח, בין החצר למבוי.

(כד) נראין למי שעומד במבוי – מצד החצר, הפרצה אכן אינה במילואה. ובאופן עקרוני, יכול הקיר שבצד הפרצה לשמש כלחי, גם בשביל המבוי. וכפי שכבר למדנו, ניתן להתיר מבוי בלחי הנראה מן החוץ. על כן מסביר המחבר, שמחיצות המבוי פולשות פנימה אל החצר, ולכן כותל החצר אינו יכול

4.

אבל אם נראים (כה), עולים לו משום לחי ומותר (כו). ואם עירבו בני החצר עם בני המבוי (כז), והפרצה שבמבוי לחצר אינו מצד החצר (כח), ופרצות החצר מצד השני אינן מכוונות כנגד פרצת כזה⁵. כזה⁶.

שולחן ערוך כפשוטו

להיחשב כלחי למבוי. כי בפועל, אין למחיצות המבוי, במקום סיומן בחצר, שום לחי.

(כה) אבל אם נראים – כגון שכתלי המבוי אינם חודרים פנימה, לתוך החצר. **(כו) עולים לו משום לחי, ומותר** – לטלטל במבוי למרות שלא עירבו, ומשום שהלחי מפריד בין המבוי לחצר. לחי זה אכן מפריד בין החצר למבוי, כי בני החצר אינם זקוקים לחלוף במבוי, כדי להגיע אל רשות הרבים. שהרי בחצר יש פתח ישיר לרשות הרבים. אבל אם חדרו מחיצות המבוי לחצר, אין גיפופי החצר נחשבים לחי, ובין המבוי לחצר, אין כל הפרדה. ואם לא עירבו, הטלטול במבוי אסור. ואם זה מבוי שראשו האחד פתוח לרשות הרבים, והשני לחצר, צריך לחי או קורה בשני הראשים.

(כז) עירבו בני החצר עם בני המבוי – ובכך הפכו החצר והמבוי לרשות אחת, בה מותר לטלטל. ובלבד שבנקודת המפגש בין המבוי לרשות הרבים, יוצב לחי או קורה. כי הפרצה שבין החצר לרשות הרבים, אינה חשובה פרצה, רק פתח בלבד, כי אינה גדולה מעשר אמות. אבל יש בזה כמה תנאים, כפי שהמחבר יסביר מיד.

(כח) אינו מצד החצר – הפתח בין המבוי לחצר הוא בצורה כזאת שיש קירות

רשות הרבים

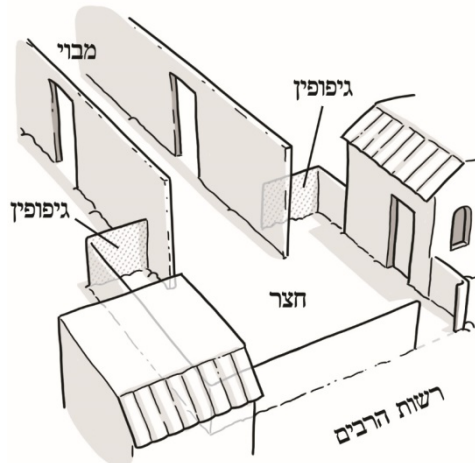
.5

.6. אותו איור כמו בהערה הקודמת.

המבוי (כט), והחצר של רבים (ל), גם המבוי מותר (לא). אבל

שולחן ערוך כפשוטו

בין שני צידי הפתח, ולכן המבוי מובדל מן החצר. אבל אם הוא בקצה החצר, ויש המשכיות בין קיר המבוי לקיר החצר, אין המבוי מובדל לגמרי מן החצר,

ונחשב כמפולש משני ראשיו לרשות הרבים. ראש אחד מצד רשות הרבים, ומן הצד השני, יש פתח בין החצר לרשות הרבים, והוא נחשב כפתח השני של המבוי. לכן זה מבוי מפולש, וחייב להציב צורת הפתח באחד מראשיו.

ופרצות החצר מצד השני אינן מכוונות כנגד פרצת המבוי (ראה איור) –

(כט) אינן מכוונות כנגד פרצת המבוי – וכלל לא נראה שהמבוי פתוח לרשות הרבים, כי מול הפתח שבין המבוי לחצר, יש מחיצה.

(ל) והחצר של רבים – עובדה זו מבטלת את החשש, שמא ייעשה שינוי כלשהו בצורת החצר.

(לא) גם המבוי מותר – אין זה מבוי מפולש כפי שאמרנו, אלא מבוי הפתוח מצד אחד לרשות הרבים, ומן הצד השני לחצר. לכן צריך לחי או קורה בשני ראשיו, כדי להתירו. ושני צידי הפתח בין המבוי לחצר, נחשבים לחי.

אם לא עירבו (לב), או אפילו עירבו ל'פרצת החצר למבוי' מצדו (לג), או אפילו באמצע החצר ופרצת החצר מצד השני ל'כזה'.⁷ פירוש, דנראה כמבוי ארוך ומשוך עד רשות הרבים שכנגדו.

שולחן ערוך כפשוטו

(לב) אבל אם לא עירבו – המבוי אסור, ככל מבוי שאינו ניתר אלא כאשר החצרות כולן משתתפות בעירוב. אמנם אם לא חדרו כותלי המבוי אל תוך החצר, הכתלים הצדדיים של החצר, מבדילים בין החצר למבוי. וכיוון שיש לחצר יציאה ישירה לרשות הרבים, רשאים בני שאר החצרות, לטלטל למבוי, אם השתתפו יחד.⁸

(לג) ופרצת החצר למבוי מצדו – כלומר, הפתח הוא בצד החצר, כפי שהסברנו באות כז. והוא גורם למבוי שייראה כנמשך ישירות, עד הפרצה שבין החצר לרשות הרבים. לכן דינו כמבוי מפולש משני ראשיו, שיש להקים באחד מראשיו צורת הפתח. אלא ששני צידי הפרצה בין החצר לרשות הרבים, מועילים כלחי. אבל בראש השני של המבוי, הפתוח לרשות הרבים, צריך צורת הפתח.

רשות הרבים

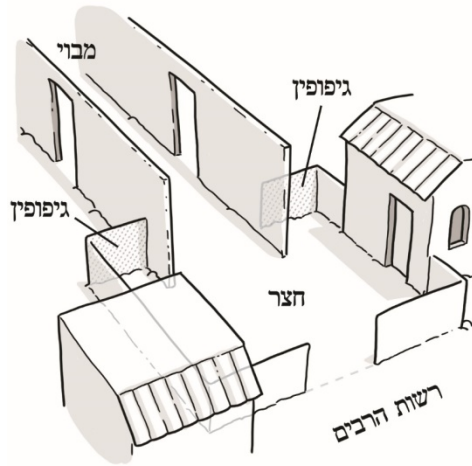

7. רשות הרבים

8. בהעדר יציאה ישירה לרשות הרבים, ייאסרו שאר דיורי החצרות, לטלטל מבתיהם למבוי, מאחר וחצר זו נמנעה, ולא עשתה שיתוף מבואות, כלשון דיבור המתחיל של ס"ק זה "אם לא עירבו".

כנגדה (לד), יאו אפילו אינה כנגדה והחצר הוא של יחיד (לה),
 יכזה⁹. יזימנין דמימליך עלה ובנה לה בתים והוה ליה מבוי שכלה לצידה ואסור.

שולחן ערוך כפשוטו

(לד) ופרצת החצר מצד השני כנגדה

(ראה איור) – גם אם קירות החצר אינן נמשכות עם קירות המבוי באופן אחיד, עדיין יתכן שהמבוי יראה כמבוי ארוך (הפתוח לרשות הרבים, משני ראשיו). וזאת, כאשר הפרצה בין החצר לרשות הרבים, מוכוונת ישר, מול הפרצה בין המבוי לחצר. במקרה זה, קירות הפרצה שבין החצר לרשות הרבים, מועילים

כלחי. ועל זאת יש להוסיף בראש המבוי, הפתוח לרשות הרבים, צורת הפתח.
(לה) והחצר הוא של יחיד – בחצר זו קיים חשש, שהיחיד יקים איזה מבנה, היכן שהחצר רחבה מן המבוי. ולאחר הבנייה, המבוי יראה כנמשך ברצף אחיד, עד פתח רשות הרבים. לכן אסרו חכמים לטלטל בה, כדין פרצה שבצד המבוי.

⁹

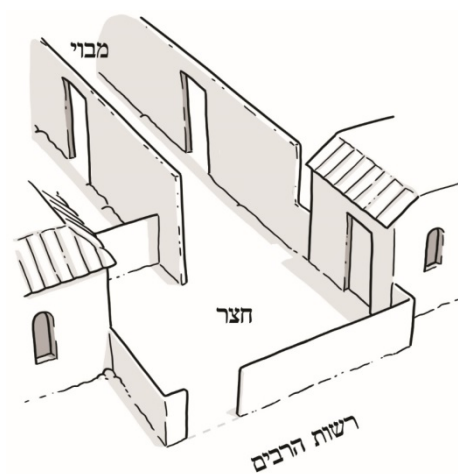
אסור. ^וואם נפרץ לרחבה פחותה מסאתים (לו), או יותר על סאתים והוקף לדירה (לז), דינו כאילו נפרץ לחצר (לח). אבל אם יתירה על סאתים ולא הוקפה לדירה, הוי כאילו נפרץ לכרמלית וצריך תיקון (לט).

^טתוספות בשם ר"י, וכן כתב הרא"ש והטור, ועיין לעיל בסימן שנח.

סעיף ד

^פמותר להשתמש תחת הקורה ^זוכנגד הלחי (מ), ^קוהני מילי בפתוח ^פשם בגמרא ח, ב. ^זכרב ורבי חייא ורבי יוחנן. ^קשם ט, א וכרבא.

שולחן ערוך כפשוטו

אפילו אינה כנגדה והחצר הוא של

יחיד (ראה איור) –

(לו) ואם נפרץ לרחבה פחותה

מסאתים – רחבה זו, דינה רשות היחיד. ומותר לטלטל בה, ללא שום תיקון.

(לז) יותר על סאתים והוקף לדירה –

גם קרפף כזה, נחשב רשות היחיד גמור.

(לח) דינו כאילו נפרץ לחצר – ודי

בלחי או קורה בשני הראשים. בראש הפתוח לרשות הרבים, ובראש הפתוח לחצר.

(לט) כאילו נפרץ לכרמלית וצריך תיקון – לחי או קורה בראש אחד, וצורת הפתח בראש השני.

(מ) תחת הקורה וכנגד הלחי – השטח שתחת הקורה או בין הלחיים הוא

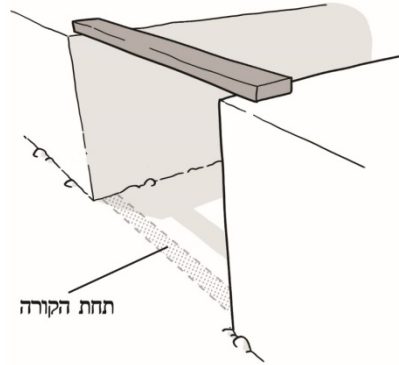
חלק בלתי נפרד מן המבוי. וכשם שהמבוי הותר על ידי הלחי או הקורה, כך השטח הזה מותר.

לרשות הרבים (מא), יאבל בפתוח לכרמלית, אסור בין תחת הקורה ובין כנגד הלחי, מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו, שמצא מין את מינו וניעור (מב).

י שם.

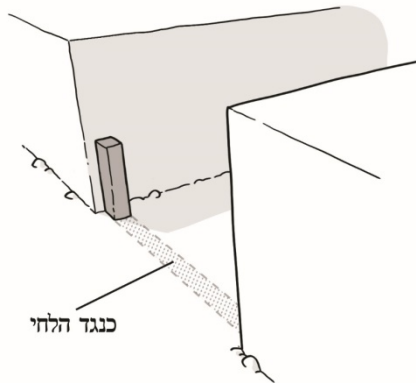
שולחן ערוך כפשוטו

מותר להשתמש תחת הקורה (ראה איור)

וכנגד הלחי (ראה איור) –

(מא) והני מילי בפתוח לרשות הרבים – היתר שימוש זה ניתן, רק אם ברור למביט כי שתי רשויות שונות לפניו. מבוי מן הצד האחד, שדינו מן התורה רשות היחיד, ומדרבנן כרמלית. ורשות הרבים מן הצד השני.

(מב) שמצא מין את מינו וניעור – המבוי

הוא כרמלית מדרבנן, וגם הרשות הסמוכה אליו, במקרה זה, היא כרמלית. ובלתי אפשרי להבחין, בצורה ברורה, בקיומן של שתי רשויות נפרדות. לכן מחמירים שלא לטלטל תחת הקורה, או בין הלחיים, כדי להימנע מטלטול

סעיף ה

ש"אף על פי שמותר להשתמש תחת הקורה, לא יֵשֶׁב אדם בראש המבוי וחפץ בידו, שמא יתגלגל החפץ מידו לרשות הרבים ויביאנו אליו, כיון שאין היכר בינו לרשות הרבים (מג); תאבל על פתח החצר, מותר, בין פתוח לרשות הרבים בין פתוח לכרמלית, שיש בו היכרא (מד).

שבת קמא, א. ה"ה"ש שם.

סעיף ו

נשים היושבות על פתח המבוי וְכִדְיָקָן בידן אין מְמַחִין בידן, דכיון דְּמִידֵי דרבנן הוא, מוטב שיהיו שוגגות ולא מזידות (מה).
א. ביצה ל, א.

שולחן ערוך כפשוטו

בכרמלית¹⁰.

(מג) **שאין היכר בינו לרשות הרבים** – הואיל והמבוי דומה לכביש, אין היושב תחת הקורה מפנים לחלוטין כי רשות היחיד בצדו האחד, ורשות הרבים בצדו השני. ואם יתגלגל חפץ כלשהו מידיו, הוא עלול להכניסו, ולעבור על איסור דאורייתא.

(מד) **שיש בו היכרא** – החצר במהותה היא מתחם שכל העניינים הפרטיים מבוצעים שם, והיושב בפתח החצר מפנים את העובדה שהוא מצוי ברשות היחיד. ומחוצה לה, רשות הרבים או כרמלית.

(מה) **מוטב שיהיו שוגגות ולא מזידות** – כפי הנראה, היה מנהג נפוץ בזמנם, שהנשים ישבו בפתח המבוי. סברו חכמים, כי לא תהא תועלת אם נעיר להן, ועל כן יש להימנע מכך. זהו כלל גדול, שלא להעיר על איסור שאינו מפורש

10. במקרה זה אומרים "מצא מין את מינו", בשונה מן הדין שראינו לעיל, בסימן שמה סעיף י"ט. שם מדובר על מקום פטור הנמצא בכרמלית, ולא אומרים מצא מין את מינו. ומשום שמקום פטור הוא מקום ניכר, בהיותו גבוה מהרשות בה הוא נמצא, לפחות שלושה טפחים. מה שאין כאן המבוי והכרמלית, ששניהם סמוכים זה לזה, ברצף אחד.

סעיף ז

במבוי שנלטו קורותיו או לחייו בשבת, אף על פי שהותר למקצת שבת (מו) אסור משם ואילך, בין פתוח לרשות הרבים בין פתוח לכרמלית (מז). ויש מי שאומר דהני מילי בעיר שאינה מוקפת חומה, אבל בעיר מוקפת חומה, מותר (מח). הגה: ויש לסמוך על זה ולהתיר (מט). וכל זה שהיה ראוי לעמוד כל השבת, אבל אם היה עומד לסתור מערב שבת, אסור לאחר שנסתר (נ). ואם ספק אם נסתר מערב שבת או במשנה ערובין צד, א ורכבי יוסי, והרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק יז. ישם בגמרא צה, א. תרומת הדשן.

שולחן ערוך כפשוטו

בתורה, למי שספק אם יציית להערה. כדי שהאיסור יישאר בגדר שוגג, ולא ייהפך למזיד.

(מו) אף על פי שהותר למקצת שבת – כל זמן שהלחי או הקורה היו במקומם.
 (מז) בין פתוח לכרמלית – כי אחר שניטלו, המבוי אינו מותר עוד בטלטול.
 (מח) בעיר מוקפת חומה, מותר – עיר מוקפת חומה דינה רשות היחיד גמורה, ולכאורה אין כל צורך להציב לחי או קורה במבואותיה. הסיבה שבכל אופן נהגו להקימם, היא משום הגויים המתגוררים בעיר. ולכן הגם שהעיר היא רשות היחיד גמורה, אי אפשר לטלטל בה בגלל הגויים¹¹. אך מבוי שרק יהודים דרים בו, ניתן להכשירו בלחי או קורה, והטלטול יותר לכל הפחות, במבוי זה. וגם אם ניטלו, תוך כדי השבת הלחי או הקורה, עדיין מותר לטלטל שם. כי ההיתר שחל במבוי, נותר על כנו למשך השבת כולה. שהרי מבוי זה שוכן בתוך עיר, שדינה רשות היחיד. והאיסור לטלטל בה אינו אלא מפאת נוכחות האינם יהודים. ואין זה דומה למבוי הפתוח לרשות הרבים, או לכרמלית.
 (מט) ויש לסמוך על זה ולהתיר – גם המחבר מסכים, שכך הלכה.
 (נ) אסור לאחר שנסתר – היות ועמד התיקון להתבטל, לא היתה בכניסת השבת הפרדה מוחלטת. ולאחר שנסתר התיקון, נסתלק ההיתר.

11. דין זה יוסבר בהמשך, באריכות. עוד יוסבר, מה צריך לעשות, כדי להתיר את הטלטול בעיר שיש בה גויים, כפי שנוהגים היום, בכל ערי ישראל.

לא, אזלינן לקולא (נא) (תה"ד סימן ע"ג).

סעיף ה

^המבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה (נב), אותו חצר שהעירוב מונח בו וחצרות הפתוחות לו, מותרות (נג); אבל חצרות שאין פתוחות לאותו חצר, אסורות (נד).

^המרדכי פרק ו' דערובין והגהות מימוני פרק ג'.

שולחן ערוך כפשוטו

(נא) אזלינן לקולא – תרגום: הולכים לקולא. ככל ספק דרבנן, שמקילים בו.
(נב) שנשתתפו בו ונשברה הקורה – לאחר שבירתה, נאסר הטלטול במבוי, למרות שעשו שיתופי מבואות.

(נג) מותרות – מלבד הנחת הקורה, השתתפו כל החצרות בעירוב, והוא מתיר את הטלטול במבוי ובחצרות הפתוחות לו. מהותו של העירוב הוא, הפיכת כל דיירי המבוי למשפחה אחת. לכן מניחים באחת מן החצרות ככר לחם, שכולם שותפים בו. בהעדר הקורה, כל החצרות שביכולתם להגיע לעירוב, ללא מעבר במבוי, נותרו שותפים, ורשאים לטלטל ביניהם.

(נד) אסורות – מאחר והקורה ניטלה מן המבוי, שב הטלטול ונאסר. ונמצא כי אינם יכולים לטלטל מחצרם עד המקום בו הונח העירוב, ולהיפך. הואיל וכך, נותק הקשר בינם לאותה חצר, ואינם יכולים להביאו אצלם, לכן הם מוגדרים כ"נפרדים" מהמשפחה.

אך כל זה דווקא, אם טרם כניסת השבת נשברה הקורה. מה שאין כן אם לאחר כניסת שבת ארעה שבירת הקורה, שאז השיתוף בינם אינו בטל. לכן במבוי עצמו, הואיל ואין בו קורה, הטלטול אכן אסור. אבל בתוככי החצרות, הרי אין בעיה של היכר, מאחר וכל חצר מסובבת בארבע מחיצות, ובם השיתוף מועיל, ורשאים לטלטל כל אחד מביתו לחצרו. ואף בין חצר לחצר, אם אינם צריכים לחלוף במבוי, הטלטול מן הבתים מותר.

הלכות עירובי חצרות

סימנים שס"ו – שפ"ה

סימן שס"ו – דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בו, ובו ט"ו טעמים.

בסימנים הקודמים למדנו על איסור הטלטול שהטילו חכמים, על מקומות שמן התורה דינם רשות היחיד, אבל בינם לבין רשות הרבים, או לכרמלית, קיימת פרצה. חששו חכמים, שיבואו להוציא ממקומות אלה לרשות הרבים או לכרמלית. על כן חייבו לסגור את הפרצות, באמצעות צורת הפתח או לחי או קורה. מכאן ואילך נלמד על גזירה נוספת שהטילו חכמים והיא, איסור טלטול בחצרות או במבואות¹, בהם מתגוררים יותר מבעל הבית אחד. גם אם יהיו סגורים מכל עבר, או על כל פנים תוגדרנה פרצותיהן כ"חסומות", כפי שלמדנו. הטלת איסור זה נבעה מתוך דמיונם של המקומות המשותפים, לרשות הרבים. כי אם נתיר לטלטל מן הבתים למקומות אלה, ללא עירוב, יחשבו שמותר לטלטל ברשות הרבים². התרת האיסור תיעשה רק בצירוף כל בני החצר, או המבוי, לכעין משפחה אחת. וזאת על ידי הנחת מאכל, המשותף לכולם, בבית אחד או בחצר אחת. דיני עירוב חצרות מוסברים מכאן ועד סימן שפ"ה. ודיני שיתופי מבואות, מסימן שפ"ו עד סימן שצ"ה. מובן מאליו כי ישנם כמה דינים משותפים לשניהם, ומספר הבדלים בינם. הרעיון המרכזי של העירוב הוא, הערך הגדול ביצירת חיבור וקירבה בין השכנים.

1. תקנה קדומה, מתקופת שלמה המלך. היה זה הוא שתיקן עירובי חצרות, וגזר שלא להוציא מרשות יחיד לרשות היחיד סמוכה, כדי לעשות סייג והרחקה לאיסור תורה, שלא יבוא להתיר מרשות הרבים לרשות היחיד (עיין רש"י עירובין כא, ב).

2. חשוב לציין שבכוונה כתבנו כי האיסור הוא רק על טלטול מן הבתים לחצרות או למבוי, ולא על חפצים הנמצאים בהם, בכניסת שבת. כי מלבד שמותר לטלטלם בחצר עצמו אף ללא עירוב, אם שבתו בחצר עצמה, בעת כניסת השבת, מותר גם לטלטלם מחצר לחצר. וכפי שנלמד בעזרת השם, בהרחבה, להלן סימן שע"ב.

בסימן זה מובאים הדינים העיקריים של עירובי חצרות. דינים אלו מעשיים ורלוונטיים גם לימינו, כי בכל בית משותף בו דרים מספר בעלי בתים יהודים, הטלטול אסור בשטחים המשותפים, כל עוד לא נעשה עירוב חצרות. ובארץ ישראל הדינים הללו נתונים בדרך כלל, בידי הרב, האחראי על כל ענייני הדת בעיר, כפי שנראה להלן, בדיני שיתופי מבואות. אבל בחוץ לארץ, או בערים שאין בהם עירוב, הדינים הללו מעשיים לכל אדם.

סעיף א

^אחצר שהרבה בתים (א) פתוחים לתוכו אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר עד שיערבו (ב), דהיינו שגובים פת (ג) מכל בית ובית ונותנים אותו באחד מבתי החצרות, שעל ידי כך אנו רואים כאילו כולם דרים באותו הבית, וכאילו כל החצר מיוחד לאותו בית (ד).

^אברייתא שבת ו, א.

סעיף ב

^ביושבי אוהלים או סוכות, או מחנה שהקיפוהו מחיצה, אין ירמב"ם בפרק א מהלכות ערובין, וכתב הרב המגיד שהוא מהירושלמי.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **שהרבה בתים** – די בשני בתים. דין זה רלוונטי גם לחדר מדרגות המצוי בבניינים של ימינו, שהוא חלק משותף אותו חולקים הדיירים המתגוררים יחד, באותו מבנה.

(ב) **עד שיערבו** – האיסור אינו רק מבית לחצר, אלא גם מבית אחד, לבית אחר.

(ג) **שגובים פת** – דווקא לחם, ולא מאכלים אחרים, כי הלחם הוא המאכל הבסיסי ביותר. שיעור הלחם שכל דייר צריך לתת, הוא בגודל גרוגרת (תאנה מיובשת בגודל בינוני), כפי שיבואר להלן בעזרת השם, בסימן שס"ח.

(ד) **וכאילו כל החצר מיוחד לאותו בית** – האיסור נובע מכך שמשפחות רבות

מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולם (ה); אבל שיירא שהקיפוח מחיצה (ו), אין צריכים לערב לפי שכולם מעורבים ואין אותם אוהלים קבועים להם (ז). הגה: בתים שבספינה צריכים עירוב אף על פי שיש לספינה מחיצות (ח), ואם אין לספינה מחיצות (ט) אסור לטלטל בספינה רק בארבע אמות (י) (ב"י בשם שבולי לקט). ועיין לקמן סוף סי' שפ"ב וסי' ת"ה סעיף ז'.

סעיף ג

הבית שמניחים בו העירוב אין צריך ליתן פת (יא). ¹ואין צריך שיהיה בעירוב שוה פרוטה (יב). ²ואין מניחים אותו בחצר, אלא ישם בגמרא - ערובין מט, א. ³שם וכרבה. ⁴שם פה, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

משתמשות בחצר זו, אך באמצעות העירוב, הפכו כולם לכעין משפחה אחת.
(ה) עד שיערבו כולם – מפני שבכל אוהל או סוכה, מתגוררת משפחה אחרת.
(ו) שיירא שהקיפוח מחיצה – השיירא היא קבוצה הנוסעת יחד, ממקום למקום.
(ז) ואין אותם אוהלים קבועים להם – אינם כטריטוריה נפרדת, החוצצת בין איש לרעהו.
(ח) אף על פי שיש לספינה מחיצות – מחיצות הספינה גורמות לה להיות רשות היחיד. אבל המגורים הנפרדים מגדירים אותה, כחצר משותפת.
(ט) ואם אין לספינה מחיצות – הרי היא כרפסודה גדולה.
(י) רק בארבע אמות – כי רפסודה זו מוגדרת "כרמלית".
(יא) אין צריך ליתן פת – העירוב מגדיר את כל דיירי המתחם המשותף כמתגוררים בביתו של זה, ולכן אצלו הונח מאכל כולם. והוא, כיון שכבר מתגורר שם, אינו צריך לתת חלק.
(יב) ואין צריך שיהיה בעירוב שוה פרוטה – הדבר העיקרי הנדרש מן העירוב הוא, שכולם יכולים לאכול בבית, בו הונח העירוב. אך למרות שאין צורך בלחם שווה פרוטה, שיעורו צריך להיות לפחות גרוגרת, לכל אדם, כמבואר בסימן שס"ח.

בבית שראוי לדירה (יג), לאפוקי בית שער (יד), אכסדרה (טו) ומרפסת (טז).¹ וצריך שיחא בו ארבע אמות על ארבע אמות (יז).² ואפילו הוא של קטן (יח).³ ואם רגילים ליתנו תמיד בבית ידוע, אין להם לשנותו וליתנו בבית אחר, מפני דרכי שלום (יט).⁴ ואפילו קטן יכול לגבות העירוב ולקבצו (כ). הגה: והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת (כא).⁵ וכן נהגו הקדמונים. ונראה לי הטעם, דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף ואין צריך להניח בבית דירה (כב).⁶ ועיין לקמן 'משנה שם. 'סוכה ג, א. 'לפירוש התוספות על וקטן. מט, ב. 'גיטין נט, א. 'לפירוש רש"י על וקטן, בערובין שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יג) **בבית שראוי לדירה** – כי תכליתו שכל השותפים יוגדרו כמתגוררים באותו בית, ובני אדם אינם דרים בחצר.

(יד) **בית שער** – ביתן קטן (בודקה) המיועד לשומר, סמוך לכניסה לחצר. והוא, אינו מיועד לדיור.

(טו) **אכסדרה** – מרחב מוקף בשלש מחיצות, ומקורה מעליו. אין זה מתחם מתאים למגורים.

(טז) **ומרפסת** – אף היא אינה יאה למגורים.

(יז) **ארבע אמות על ארבע אמות** – גודל קטן מכך, אינו נאות לדירה.

(יח) **ואפילו הוא של קטן** – מגורי הקטן נחשבים מקום מגורים הולם.

(יט) **מפני דרכי שלום** – אם יחדלו מהניח אצלו את העירוב, ללא סיבה, עלול הוא לחוש שחושדים בו, שמא הוא גונב מן העירוב לעצמו.

(כ) **קטן יכול לגבות העירוב ולקבצו** – מלקט העירוב אינו צריך להיות בר דעת, כי אינו עושה כל קנין, רק גובה את המאכל מכל הדיירים.

(כא) **להניח העירוב בבית הכנסת** – אף שאינו מתחם מגורים. הטעם לכך, מוסבר מיד.

(כב) **ואין צריך להניח בבית דירה** – סימן זה עוסק אמנם בדיני עירובי חצרות, ורק בסימנים הבאים נלמד על שיתופי מבואות. אך כיון שהוזכר דין זה ברמ"א, נרחיב מעט אודותיו.

סימנים שפ"ו ושפ"ז (כג).

סעיף ד

צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד, ואם חלקו ונתנו בשני כלים אינו עירוב (כד) אלא אם נתמלא האחד, ואז מותר (כה); והוא שיהיו שני הכלים בבית אחד (כו).

ערוכין מט, א. להרב המגיד, ושכן נראה מהגמרא שם ובשם רשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

שיתופי מבואות נעשים כדי להתיר טלטול במבוי, אליו פתוחות חצרות. בהמשך נלמד, כי הואיל והוא מתיר חצרות, אין מניחים אותו בבית, אלא בחצר. בניגוד לדעת המחבר, סבור הרמ"א (בסימן שפז) שאם עשו שיתופי מבואות, אין צורך בעירובי חצרות. לכן ניתן להניחו בבית הכנסת, בו מתכנסים יחד כל תושבי המבוי. אלא יש לעשות עירובי חצרות מלבד שיתופי מבואות.

למעשה, נוהגים היום לסמוך על דעת הרמ"א, כי ערי ישראל מסובבים בצורות הפתח, על כן הן מוגדרות רשות היחיד. וכדי להתיר את הטלטול בכל מבואות העיר, די בהנחת עירוב אחד, לכל תושבי העיר. חשוב לציין כי דברי הרמ"א כאן נוגעים רק אם אכן עשו שיתופי מבואות, ורק לחצר שבמבוי. אבל בחצר או בחדר מדרגות, המהווה מתחם משותף לכמה דיירים, ולא הותר בו הטלטול, יש לעשות עירוב רגיל, אותו יש להניח באחד הבתים.

(כג) ועיין לקמן סימנים שפ"ו ושפ"ז – שם מוסברים דיני שיתופי מבואות.

(כד) אינו עירוב – כי נראה שהמשפחות לא התגבשו, ונותרו מפולגות.

(כה) ואז מותר – כי ניכר לכל שהנחתו בשני כלים נעשתה משום שלא נותר מקום בראשון, ולא מפאת פיצול המשפחות זו מזו.

(כו) שני הכלים בבית אחד – לולי כן, נראה שהמשפחות פרודות.

סעיף ה

^טצריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו אם יאכלנו חבירו (כז), ואם מקפיד אינו עירוב; ^ילכך צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתיקן לצורך השבת (כח).

^טשם וכרב יהודה אמר שמואל. ^יהמרדכי והרא"ש שם ושאר פוסקים.

סעיף ו

^טאין מערבין בפרוסה, אפילו היא גדולה הרבה, אבל בשלימה, אפילו קטנה מאד מערבין (כט), ובלבד שיהא בהם כל כך שיהא בהם ^עכשיעור (ל). ^פומיהו אם נוטל ממנו כדי חלת נחתום, שהוא אחד מארבעים ושמונה (לא), מערבין בה ^זאפילו לא היתה טבולה ^טמשנה שם פ, ב וכרבי יהושע. ^ינתבאר בסימן שסח ס"ג. ^ישם בגמרא פא, א. ^יהרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(כז) **אם יאכלנו חבירו** – כי כל ענין של העירוב הוא חֲבֵרוֹת נוחה ונעימה. (כח) **שתיקן לצורך שבת** – כי זה שהכין את העירוב לצורך מאכלי השבת, יקפיד אם יאכלוהו. למעשה, נהגו לערב עם מצה, כי יש בה יתרון, שאינה מתקלקלת.³

(כט) **אפילו קטנה מאד מערבין** – מסירת נתח במקום פת שלימה, נראית כמסירת שיירי מאכל, והעושה כן מזלזל בביכול בכולם, מה שגורם למחלוקת. לכן קבעו חכמים, שיינתן רק לחם שלם.

(ל) **שיהא בהם כשיעור** – בסימן שס"ח נראה, כי על כל אחד לתת פת בגודל גרוגרת, לכל הפחות. ושם נסביר בעזרת השם, מה הוא גודלה של הגרוגרת. (לא) **אחד מארבעים ושמונה** – כלומר פרס חתיכה קטנה מהלחם, ששיעורה אחד חלקי ארבעים ושמונה (1/48). הסיבה שניתן למסור לחם שלם שניטל ממנו פרוסה זו, משום שהאופה מפריש שיעור כזה מעיסתו ונותנה לכהן,

3. כמבואר להלן סימן שס"ח סעיף ה'.

לחלה (לב). וואם נפרסה וחיברה בקיסם, שהכנים הקצה האחד בתוך הפת והקצה השני בתוך הפרוסה, אם אינו ניכר שנפרסה, מערבין בה (לג). הגה: ויש שפירשו הא דאין מערבין רק בפת שלם (לד) היינו שכל העירוב ביחד יהיה פת שלם (לה); ולכן נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח, ועושין חלה אחת שלימה ומערבין בה (המגיד והגהות הראב"ד פ"א מהלכות עירובין). וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו. וצריך ליזהר שיהא בחלה השיעור המפורש לקמן סי' שס"ח סעיף ג' (לו). ואף על פי שנשתייר מן הקמח ולא נעשה מכולו חלה (לז), אפילו הכי הוי עירוב (לח) שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

לקיום מצות חלה. כשיינתן לחם זה לעירוב, ללא חתיכה קטנה זו, שגודלה הוא כ $\frac{1}{48}$, יחשוב המקבל שהופרשה למצות חלה, ולא תיגרם איבה. (לב) לא היתה טבולה לחלה – הופרשה כבר חלה מתוך עיסה זו. והפיסה שנמסרה לצורך עירוב, אינה "חלה". ובכל זאת, סבור המקבל שזו פרוסה שהופרשה למצווה, ואינו מקפיד.

(לג) מערבין בה – אם פיסה זו נראית שלימה, לא נראה כל זלזול, והדבר לא יגרום למחלוקת.

(לד) הא דאין מערבין רק בפת שלם – הפירוש הראשון הוא, שכל משתתפי העירוב יתנו פת שלימה. עתה מציע הרמ"א פירוש אחר, לדין זה.

(לה) יהיה פת שלם – כלומר, ייאפה מקמח הניתן מכל השותפים.

(לו) לקמן סי' שס"ח סעיף ג' – יש להכין שיעור גרוגרת לכל אחד, עד שמונה עשר משתתפים. או שמונה עשרה גרוגרות, כשמספר המשתתפים גבוה משמונה עשר. ההיגיון שבכך הוא, שכל עוד ואין כמות מכובדת, יש צורך להכין גרוגרת לכל אחד. אבל אם כבר יש שמונה עשר גרוגרות, שנחשבים יחד כסעודה של ממש, די בהם, כסימן להשתתפות כולם בארוחה.

(לז) ולא נעשה מכולו חלה – כי נאספה כמות קמח, יותר מן הנדרש.

(לח) אפילו הכי הוי עירוב – ואף שלא עשו שימוש בקמח של מי מהמשתתפים, אין אומרים שהוא מקפיד.

דלא גרע מאילו אחד מזכה לכולם (לט) ואדעתא דהכי נתנו קמחם מתחלה (מ), כן נראה לי.

סעיף ז

י' אם אחד מזכה לכולם (מא) יכול לערב בפרוסה (מב).

י' הרא"ש והמרדכי ושאר פוסקים.

סעיף ח

ש' מערבין בפת אורז ועדשים, אבל לא בפת דוחן (מג).

ש' שם בגמרא פא, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(לט) דלא גרע מאילו אחד מזכה לכולם – בהמשך נלמד כי ניתן להסתפק באחד שמזכה את לחמו עבור כולם, ועושה את העירוב בשמם. וכשם שזה מועיל, גם קמח שלא בא כולו לידי שימוש, מועיל לעירוב.

(מ) ואדעתא דהכי נתנו קמחם מתחלה – כל אחד נתן את קמחו על דעת שישתמשו בו. וגם על דעת, שאם אין בו צורך, לא ישתמשו בו. לכן אין כאן איבה, כי כך מקובל בחברה.

(מא) אחד מזכה לכולם – בסעיף ט' נראה, כי יש אפשרות שאחד הדיירים ייקח לחם משלו, בשביל כל הדיירים, ויזכה להם אותו, על ידי אדם אחר.

(מב) יכול לערב בפרוסה – ברור שאין איבה במקרה זה, בו עשה היחיד עירוב בפת, כשיעור הנדרש לכולם.

(מג) לא בפת דוחן – אין חובה שהלחם יהא מחמשת מיני דגן, עליהם מברכים המוציא. אלא ניתן להניח לחם מקמח אורז או עדשים, הנחשבים מתאימים לעירוב, כי היו רגילים לאכול בסעודות לחם, מאורז ועדשים. מה שאין כן לחם מקמח דוחן, שלא היה מקובל כמאכל שבשגרה.

סעיף ט

(מד) ^האם אחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם שפיר דמי (מה), ובלבד שִׁיזְכְּנוּ להם על ידי אחר (מו), וכשזוכה בו ^אצריך להגביהו מן הקרקע טפח (מז), ^בוצריך לזכות לכל בני החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף מיום זה ואילך (מח); ^גויש אומרים שאף על פי שלא יזכה בפירוש למתוספים עליהם, לב בית דין מתנה ^המשנה שם עט, ב. ^אשם בגמרא. ^בהרב המגיד בפרק א מהלכות ערובין (ה"כ) בשם הרשב"א. ^גריטב"א בשם רבו.

שולחן ערוך כפשוטו

(מד) **הקדמה לסעיף** – גביית הלחם מכל דייר כרוכה בטרחה, וכאן מובאת הצעה להקל על ההליך. הצעה זו מתבססת על הכלל "זכין לאדם שלא בפניו" שפירושו, ניתן לעשות קנין עבור חברו, אם זה לטובתו, למרות שהחבר לא ביקש. ומשום שברור לנו, כי כולם רוצים את העירוב. הדבר דומה לבני אדם הממנים שליח, שיפעל לטובתם.

(מה) **שפיר דמי** – כלומר, די באחד המתנדב לתת לחם, כשיעור הנדרש לכולם.

(מו) **שיזכנו להם על ידי אחר** – כיון שכל דייר צריך להשתתף, יש להקנות לכל אחד לחם, כשיעור הנדרש. פעולה זו מבוצעת, באמצעות הכלל המשפטי הקובע "זכין לאדם שלא בפניו". אך לשם כך יש צורך באדם שלישי, וברגע שהלה יעשה קניין לטובת הזוכים, כגון הגבהת המאכל, הלחם יהפוך להיות שייך לזוכים.

(מז) **צריך להגביהו מן הקרקע טפח** – זהו מעשה הקניין. ואין צורך להגביהו דווקא מן הקרקע, אלא ניתן להגביהו גם מידו של חברו.

(מח) **ולכל מי שיתוסף מיום זה ואילך** – המזכה לכולם, צריך לזכות גם עבור הדיירים הנוכחים עתה, וגם לאלה שיתווספו בעתיד. לבל יצטרכו לעשות זאת מחדש, כל שבוע. למעשה, נהוג לעשות זאת פעם בשנה, בשבת שלפני פסח.

עליהם (מט). ¹ואם נתוספו דיורין לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור (נג), צריך להוסיף מחמתן. ²שם.

סעיף י

³כשמזכה להם על ידי אחר לא יזכה על ידי בנו ובתו הקטנים (נא),
⁴אפילו אם אינם סמוכים על שלחנו (נג), ולא על ידי עבדו ושפחתו
הכנענים (נג); אבל מזכה הוא על ידי בנו ובתו הגדולים, אפילו
⁵המשנה שם (עט, ב). ⁶יטור בשם רמב"ם בפרק א ה"כ ושאר פוסקים. ולא דמי למציאה
בחושן משפט סימן ר"ע ס"ב, דשם אין האב זוכה אלא כדי שלא תהא לו איבה כיון
שהבן סמוך על שולחנו, אבל במה שהאב רוצה לזכות לאחרים על ידי בניו זוכים הם
לאחרים כאיניש דעלמא. רמב"ן בתשובה בסימן ריג.

שולחן ערוך כפשוטו

(מט) **לב בית דין מתנה עליהם** – לב בית דין הוא ביטוי למעשים הלכתיים,
שאם ייעשו ללא הכוונות הנדרשות, עדיין יועילו, מאחר וההוראות ההלכתיות
בוצעו במלואם, כפי שקבעו חכמים.

(ג) **לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור** – על השיעור הנדרש נלמד בסימן
הבא. אם בעת הנחת העירוב היה שיעור כנדרש לכל הדיירים, ובהמשך
התמעט, נותר היתר הטלטול על כנו. אך מלמדנו המחבר, שקולא זו שייכת
רק, אם אחר התמעטות השיעור, לא נוספו דיירים. אבל אם בעת הגעת
דיירים חדשים לא היה בעירוב שיעור כנדרש גם עבורם, יש לעשות עירוב
חצרות מחדש.

(נא) **לא יזכה על ידי בנו ובתו הקטנים** – כי הם נחשבים כמוהו עצמו, מאחר
וכל דבר שנקנה על ידם, שייך לו.

(נג) **אינם סמוכים על שלחנו** – כלומר, למרות שחיים באופן עצמאי, ואינם
זקוקים לתמיכתו הכספית, הרי כל דבר שנקנה על ידם, שייך לאביהם.

(נג) **עבדו ושפחתו הכנענים** – מאחר והם בבעלותו, דומה פעולתם לפעולה
שלו עצמו, לכן צריך לזכות על ידי אחר.

סמוכים על שלחנו (נד), ועל ידי עבדו ושפחתו העברים, אפילו הם קטנים (נה), 'ועל ידי אשתו (נו) אף על פי שהוא מעלה לה מזונות ואפילו אין לה בית בחצר (נז). 'ויש אומרים (נח) שאינו מזכה על ידי בנו ובתו הסמוכים על שלחנו, אפילו הם גדולים (נט), ולא על ידי בתו, אפילו אינה סמוכה על שלחנו, כל זמן שלא בגרה (ס). 'הרי"ף והרמב"ם והר"ן בפרק ב דביצה וכתבנו דפליגי עליה דרבי מאיר וסברי שיש לאשה קנין בלא בעלה, ושאר פוסקים. 'הרא"ש שם בערובין ושאר פוסקים כרבי יוחנן בבבא מציעא יב, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(נד) אפילו סמוכים על שלחנו – כי הם עצמאיים, וכשעושים מעשה קנין, אין הוא נחשב מעשה האב.

(נה) אפילו הם קטנים – עבד ישראל אינו בבעלות אדונו, ויש לו קניינים עצמאיים, למרות היותו קטן.

(נו) ועל ידי אשתו – יכולה אשתו לעשות קניינים באופן עצמאי, שבעלה לא יזכה בהם. ואינה דומה לקטנים, שאין קניינם קנין.

(נז) ואפילו אין לה בית בחצר – ניתן לחשוב שכיון שאשתו כגופו, לא תוכל לזכות לאחרים. אכן למרות שהוא דואג למזונותיה, ולמרות היותם גרים יחד, היא עדיין יכולה לזכות לאחרים, כי היא נחשבת אישיות בפני עצמה.

(נח) ויש אומרים – לשיטה זו, היכולת להקנות לאחרים את העירוב מצויה רק ביד אדם עצמאי, שאינו תלוי באחרים. ובעל העירוב, הרוצה לזכותו לאחרים, זקוק לאדם נפרד ושונה, שאינו מזוהה עמו. לפי גישה זו, אין כאן שאלה של גיל, אלא של תלות, וכפי שמיד יפורט.

(נט) אפילו הם גדולים – מאחר והם תלויים באביהם, לפרנסתם.

(ס) כל זמן שלא בגרה – מבחינה משפטית, זכאי אביה לקבוע עבודה אפילו את האדם אליו תינשא⁴.

4. אף שאסור לעשות כן.

^טולא על ידי אשתו שמעלה לה מזונות (סא) או שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך (סב) ואפילו יש לה בית בחצר (סג); אבל מזכה על ידי בנו שאינו סמוך על שלחנו, אפילו הוא קטן (סד), ועל ידי בתו שבגרה ואינה סמוכה על שלחנו (סה), ועל ידי אשתו שאינו מעלה לה מזונות (סו), אפילו אין לה בית בחצר. ולכתחלה טוב לחוש לדברי שניהם היכא דאפשר (סז). הגה: ובדיעבד סומכין על דברי המיקל בערוב (סח). וכן גדול שיש לו אשה, אף על פי שסמוך על ^טכדמוקי לה בשלהי נדרים פח, ב. 'טור.

שולחן ערוך כפשוטו

(סא) שמעלה לה מזונות – לכן היא מוגדרת כתלויה בו, לפחות לגבי דין עירוב.

(סב) צאי מעשה ידיך במזונותיך – ההלכה מחייבת את הבעל, לספק לאשתו את כל תזונתה. וכנגד זה, הוא זכאי לשכר עבודתה. אם הוסכם שמשכורתה תישמר לעצמה, והבעל לא יזון אותה, היא עדיין נחשבת כתלויה בו. מאחר וכספי משכורתה נשמרים על ידה, לרכישת מזונות שבעלה חייב בהם. נמצא כי למעשה, בעקיפין, היא אכן ניזונה ממנו.

(סג) ואפילו יש לה בית בחצר – מאחר והיא סוף סוף תלויה בו, למזונותיה.

(סד) אפילו הוא קטן – כי אינו תלוי בו.

(סה) בתו שבגרה ואינה סמוכה על שלחנו – גם היא אינה תלויה בו.

(סו) אשתו שאינו מעלה לה מזונות – מלבד זאת, היא גם שומרת את מעשי ידיה (משכורת שלה) לעצמה, ואינה תלויה בו.

(סז) טוב לחוש לדברי שניהם היכא דאפשר – ולהחמיר שרק בן או בת שבגרו, ואינם זקוקים כלל לתמיכתו הכספית של אביהם. או אשתו שאינה מתגוררת בביתו, ואינה ניזונה ממנו, רק הם יוכלו לזכות לאחרים.

(סח) סומכין על דברי המיקל בערוב – ואפשר להקל גם בבנו הקטן, שיקנה עירוב לאחרים, אם אינו תלוי באביו. ולאפשר גם לגדול התלוי באביו, וגם

שלחן אביו, מזכין על ידו (סט) (הגהות אשרי והגהות סמ"ג וכל בו). ואפילו לכתחלה. ואינו צריך להודיע לאותם שזיכה להם קודם השבת (ע), אלא אם מודיעם בשבת מותר לטלטל (עא) (כל בו).

סעיף יא

בני חבורה שהיו מסובין לאכול וקדש עליהם היום, הפת שעל השלחן סומכין עליה משום עירוב (עב); והוא שמסובין בבית שהוא מקום הראוי להניח שם עירוב, אבל בחצר, לא (עג). (הוא ע"רובין פה, ב כלישנא קמא. שם אוקימתא דרבה.

שולחן ערוך כפשוטו

לאשתו, אפילו שמקבלת ממנו מזונות.⁵

המחבר אף הוא מסכים לקולא זו.⁶

(סט) מזכין על ידו – כי עובדת היותו נשוי, מגדירה אותו כעצמאי.⁷

(ע) לאותם שזיכה להם קודם השבת – כי מאחר ו"זכין לאדם שלא בפניו", ניתן לעשות קנין לטובת החבר. למרות שהחבר לא ביקש, ואף אינו יודע מכך. (עא) אם מודיעם בשבת מותר לטלטל – יש להודיעם לכל הפחות בשבת, כדי שידעו שעירבו עבורם, ויורשו לטלטל.

(עב) סומכין עליה משום עירוב – אף אם הלחם שייך רק לאחד מהם, ומשום שהרשה לכל חבריו לאכול ממנו, והם אכן מאוחדים כמשפחה אחת. (עג) אבל בחצר, לא – את עירוב החצרות יש להניח רק בבית, ואלה הרי סועדים בחצר.

5. על פי הכלל שהלכה כדברי המיקל בעירוב. ואף ששתי הקולות במקרה שלנו, סותרות זו את זו, ניתן להקל כשתי הדעות, בגלל הכלל הזה. ועיין בכף החיים (אותיות קח – קיג) שגם לכלל הזה, יש מקרים יוצאים מן הכלל.

6. אף שבדרך כלל הלכה כסתם, כאן בעירוב שהלכה היא כדברי המיקל, ניתן בדיעבד לסמוך על שיטת המיקל, גם למחבר. וכך רמז המחבר בכתבו כי לכתחילה טוב לחוש לשניהם. משמע, כי בדיעבד אפשר להקל כשניהם. וכך כתב כף החיים, באות קז.

7. הלכה זו היא גם למחבר לפי כף החיים אות צ"ח.

הדין אם יש להם פת בשותפות באחד מן הבתים סומכין עליו משום עירוב (עד)).

סעיף יב

^נאפוטרופוס של קטן יכול לערב בעדו (עה).

^פמרדכי פרק ד דערובין.

סעיף יג

^ימצוה לחזור אחר עירובי חצרות (עו).

^יטור בסימן שצה מעובדא דתרי גברי רבנן, ערובין סח, א.

סעיף יד

^סמברך על מצות עירוב (עז).

^סשם בטור ורמב"ם בפרק א מהלכות ערובין.

שולחן ערוך כפשוטו

(עד) סומכין עליו משום עירוב – גם אם לא הונח שם כעירוב, ומשום שכל עירוב תכליתו לשתף את דיירי החצר ולחברם. ואם הם באמת שותפים, אין עירוב טוב מזה.

(עה) יכול לערב בעדו – כי עליו לפעול לטובת הקטן, וכאן טובת הקטן היא, שיוכל להוציא כליו לחצר.

(עו) לחזור אחר עירובי חצרות – כדי שיוכלו לטלטל, ויהיה בכך עונג שבת. מכאן למדו הפוסקים שמצוה להקים סביב כל ערי ישראל מחיצות או צורות הפתח, כי זה התנאי המקדים, להתרת הטלטול.

(עז) מברך על מצות עירוב – היה מקום לחשוב שהעירוב אינו מצוה, אלא פתרון שיצרו חכמינו, כדי לאפשר לבני אדם לטלטל. אך למעשה, הורו חכמים כי הנחת העירוב מצוה היא, משום שהוא זה הגורם לתושבים להכיר כי אין לטלטל ברשות הרבים, שהרי אפילו בחצר אין היתר לטלטל מן הבתים לולי העירוב, לכן יש לברך עליה.

סעיף טו

^טאימתי מברך, בשעה שמקבץ אותו מבני החצר, או בשעה שמזכה להם, ואומר: ^פבְּהֵיָדִין עִירוּבָא יְהִיא שָׂרָא לָן לְאַפּוּקִי וּלְעִיּוּלִי (עח) מן הבתים לחצר, ומן החצר לבתים, ומבית לבית לכל הבתים שבחצר. ^צואם גָּבו העירוב ולא פָּרכו עליו, אין הברכה מעכבת ומותרים לטלטל (עט).

^עשם ושם. ^פנוסח שיבולי לקט. ^צבית יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

(עח) **לאפוקי ולעיולי** – תרגום: בעירוב זה, יהיה מותר לנו להוציא ולהכניס.
 (עט) **אין הברכה מעכבת ומותרים לטלטל** – זהו כלל גדול בכל המצוות, שברכת המצווה אינה מעכבת את קיומה. כלומר, אם עשה אדם מצווה, ולא ברך עליה, התקיימה חובתו.

סימן שס"ז

אם אשה יכולה לערב, ובו סעיף אחד.

ראינו שכמה משפחות המשתמשות באותה חצר אוסרות לטלטל מן הבתים לחצר, וכדי להתיר את הטלטול בתוכה, נדרשים כולם להשתתף יחד בעירוב (שמהותו, מעיקר הדין, כבר לחם קטנה, שכל אחד נותן). במקרה שאחד מן הדיירים נמנע ואינו משתתף, הטלטול מן הבית לחצר נאסר לא רק עבורו, אלא גם לכל דיירי החצר. מצב זה נקרא "בעל הבית אוסר". אלא שאם יש שתי יציאות מביתו, לשתי חצרות שונות, אין בעל הבית אוסר אלא בחצר בה הוא רגיל לעבור. ואף שראינו כי האיחוד שיוצר העירוב, בין כל בני החצר, הוא שמתיר. יש מקרים שחכמים הקילו והתירו לטלטל, כפי שנראה בסימן זה, גם כשאחד אינו נמצא, ואינו יכול להשתתף, או אפילו אינו רוצה להשתתף בעירוב.

סעיף א

^אאשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו (א) אפילו אם מיחה בה שלא לערב (ב) ואפילו אין רגיל לערב עמהם (ג). והני מילי (ד) ^אערובין פ, א מימרא דשמואל וכפירוש התוספות ורא"ש וכפירוש הטור.

שולחן ערוך כפשוטו

- (א) מערבת לו שלא מדעתו – אומדים את דעתו, שמן הסתם מסכים לעירוב. כי זה גם לטובתו, שיוכל לטלטל מביתו לחצר.
- (ב) מיחה בה שלא לערב – ביטא בפירוש את רצונו, לקלקל לכולם.
- (ג) ואפילו אין רגיל לערב עמהם – כלומר, בעבר לא הביע הסכמה לכך. ובכל זאת הקילו חכמים להחשיב את אשתו כבעלת הבית, לענין זה, ודי בהסכמתה.
- (ד) והני מילי – קולא זו, שיכולה לערב נגד רצון בעלה.

כשאוסר עליהם (ה), כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר (ו); אבל אם הוא פתוח לשתי חצרות, באחת רגיל לצאת ולבא תדיר, שאוסר עליהם (ז), ובאחת אינו רגיל לצאת ולבא (ח), ברגיל, שאוסר, מערבת שלא לדעתו אפילו אינו רגיל לערב (ט), וכשאינו רגיל לצאת ולבא נמי אף על פי שאין אוסר, אם רגיל לערב עמהם מערבת שלא לדעתו (י); אבל אם אינו אוסר וגם אינו רגיל לערב עמהם, אינה מערבת שלא לדעתו (יא).¹ וכל זמן שלא מיחה בה בפירוש, אפילו אם אינו רגיל לערב עמהם ואינו אוסר, מערבת שלא בידיעתו דמסתמא ניחא ליה (יב);² אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא בידיעתו (יג).³ וואם אין הבעל והאשה⁴ ביינו ברייתא דנשים שעירבו וכו' שם. 'הרא"ש שם. 'תוספות שם ורא"ש והמרדכי ושאר פוסקים. 'תוספות שם, כפי שפירש הרא"ש שם דבריהם.

שולחן ערוך כפשוטו

- (ה) **כשאוסר עליהם** – לכן מקילים, כדי שלא יקלקל לכולם.
- (ו) **פתוח אלא לאותו חצר** – במצב זה, אם לא ישתתף בעירוב, ייאסרו כל הדיירים בטלטול.
- (ז) **שאוסר עליהם** – ואם לא נתיר לאשה לערב תחתיו, לא יוכלו לטלטל.
- (ח) **אינו רגיל לצאת ולבא** – בחצר זו, גם אם לא ישתתף בעירוב, לא ימנעו אחרים מלטלטל, אלא הוא בלבד יאסר.
- (ט) **אפילו אינו רגיל לערב** – כפי שהוסבר, הקילו להחשיבה כבעלת הבית, כדי שלא יקלקל לכולם.
- (י) **שלא לדעתו** – כי סומכים על הסכמתו הקודמת. ואם כך עשו, הוא ואשתו יוכלו לטלטל בחצר זו.
- (יא) **אינה מערבת שלא לדעתו** – בעבר לא עשה שימוש בחצר זו, הלכך אינו אוסר לאחרים. על כן, לא ראו חכמים צורך להקל.
- (יב) **דמסתמא ניחא ליה** – סתם אדם, אינו מקלקל לאחרים, ללא סיבה.
- (יג) **לזכות משלו לאחרים שלא בידיעתו** – כל שהותר לה הוא לקיחת כיכר

בעיר, יכולים בני הבית (יד) לערב שלא בידיעתו (טו) אם אין הבית פתוח אלא לחצר אחת (טז); ואפילו אם היה פתוח לשתי חצרות, אם הוא רגיל לערב באחת מהם מערבין עליו, אבל אם אינו רגיל לא (יז). 'אבל בני החצר (יח) אין יכולים ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת 'אחד מבני הבית, אפילו רגיל עמהם ואוסר עליהם (יט). 'ויש אומרים דאין אשתו מערבת אלא שלא בידיעתו, אבל אם אומר שאינו רוצה לערב עמהם, לא (כ). 'ואם הוא רגיל לערב עמהם ועכשיו אינו רוצה, בני חצר נכנסים לתוך ביתו ונוטלים ממנו בעל כורחו (כא). ואם אינו רגיל אינם יכולים 'יתוספות והרא"ש שם אהא דשמואל אחד מבני המבוי שרגיל וכו'. 'לשון הטור. 'הרמב"ם בפרק ה מהלכות ערובין. ^טשם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

קטנה מבעלה, לבל יאסור על אחרים, או כדי שהם עצמם יוכלו לטלטל. אבל לא הותר לה ליטול מלחמו לצורך אחרים, כי יש בזה הפסד ממון, שלא לצורכו. והפסד כזה, לא ניתן לכפות עליו.

(יד) יכולים בני הבית – בני המשפחה שנשארו בעיר.

(טו) לערב שלא בידיעתו – הווי אומר, לקחת מביתם כיכר קטן.

(טז) לחצר אחת – הקילו עליהם לעשות כן, לבל ייגרם איסור לכולם.

(יז) אם אינו רגיל לא – כי אינו מקלקל, וללא ידיעתו, אינם רשאים לקחת.

(יח) אבל בני החצר – שאינם ממשפחת בעל הבית.

(יט) אפילו רגיל עמהם ואוסר עליהם – כי אי אפשר לקחת את ממון הזולת, ללא רשותו. מה גם, שיש להם אפשרות לזכות אותו משלהם.

(כ) שאינו רוצה לערב עמהם, לא – לדעה זו, הותר לאשה לערב בשבילו, רק מתוך הנחה שהוא מסכים לכך. אבל אינה יכולה לקחת מלחמו, כשהביע רצון נגדי.

(כא) ונוטלים ממנו בעל כורחו – הואיל ובעבר, הותר הטלטול בחצר בהסכמתו, אין ביכולתו לשנות מהנוהג.

ליטול ממנו בעל כרחו 'אבל היו כופין אותו בבית דין לערב עמהם (כב), או היו בית דין יורדין לנכסיו (כג). הגה: מי שאינו רגיל לערב, ועירב עם בני החצר (כד) וחזר מעירובו (כה), צריך לחזור ולזכות (כו); אבל אם רגיל לערב הוי עירוב בעל כרחו (כז) (הרא"ש פרק הדר).
'בית יוסף, ושכן כתב הרב המגיד בריש הפרק בענין המבוי.

שולחן ערוך כפשוטו

(כב) **כופין אותו בבית דין, לערב עמהם** – כי בית הדין צריך לוודא את רווחת הדיירים.
(כג) **בית דין יורדין לנכסיו** – בית הדין רשאי ליטול את לחמו, גם בהעדר הסכמתו.
(כד) **ועירב עם בני החצר** – באחת הפעמים, הסכים לערב.
(כה) **וחזר מעירובו** – כגון שאמר אני חוזר בי מעירובי. במקרה זה, אף שבעבר נתן את חלקו בעירוב, בטלה הסכמתו.
(כו) **צריך לחזור ולזכות** – כלומר מי שביטל, צריך לחזור ולומר שכולם שותפים בפת שנתן¹.
(כז) **הוי עירוב בעל כרחו** – כיון שהורגל בכך, הדבר מוגדר כזכות של כל התושבים, ואין בכוחו לבטל את הסכמתו, שניתנה כאשר נתן את פתו, לצורך העירוב.

1. כתבו הפוסקים שאין צורך לתת פת מחדש, או לעשות איזה שהוא קנין, אלא די באמירה (ביאור הלכה ד"ה צריך, וכף החיים אות כו).

סימן שס"ח

אם אחר שעירבו נתקלקל העירוב, ובו ה' פעיפים.

סימן זה דן בשיעור העירוב. וגם, מה הדין אם התקלקל הלחם שהונח כעירוב, ואינו ראוי עוד לאכילה.

פעיף א

^אעירבו (א) ואחר כך נתקלקל העירוב (ב) ובא אחד מבני החצר לחזור ולתקנו, ^באם בא לערב ממין הראשון, אפילו פָּלָה (ג), אין צריך להודיע ^גואפילו מערב עליהם משלהם (ד). ואם בא לערב ממין אחר (ה), אם פָּלָה הראשון צריך להודיע להם, אם מערב ^אמשנה ערובין פ, ב. ^בשם בגמרא כתרוק השני וכפירוש רש"י. ^גכפרוש רבנו יהונתן.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) עירבו – כדין, והותר לטלטל בחצר.
 (ב) נתקלקל העירוב – לפני כניסת השבת, ולא נותר מן הלחם, השיעור הנדרש. העירוב במקרה זה בטל, ואסור לטלטל מן הבתים לחצר¹.
 (ג) אפילו פָּלָה – כלומר אפילו לא נותר דבר, מכבר הלחם שהתושבים נתנו.
 (ד) ואפילו מערב עליהם משלהם – ניתן ליטול מהם כיכר לחם קטנה, לצורך העירוב, ללא ידיעתם. מאחר והביעו את הסכמתם לכך, כשנתנו בפעם הראשונה. ועכשיו שנתקלקל העירוב, ודאי מסכימים לחדשו².
 (ה) ואם בא לערב ממין אחר – כגון, שבעירוב הראשון הניחו כיכר מקמח חיטה, ועכשיו בקמח כוסמין.

1. אם התקלקל הלחם אחר כניסת השבת, נותר היתר הטלטול, לשבת זו, על כנו. ואין צורך בשום תיקון, כמבואר בסעיף ד'.

2. אם כי מובן שאסור לפרוץ לבית הזולת, ולקחת לחם מביתו, ללא רשותו. כאן מדובר שבחצר, היו מספר ככרות לחם של הזולת.

משלהם (ו); ואם מְשָׁלוּ (ז), אין צריך להודיעם כלל. ואם לא פָּלָה הראשון אלא נתמעט, אף על פי שמערב משלהם אין צריך להודיעם (ח).

סעיף ב

^ינְתַוְּסְפוּ דיורים בחצר, אם הבית פתוח לשתי חצרות צריך להודיעם (ט), מפני שאולי אינם רוצים לערב עם אלו (י).
^ימשנה שם פ, ב ובגמרא פא, ב.

סעיף ג

^הכמה הוא שיעור העירוב בתחלתו (יא), בזמן שהם שמונה עשרה או פחות שיעורו כגרוגרות לכל אחד; ואם הם יותר משמונה ^המשנה וגמרא פ, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

- (ו) אם מערב משלהם – כי הסכמתם ניתנה רק ללחם מהסוג הראשון, ואולי אינם שבעי רצון מן הסוג האחר.
- (ז) ואם מְשָׁלוּ – מזכה את העירוב לכולם, כדי שהם לא יצטרכו לתת.
- (ח) אין צריך להודיעם – אפילו מערב ממין אחר. ומשום שזה רק תיקון לעירוב שכבר נעשה, ולא יצירת עירוב חדש, ובוודאי נוח להם שהעירוב לא יבוטל. אך אם הוא כבר בוטל, ורוצה סוג אחר, צריך להודיעם.
- (ט) צריך להודיעם – לדיירים החדשים.
- (י) שאולי אינם רוצים לערב עם אלו – כי ביתם פתוח לשתי חצרות, ויתכן שאינם צריכים עירוב בשתי החצרות. על כן אין להחשיב את העירוב שנעשה מכבר, כשייך גם לדיירים החדשים, כל עוד לא הודיעם, ולא הביעו רצון להשתייך גם לחצר הזו. שהרי יתכן שיוותרו על זכותם, מאחר וביתם פתוח לחצר השנייה, ואולי אין להם ענין להתחבר לחצר זו.
- (יא) בתחלתו – בעת הנחת העירוב.

עשרה, אפילו הם אלף או יותר, שיעורו מזון שתי סעודות (יב), שהם שמונה עשרה גרוגרות, 'שהם כששה ביצים (יג), 'ויש אומרים שהם כשמנה ביצים (יד).

¹רמב"ם סוף פרק א מהלכות ערובין. ²טור בסימן תט.

סעיף ד

³נתמעט משיעורו ⁴אחר שנכנס שבת ראשונה ונשתייר בו אפילו כל שהוא, כשר אף לשאר שבתות (טו).

⁵משנה שם פ, ב. ⁶בפירוש רבנו יהונתן.

סעיף ה

'אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול, הרי הוא כמו שפלה 'הרמב"ן.

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) **שיעורו מזון שתי סעודות** – די בשיעור זה גם לאנשים רבים, כי הוא שיעור חשוב של שתי סעודות, שחייב אדם לסעוד בשבת³.

(יג) **שהם כששה ביצים** – לפי זה, כל גרוגרת היא כשליש ביצה, וזה בערך תשעה עשר (19) מ"ל, כ 350 מ"ל.

(יד) **שהם כשמנה ביצים** – וכל גרוגרת היא כעשרים וחמשה (25) מ"ל. לדעה זו, הסך הכל הנדרש הוא כ-450 מ"ל. ולהלכה העיקר כדעה הראשונה⁴.

(טו) **כשר אף לשאר שבתות** – חכמים הקילו מאד בדין העירוב, שאם נותר ממנו מעט, הוא עדיין כשר. הטעם לכך הוא כי מן התורה, אין כל איסור טלטול ברשות היחיד. אלא שחכמים ביקשו, מצד אחד, למנוע בלבול בין רשות הרבים לחצרות ומבואות. לבל נטעה לחשוב שמותר לטלטל גם ברשות

3. על פי תוספות יום טוב.

4. כי זהו הכלל, "סתם ויש אומרים, הלכה כסתם". ובמחבר כתב כשיטה המקילה בסימן ש"ט סעיף ז'. לכתחילה, טוב לחשוש לשיטת היש אומרים.

לגמרי וצריך לערב מחדש. הגה: ולכן נהגו לעשות העירוב חלת מצה שאינה ממהרת להתעפש (טז) (כל בו וב"י סי' שנ"ד), ועוד דיכולים לשמרה בימי הפסח (יז) ויכולים לשמור העירוב כל השנה (יח) (דעת עצמו) וזה טוב יותר מלערב כל שבת ושבת, שלא ישכחו מלערב (יט). מיהו אם רוצים לערב כל ערב שבת ולאכול העירוב כל שבת, הרשות בידם (כ). ועיין לקמן סימן שצ"ד (כא).

שולחן ערוך כפשוטו

הרבים. ומצד שני, אם יחול איסור הוצאה מן הבית לחצר, יפגע הדבר בעונג השבת. לכן לא הכבידו יתר על המידה, בדיני העירוב.

(טז) מצה שאינה ממהרת להתעפש – מדובר על מצות יבשות, כמו מצות מכונה של ימינו, שמתקיימות זמן רב.

(יז) דיכולים לשמרה בימי הפסח – לחם שעירבו עמו, בטל בהגיע הפסח, כי חובה לשרפו, והוא כאילו אינו.

(יח) לשמור העירוב כל השנה – כדי שלא יצטרכו לערב כל שבת מחדש. המחבר מסכים לדעה זו.

(יט) שלא ישכחו מלערב – אם ישכחו, תיאסר ההוצאה אל החצר, ויתכן אף שיוציאו באיסור.

(כ) הרשות בידם – כי כך היתה התקנה במקור, לעשות עירוב חצרות, בכל ערב שבת.

(כא) לקמן סימן שצ"ד – סעיף ב' ברמ"א, שמסכם שם, שעדיף לערב לכל השנה.

סימן שס"ט

באיזה אופן מקנין העירוב, ובו סעיף אחד.

סימן זה דן במקרה נדיר, בו אי ידיעת ההלכה תפסול עירוב שנעשה, לבל יוגדר כעירוב. להבנת הנידון, עלינו לדעת שמן התורה "מעות קונות". כלומר, סחורה שהקונה שילם בעדה למוכר, ולא נטלה ממנו, נחשבת בבעלות הקונה. ואם המוכר לא התרשל והסחורה אבדה, אין צורך לתת סחורה אחרת תמורתה. אך חכמים חששו, כי דווקא הלכה זו תגרום למוכר שלא להתאמץ במניעת פגיעה בסחורה. לכן תיקנו, שהסחורה נותרת ברשות המוכר, כל עוד הקונה לא משכה, או לא קנאה באחד מן הקניינים. תקנה זו תגרום למוכר לשמור ביתר זהירות, על הסחורה. שנותרה שלו, כל עוד לא נטלה הרוכש¹. על פי הקדמה זו נוכל להבין את המקרה הנדון כאן. אם במקום כיכר לחם, ניתן לאחראי על העירוב כסף בעד כיכר לחם, אין זה עירוב. כי למרות ששילם מכספו, לא הפך הלחם להיות שלו. יש לציין, כי מלבד רכישת הלחם באמצעות כסף וקניין משיכה, ניתן לקנותו בדרך נוספת, והיא "קניין סודר". מהותו של קנין זה הוא העברת כלי, כגון מטפחת או כל כלי אחר, לידי המוכר. הקניין חל למרות שלא בוצעה משיכה, והסחורה הנרכשת מחליפה ידיים, ועוברת לבעלות הרוכש. מלבד זאת, יש לציין כי העירוב יכול להתבצע בשתי דרכים, כפי שכבר למדנו. א', אם כל אחד נותן כיכר לחם. ב', אחד מזכה מלחמו לכולם.

סעיף א

^אהנותן מעות לנחתום ואמר לו: אם יבואו בני החצר לקנות ממך כבר לעירוב זֶכָה לי בעירוב שיהא לי חלק עמהם בשביל מְעָה
^אמשנה שם פא, א וכחכמים.

1. גזירה זו נקראת בגמרא (ערובין פא, ב) "שמא יאמר המוכר, נשרפו חיטיך בעליה".

זו (א), אינו עירוב (ב) אפילו עירב החנוני¹ (לכל האחרים) וזכה גם לזה עמהם (ג); 'אבל אם אמר ליה: ערב לי (ד), קנה עירוב. ואפילו אם אמר: זכה לי (ה), 'אם נתן לו כלי בתורת קנין שיקנה לו בו (ו), קנה עירוב. 'וכן אם זיכה לו הנחתום על ידי אחר (ז), 'או שקנה במעוה שנתן לו לחם מן השוק (ח), קנה עירוב. 'ואם נתן לו² ככאשר הגהתי כן הוא ברש"י וכן הגיה הבית יוסף בטור. 'שם בגמרא פא, ב. 'שם. 'הרא"ש שם. 'הרמב"ם פרק ו מהלכות ערובין. 'שם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

- (א) **בשביל מעוה זו** – כלומר, מבקש להשתתף בעירוב, ומשלם מכספו עבור כיכר לחם.
- (ב) **אינו עירוב** – כי הכלל "מעוה אינן קונות", מונע את בעלותו על כיכר הלחם.
- (ג) **וזכה גם לזה עמהם** – לא הדיירים נתנו את הכיכר, אלא הנחתום הוא שזיכה להם על ידי אחר². וכיון שנותן הכסף התכוון לקנות את חלקו בלחם, והלחם עדיין לא הפך להיות שלו, ממילא אין תועלת בזיכוי של הנחתום. כי זיכה לו את חלקו בעד התשלום, והכיכר אינה שלו, על כן אין העירוב שעשה עבורו מועיל לו.
- (ד) **אמר ליה: ערב לי** – עשאו שליח לערב עבורו, לכן גם הוא חלק מן העירוב.
- (ה) **אם אמר: זכה לי** – כלומר קנה בשבילי את כיכר הלחם.
- (ו) **כלי בתורת קנין שיקנה לו בו** – נותן הכסף, רכש את הלחם בקניין סודר.
- (ז) **זיכה לו הנחתום על ידי אחר** – איש אחר שאינו הנחתום, הגביה את הכיכר על מנת להקנותו לטובת נותן המעוה. בכך נקנה הכיכר לבעל המעוה, והנחתום יכול לערב עבור אדם זה, בכיכר השייך לו.
- (ח) **לחם מן השוק** – הנחתום רכש לחם בשוק, לטובת המשלם. כיכר זה שייך לבעל המעוה, לכן יכול הנחתום לערב בו, לטובת בעליו.

2. כמבואר במשנה ברורה ס"ק א'.

מעשה לבעל הבית ואמר ליה: זכה לי בעירוב, קנה עירוב (ט).

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) קנה עירוב – החבר שקיבל תשלום, אינו חנווני, ואינו רגיל לקבל מעות כתשלום. לכן ברור שנתנית הכסף באה רק כדי לעשותו שליח לערב עבורו, בכל דרך שיראה לנכון.

סימן ש"ע

דיני שיתוף בעירוב, ובו ח' סעיפים.

הוצאת כלים מן הבתים לחצר, כפי שלמדנו כבר, אינה מותרת בהעדר עירוב חצרות, אם מתגוררים בה מספר משפחות. בסימן זה נלמד, מי הוא המוגדר דייר, המחייב עשיית עירוב.

סעיף א

^אהדר בבית שער (א), אכסדרה (ב) ומרפסת (ג) שבחצר, אינו אוסר על בני החצר, שאינם חשובים דירה (ד). אבל הדר בבית התבן, בבית העצים, בבית הפקר ובבית האוצרות (ה), אוסר.
^אמשנה ערובין פה, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **בבית שער** – מבנה קטן בכניסה לחצר, שאינו מיועד למגורים, אלא לשומר. מלבד זאת, הנכנסים לחצר חולפים כולם בתוכו, הלכך אין זה מיוחד לאדם אחד.

(ב) **אכסדרה** – מתחם המוקף מחיצות משלש רוחות בלבד, ואינו עשוי למגורים.

(ג) **מרפסת** – מרחב בכניסה לבית, למעבר, או לישיבה ומנוחה. אין הוא סגור מכל צדדיו, ואינו עשוי לדירה.

(ד) **שאינם חשובים דירה** – ואפילו יגור בהם אדם, לא יוגדרו כמגורים, והטלטול לא ייאסר על דיירי החצר.

(ה) **ובבית האוצרות** – כל אלו מקומות מקורים וסגורים, מארבע רוחות. ואף שלכתחילה אינם מיועדים לדירה, אם בפועל גרים בתוכם, הם יוגדרו מקום מגורים.

סעיף ב

(ו) ¹בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצר, והשאלין או השכירין לאחרים, ויש לו בכל אחד מהם דברים ישאינם ניטלים בשבת מחמת כְּבִדָּן, או מחמת איסור, שהם דברים שאסור לטלטלם אפילו לצורך מקומן, אין הדרים בהם אוסרים עליו, ²לפי שנעשו כולם כאורחים אצלו (ז) ולפיכך גם הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר אף על פי שלא נתנו עירוב. ³וואם אין הבתים שלו, לא קנויות ולא שכורות, אף על פי שיש לו בהם דברים שאסור לטלטלם (ח), אוסרים זה על זה (ט). הגה: ויש אומרים דכל זה כשאין דיורים בחצר אלא הם, אבל כשיש דיורים אחרים ומוליכים עירובין אצלן (י), ⁴שם במשנה וכרבי יהודה. ⁵שם בגמרא וברייטא פו, א. ⁶רש"י שם והרמב"ם בפרק ד מהלכות ערובין. ⁷בית יוסף מדברי הרמב"ם שם ומדברי הטור ושאר פוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) **הקדמה לסעיף** – האיסור להוציא מן הבתים לחצר המצריך את דיורי החצר לערב, וליצור כעין משפחה, נובע מנוכחות מספר בעלי בתים, בחצר אחת. אמנם המתארחים אצל בעל הבית אינם אוסרים, כי רק בעלי בתים אוסרים. בסעיף זה נראה הרחבה של המושג אורח.

(ז) **כולם כאורחים אצלו** – אי יכולתם להזיז את חפצי בעל הבית, מגדירה אותם כאורחים.

(ח) **דברים שאסור לטלטלם** – אין בכך סימן על בעלותו, כי בפועל, הוא אינו בעל הבית.

(ט) **אוסרים זה על זה** – כי המציאות היא, שיותר מדייר אחד משתמש בחצר.

(י) **דיורים אחרים ומוליכים עירובין אצלן** – שוכרים אלה מצויים במצב ביניים. מצד אחד, הם אינם אורחים, כי אינם אוכלים מפת בעל הבית. אך מצד שני, אינם בעלי בתים, משום שלבעל הבית רשאי להניח את חפציו במקום מגוריהם. מצב ביניים זה, לשיטת ה'יש אומרים' יוצר חילוק הלכתי. כלומר, הגדרתם כאורחים רלוונטית רק לבעל הבית שלהם, ולא לשאר

צריכין כל אחד לערב (יא) (הר"ר יהונתן פרק כיצד משתתפין). אחד ששכר בית מן העכו"ם והשכיר אחד מן הבירה לחבירו, אם מתחלה לא שכרה אדעתא דהכי (יב) הוה ליה כאילו כל הבירה שלו והשכיר אחד מן הבתים לחבירו (יג); אבל אם שכרה מתחלה אדעתא דהכי (יד), הוה ליה שני בתים (טו) ולא מהני אף על פי שיש לאחד תפיסת יד בבית חבירו (טז) (מהרי"ק שורש מ"א).

סעיף ג

חמש חבורות ששבתו בטרקלין (יז) וחלקוהו במחיצות (יח), אם עוברים כולם זה על זה, שאין פתח פתוח לחצר אלא החיצון¹ משנה שם עב, א ובגמרא שם. רש"י שם והתוספות ושאר פוסקים וכרבי יוחנן עה, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

הדיירים. לכן, עירוב שהונח בבית אחד הדיירים, גם השוכרים צריכים להשתתף. אבל אם הונח בבית בעל הבית, לא יצטרכו שוכריו להשתתף, כי הם נחשבים לגביו כאורחים.

(יא) **צריכין כל אחד לערב** – זו דעת הרמ"א, בניגוד לדעת המחבר.

(יב) **מתחלה לא שכרה אדעתא דהכי** – לא שכר בית כדי להשכירו, ולכן הוא נחשב כבעל הבית.

(יג) **לחבירו** – במקרה זה, אם חפציו מצויים בבית השוכר שלו, אין השוכר צריך להשתתף בעירוב, ואינו אוסר, כי נחשב כאורחו.

(יד) **שכרה מתחלה אדעתא דהכי** – כלומר, שכר את הבית, במטרה להשכירו.

(טו) **הוה ליה שני בתים** – כי בית זה נועד מתחילתו, לשתי משפחות.

(טז) **שיש לאחד תפיסת יד בבית חבירו** – תרגום: אף שיש לשוכר הראשון רשות להניח חפצים בבית זה ששכר ממנו, אין זה האחרון נחשב אורחו, וצריך לערב.

(יז) **בטרקלין** – אולם גדול.

(יח) **וחלקוהו במחיצות** – הלכך ניתן להגדירם כחמשה בתים. אך כיון שזה אכן אולם אחד, אין כאן ממש חמשה בתים. ובהמשך יסביר המחבר, מתי הם אכן יוגדרו כחמשה בתים, ומתי גדרם בית אחד.

וכולם עוברין דרך עליו (יט), אין צריכים ליתן בעירוב אלא שְׁנַיִם הפנימיים (כ), וכל האחרים חשובים כבית שער להם. ואם היה לכל אחד פתח פתוח לחצר (כא), הגה: או שאין עוברים זה על זה, רק כל אחד יש לו פתח פתוח לבית שער שלפניהם, והבית שער פתוח לחצר (כב) (כ"י), ^האם המחיצות מגיעות לתקרה בתוך שלושה טפחים, דהוי כל אחד חדר בפני עצמו ^טאפילו הן של יריעות, אם בני החצר נותנים העירוב באחד משאר בתי החצר, צריך כל אחת ואחת מחבורות שבטרקלין ליתן עירוב (כג); אבל אם נתנו העירוב בזה ^ההרב המגיד בפרק ד מהלכות ערובין בשם הרשב"א. ^טתוספות והרא"ש שם ושאר פוסקים. ברייתא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יט) וכולם עוברין דרך עליו – נמצא כי החלוקה לא יצרה פרטיות מוחלטת, שהרי זרים חולפים, בדרכם חוצה.

(כ) שְׁנַיִם הפנימיים – אין מי שחולף בחלק הפנימי ביותר, על כן הוא מוגדר בית ממש. החלק הסמוך לו גם הוא נחשב בית, מאחר ורק משפחה אחת חולפת שם, והפרטיות אינה נפגעת כל כך. אבל שאר ה"חדרים", בהם חולפות לכל הפחות שתי משפחות, נחשבים כבית שער. ובית שער, כפי שראינו, אינו אוסר, וגם אין העירוב מונח בו.

(כא) לכל אחד פתח פתוח לחצר – לכל הנוכחים שם יש פרטיות מוחלטת, כי היוצאים החוצה אינם חולפים דרכם. הלכך כל "חדר" מוגדר כבית בפני עצמו, לפי התנאים שיפורטו.

(כב) והבית שער פתוח לחצר – המציאות דומה מאד לנתבאר לעיל, אלא שבמקום פתח ישיר לחצר, יוצאים כולם דרך בית שער, וזה, כמובן, אינו משנה את הדין.

(כג) ליתן עירוב – כל אחד צריך לתת את חלקו בעירוב, כי המחיצות חילקו בינם לגמרי. ואין מי שחולף דרכם החוצה, לכן אין דינם כבית שער, אלא כחמשה בתים.

הטרקלין, אין צריכין ליתן עירוב כלל שכולם דרים בבית זה (נד), ובית שמניחים בו העירוב אין צריך ליתן עירוב (נה). וכן אם אין דיורין אחרים בחצר אינם צריכים עירוב (נו). חלקוהו במחיצות שאין נוגעות לתקרה, (אפילו) אם בני החצר נותנים עירובן באחד משאר בתי החצר די בעירוב אחד לכל החמש חבורות (נז). הגה: אם מקצתן עשו מחיצות ומקצתן לא עשו, אותן שעשו הם מחולקים, ואותן שלא עשו, הם כמשותפין (כח). (המגיד פרק ד'). ³ואם היו דיורין בעליות ממש, אפילו נתנו בני החצר העירוב בטרקלין, צריכה כל חבורה תוספות שם והרא"ש והמרדכי ושאר פוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(נד) שכולם דרים בבית זה – אף כי האולם חולק לחמישה, הוא אינו מוגדר לגמרי כחמישה בתים. ואם הונח שם עירוב בני החצר, דומה הדבר כהובא לבית כולם, אף שהונח אצל אחד בלבד. וכל דיירי האולם אינם צריכים להשתתף בו, מאחר וזה ביתם, וככל בית שהעירוב בו, ואינו משתתף. רק הדרים מחוץ לאולם, צריכים להשתתף, כדי שיוגדרו כמתגוררים בבית בו הונח העירוב, וכפי שלמדנו.

(נה) אין צריך ליתן עירוב – כפי שנראה בהמשך.

(נו) אינם צריכים עירוב – השוהים באולם נחשבים כדייר אחד, מאחר ואין שם מחיצות גמורות. ואין חילוק האולם לחמישה נוגע אלא לדיירים האחרים שבחצר. כי הללו אינם יודעים אם זה אולם אחד, או חמישה אולמות נפרדים. שהרי דיירי האולם יוצאים כל אחד ביציאה נפרדת, אל החצר. אבל המתגוררים באולם, יודעים בבירור, כי אין שם בתים נפרדים ממש, רק הפרדה דלה.

(נז) בעירוב אחד לכל החמש חבורות – כי מחיצות אלה, שאינן מגיעות לתקרה, מועילות בעיקר לצניעות ופרטיות מסוימת, אבל אינן הופכות כל יחידה לבית בפני עצמו.

(כח) כמשותפין – כפי שמתבקש מההיגיון.

וחבורה לתת עירוב (כט). אבל מי שיש לו מלמד או סופר בביתו, וכן תלמידים הלומדים בפני הרב ודריים בביתו כל אחד בחדרו, אפילו יש לכל אחד פתח פתוח^ל לחצר ואוכל וישן בחדרו, אינם אוסרים (ל).

^ללשון פסקי הרא"ש.

סעיף ד

(לא) ^אאנשי חצר שהיו כולם אוכלים על שלחן אחד (לב), אף על פי שכל אחד יש לו בית בפני עצמו (לג), אינם צריכים עירוב, מפני שהם כאנשי בית אחד (לד). ואם הוצרכו לעשות עירוב עם אנשי חצר אחרת (לה), עירוב אחד (לכולן (לו)) ופת אחד בלבד (לז) ^ללשון רמב"ם בפרק ד מהלכות ערובין.

שולחן ערוך כפשוטו

(כט) **לתת עירוב** – העלייה היא קומה נוספת. ומשפחות שנחלקו לחמש קומות, כל אחת מהן מוגדרת כבית בפני עצמו.
(ל) **אינם אוסרים** – כי הם כולם תלויים בבעל הבית, הדואג לכל צורכיהם, ואין כאן קבוצות חלוקות.

(לא) **הקדמה לסעיף** – בסעיף זה נלמד, כי הגורם היחיד הקובע אם מספר אנשים ייחשבו כמשפחה אחת או ככמה, הוא מקום האכילה. אם אוכלים כולם במקום אחד, דינם לגבי עירוב הוא כמשפחה אחת, אפילו אם ילוננו בבתים נפרדים. בגמרא נקרא דין זה 'מקום פיתא גורם'.

(לב) **כולם אוכלים על שלחן אחד** – כלומר, בחדר אחד.

(לג) **יש לו בית בפני עצמו** – בו הוא ישן.

(לד) **שהם כאנשי בית אחד** – כי מקום האכילה גורם, כאמור.

(לה) **עם אנשי חצר אחרת** – הכוונה לאנשים אחרים, המשתמשים באותה חצר.

(לו) **לכולן** – אין לקרוא מילה זו.

(לז) **ופת אחד בלבד** – כלומר, הלחם שעליהם לתת, שיעורו כגרוגרת בלבד.

מוליכין לאותו מקום שמערבין עמו. ואם היה עירוב בא אצלם, אינם צריכים לתת עירוב, כדין בית שמניחים בו עירוב (לח), שכל אלו הבתים כבית אחת הם חשובים. הגה: וכן אם הרבה בעלי בתים אוכלים בחדר אחד, כל אחד על שלחנו, אף על פי שכל אחד ישן בחדר בפני עצמו, עירוב אחד לכולם (לט); הואיל ואין מחיצה מפסקת בין מקום אכילתן הוי כחמשה ששבתו בטרקלין (מ) וכו' ואף על פי שפורסין לפעמים וילון לפניהם לצניעות, לא מיקרי מחיצה הואיל ולא הוי שם בקביעות (מא) (רבינו ירוחם נתיב יב חלק ט"ו).

סעיף ה

מי שאוכל במקום אחד (מב) וישן במקום אחר (מג), מקום אכילתו הוא העיקר ושם הוא אוסר (מד); "הילכך האחין שאוכלים בבית אביהם וישנים בבתיהם, אינם אוסרים (מה). ואם נותן להם טעם, ב ועג, א בברייתא וכמו שפרשה רב. "משנה שם וכדמפרש לה רב יהודה אמר רב.

שולחן ערוך כפשוטו

(לח) כדין בית שמניחים בו עירוב – למדנו כבר, שהבית בו הונח העירוב, אינו צריך לתת כיכר. ואלה נחשבים כולם, כבית אחד.
 (לט) עירוב אחד לכולם – כוונת הרמ"א להסביר את דברי המחבר, ומה שכתוב "בשולחן אחד", הוא לאו דווקא, אלא הכוונה לאותו חדר.
 (מ) הוי כחמשה ששבתו בטרקלין – כמו שראינו בסעיף הקודם.
 (מא) הואיל ולא הוי שם בקביעות – אין זו הפרדה.
 (מב) שאוכל במקום אחד – בבית הפתוח לחצר אחת.
 (מג) וישן במקום אחר – בבית הפתוח לחצר שונה.
 (מד) ושם הוא אוסר – אם אינו משתתף בעירוב.
 (מה) אינם אוסרים – כי אוכלים בבית אחד.

פרס (מו) ואוכלים בבתיהם (מז), אוסרים (מח). ^פוהני מילי כשנותנים בני שאר החצר עירובין במקום אחד (מט), אבל אם היו בני שאר החצר נותנים העירוב באחד מבתיים אלו (נ), או שאין עמהם דיורים בחצר, אינם צריכים לערב (נא).

^פשם במשנה.

סעיף ו

^זמי שיש לו חמש נשים וחמשה עבדים (נג) מקבלים ממנו פרס וכל אחד אוכל בביתו (נג), וכן ^קתלמיד המקבל פרס מרבו ואוכל ^זברייתא שם ופלוגתא דתנאי והלכה כדברי שניהם להקל. הרא"ש בשם הר"מ והרמב"ם בפרק ד מהלכות ערובין. ^קשם בעיא ונפשטא.

שולחן ערוך כפשוטו

(מו) ואם נותן להם פרס – כסף, לרכישת מאכליהם.
 (מז) ואוכלים בבתיהם – מצב זה מורכב, כי מצד אחד האוכל שלהם נרכש בכסף אביהם. ומפאת כן, נחשבים המה כמשפחה אחת. אבל מצד שני, הם אוכלים בבתיים נפרדים, ונחשבים כמשפחות שונות.
 (מח) אוסרים – כי אוכלים בנפרד. אבל היות ואוכלים מכספו של אביהם, יאסרו רק במקרים מסוימים, כפי שממשיך המחבר להסביר.
 (מט) עירובין במקום אחד – חובת ההשתתפות בעירוב חלה על האוכלים במקום נפרד. וגם עליהם, כי העירוב לא הונח בבית אביהם.
 (נ) באחד מבתיים אלו – שלהם, או של אביהם, אינם צריכים להשתתף, כי אוכלים משל אביהם.
 (נא) אינם צריכים לערב – כי זו משפחה אחת.
 (נב) וחמשה עבדים – או נשים או עבדים. מדובר בעבדים כנענים, הקנויים לאדונם. כיום, אין כזו מציאות.
 (נג) וכל אחד אוכל בביתו – למרות שהאכילה נעשית במקומות שונים ונפרדים לגמרי, הרי גבר ואשתו נחשבים משפחה אחת. והעבדים נחשבים כאדוניהם, עקב בעלותו עליהם.

בביתו (נד), אינם אוסרים זה על זה אם אין עמהם דיורין בחצר או אם העירוב בא אצלם (נה).

סעיף ז

י'עשרה בתים זה לפנים מזה, וכולם עוברים מזה לזה ויוצאים דרך החיצון לחצר, שנים הפנימיים לבד צריכים ליתן בעירוב והשאר פטורים, שחשובים כולם כבית שער (נו).
י"שם עה, ב.

סעיף ח

י"המתארח בחצר, אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלשים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר והוא והם מותרים, בין בביתו בין בביתם (נז). הגה: ואפילו י"תרומת הדשן סימן עו.

שולחן ערוך כפשוטו

(נד) תלמיד המקבל פרס מרבו ואוכל בביתו – דינו כאוכל בבית רבו, כי מצוי באחריותו.

(נה) אם העירוב בא אצלם – כמו בסעיף הקודם, כאשר הבנים מקבלים פרס מאביהם, ואוכלים בנפרד. אך אם העירוב הונח באחד משאר בתי החצר, עליהם להשתתף. כי במציאות אינם אוכלים אצל האב, האדון, או הרב.

(נו) שחשובים כולם כבית שער – ראינו בתחילת הסימן שבית שער אינו אוסר, מאחר וכולם חולפים דרכו, והדר שם אינו נחשב כמתגורר בבית. עוד ראינו, כי בית שער הוא דווקא זה שדרכו נכנסים לכל הפחות לשני בתים. נמצא, שהפנימי ביותר אינו בית שער, וגם הסמוך לו, בו חולפת משפחה אחת בלבד, בדרכה חוצה. אבל שאר ה"בתים" אינם אלא מעברים, ואף אם דרים בהם, אינם אוסרים.

(נז) בין בביתו בין בביתם – סעיף זה מלמד, כי רק זה המתגורר במקום באופן קבוע, נקרא דייר. דין זה רלוונטי מאד למתארחים במלונות או בתי הארחה,

אם האורחים רבים ובעל הבית אחד. ודווקא בדאיכא בעל הבית אחד קבוע דאז האורחים בטלים לגביה (נח), אבל אורחים ביחד, אוסרים זה על זה מיד (נט). (תה"ד סי' ע"ו מגמ' סוף דף ע') ועיין לקמן ס"ס שצ"א (ועכו"ם המתארח ע"ל סי' שפ"ד).

שולחן ערוך כפשוטו

שאינם אוסרים¹.

(נח) דאז האורחים בטלים לגביה – המתגוררים דינם כאורחי בעל הבית, ובחצר יש בעל הבית אחד בלבד.

(נט) אוסרים זה על זה מיד – בכפרי נופש ובאתרים דומים, שכיח שבעל הבית אינו מתגורר במקום, רק משכיר מספר דירות קטנות לתקופת מה, בעתות חופשה. נמצא שכל דייר מוגדר בעל הבית, והחצר המשותפת משמשת משפחות רבות. ואם רוצים לטלטל מן הדירות לשטח המשותף, חייבים לעשות בו עירוב². נראה שהמחבר מסכים לחומרה זו³.

1. הם אינם אוסרים מסיבה נוספת והיא, שבעל המלון מניח שם את חפציו.

2. אם הישוב או כפר הנופש, אינו מוקף בערוב כללי.

3. כמו שמשמע מדבריו בסימן שס"ו סעיף ב'.

סימן שע"א

כשאחד מבני חצר נפרד משם או מת, ובו ו' סעיפים.

להבנת הסימן, עלינו להקדים מספר ידיעות, שיוסברו בהמשך בהרחבה:
 א. בית הפונה לחצר, והדרים בו אינם נוכחים בשבת, אינו אוסר, ואינו צריך להשתתף בעירוב.
 ב. תושב מן החצר שלא השתתף בעירוב, אוסר לטלטל גם עבור אלו שעירבו. עם זאת, אם יבטל את רשותו בחצר, הוא נידון כאינו נוכח. והטלטול מהבית לחצר מותר לכולם, מלבד תושב זה.
 ג. גוי הדר באחד מבתי החצר, אוסר על היהודים לטלטל. ואף אם ישתתף בעירוב, האיסור יוותר בעינו¹. ניתן להתיר את הטלטול אם מלבד העירוב, ישכרו מן הגוי את רשותו בחצר.
 ד. גר שנפטר, ולא נולדו לו ילדים אחר גרותו, נחשב כאדם ללא יורשים. הלכך נכסיו מוגדרים הפקר, והראשון העושה בהם קניין, זוכה בבעלותם.
 ה. ההיתר או האיסור לטלטל בחצר נקבע, בדרך כלל, בכניסת השבת. ואם הותר בכניסת השבת, הוא נותר על כנו לכל השבת. ואם בכניסת השבת נאסר, חל האיסור על כל השבת. אמנם לכלל זה, יש הרבה יוצאים מן הכלל, כגון האפשרות לבטל רשות בשבת עצמה, כפי שראינו באות ב.
 הסימן דן באלו תנאים ניתן להקל או להחמיר על הטלטול בחצר, כאשר אחד מן הדיירים הקבועים בחצר, עזב את ביתו לשבת, או נפטר לבית עולמו.

סעיף א

^אאחד מבני חצר שהניח ביתו והלך ושבת בחצר אחרת (א), אפילו
^אמשנה ערובין פו, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) והלך ושבת בחצר אחרת – ולא עשה עירוב, טרם לכתו.

1. כי כל עניינו של הערוב הא חיבור של כל התושבים למשפחה אחת, ואין להתחבר עם הגויים.

היתה סמוכה לחצרו, ^באם הסיח מלבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת (ב), הרי זה אינו אוסר עליהם. ^בבמה דברים אמורים, בישראל; אבל בעכו"ם, אפילו הלך לשבות בעיר אחרת, אוסר עליהם (ג) עד שישכרו ממנו מקומו (ד) ^{אם} הוא קרוב מהלך יום אחד, שהרי אפשר שיבא בשבת; אבל אם רחוק יותר, אינו אוסר (ה). ^הויש אומרים שגם אינו יהודי, אם הלך לשבות בחצר אחרת (ו) אינו אוסר. וכן נראה עיקר (ואם בא האיני יהודי בשבת, עיין לקמן סימן שפ"ג (ז)).

^ברמב"ם בפרק ד מהלכות ערובין. ^בשם וכרבי יוסי, רמב"ם בפרק ד, ונתן הרב המגיד טעם לדבריו. ^אהרב המגיד שם, שנראה כן מדברי רמב"ם ובשם אחרים והביא ראיה לזה מהגמרא סב ^הכרבי יהודה שם במשנה. הרא"ש שם משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב.

סעיף ב

ישראל בן חצר זו שהלך לשבות בחצר אחרת ואין דעתו לחזור
 יכן כתב המרדכי שם וסמ"ג ושאר פוסקים, והרא"ש לדעתו ובשם הראב"ד והרב המגיד שם.

שולחן ערוך כפשוטו

- (ב) **ואין דעתו לחזור לביתו בשבת** – לכן אינו אוסר, כי בשבת זו הוא מוגדר, כאינו דר בבית.
- (ג) **אוסר עליהם** – כי יתכן שיחזור בשבת.
- (ד) **עד שישכרו ממנו מקומו** – בסימן שפ"ב נלמד, כי הגוי מנוע מהשתתפות בעירוב. ובכל זאת הוא אוסר, עד שישכרו ממנו את מקומו.
- (ה) **אינו אוסר** – גוי זה נחשב כאינו גר במקום, מפני שלא יחזור בשבת. החישוב של יום אחד, בענין זה, הוא לפי התחבורה הקיימת באזור.
- (ו) **אם הלך לשבות בחצר אחרת** – ולא התכוון לחזור.
- (ז) **עיין לקמן סימן שפ"ג** – שם יתבאר, שאם חזר הנוכרי בשבת, הוא אוסר את הטלטול. זאת בניגוד ליהודי, כפי שנראה בסעיף הבא.

בשבת, ואחר כך נמלך בשבת וחזר, אינו אוסר (ח).

סעיף ג

א' אחד מן השוק (ט) שהיה לו בית בחצר ומת (י), והניח רשותו לאחד מבני החצר (יא), אם מת מבעוד יום אין הזוכה אוסר, ח' שהעירוב שמערב על ביתו מתיר גם מה שירש (יב); ואם מת משחשיכה, אוסר (יג); אף על פי שעירב הזוכה עמהם, אינו מועיל למה שירש אחר כך בשבת (יד).

י' ברייתא שם ע, ב. ה' הרב המגיד שם בשם רשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) **אינו אוסר** – כי הרגע הקובע אם הטלטול מותר אם לאו, הוא כניסת השבת.² ובמקרה זה, הואיל ובכניסת השבת הותר הטלטול, נותר המקום בהיתרו.

(ט) **אחד מן השוק** – שלא היה גר בחצר זו, אלא בחצר אחרת.

(י) **שהיה לו בית בחצר ומת** – ולפי שלא היה גר בחצר, אין צורך שישתתף בעירוב, ואינו אוסר על בני החצר. שאר הדיירים עירבו, והתירו בכך את הטלטול מביתם לחצר.

(יא) **לאחד מבני החצר** – שהשתתף בעירוב, אבל לא עירב עבור בית זה.

(יב) **מתיר גם מה שירש** – שני הבתים הם רכושו הפרטי, והעירוב שעשה טרם שבת, מועיל גם לבית שירש לפני שבת.

(יג) **אוסר** – אף על פי שהיורש עירב לפני שבת.

(יד) **שירש אחר כך בשבת** – הבית שירש בשבת לא נחשב כחסר דיירים. מאחר והיורש המתגורר בחצר, רשאי להיכנס אליו בכל עת. ובכל זאת, למרות שעירב בערב שבת, עדיין חל איסור טלטול. כי בית זה לא השתתף בעירוב בכניסת השבת.

2. להלן בסימן שפ"ג, יוסבר בעזרת השם, מדוע שונה דין הגוי.

סעיף ד

ט אחד מן החצר שמת בשבת, אם עירב, אפילו יִרְשׁוּ אחד מבני השוק אינו אוסר (טו); ואם לא עירב (טז), אם יִרְשׁוּ אחד מן השוק כל זמן שאינו בא לדור עמהם אינו אוסר (יז); בא לדור בשבת בבית מורישו, אוסר (יח). ואם יִרְשׁוּ אחד מבני החצר, אם עירב היורש והיה דר עם המוריש בבית אחד, אינו אוסר (יט) אף על פי שלא עירב המוריש; ואם לא היה דר עם המוריש, אלא בבית אחר שבחצר (כ), אוסר אף על פי שעירב היורש כיון שלא עירב שם בברייתא, הרב המגיד בפרק ב מהלכות עירובין ורא"ש שם. הרא"ש. שם והרב המגיד שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) **אינו אוסר** – כי היות והטלטול הותר בכניסת השבת, אין הוא בטל, למרות שינוי המצב. וגם אם היורש יכנס לדור שם במהלך השבת, לא יאסר הטלטול.

(טז) **ואם לא עירב** – ושאר הדיירים עירבו. במקרה זה, נאסר הטלטול מן הבתים, בכניסת השבת, על כל הדיירים.

(יז) **אינו אוסר** – כי אין דיירים בבית זה. וכשם שמותר לבטל רשות בשבת, כדי שיוכלו שאר בני החצר לטלטל. כך גם במקרה שאחד הדיירים נפטר ולא עירב, אבל בביתו אין דיירים, הטלטול מותר, אם שאר הדיירים עירבו ביניהם.

(יח) **אוסר** – המצב בחצר נותר כפי שהיה בכניסת השבת. וכיון שדיירי בית זה לא עירבו, ועדיין יש בו דיירים, האיסור נותר כפי שהיה.

(יט) **אינו אוסר** – היורש עשה עירוב לפני שבת, ובכך התיר את הטלטול בחצר. ולמרות שהמוריש לא עירב, די בעירובו של אחד מדרי הבית, כפי שלמדנו. לכן, הגם שהמוריש נפטר, לא השתנה המצב.

דין זה פשוט, ולא נאמר אלא בשביל החידוש שיובא בהמשך.

(כ) **בבית אחר שבחצר** – והוא עירב.

המוריש (כא); ואם מבעוד יום מת (כב), וירשו אחד מן השוק, הרי זה אוסר (כג), ^לוהוא שבא היורש בבית מורישו בשבת (כד).
^להרא"ש שם.

סעיף ה

(כה) ^יישראל וגר שהיו דרים בחצר (כו), ומת הגר מבעוד יום, והחזיק ישראל אחר (כז) בנכסיו (כח), אפילו לא החזיק עד ^יברייתא שם ע, ב וכדמפרש לה שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(כא) כיון שלא עירב המוריש – אי השתתפות המוריש בעירוב, אסרה את הטלטול בחצר. ובמיתתו לא הותר לטלטל, כי היורש דר בחצר, והבית שירש נחשב ככזה שיש בו דיירים, הלכך נותר הטלטול באיסורו.

(כב) ואם מבעוד יום מת – במקרה זה, אין הבדל אם עירב או לא עירב.

(כג) הרי זה אוסר – טבעו של עולם, שהיורש השומע על מיתת קרובו, ממחר לבוא, כדי שהמנוח לא יישאר לבדו. וזה שונה מדיר שעזב את הבית מתוך כוונה, שלא לשוב אליו בשבת. שהוא אינו אוסר אפילו יגיע בשבת, כי לא שקל לבוא בשבת. אבל במקרה של יורש, ההערכה היא שאם לא יספיק לבוא לפני שבת, יבוא בכל מקרה בשבת. ולכן חל איסור הבאת חפצים מהבית לחצר ולהפך, על כולם.

(כד) שבא היורש בבית מורישו בשבת – אבל אם לא נכנס לשם, זה בית ללא מגורים, ואינו אוסר.

(כה) הקדמה לסעיף – להבנת הסעיף צריך להקדים, שלכל יהודי, מעת לידתו, יש יורשים. ואפילו אם נפטר ללא צאצאים, תמיד יימצאו אי אלו יורשים, קרובי אביו או סבו. אבל גר צדק שמת, ואחר גיורו לא נולדו לו ילדים, דינו כמת ללא יורשים, ונכסיו הפכו הפקר. הלכך הראשון שקדם וזכה בהם, הפך לבעליהם.

(כו) שהיו דרים בחצר – הטלטול הותר, כי שניהם עירבו.

(כז) והחזיק ישראל אחר – שאינו גר בחצר.

(כח) בנכסיו – ובכך זכה בהם.

שחשיכה, אוסר, עד שיבטל רשותו כשאר יורש (כט). מת משחשיכה (ל), אין המחזיק אוסר, שבהיתר הראשון עומד.

סעיף ו

י' אחד מבני החצר שהיה גוסס (לא), אף על פי שאינו יכול לחיות בו ביום, אוסר (לב) עד שיִזְכּוּ לוֹ בפת ויערבו עליו. וכן קטן (לג) אוסר (לד), אף על פי שאינו יכול לאכול כזית (לה). אבל האורח אינו אוסר (לו), כמו שנתבאר בסימן ש"ע (לז).

יטור בשם הרמב"ם בפרק ד מהלכות ערובין, וכתב הרב המגיד שהוא תוספתא פרק ה.

שולחן ערוך כפשוטו

- (כט) עד שיבטל רשותו כשאר יורש – כי בית הגר שמת, נתון תחת בעלותו. נמצא שהדר בבית לא עירב, והטלטול נאסר.
- (ל) מת משחשיכה – וכבר הותר הטלטול, בכניסת השבת.
- (לא) שהיה גוסס – ולא עירב.
- (לב) אוסר – אף שניתן לטעון שדינו כדייר מת, וביתו מוגדר כאין בו דיירים.
- (לג) וכן קטן – שיש לו בית משלו.
- (לד) אוסר – כי נוכחותו מגדירה את הבית כ'יש בו דיירים'.
- (לה) שאינו יכול לאכול כזית – והמטפלים בו אינם דרים בחצר, ובכל זאת, מגוריו נחשבים מגורים.
- (לו) האורח אינו אוסר – אדם שלא גר בחצר שלושים יום, הוא המוגדר "אורח", ואינו נחשב דייר.
- (לז) כמו שנתבאר בסימן ש"ע – סעיף ח'.

סימן שע"ב

דיני שותפי הדירות לעירוב, ובו י"ט סעיפים.

סימן זה דן בטלטול מחצר אחת לחברתה. למדנו כבר, שעל ידי העירוב, מותר לטלטל חפצים מן הבית אל החצר. העברת חפצים ששהו בחצר בכניסת השבת, מותרת ללא חשש, לחצר אחרת. כעת נלמד, על התנאים המאפשרים העברת חפצים מן הבתים לחצר אחרת. ענין זה הוא הנידון בסימן זה. שתי חצרות סמוכות זו לזו, שמחיצה בגובה עשרה טפחים, מפרידה בינם, לכל רוחבן, אינן יכולות לערב יחד. כדי שתוכלנה בכל אופן לערב, צריך להיות בינם פתח או חלון. ואף שמחיצה בת עשרה טפחים אינה מונעת את המעבר מחצר לחצר (כי ניתן לדלג מעליה בקלות), היא בכל אופן מגדירה את החצר, מבחינה הלכתית, כרשות יחיד, ומפרידה בין חצר לחברתה. על כן רק פתח או חלון, או מקום בו המחיצה פחותה מעשרה טפחים, ואף סולם הנשען על הכותל, ונחשב פתח, מאפשר לערב בינן. פרטי דינים אלה מוסברים בסימן זה.

סעיף א

^אגגין (א), וחצרות, וקרפופות (ב), כולן רשות אחד הם לכלים שישבתו בתוכה (ג) שמותר לטלטלם מזה לזה אפילו הם של ^אמשנה ערובין פט, א וכרבי שמעון שם בגמרא צא, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) גגין – של שני בתים. כל גג, הוא רשות היחיד.
(ב) וקרפופות – מרחבים פתוחים ומגודרים, שדינם רשות היחיד מן התורה. אלא שאין שם דיורים, ואם הם קטנים מבית סאתיים, מותר לטלטל בתוכם. כמו כן, אם הם יותר מבית סאתיים, והוקפו לדירה, מותר לטלטל בתוכם. כאן אנו לומדים, כי מותר לטלטל גם מחצרות לקרפופות.
(ג) לכלים שישבתו בתוכה – האיסור לטלטל בחצר, אם לא עירבו, אינו אלא מן הבתים לחצר.

בעלים הרבה ולא עירבו יחד (ד), מותר לטלטל מחצר לחצר אחרת, או לגג, או לראש כותל שביניהם, ומגג לגג אחר הסמוך לו, אפילו גבוה ממנו הרבה, ומגג לקרפף¹ שאינו יותר מסאתים (ה), או שהוקף לדירה אפילו הוא יותר מסאתים (ו),² או למבוי שמתוקן בלחי או קורה, אפילו לא עירבו בו (ז),³ ואף על פי שעירבו בני חצר לעצמן, דשכיחי מאני דבתים בחצר (ח), מותר לטלטל כלים ששבתו בחצר זו לחצר אחרת ולא חיישינן שמא יטלטל גם כלים ששבתו בבית לחצר אחרת או לגג וקרפף (ט).

¹רש"י שם במשנה וגמרא, ורמב"ם בפרק ג מהלכות ערובין ושאר פוסקים. ²בריייתא שם. ³שם בגמרא כרבי יוחנן ושמואל.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) של בעלים הרבה ולא עירבו יחד – אפילו לא עירבו כלל. כי העירוב בא להתיר, כפי שלמדנו, רק חפצים שנכחו בבית, בכניסת השבת. ואת אלה, במקרה שלא עירבו, אסור להוציא מן הבתים לחצרות.

(ה) שאינו יותר מסאתים – בתוך קרפף כזה, מותר לטלטל. ומלבד זאת, מותר לטלטל אליו, ממקומות אחרים.

(ו) אפילו הוא יותר מסאתים – גם בתוך קרפף זה, וממקומות אחרים אליו, מותר לטלטל.

(ז) אפילו לא עירבו בו – אם לא נעשה עירוב, איסור הטלטול חל רק על הוצאה מן הבתים, ולא על חפצים ששבתו בחצר.

(ח) דשכיחי מאני דבתים בחצר – תרגום: שחפצי הבית שכיחים בחצר. ואם לא הוצאו לחצר טרם השבת, אסור להוציאם, אם לא עירבו שם. למרות נוכחותם של חפצים מסוימים בחצר טרם שבת, אין חשש שיטלטלו גם כלים, שבכניסת השבת שהו בבית.

(ט) לחצר אחרת או לגג וקרפף – גם אם יטעו, יעברו רק על איסור דרבנן. ולא עושים גזירה שתמנע מלעבור על איסור דרבנן. כלל זה נקרא "אין עושים גזירה לגזירה".

סעיף ב

הקרפף יתר על סאתים שלא הוקף לדירה, הוי כרמלית ואסור לטלטל ממנו לקרפף אחר להכנים ולתוציא מזה לזה כי אם שתי אמות בזה ושתי אמות בזה (י).

הרש"י בשבת קל, ב.

סעיף ג

ישתי חצרות שרוצות לערב יחד (יא) להתיר אף כלים ששבתו בבתיים (יב) אין צריכות עירוב אחר, אלא העירוב שעשו כבר יוליכנו אחד מבני החצר (יג) בשביל כולם ויתננו באחד מבתי חצר שנייה (יד). ואם ירצה יוליך שם אפילו פת משלו (טו), וכולם ברייתא ערובין מט, ב וכפרוש רש"י שם עג, א בפשיטות אדרבא הבעיא דאביי.

שולחן ערוך כפשוטו

(י) **ושתי אמות בזה** – בתוך קרפף כזה, הגדול מבית סאתיים ולא הוקף לדירה, מותר לטלטל רק בארבע אמות. ומקרפף אחד למשנהו, מותר גם כן רק ארבע אמות, כאילו היו קרפף אחד.

(יא) **שרוצות לערב יחד** – כגון שיש ביניהם פתח או חלון.

(יב) **כלים ששבתו בבתיים** – אם עשו דיירי החצר עירוב, הותרה להם הוצאת חפצים מן הבתים לחצר. ואם שהו כלים בחצר, בכניסת השבת, רשאים המה להוציא מחצר לחברתה, אף ללא עירוב. ובכל זאת, אם לא עירבו בין שתי החצרות, אינם רשאים להוציא חפצים ששבתו בבתי חצר אחת, לחצר אחרת. (יג) **יוליכנו אחד מבני החצר** – נציג של כל בני החצר, כי על ידי העירוב, נעשו כעין משפחה אחת.

(יד) **ויתננו באחד מבתי חצר שנייה** – שגם הם עירבו בינם¹.

(טו) **אפילו פת משלו** – בלי להודיע לדיירי שאר הבתים².

1. או שאין צורך בעירוב, כגון אם דייר אחד בלבד מתגורר בחצר.

מותרים (טז). הגה: והוא שעירבו בני חצירו עמו תחלה (יז) (תשובת הרא"ש כלל כא סימן ו), או שאין צריכים לערב כמו שנתבאר סימן ש"ע (יח) (ב"י), ¹והוא שעירבו בני החצר השנייה לעצמה (יט). ואין בני חצר השנייה צריכים פת אחר, אלא העירוב שעשו כבר, מתירן (כ).
טור.

שולחן ערוך כפשוטו

(טז) וכולם מותרים – מכל הבתים, לשתי החצרות.
(יז) שעירבו בני חצירו עמו תחלה – אין הרמ"א חולק, אלא מסביר את דברי המחבר.³
(יח) כמו שנתבאר סימן ש"ע – כגון שבחצר יש בית אחד בלבד, או דרים בה אב ובנו, או רב ותלמידיו.
(יט) שעירבו בני החצר השנייה לעצמה – גם זה הסבר דברי המחבר.⁴
(כ) העירוב שעשו כבר, מתירן – כמו שראינו לעיל⁵, שהבית בו מונח העירוב, אינו צריך לתת כיכר.

2. החזון איש הסתפק (אורח חיים סימן קא ס"ק ד) אם כשמוליך פת משלו די בגרוגרת אחת לכל בני החצר, או שצריך גרוגרת לכל אחד. וכתב שנראה, כי די בגרוגרת אחת לכולם, כדין חמשה שאוכלים בבית אחד. אמנם מדברי המשנה ברורה שבטעם ההיתר כתב שהוא "משום דשליחותיהו קעביד" משמע, שצריך גרוגרת לכל אחד. וכן נראה מכך שהפת באה כתחליף להבאת הערוב מחצר לחברתה, ובערוב ההוא ודאי יש שיעור גרוגרת לכל אחד, ודוחק להקל יותר בלקיחת פת משלו. ואין לדמות הנוטל פת משלו לחמישה הדרים בבית אחד, כי שם אכן מדובר על בית אחד ממש.

3. ואם הוא מביא כבר בגודל שמונה עשרה גרוגרות, ומזכה לכולם, עירובו מועיל אף אם לא עירבו תחילה.

4. בכמה דפוסים חדשים, כגון עוז והדר, נראה שאלה דברי המחבר עצמו.

5. סימן שסו, סעיף ג'.

סעיף ד

(כא) ^האין שתי חצרות יכולות לערב יחד אלא אם כן יהא פתח ביניהם (כב), או חלון שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים (כג), ^טויהיה קצתו בתוך עשרה טפחים הנמוכים לארץ (כד) ואז, ^חמשנה שם עו, א. ^טבריתא שם, וממתניתין נמי דייקין הכי.

שולחן ערוך כפשוטו

(כא) **הקדמה לסעיף** – בסעיף הקודם למדנו על האפשרות לערב יחד שתי חצירות. כאן נלמד, כי היתר זה אפשרי רק בתנאי, שקיים קשר בינם. מחיצה שגובהה עשרה טפחים, מפרידה בינם, אף שגובהה שמונים ס"מ בלבד. כדי לחבר בינם, יש צורך בפתח או איצטבא או סולם או חלון, כפי שנלמד בהמשך.

עתה יש להסביר מה הצורך בסולם, הלוא העברת חפצים בין החצרות אפשרית גם בלעדיו. ומדוע החלון מתיר רק אם הוא מוקם בתוך עשרה טפחים, הלא גם אם יעמוד מעל עשרה טפחים, ניתן להעביר דרכו חפצים בקלות.

ונראה להסביר, שרשות היחיד נוצרת ממחיצה בת עשרה טפחים. נמצא כי מהותה של מחיצה זו, היא חציצה והפרדה. ואם החיבור בין החצרות גבוה מעשרה טפחים, הוא אינו מבטל את המחיצה. מלבד אם הוא נמצא בפחות מעשרה טפחים, בין שתי החצרות. בסעיפים הבאים נכיר צורות שונות של חיבור, בין החצרות.

(כב) **יהא פתח ביניהם** – לצורך מעבר בין שתי החצרות.

(כג) **על ארבעה טפחים** – דרכו נעשית העברת חפצים.

(כד) **עשרה טפחים הנמוכים לארץ** – רק חלון כזה, שתחתיתו למטה מעשרה, מחבר בין החצרות.

אם רצו מערבין יחד (כה); ואם רצו, מערבין כל אחד לעצמו (כו) (ועיין לקמן סי' שפ"ו סעיף ב' ישראלים הדרים בשנים ושלשה מקומות, כיצד יערבו).

סעיף ה

(כז) 'חלון שבין שני בתים, אפילו הוא למעלה מעשרה, אם רצו מערבין יחד (כח). והוא הדין לארובה (כט) שבין בית לעלייה (ל), שם בגמרא עו, ב בעיא ונפשטא.

שולחן ערוך כפשוטו

(כה) אם רצו מערבין יחד – יכולים כל בני החצרות לערב יחד, כאילו הם חצר אחת.

(כו) רצו, מערבין כל אחד לעצמו – כל חצר יכולה גם לערב בנפרד. ואם אכן לא ערבו בינם, אסור להעביר חפצים ששהו בבית, בכניסת השבת, מחצר לחברתה.

(כז) הקדמה לסעיף – להבנת הסעיף נקדים, שכמו שאסור לטלטל מבית בחצר, לחצר אחרת, כל עוד לא עירבו בינם, כך גם מבית לבית, אסור לטלטל, אם לא עירבו בינם. ומדובר שיש להם קיר משותף, עם דלת למעבר, או חלון להעברת חפצים.

(כח) אם רצו מערבין יחד – בשונה מחצר, שם תחתית החלון צריכה להיות למטה מעשרה טפחים, בין בית לבית לא נדרש התנאי הזה, וניתן לערב גם אם תחתית החלון גבוהה יותר. סיבת ההבדל היא, שבחצר השימוש העיקרי הוא על הרצפה, שם מניחים חפצים. בבית לעומת זאת, השימוש הוא בכל המרחב, גם בגובה סמוך לתקרה, ובארונות גבוהים. הלכך יכול גם חלון גבוה מעשרה טפחים, לקשר בין שני בתים.

(כט) לארובה – כמין חלון או פתח, בתקרת הבית התחתון, המאפשר העברת חפצים לדירה העליונה.

(ל) שבין בית לעלייה – מדובר על בית קומות, שבכל אחת משפחה אחרת. פתח ישיר בין שתי הקומות, המאפשר העברת חפצים, ומייתר את השימוש

שאפילו הוא למעלה מעשרה אם רצו מערבין יחד ואפילו אין שם סולם לעלות בו (לא). הגה: ומכל מקום בעינן שיהא רחבו ארבעה על ארבעה (לב) (ב"י). ואם עשו סריגה לפני החלון (לג), כָּטַל לִיָּה מְתוֹרֶת חֲלוֹן (לד) (המגיד פ"ג).

סעיף ו

בית שבין שתי חצרות והוא פתוח לשניהם ועירב עם שתיהם (לה), אבל החצרות לא עירבו זה עם זה, אין לטלטל כלים ששבתו בבתים מחצר לחצר על ידי בית זה שביניהם (לו). ^זהיה בין שתי חצרות (לז) כותל גבוה עשרה טפחים (לח), ^חאו שהיה קרקעה של אחת מהחצרות גבוה מחברו חמישה טפחים ועשו עליו מחיצה ^טשבולי הלקט סימן קב. ^ימשנה שם עו, ב. ^יטור מהא דגידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין (צג, ב), וכדלעיל בסימן שסב, סעיף ב.

שולחן ערוך כפשוטו

בחדר המדרגות, מאפשר להעביר חפצים גם בשבת, בין הבתים, אם עירבו יחד. אך אם לא עירבו עם שאר דיירי הבניין, הטלטל בחדר המדרגות אסור. (לא) ואפילו אין שם סולם לעלות בו – כי בכל רגע נתון אפשר להביא סולם, או רהיט אחר, כדי לעלות עליו, ולהעביר חפצים. והארובה הרי לכך נועדה, להעברה ישירה של חפצים, מהבית לקומה העליונה. (לב) ארבעה על ארבעה – זה מוסכם על המחבר. (לג) עשו סריגה לפני החלון – כלומר סורגים, שמונעים העברת דברים. (לד) כָּטַל לִיָּה מְתוֹרֶת חֲלוֹן – העירוב לא מועיל, כי הסורגים מבדילים בין שני הבתים. (לה) ועירב עם שתיהם – עירוב זה מתיר לבני הבית לטלטל, לשתי החצרות. (לו) על ידי בית זה שביניהם – כי העירוב שעשו בני הבית עם שתי החצרות, לא איחד אותן. (לז) היה בין שתי חצרות – זהו דין חדש, שאינו קשור לנאמר קודם. (לח) כותל גבוה עשרה טפחים – מחיצה זו, כפי שראינו בסעיף הקודם, מונעת את האפשרות לערב יחד.

חמשה להשלימו לעשרה (לט), אין יכולים לערב יחד (מ). ואם היה הכותל גבוה לשניהם עשרה, והיו בראשו פירות, בני שתי החצרות יכולים להורידם לחצרות וכן להעלות עליו מפירות ששבתו בחצרות (מא) ולהורידם ממנו לחצר אחרת, בין שהכותל רחב ארבעה או אינו רחב ארבעה (מב). אבל פירות ששבתו בבית, אם הכותל רחב ארבעה אסור להעלות לו ולא להוריד ממנו (מג); ואם אינו רחב ארבעה (מד), מותר (מה), (ובלבד שלא יחליפו, כדלעיל סימן שמ"ו ס"א) (מו). ואם היה הכותל גבוה לאחת מהחצרות עשרה ולשנייה אינו גבוה עשרה, כגון שקרקעו של ימשה שם עו, ב. לפירוש התוספות שם וכן כתבו הר"ף ורא"ש שם. פירוש, מבית זה לבית אחר דרך הכתלים, כן הוא לדעת האוסרים. אבל הבית יוסף פסק להיתר, כנראה ממה שכתב לעיל בסמוך, והג"ה זו היא לדעת האוסרים, ולעיל בסימן שמ"ו הביא הבית יוסף שתי הדעות. מהא דצינתי לעיל בסימן זה.

שולחן ערוך כפשוטו

- (לט) להשלימו לעשרה** – ובסך הכל, מצויה שם מחיצה בת עשרה טפחים.
- (מ) אין יכולים לערב יחד** – כפי שראינו בסעיף הקודם, ומיד בהמשך יובא החידוש ההלכתי.
- (מא) להעלות עליו מפירות ששבתו בחצרות** – בתחילת הסימן הובהר, שגם אם לא עירבו, אין שום איסור לטלטל חפצים, ששהו בחצר בכניסת השבת, לחצר אחרת.
- (מב) או אינו רחב ארבעה** – רוחב צר כזה, מוגדר 'מקום פטור'.
- (מג) ולא להוריד ממנו** – אפילו אם עירבו. כי כשיש מחיצה בת עשרה טפחים, העירוב אינו מועיל.
- (מד) ואם אינו רחב ארבעה** – והוא מקום פטור.
- (מה) מותר** – כי אין שום איסור לטלטל, מרשות היחיד או מכרמלית, למקום פטור.
- (מו) כדלעיל סימן שמ"ו ס"א** – רק הרמ"א אוסר להחליף בין רשויות. אבל המחבר, סתם כאותה דעה המתירה להחליף בין רשויות דרבנן.

אחד גבוה משל חבירו (מז), מי שאינו גבוה לו עשרה^ז מותר להשתמש בו אף בכלים ששבתו בבית (מח), והשני אסור להשתמש בו אף בכלים ששבתו בחצר (מט), וזהו שיהא הכותל רחב ארבעה (נ), אבל אם אינו רחב ארבעה (נא) מותר לשתיהן להשתמש בו אף מן הבתים, אפילו עירבה כל אחת לעצמה (נב).
^זמהא דרב נחמן עז, א. קהרמב"ם בפרק ג מהלכות ערובין. קהרב המגיד שם.

פעיף ז

שנפרץ הכותל (נג) עד עשר אמות, הרי הוא כפתח (נד); וזהו שמשנה שם עו, ב. כפירוש רבנו יהונתן.

שולחן ערוך כפשוטו

(מז) שקרקעו של אחת גבוה משל חבירו – כגון שאחת גבוהה מחברתה חמישה טפחים, וביניהן גדר בת חמישה טפחים. נמצא כי לחצר התחתונה יש מחיצה בת עשרה טפחים, ולחצר העליונה, חמישה טפחים.
 (מח) אף בכלים ששבתו בבית – ובתנאי שעירבו בחצר זו.
 (מט) אף בכלים ששבתו בחצר – כי אם יתירו לו, יהיה הכותל משותף לשתי החצרות, והיות שלא עירבו יחד, יאסר הראשון בהוצאת כלים מביתו לכותל. על כן נותנים את הכותל לזה שהשימוש בכותל נוח יותר עבורו. כדי שיוכל להוציא גם כלים ששבתו בתוך הבית.
 (נ) שיהא הכותל רחב ארבעה – האיסור הוא דווקא אם הכותל רחב ארבעה שאז הוא מקום חשוב.
 (נא) אם אינו רחב ארבעה – ודינו מקום פטור.
 (נב) אפילו עירבה כל אחת לעצמה – אף שאם לא עירבו שתי חצרות, הן אסורות להשתמש באותה רשות. כאן, הואיל וזה מקום פטור, אין איסור. ואולם אם כל חצר לא עירבה בפני עצמה, אסור לכל אחת מהן להניח כלים ששבתו בבית, על הכותל.
 (נג) נפרץ הכותל – בין שתי חצרות.
 (נד) כפתח – כלומר, אין זו ממש פרצה, ואלו עדיין חצרות נפרדות, שכל אחת

שלא יהא נפרץ במילואו (נה).^א ואם נפרץ ביותר מעשר, חשוב כחצר אחת וצריכים לערב יחד (נו). (וכל שכן אם אין ביניהם מחיצה גבוהה עשרה דצריכין לערב יחד (נז)) (הר"ר יהונתן פרק חלון).^א
 שם במשנה.

סעיף ח

^בכותל שבין שתי חצרות, גבוה עשרה לשניהם (נח), והעמיד אצל הכותל סולם רחב ארבעה, וכן כנגדו בחצר השניה, אפילו אין שם בגמרא עז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

יכולה לערב בפני עצמה. ואם ירצו לטלטל חפצים ששבתו בבית, מחצר לחצר, עליהם לערב יחד.
 (נה) **שלא יהא נפרץ במילואו** – אם נפרץ הכותל במילואו, הפכו שתיהן לחצר אחת, גם אם רוחב הפרצה פחות מעשר אמות.
 (נו) **וצריכים לערב יחד** – אם לא עירבו בצוותא, רק כל חצר עירבה לעצמה, אין זה עירוב כלל, ואין כל היתר לטלטל מהבתים לחצרות.
 (נז) **דצריכין לערב יחד** – כי מחיצה נמוכה מעשרה טפחים אינה מחיצה, וזו חצר אחת בלבד.
 (נח) **גבוה עשרה לשניהם** – ומטעם זה אינם יכולים לערב ביניהם, כמו שראינו.

הסולמות (נט) זה כנגד זה, אם אין ביניהם שלשה (ס), חשיבי כפתח (סא). היו מופלגים זה מכנגד זה שלשה, אם הכותל רחב ארבעה (סב) עדיין חשובים כפתח (סג). ואם אינו רחב ארבעה (סד), לא חשיבי כפתח (סה). באיזה סולם אמרו, כשיש בו ארבע

שולחן ערוך כפשוטו

העמיד אצל הכותל סולם רחב ארבעה, וכן כנגדו בחצר השניה, אפילו אין הסולמות זה כנגד זה (ראה איור) –

(נט) הסולמות –

שנועדו לטיפוס, כמדרגות.

(ס) אם אין ביניהם

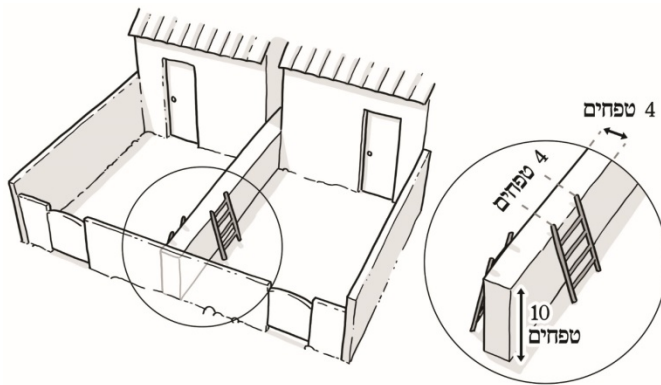
שלשה – המרחק

בין הסולמות קטן

משלושה טפחים,

והם כניצבים זה

מול זה.

(סא) חשיבי כפתח – המעבר הסדיר בין החצרות, אותו מאפשרים הסולמות,

יוצרות כעין פתח. ואם רצו, מערבים יחד.

(סב) רחב ארבעה – וניתן ללכת עליו.

(סג) עדיין חשובים כפתח – ואפשר לערב ביחד.

(סד) ואם אינו רחב ארבעה – כותל צר כזה, קשה לפסיעה.

(סה) לא חשיבי כפתח – ואין ביכולתם לערב ביחד.

שליכות (סו) אבל פחות מכאן לא (סז), אלא אם כן זרועותיו ושליכותיו כבדות, שאז כובדו קובעו (סח).¹ ואם אין הכותל גבוה אלא עשרה, וזוקף סולם גבוה שבעה ומשהו (סט) במשך ארבעה אצל הכותל, מתירו (ע) בין להשתמש עליו (עא) בין לערב יחד (עב) כיון שלא נשאר שלשה עד ראש כותל (עג).² עקר חוליא

¹שם עח, א. ²שם בגמרא עז, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(סו) **כשיש בו ארבע שליכות** – בזמנם היה סולם כזה כבד וקשה להזזה. לכן קבעו אותו במקום מסוים, ועל כן הוא נחשב כמדרגות.⁶

(סז) **פחות מכאן לא** – אינו כבד, ומעבירים אותו בקלות ממקום למקום.

(סח) **שאז כובדו קובעו** – ולא יזיזו אותו משם, לכן הוא נידון כמעבר בין חצר לחצר.

(סט) **גבוה שבעה ומשהו** – הסולם אינו שעון אלכסונית על הכותל, אלא זקוף צמוד לכותל. ובכל זאת ניתן לטפס אל הכותל, על גבי שליכותיו.

(ע) **מתירו** – הכותל נחשב חלק מן החצר, ומותר להשתמש בו.

(עא) **להשתמש עליו** – כגון להעלות חפצים של החצר על החומה ואם עירבו בני החצר אפילו חפצים שהיו בבית.

(עב) **לערב יחד** – כי הסולמות משני עברי הכותל, מגדירים מקום זה כפתח.

(עג) **שלא נשאר שלשה עד ראש כותל** – כי הסולם מוגדר כמגיע עד ראש הכותל.

6. יש אומרים שמפאת משקלו הכבד הוא נעשה מוקצה, ואסור לטלטלו. אמנם המחבר (לעיל סימן שח סעיף יט) לא תלה את איסור טלטול הסולם, אם ישנו, במשקלו הכבד.

מראש הכותל למעטו מגובה עשרה, אם יש בה משך ארבעה מהני (עד), בין לעשותו כפתח לערב יחד (עה) בין לענין שיכול להשתמש בכל הכותל (עו). ואם אין בו ארבעה, אינו חשוב כפתח לערב יחד, וכן אינו מועיל להשתמש בכל הכותל שאינו משתמש אלא כנגד המקום שנתמעט (עז).

שולחן ערוך כפשוטו

עקר חוליא מראש הכותל למעטו מגובה עשרה, אם יש בה משך ארבעה מהני

(ראה ציור) –

(עד) מהני – "מהני" פירושו מועיל.

עקירת חלק מן הכותל, הפחיתה את הכותל מעשרה טפחים, ויצרה כעין פתח, על כן ניתן לערב יחד את החצרות.

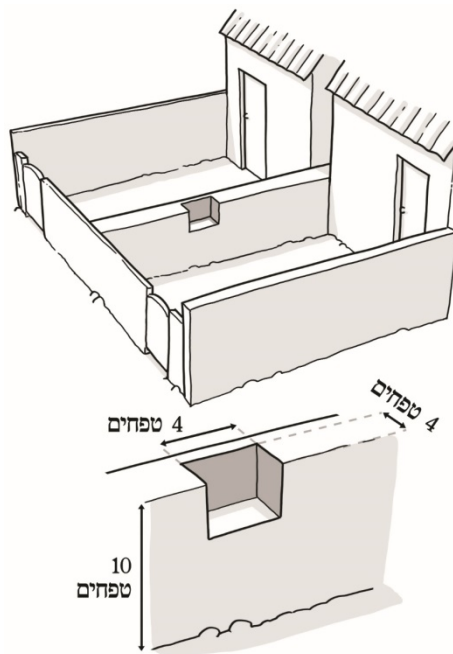
(עה) כפתח לערב יחד – שהרי יש כאן פתח.

(עו) להשתמש בכל הכותל – כי דרכו

יכול לעלות לכותל. אך זהו דווקא אם הכותל רחב מארבעה טפחים, ונעקרה חוליא מהכותל באורך ארבעה טפחים ובעומק ארבעה טפחים, אך לא כל עובי הכותל. על כן יכולה חצר זו להשתמש בכותל, כי ניתן לעלות

אליו דרך המקום הנמוך, מה שאין כן החצר השניה. אבל אם לא עירבו יחד, אינם יכולים להשתמש בכותל, בחפצים ששבתו בתוך הבית, כי הוא מוגדר כעין חצר שאינה מעורבת. אבל חפצים ששבתו בחצר, מותר להשתמש בהם על גב הכותל, כפי שראינו בסעיף א.

(עז) כנגד המקום שנתמעט – דין המקום שנתמעט הוא כחלק מהחצר, אבל אינו מקום חשוב, שניתן לעלות דרכו על הכותל.

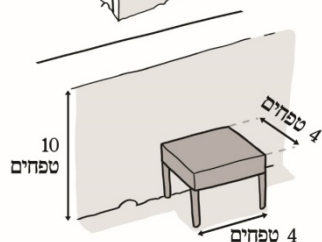
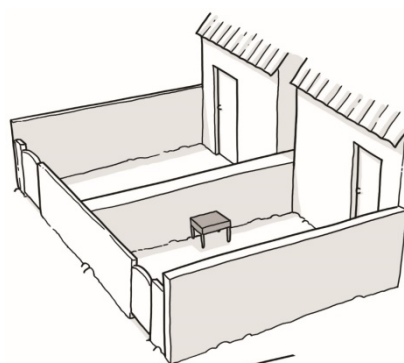

סעיף ט

ה בנה אצטבא (עח) למטה אצל הכותל למעטו מגובה עשרה (עט), אם יש בה ארבעה אורך במשך הכותל וּבולטת ארבעה (פ) מועיל להשתמש בכל הכותל (פא), אבל אינו חשוב כפתח לערב יחד (פב) ^השם בגמרא עז, ב. ^התוספות שם, והרא"ש בשם ר"מ אהא דאצטבא על גבי אצטבא שם (פרק ז סימן ד).

שולחן ערוך כפשוטו

בנה אצטבא למטה אצל הכותל למעטו מגובה עשרה, אם יש בה ארבעה אורך במשך הכותל ובולטת ארבעה מועיל להשתמש בכל הכותל (ראה איור) – (עח) אצטבא – משטח מוגבה מעל פני הקרקע.

(עט) למעטו מגובה עשרה – מגג האצטבא עד ראש הכותל, יש פחות מעשרה טפחים. (פ) ובולטת ארבעה – כלומר מלבד התמשכות האצטבא לאורך הכותל, היא גם נמשכת לעומק ארבעה טפחים, ונוח להניח עליה רגלים.⁷

(פא) מועיל להשתמש בכל הכותל – אם עירבו בני החצר, ניתן להעלות על הכותל אפילו כלים ששבתו בתוך הבית. במקרה שנבנתה אצטבא גם בחצר השכנה, ברוחב ארבעה טפחים, השימוש בכותל, עבור כלים ששבתו בבית, אסור לשניהם.

(פב) אינו חשוב כפתח לערב יחד – כי זו אצטבא שלא קובעה במקומה כמדרגה, ואינה מיועדת לפתח.

⁷ בסולם, לעומת האצטבא, לא הצריכו שליכות עמוקות ונוחות לרגליים, כי הוא נועד לטיפוס, ודי ברוחב כלשהו.

עד שיגיע לראש הכותל (פג). ואם אין בה ארבעה על ארבעה, אינו מועיל אפילו להשתמש כנגדו (פד).

סעיף י

א"כפה ספסל שיש בו ארבעה על ארבעה (פה) וגבוה כל שהוא ומיעוט בו גבהו מעשרה (פו), מותר להשתמש כנגד המיעוט (פז); ובלבד שיחברנו בטיט (פח).

¹שם בגמרא עז, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(פג) עד שיגיע לראש הכותל – אין צורך שיגיע ממש לראש הכותל, אלא די אם המרחק אינו גדול משלושה עד ראש הכותל, כי האצטבא מסייעת לעבור לצד השני. ובתנאי שגם בצד השני יש אצטבא.

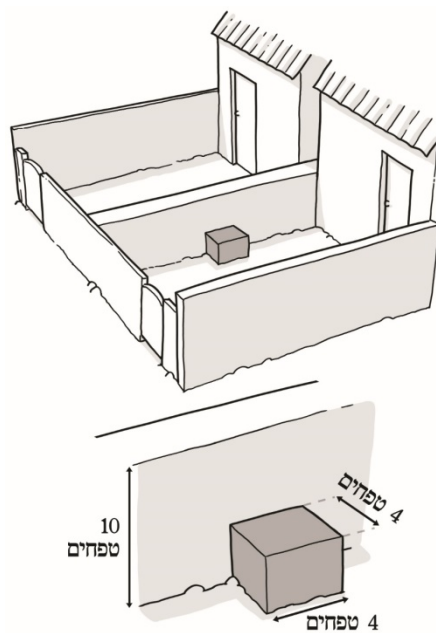
(פד) אינו מועיל אפילו להשתמש כנגדו – כי אינו מקום ראוי לעמוד עליו.

(פה) ארבעה על ארבעה – על כן הוא מקום חשוב⁸.

(פו) ומיעוט בו גבהו מעשרה – הכותל שגבהו עשרה טפחים, התמעט במקום בו הונח הספסל.

(פז) מותר להשתמש כנגד המיעוט – בחצר בה הונח הספסל, ניתן להשתמש בחומה, אפילו לכלים ששבתו בתוך הבית, ובלבד שבני החצר עירבו. אבל אין זה פתח, כי אינו מיועד לפתח. לכן אפילו אם גם בצד השני כפה ספסל, אין היתר לערב אחד עם השני.

(פח) ובלבד שיחברנו בטיט – לבל יוזז ממקומו (ראה איור המתאר את כל הסעיף).

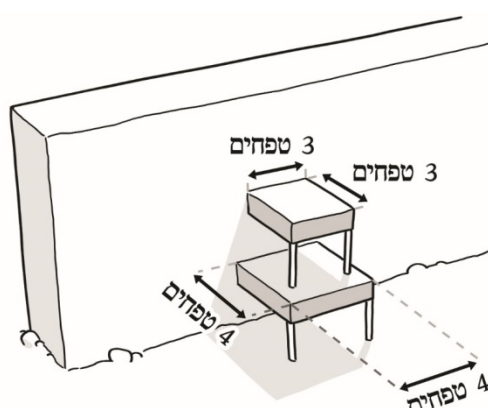
⁸. יש גורסים ספל.

סעיף יא

(פט) **נבנה אצטבא על אצטבא, אם יש בתחתונה ארבעה על ארבעה (צ) או אם אין בה ארבעה על ארבעה ויש בעליונה ארבעה על ארבעה (צא) ואין בין זו לזו שלושה טפחים (צב).**
 נ"שם עז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(פט) **הקדמה לסעיף** – להבנת הסעיפים הבאים נבחר, שהיתר הטלטול בחומה בת עשרה טפחים, או יותר, הוא רק אחר הפחתת גובהה. וכבר ראינו שתי דרכים לכך; האחד, הנמכת הכותל. והאחר, הגבהת הקרקע. כעת נראה,

כי הנחת פיסת קרש בן שלושה טפחים, ללא קיבועו, אינה ממעטת את הכותל⁹.

(צ) **ארבעה על ארבעה** – זהו הגודל הנחוץ כדי להתיר את הטלטול בחומה.

בנה אצטבא על אצטבא, ויש בתחתונה ארבעה על ארבעה (ראה איור) –

(צא) **ויש בעליונה ארבעה על ארבעה** – במצב זה, העליונה בגודל הנצרך.
 (צב) **ואין בין זו לזו שלושה טפחים** – על כן נחשבים כאצטבא אחת. אבל אם יש בין זו לזו שלושה טפחים, אין היתר לטלטל, כי האצטבא התחתונה אינה ארבעה על ארבעה, מה שגורם לעליונה להיחשב כתלויה באוויר, ולא כקבועה בקרקע, והיא אינה מפחיתה מגובה המחיצה.

9. ניתן אמנם לעמוד עליו בקלות, אך הגורם המתיר אינו האפשרות להתייבב עליו, כי גם על מחיצה בת עשרה טפחים ניתן לעמוד בקלות. מה שנדרש הוא הפחתת הכותל מגובהו, כדי לבטל את המחיצה, שלא תהא בת עשרה טפחים.

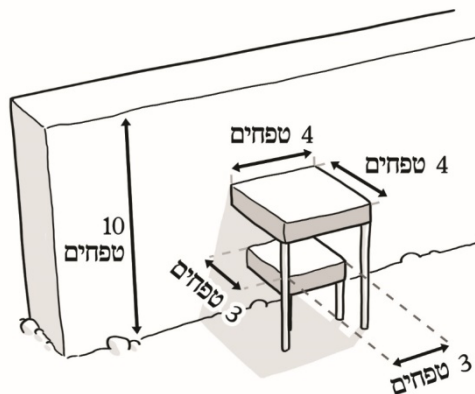
^טמהני להתיר להשתמש עליו, אבל לא מהני למהוי פתח לערב יחד (צג).

^טהרא"ש שם בשם הר"מ.

סעיף יב

'זיז (צד) היוצא מן הכותל ויש בה ארבעה על ארבעה (צה), והניח עליו סולם כל שהוא (צו), מועיל להתיר לו תשמיש הכותל (צז); שם בגמרא עז ועז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

בנה אצטבא על אצטבא, ויש בעליונה ארבעה על ארבעה, ואין בין זו לזו שלושה טפחים (ראה איור) –

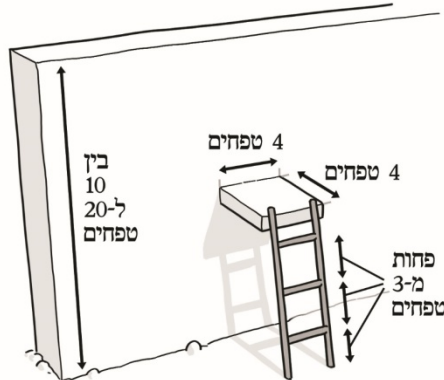
(צג) לא מהני למהוי פתח לערב יחד – גם אם בעל החצר שכנגדו הניח אף הוא אצטבא כזו, אין זה פתח, מאחר ובחומה נותר גובה עשרה טפחים.

(צד) זיז – עץ הבולט מתוך הכותל נקרא זיז.

(צה) ויש בה ארבעה על ארבעה – גודל כזה לבד אינו מועיל, כי החומה לא הונמכה, והקרקע לא הוגבהה. (צו) סולם כל שהוא – לא משנה רוחבו.

זיז היוצא מן הכותל ויש בה ארבעה על ארבעה, והניח עליו סולם כל שהוא (ראה איור) –

(צז) להתיר לו תשמיש הכותל – הסולם, המחבר בין הזיז לארץ, מגביה

והוא שלא תהא שליבה התחתונה גבוהה מן הארץ שלשה (צח), ולא יהא בין שליבה לשליבה שלשה (צט), והוא שיניח הסולם על גב הזיז (ק), אבל סומכו אצלו, לא (קא). וכל זמן שאין גבוה הכותל עשרים טפחים די בזיז אחד שמניחו באמצע (קב), שהרי אין גבוה עשרה עד הזיז (קג) ולא גבוה עשרה ממנו עד ראש הכותל; ואם הוא גבוה עשרים, צריך שני זיזין, אחד, בתוך עשר התחתונים (קד). ואחד, למעלה ממנו, בתוך עשרה העליונים (קה).
 פ"ש עח, א.

שולחן ערוך כפשוטו

כביכול את הקרקע.

(צח) גבוהה מן הארץ שלשה – אם השליבה התחתונה בסולם גבוהה משלושה טפחים, היא כעומדת באוויר, ואינה נחשבת כמגביה את הקרקע.
(צט) ולא יהא בין שליבה לשליבה שלשה – מפני ששלושה טפחים, מחשיבים את הזיז כמנותק מהרצפה.

(ק) שיניח הסולם על גב הזיז – הסולם, שראשו מושען על הזיז, מחברו אל הארץ.

(קא) סומכו אצלו, לא – כלומר מטהו על הקיר, סמוך לזיז, ולא עליו. אין זה מועיל, כי הזיז עצמו לא חובר אל הרצפה.

(קב) די בזיז אחד שמניחו באמצע – כגון שהוצב בגובה תשעה טפחים, ומעליו, עד ראש הכותל, תשעה טפחים נוספים.

(קג) אין גבוה עשרה עד הזיז – הסולם המוטל עליו הגביה את הרצפה, כביכול, לגובה הזיז. ומהזיז עד ראש החומה, אין יותר מתשעה טפחים, על כן מותר לטלטל על הכותל.

(קד) אחד, בתוך עשר התחתונים – ובאמצעות הסולם המונח עליו, הרצפה כביכול הוגבהה.

(קה) בתוך עשרה העליונים – ועל הזיז התחתון יש להעמיד סולם, שיגיע עד העליון.

שאם היה הזיז גבוה עשרה לא סגי ליה בסולם כל שהוא (קו); והוא שלא יהיו הזיזין זה כנגד זה (קז), שראוי להטיל סולם מזה לזה.

סעיף יג

(קח) 'העמיד שני סולמות זה בצד זה ולא היה בשניהם משך ארבעה (קט), והרחיקם זה מזה כדי שיהא בשניהם ארבעה (קי) 'שם עח, א בעיא בגמרא ונפשטה.

שולחן ערוך כפשוטו

אם הוא גבוה עשרים, צריך שני זיזין, אחד, בתוך עשר התחתונים. ואחד, למעלה ממנו, בתוך עשרה העליונים (ראה איור) –

(קו) לא סגי ליה בסולם כל שהוא – לא מספיק סולם שרוחבו פחות מארבעה טפחים, אבל אם הסולם רחב ארבעה טפחים הוא מועיל, אפילו אם הוצב הזיז מעל עשרה טפחים.

(קז) שלא יהיו הזיזין זה כנגד זה –

אחד מעל השני. כלומר, האפשרות ששני זיזין יפחיתו את גובה הכותל, אינה אלא כשהעליון לא הוצב ישירות מעל התחתון, כי במקרה זה לא ניתן להניח סולם בין הזיז התחתון, לעליון.

(קח) הקדמה לסעיף – בסעיף ח' ראינו, שאם הועמדו סולמות משני צידי החומה, מותר לערב את שני החצרות יחד, ובתנאי שרוחב הסולמות הוא ארבעה טפחים. סעיף זה דן על סולמות צרים, שרוצים להעמידם כדי ליצור פתח. הכיצד ניתן לרווח אותם, כדי שייחשבו רחבים ארבעה טפחים.

(קט) ולא היה בשניהם משך ארבעה – גם אם יונחו שני הסולמות הצרים זה ליד זה, אין ברוחבם ארבעה טפחים.

(קי) כדי שיהא בשניהם ארבעה – שיהא בשני הסולמות יחד, עם האוויר

ומילא האויר שביניהם בקש (קיא), אינו מועיל לא להתירו להשתמש עליו ולא לערב יחד, שמקום מעמד הרגלים הוא באמצע הסולם ואין ראוי לעלות בקש (קיב). ואם העמיד הסולם באמצע והקש מן הצד (קיג), מהני בין להתירו להשתמש עליו בין

שולחן ערוך כפשוטו

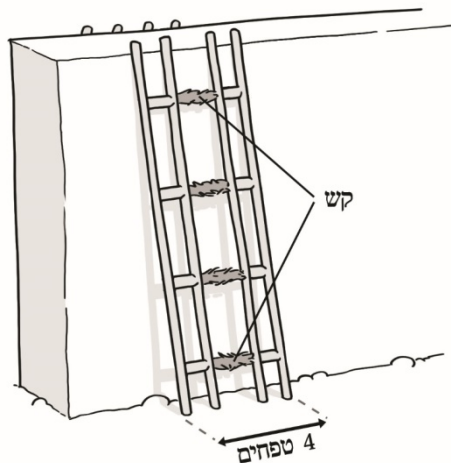
שבינים, ארבעה טפחים.

(קיא) ומילא האויר שביניהם בקש -

כלומר בנה שליבה של קש, בין הסולמות, שאין בכוחה לשאת משקל אדם, לכשיעמוד עליה. אבל היא חזקה דיה, כדי שאדם יתפוס בה בידיו, בעלייתו בסולם.

העמיד שני סולמות זה בצד זה ולא היה בשניהם משך ארבעה, והרחיקם, שיהא בשניהם ארבעה, ומילא האויר שביניהם בקש (ראה

איור) -

(קיב) ואין ראוי לעלות בקש - נמצא שהסולם אינו רחב ארבעה טפחים.

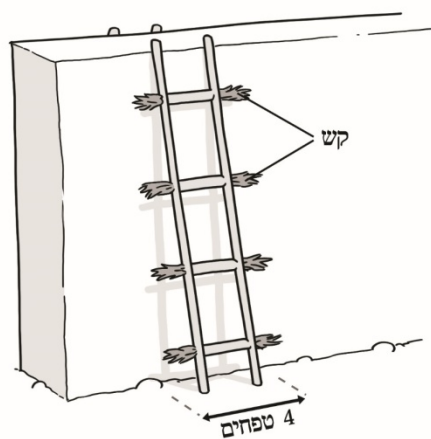
(קיג) הסולם באמצע והקש מן הצד - תוספת הקש באה כהרחבה לסולם, כדי שיוכל לעלות באמצע, ושליבות הקש תסייענה בידו, עת יתפס בסולם. למעשה, כל נחיצותם היא בשביל הנראות. כי בכותל שגבהו עשרה טפחים, אין כל בעיה לעבור מצד לצד.

לערב יחד (קיד).

סעיף יד

(קטו) ¹ אין הסולם רחב ארבעה, וחקק אצלו בכותל להשלימו לארבעה (קטז), די לו שִׁיחַק בגובה עשרה (קיז). ואם לא העמיד סולם כלל, אלא חקק בכותל כמין שליבות של סולם לעלות בו, ² שם עח, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(קיד) **בין לערב יחד** – ובלבד שגם בצד השני יונח סולם, כדי שייחשב פתח, כפי שראינו בסעיף ח'.

ואם העמיד הסולם באמצע והקש מן הצד, מהני בין להתירו להשתמש עליו **בין לערב יחד** (ראה איור) –

(קטו) **הקדמה לסעיף** – ראינו בסעיף ח', שסולם אשר ראשו נסמך על ראש הכותל, בשני צדי החומה, נחשב כפתח בין שתי החצרות, וביכולתן לערב

ביחד. ובתנאי, שרוחב כל סולם לא יפחת מארבעה טפחים. סעיף זה דן בשני סולמות שהונחו ראשיהם משני צדי הכותל, על ראשו, אלא שאינם רחבים ארבעה טפחים. מה ניתן לעשות, כדי לאפשר את עירוב שתי החצרות יחד.

(קטז) **וחקק אצלו בכותל להשלימו לארבעה** – אם הסולם אינו רחב ארבעה טפחים, אפשר להרחיבו באמצעות חציבת שני טפחים בתוך הקיר, קרוב לשליבות הסולם, והללו ייחשבו כתוספת לרוחב הסולם.

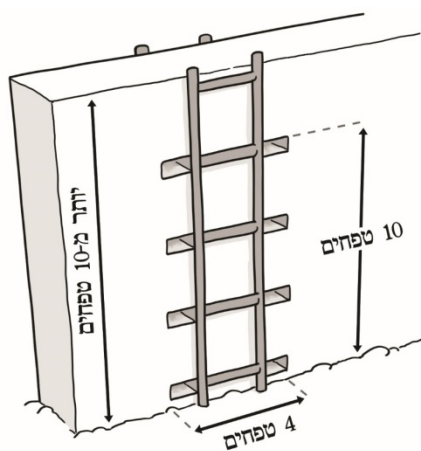
(קיז) **די לו שִׁיחַק בגובה עשרה** – די אם הקיר ייחקק עד גובה עשרה טפחים, אפילו אם הקיר גבוה מכך, כי מספיק נראות של פתח, כדי לחבר בין שתי החצרות.

צריך שִׁיחָק בכל גובה הכותל (קיה) ומועיל בין להתיר תשמיש בין לערב יחד (קיט).

סעיף טו

יהיה אילן בצד הכותל וְעֵשָׂהוּ סולם לכותל (קכ), אם רצו מערבין אחד (קכא); אבל אם עשה אֲשָׁרָה סולם לכותל (קכב), אין מערבין אחד, מפני שאסור לעלות עליה מן התורה, שהרי אסורה ישם עץ בעיא דרב יוסף מרבה, וכדאמר ליה רבה.

שולחן ערוך כפשוטו

אין הסולם רחב ארבעה, וחקק אצלו בכותל להשלימו לארבעה, די לו שִׁיחָק בגובה עשרה (ראה איור) –

(קיה) צריך שִׁיחָק בכל גובה הכותל – כי החקיקות אינן נראות בהכרח כמדרגות, מלבד אם יחקקו לכל גובה הכותל.

(קיט) בין לערב יחד – כי אם עשו כן בשני צדי הכותל, זה נחשב פתח.

(קכ) וְעֵשָׂהוּ סולם לכותל – חקק בו שליבות.

(קכא) אם רצו מערבין אחד – אף על פי שנאסר לטפס על עץ בשבת, ואי אפשר לעלות, בשבת, על מדרגות אלה. הרי במשך השבוע הדבר אפשרי, לכן דומות המדרגות לפתח ומעבר, וניתן לערב בין החצרות.

(קכב) עשה אֲשָׁרָה סולם לכותל – האֲשָׁרָה הוא עץ ששירתו בו לעבודה זרה, ונאסר בהנאה. איסור הנאה זה מונע את הטיפוס, המוגדר הנאה, בכל ימות השבוע, ונמצא שאין שם פתח.

בהנאה (קכג). ⁹והרא"ש ז"ל כתב בהיפך, דאילן אינו מועיל (קכד) וְאֶשְׁרָה מועלת, והוא שתהא יבשה (קכה).
⁹כמאן דאמר בשם רבי אלעזר ואיכא דאמרי בשם רבי יוחנן שם.

סעיף טז

¹⁰חריץ שבין שתי חצרות (קכו), עמוק עשרה ורחב ארבעה (קכז),
 אין יכולין לערב יחד אפילו מִלֵּא תִבֶּן וְקֶשׁ (קכח), ⁹כל זמן שלא
¹⁰משנה שם. ⁹שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(קכג) שהרי אסורה בהנאה – ואין זה פתח, בכל ימות השבוע.
 (קכד) דאילן אינו מועיל – היות והשימוש באילן אסור בשבת, אין הטלטול אפשרי, כי הפתח נאסר בשימוש.
 (קכה) והוא שתהא יבשה – לדעת הרא"ש, מותר לעלות על אילן יבש בשבת¹⁰. ולגבי איסור הנאה מעצי אשרה, דעתו, שלמרות איסור השימוש בפתח זה, יש כאן פתח. וההיתר לערב ביחיד, אינו מוגדר כהנאה. למעשה, דעת המחבר כדעה ראשונה, שמדרגות שנחקקו בעץ אשרה, אינן מתירות לטלטל ביחד, אבל אם נחקקו באילן פשוט, מותר לערב יחד.
 (קכו) חריץ שבין שתי חצרות – הנמשך לכל אורך הגבול, וחוצץ בינם.
 (קכז) עמוק עשרה ורחב ארבעה – החריץ, שזו חפירה בקרקע, מוגדר כרשות בפני עצמה. וכיון שהוא מפריד בין שתי החצרות, אין ביכולתן לערב יחד. אך אם רחבו פחות מארבעה טפחים, הוא אינו מפריד בינם, והן מוגדרות כחצר אחת.
 (קכח) אפילו מִלֵּא תִבֶּן וְקֶשׁ – גם אם מילא בהם את החריץ, כדי למעט מעומקו, אין בכך תועלת. כי התבן והקש אינם מיועדים להיוותר בתוכו, אלא יוצאו להאכלת הבהמות. לכן נותר החריץ עמוק עשרה, ודינו רשות בפני עצמה.

10. כי החשש שמא יחתוך זמורה מן האילן, אינו קיים בו. אך יש חולקים על דעה זו.

בְּטָלוֹ (קכט); ואם היה מלא עפר וצרורות (קל), ³אפילו סתמא, שלא בְּטָלוֹ (קלא), צריכים לערב יחד (קלב) (ועיין לעיל סימן שנח סעיף ב (קלג)). הגה: יש אומרים דאם מְלָאם בְּפָרוֹת סְתָמָא בְּטָלוֹ לָהּ, דדרכן לעשותן שם אוצר (קלד) (הגהות אשירי).

³שם בגמרא עט, א.

סעיף יז

⁷נתן עליו נסר כמין גשר משפת החריץ אל שפתו (קלה), אם הוא ⁸משנה שם עת, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(קכט) כל זמן שלא בְּטָלוֹ – הביטול הוא החלטה להותיר את התבן והקש בחריץ, ללא כוונה להוציאם. נמצא שעומק החריץ הופחת, ואין בו עשרה טפחים. הואיל וכך, הוא לא יבדיל בין החצרות.

(קל) מלא עפר וצרורות – זהו מילוי טבעי לחריץ, ובדרך כלל, אין מי שמסלק עפר מחריץ כזה.

(קלא) שלא בְּטָלוֹ – אפילו שלא התכוון מפורשות להשאירם שם, הם עדיין נחשבים מילוי, ונמצא שהחריץ הופחת מעשרה.

(קלב) צריכים לערב יחד – כי אין כאן מחיצה בין שתי החצרות, והרי הן כחצר אחת.

(קלג) לעיל סימן שנח סעיף ב – דעת הרמ"א שם, שהעפר אינו בטל. מלבד אם כיוון מפורשות, להותירו שם. נמצא, שחולק על המחבר.

(קלד) דרכן לעשותן שם אוצר – פירות שהונחו בתוך חריץ, אינם מיועדים לשימוש יום יומי, ונועדו להישאר שם זמן רב¹¹.

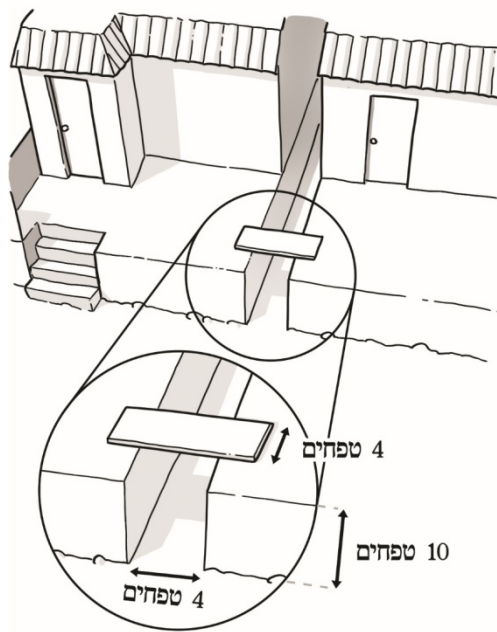
(קלה) משפת החריץ אל שפתו – כלומר, חיבר בין שתי החצרות, בגשר רחב ארבעה טפחים.

11. יש חולקים על דין זה ולדעתם, רק פירות טבל, שצריך להפריש מהן תרומה, ומוקצים בשבת, יבטלו את החריץ.

רחב ארבעה חשוב כפתח ומערבין אחד (קלו), ואם רצו מערבין שנים (קלז). הגה: והוא הדין אם מלאו (קלח) ברוחב ארבעה בדבר המבטלו שם (קלט) (כ"י). 'ואם נתן הנסר לאורך החריץ' במשך ארבעה (קמ), אפילו אין בו אלא כל שהוא, חשוב כפתח, שהרי מיעטו מארבעה.

^ישם בגמרא עט, א. ^יבפירוש רש"י שם וכן כתב הטור.

שולחן ערוך כפשוטו

נתן עליו נסר כמין גשר משפת החריץ אל שפתו, אם הוא רחב ארבעה חשוב כפתח (ראה איור) - (קלו) ומערבין אחד - אם רוצים. (קלז) מערבין שנים - כי הגשר אינו מחבר את שתי החצרות להיותן אחת, רק יוצר פתח ביניהן. (קלח) אם מלאו - מלא את החריץ ברוחב ארבעה טפחים לפחות, אבל לא את כולו. (קלט) בדבר המבטלו שם - המילוי צריך להיות באובייקט, שאינו מתכוון לסלקו משם. בכך נוצר פתח בין שתי החצרות, ואפשר לערב יחד, או שכל אחד יערב לעצמו.

(מ) לאורך החריץ במשך ארבעה - מדובר בחריץ רחב ארבעה טפחים בדיוק, בתוכו, לאורך הקיר, הניח פיסת עץ צרה וארוכה. כגון קרש סתמי, שרוחבו אינו יותר ממשו. קרש זה ממעט מרוחב החריץ, במקום שהונח. ואם אורך הקרש ארבעה טפחים, נמצא שיש בחריץ רוחב ארבעה טפחים, שם רחוקות החצרות זו מזו, פחות מארבעה טפחים. על כן נחשב מקום זה כפתח, ואפשר לערב ביחד, או שכל חצר תערב לעצמה.

סימן שע"ג

דין שתי גזוזטראות בשתי עליות, ובו פעיף אחד.

חכמים אסרו לטלטל בין שני בתים סמוכים זה לזה, בינם יש פתח או חלון, כי זה נראה שהחפץ מועבר כביכול, מרשות אחת לרשות אחרת. אמנם אם יערבו שני הבתים ביניהם, מותר לטלטל מרשות יחיד זו לחברתה. וכשם שלמדנו בסימן הקודם על אופן חיבורם של שתי חצרות על ידי עירוב, גם סימן זה דן בחיבור שתי מרפסות שנבנו בבתי הקומה השנייה, וניצבים זה מול זה, משני צדי רשות הרבים. כיצד ניתן לחברם, ולהתיר את הטלטול ממרפסת לחברתה.

פעיף א

^אשתי גזוזטראות (א), (פירוש, נסרים בולטים בשפת תקרת העליה לרשות הרבים, רש"י), הבולטות משני עליות (ב) זו כנגד זו (ג) ונתן ביניהם נסר רחב ארבעה (ד) הרי הוא כפתח ומערבין יחד (ה). הגה: ואם אין המרחק

^אמשנה ערובין עח, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) גזוזטראות – משטחי קרשים שהוצמדו לבתי הקומה השנייה, כעין מרפסות של ימינו.

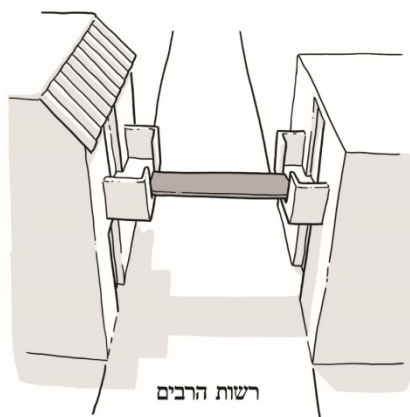
(ב) משני עליות – העליה היא הקומה השנייה.

(ג) זו כנגד זו – כלומר זו מול זו, משני צדי רשות הרבים.

(ד) נסר רחב ארבעה – כמין גשר.

שתי גזוזטראות הבולטות משני עליות זו כנגד זו, ונתן ביניהם נסר רחב ארבעה (ראה איור) –

(ה) ומערבין יחד – אם רצו, יכולים לערב יחד, ולטלטל בין שני הבתים.

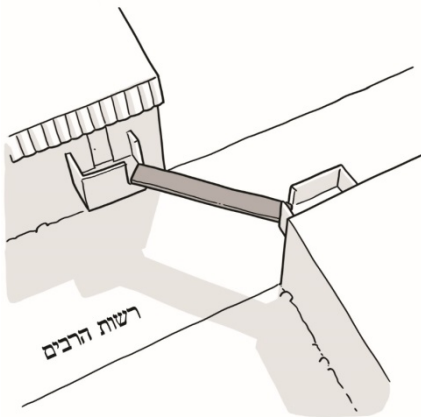
שביניהם ארבעה, אפילו בלא נסר נמי דינא הכי (ו) (המגיד פ"ג). ואם רצו, כל אחת מערבת לעצמה (ז). אבל אם היו זו שלא כנגד זו, שאחת משוכה למזרח ואחת למערב, אינם יכולים לערב יחד (ח). וכן אם היתה אחת גבוהה מחברתה, לא חשיב פתח (ט). והני מילי כשמרוחקות זו מזו שלושה טפחים, אבל אם הם תוך שלושה זו לזו, בין בריחוק בין בגובה, חשיב שפיר כפתח (י).

³ שם בגמרא עט, א. שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) **אפילו בלא נסר נמי דינא הכי** – אם המרחק בין המרפסות קטן מארבעה טפחים, אין בעיה לעבור ממשטח למשטח גם ללא גשר. הלכך נחשבות שתי הגוזזטראות כפתח בין הבתים, וביכולתם לערב יחד. דין זה נכון גם לגבי שני בתים סמוכים זה לזה, שחלון או פתח מצוי ביניהם. שביכולתם לערב ביניהם, אם ירצו, ולהתיר בכך את הטלטול מבית לבית.

(ז) **כל אחד מערבת לעצמה** – כלומר למרות הגישור בינם, הם אינם מוגדרים כבית אחד. ואם ברצונם לערב בפני עצמם, כגון שבתוך המבנה יש דירה נוספת, יכול כל בית לערב לעצמו.

אם היו זו שלא כנגד זו, שאחת משוכה למזרח ואחת למערב (ראה איור)

(ח) **אינם יכולים לערב יחד** – כי הנסר המונח אלכסונית אינו פתח, מאחר ולא נהוג לעשות פתח אלכסוני.

(ט) **לא חשיב פתח** – כי הבדלי הגובה גורמים לשיפוע גדול של הנסר, ואין זה נקרא מעבר.

(י) **חשיב שפיר כפתח** – אפילו בהעדר נסר, ויכולים לערב ביחד.

סימן שע"ד

נסתם בשבת פתח או חלון במקום שעירב בו, ובו ד' סעיפים.

ראינו שמחיצה בין שתי חצרות, מונעת מהן לערב יחד. אך אם קיימים בה פתח או חלון, ניתן לבחור, אם לערב יחד או בנפרד. ללא מחיצה, או במחיצה שיש בה פרצה רחבה מעשר אמות, רק עירוב שתי החצרות יחד, מתיר את הטלטול מן הבתים לחצרות. סימן זה דן על שינויים בלתי צפויים שאירעו במהלך השבת, או ממש לפני כניסת שבת. כגון פרצה במחיצה, או סתימת החלון. האם ישתנה הדין מחמת השינוי הבלתי צפוי.

סעיף א

^אעירבו דרך חלון או פתח שביניהם (א) ונסתם בשבת (ב),
^במותרים להשתמש דרך גובה הכותל וחוריו (ג). ^גואפילו אם עירב
 לשנה (ד) ונסתם הפתח בחול (ה) ונפתח בשבת (ואפילו סתמה
^אערובין צג, ב בעיא ונפשטא. ^בבפירוש רש"י שם, וכן כתב הטור. ^גהרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **חלון או פתח שביניהם** – שתי חצרות שהיה בינם חלון או פתח, ועירבו יחד, כדי להתיר את הטלטול מן הבתים לשתי החצרות.
 (ב) **ונסתם בשבת** – פתח שנסתם לפני שבת, מונע מהן לערב יחד. אבל כאן הפתח היה קיים בכניסת השבת, ולמרות שחל בו שינוי, ונסתם בשבת, לא בוטל העירוב שנעשה.

(ג) **דרך גובה הכותל וחוריו** – העברת חפצים בפתח או בחלון אינה אפשרית עוד, אחר הִסְתָּמוֹ. אבל יש אפשרויות אחרות להעברה, כי מחיצה בת עשרה טפחים, אף שמפרידה בין הרשויות מבחינה הלכתית, אינה מונעת העברת חפצים.

(ד) **אם עירב לשנה** – כגון שעירב עם מצות, שאינן מתקלקלות.
 (ה) **ונסתם הפתח בחול** – ובכך בטל העירוב, שהרי הן חצרות נפרדות.

במזיד (ו) (אגור), חזר העירוב להיתרו (ז). ¹ולתרמב"ם אין מותר לטלטל אלא כל אחת לעצמה (ח), אבל מזו לזו לא.
¹בפרק ג מהלכות ערובין.

סעיף ב

^ההיה כותל בין שתי חצרות ועירבה כל אחת לעצמה (ט), ונפרץ הכותל בשבת (י), מותרים לטלטל כל השבת כל אחד בחצרו
^השם צג, ב וכשמואל. הסכמת הפוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) ואפילו סתמה במזיד – תוספת זו באה כפירוש לדברי המחבר, כי גם הוא מודה לזה.
 (ז) חזר העירוב להיתרו – יש הבדל בין עירוב שנעשה לשנה, לעירוב שנעשה לראשונה. שזה האחרון, במקרה שנסתם הפתח לפני שבת, אינו חל לעולם. אבל עירוב שנעשה לשנה, חוזר לקדמותו, אם נפתח בשבת.
 (ח) כל אחת לעצמה – שתי חצרות שעירבו יחד, והפתח בינן נסתם בימי חול, העירוב בטל לגמרי, וכאילו לא עירבו, ואפילו מן הבתים לחצר אסור לטלטל. אך אם הוא נפתח שוב בשבת, לדעת הרמב"ם, מותר לטלטל רק מן הבתים לחצרם, ולא לחצר אחרת. מאחר ובכניסת השבת, לא היה כל קשר בין שתי החצרות. להלכה, העיקר כדעה ראשונה.¹
 (ט) ועירבה כל אחת לעצמה – ובכך הותרו שתי החצרות להוציא מבתיהם, לחצר שלהם.
 (י) ונפרץ הכותל בשבת – אם לפני שבת ארעה פריצת הכותל, התחברו שתי החצרות יחד, וכיון שהיא חצר אחת, אין תועלת בשני העירובין שנעשו, הלכך גם הטלטול מן הבתים לחצר שלהם נאסר. אבל כאן מדובר על חצרות שהיו נפרדות טרם כניסת השבת, והטלטול בהן הותר קודם השבת, הלכך אין פריצת

1. בפנים הסברנו, שדברי הרמב"ם מתייחסים לסיפא של הסעיף. אך יש מסבירים שדברי הרמב"ם מתייחסים לראש הסעיף, כלומר למקרה שהפתח נסתם בשבת, במצב זה, סבור הרמב"ם שאין היתר להמשיך לטלטל מחצר אחת לחברתה (ראה משנה ברורה ס"ק ו).

יאפילו כלי הבית. אבל חצר שנפרצה בשבת לרשות הרבים או לכרמלית, אסור (יא).

¹דאי בששבת בחצר, אפילו מחצר לחצר נמי.

סעיף ג

א' חצר קטנה שנפרצה^ה קודם שבת במילואה לגדולה (יב), וואין בפרצה יותר מעשר אמות (יג), גדולה מותרת להוציא כלים שישבתו בבית לחצרה, אם עירבה לעצמה (יד), וקטנה אסורה¹ משנה שם צב, א. ב' בית יוסף, דאילו בשבת, כיון שהותרה הותרה, כדלעיל. ²משנה שם דף טו, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

הכותל מבטלת את ההיתר.

(יא) אסור – הסברנו כמה פעמים שהיתר הטלטול בחצר תלוי בשני דינים. ראשית, צריכות כל הפרצות שבין החצר לרשות הרבים או לכרמלית, להיות סתומות. שנית, אפילו אם כולן חסומות, יש לעשות עירוב חצרות, המתיר טלטול כלים מן הבתים אל החצר. נפילת המחיצה בין רשות הרבים או כרמלית לחצר, ביטלה את התנאי הראשון, ואין עוד תועלת בעירוב שנעשה, הלכך נאסר לטלטל בחצר, אפילו כלים שישבתו בה.

(יב) במילואה לגדולה – שתי החצרות עירבו כל אחת לעצמה, ובכך התירו את הטלטול מבתיהם לחצרם, אלא שלפני שבת המחיצה נפרצה. בחצר הקטנה, נפרצה כל הרוח. ובחצר הגדולה יש אמנם פרצה, אבל היא אינה במילואה.

(יג) ואין בפרצה יותר מעשר אמות – על כן הפרצה מוגדרת כפתח בין הקטנה לגדולה, אבל לא מהגדולה לקטנה. וכיון שבקטנה נפרץ צד זה במלואו, אין בה מחיצה. והחצר הקטנה חייבת לערב יחד עם הגדולה, אלא שלא הספיקו לערב טרם נכנסה שבת. אם רוחב הפרצה גדול מעשר אמות, אסור לטלטל גם מן הבתים לחצר הגדולה.

(יד) אם עירבה לעצמה – הפרצה לא ביטלה את העירוב, רק יצרה פתח בינה לקטנה, והגדולה אינה חייבת לערב עמה.

להוציא כלים ששבתו בבית לחצרה (טו), אלא אם כן עירבו יחד. והיינו 'כשנכנסין כותלי קטנה לגדולה (טז) 'וכשכותלי קטנה מופלגים שלושה טפחים מכותלי אורך הגדולה, דאם לא כן היתה קטנה ניתרת על ידי 'נראה מבחוץ ושוה מבפנים (יז).

שם בגמרא ט, ב. 'כזה². 'דהוה אמרינן חזינן כאילו ראשי הכניסה של כותלי הקטנה סניפין לשני כותלי אורך הגדולה.

סעיף ד

גג קטן שנפרץ קודם שבת¹ במילואו לגג גדול (יח), * (קטן) אסור² ממשנה שם צב, א. 'שם בפירוש רש"י. * (כן הוא במשנה, וכן הובא בטור).

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) לחצרה – כי היא בטילה אל הגדולה, ואינה יכולה לערב בפני עצמה³.
 (טז) כשנכנסין כותלי קטנה לגדולה – שלושה טפחים לפחות.
 (יז) נראה מבחוץ ושוה מבפנים – אם כותלי הקטנה אינם רחוקים שלושה טפחים מכותלי אורך הגדולה, הפרצה נחשבת פתח גם מבחינת החצר הקטנה, כי מבחוץ ניכר שזה פתח⁴.
 (יח) במילואו לגג גדול – הגישה אל הגגות אינה מתוך הבתים, אלא מצדו החיצוני של הגג.

2.

3. ואם ארעה פרצה בין מקום זה לרשות הרבים או לכרמלית, היה אסור לטלטל לא רק מן הבתים לחצר, אלא אפילו בתוך החצר.

4. כעין שראינו כבר בדין נפרץ לרשות הרבים, שם חייבים פס ארבעה טפחים. ואם יש קיר, שמבחוץ רואים כי יש כאן פתח, לא צריך פס ארבעה טפחים.

להעלות עליו כלים ששבתו בבית (יט) וגדול מותר (כ); ^ווהוא שיהיו מחיצות הבית ניכרות למי שעומד על הגג, אבל אם אינם ניכרות, כגון שהגג בולט עליהם, הוי כרמלית (כא) ^זאלא אם כן פתוח לו מהבית חלון ארבע על ארבע (כב).

^טשם בגמרא אליבא דרב. ^יכן כתב הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יט) כלים ששבתו בבית – היות ונפרץ הקטן במילואו, אין ביכולתו לערב בפני עצמו. וכדי לטלטל שם, יש לערב את הקטן עם הגדול.

(כ) וגדול מותר – כי מבחינתו, הפרצה אינה אלא פתח, והוא עדיין עומד בפני עצמו.

(כא) הוי כרמלית – שינוי הגדרת הגג מרשות יחיד לכרמלית אינה שייכת לדיני עירוב חצרות, אלא לדיני רשויות. כלומר, למדנו בדיני רשויות כי גג ללא מחיצות, יכול להיחשב רשות היחיד, באמצעות המושג ההלכתי "גוד אסיק מחיצתא". כלומר, רואים את מחיצות הבית, כאילו נמשכו כלפי למעלה. אך עיקרון זה נאמר רק כשהגג אינו בולט חוצה, מעבר לכותלי הבית.

(כב) חלון ארבע על ארבע – גם זה שייך לדיני רשויות, כי קיומו של פתח פנימי בין הבית לגג, הופך את הגג ל"חור רשות היחיד", ולכן דינו רשות יחיד. בנידון שלנו, הגג הקטן הפרוץ במילואו לגג הגדול, והפך באמצעות החלון לרשות היחיד, יחד עם הגג הגדול. וכדי לטלטל מן הבית אל הגג, צריך הגג הקטן לערב עם הגדול.

סימן שע"ה

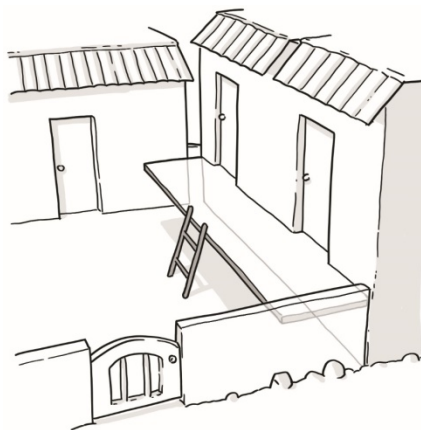
מה הם הדברים השרוים בחצר שאינם אוסרים, ובו ד' סעיפים.

ראינו¹ כי שתי חצרות המבקשות להשתמש בשטח משותף, אוסרות את השימוש בו אחת על חברתה, כל עוד לא עירבו יחד. סימן זה דן ביוצאים מן הכלל, כלומר, בשטחים שיכולים לשמש שתי חצרות, ובכל זאת לא יגרמו לאיסור.

סעיף א

(א) ^רמרפסת שהוא דרך לעליות הפתוחים לה ועומדת בחצר ועולים לה בסולם ובני העליות יורדים ממנה לחצר ועוברים ^רהטור, מדברי רש"י בערובין במשנה דלקמן.

שולחן ערוך כפשוטו

מרפסת שהוא דרך לעליות הפתוחים לה ועומדת בחצר ועולים לה בסולם (ראה איור) –

(א) **הקדמה לסעיף –** מדובר בחצר שבתים רבים פתוחים אליה, ומלבד זאת, בתים רבים בנויים בקומה השנייה, ולפניהם מרפסת הנמשכת לאורך צידם הקדמי. המרפסת משמשת כפרוזדור, אליו הבתים פתוחים. בקצה הפרוזדור ניצב סולם או מדרגות, שם יורדים בני הקומה הגבוהה לחצר, ולרשות הרבים.

1. סימן שע"ב סעיף ו'.

לרשות הרבים (ב), אינם אוסרים על בני החצר (ג), דסולם תורת פתח עליו (ד) והוי כשתי חצרות ופתח ביניהם, שאם רצו מערבים יחד, ואם רצו כל אחד מערב לעצמו (ה), ובלבד שיערכו כל בני מרפסת לעצמן כדי שתהא רגל המותרת במקומה (ו).

שולחן ערוך כפשוטו

(ב) ועוברים לרשות הרבים – נמצא שיש כאן שתי חצרות, התחתונה ו"המרפסת", ופתח ביניהם.

(ג) אינם אוסרים על בני החצר – התחתונה, שתושביה עירבו בפני עצמם. כי למרות שבני החצר העליונה חולפים בתחתונה, לא אסרו חכמים לטלטל בה, כי המעבר בחצר אינו שימוש חשוב. ובלבד שבני העליונה עשו עירוב ביניהם, ורשאים להוציא חפצים למרפסת. כי בכך, הותר השימוש בחצרם, והמעבר בחצר התחתונה אינו חשוב. מצב זה נקרא "רגל המותרת במקומה, אינה אוסרת"².

(ד) דסולם תורת פתח עליו – הוא מוגדר פתח בלבד, ואינו מחבר בין העליונה לתחתונה, לעשותן חצר אחת.

(ה) כל אחד מערב לעצמו – אם עירבו, רשאים בני הקומה העליונה להוציא חפצים מן הבתים למרפסת, שהיא כעין פרוזדור, ובני החצר מותרים להוציא מבתיים לחצרם.

(ו) שתהא רגל המותרת במקומה – אם לא עירבה החצר העליונה בפני עצמה, נאסרו דייריה בהוצאת חפצים למרפסת המשותפת. והיציאה דרך החצר התחתונה, מוגדרת כחשובה יותר מן הנעשה במרפסתם. הלכך אוסרים על בני החצר התחתונה, לטלטל בחצרם. בהלכה מוגדר דין זה "רגל האסורה במקומה, אוסרת".

2. מושג זה יוסבר בהרחבה בסימן שע"ח.

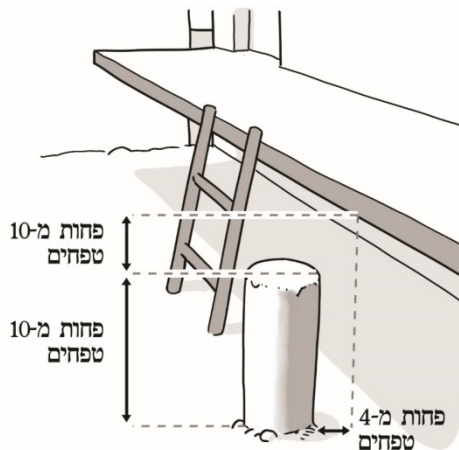
סעיף ב

(ז) ^{אם לא עירבו יחד ויש בחצר תל או עמוד^י שהוא משותף בין שניהם (ח), אם אינם גבוהים עשרה טפחים (ט) ^{הרי אלו נחשבים בין החצר ובין המרפסת ושניהם אוסרים^ה להוציא שם כלים שבבתים (י).} ^{ואם הם גבוהים מקרקעית החצר עשרה טפחים (יא)} ^{משנה שם פג, ב. יטור. י"שם בגמרא פד, א וכרב. "הרמב"ם והרב המגיד בפרק ד מהלכות ערובין. י"שם במשנה פרק ג.}}

שולחן ערוך כפשוטו

(ז) **הקדמה לסעיף** – כבר ראינו שאסור לשתי חצרות להשתמש בשטח משותף, אם לא עירבו יחד. אלא שאם השימוש בשטח נוח לאחת, יותר מחברתה, הוא מותר לזו שנוח לה. על פי זה נבין את הסעיף.

(ח) **שהוא משותף בין שניהם** – שטח זה מצוי בבעלות שתיהן, והן עושות בו שימוש, במשך השבוע.

(ט) **אינם גבוהים עשרה טפחים** – עמוד או תל זה אינו גבוה עשרה טפחים, ביחס לחצר. ואינו נמוך עשרה טפחים, מן החצר הגבוהה. נמצא כי השימוש בו נוח עבור שתיהן.

יש בחצר תל או עמוד משותף בין שניהם, שאינו בגובה עשרה טפחים (ראה איור) –

(י) **אוסרים להוציא שם כלים**

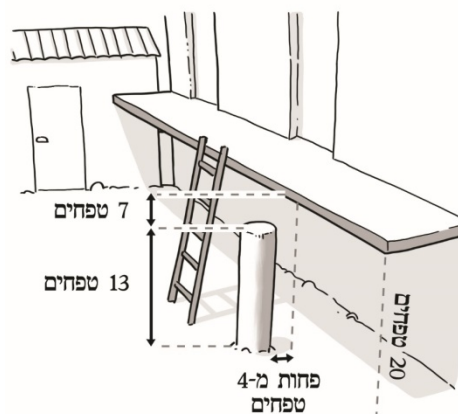
שבבתים – אבל הנחת כלים ששבתו בחצר מותרת, כפי שלמדנו בתחילת סימן שע"ב, שחצרות גגות וקרפפות דינם רשות אחת, לכלים ששבתו בתוכם.

(יא) **גבוהים מקרקעית החצר עשרה טפחים** – והשימוש אינו נוח לבני החצר התחתונה.

(ובתוך עשרה למרפסת (יב)) (טור) וזהם בתוך ארבעה טפחים למרפסת (יג), בני מרפסת מותרים, לפי שתשמישו (להם) בנחת מְלַבְּנִי החצר (יד). ואם היו רחוקים מהמרפסת ארבעה טפחים או יותר (טו), אף על פי שגבוהים עשרה (מן החצר לתוך עשרה למרפסת) (טז) (טור), הרי אלו בכלל החצר והמרפסת (יז); לפי ששניהם אפשר שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) ובתוך עשרה למרפסת – והשימוש בו נוח לבני המרפסת.
(יג) בתוך ארבעה טפחים למרפסת – המרחק האווירי בין המרפסת למקום זה, אינו גדול מארבעה טפחים. וכיון שהוא קרוב, השימוש בו נוח עבורם.
גבוהים מקרקעית החצר עשרה טפחים (ובתוך עשרה למרפסת) ובתוך

ארבעה טפחים למרפסת (ראה איור) –
(יד) בנחת מְלַבְּנִי החצר – ואם תשאל, הרי מחיצה בת עשרה טפחים אינה גבוהה כלל, והשימוש בגובה כזה, נוח גם לבני החצר? דע, שהגדרת נוח ולא נוח אינה נובעת מהגדרת הנוחות האמיתית, אלא מן הבחינה ההלכתית. והיות שבהלכה גובה עשרה טפחים דינו מחיצה, די בכך כדי להגדיר את השימוש "לא נוח". אבל בפועל,

השימוש בעמוד נוח לבני החצר, עבורם גבהו אחד עשר טפחים, יותר מלבני המרפסת, אף שהוא נמוך ממפלסם רק תשעה טפחים.

(טו) ארבעה טפחים או יותר – השימוש במרחק זה אינו נוח.

(טז) מן החצר לתוך עשרה למרפסת – גם לבני החצר אין שימוש נוח, מפאת גבהו.

(יז) בכלל החצר והמרפסת – לשניהם אין שימוש נוח במקום. לחצר מפאת הגובה, ולמרפסת בגלל המרחק.

להשתמש בהן על ידי זריקה (יח), לפיכך שניהם אסורים להוציא שם כלים ששבתו בבתים עד שיערבו (יט).

סעיף ג

^חהיתה מַצָּבָה ארבעה טפחים (כ) לפני המרפסת, אין המרפסת אוסרת על בני החצר, שהרי נחלקה מהם.

^חרמב"ם בפרק ד מהלכות ערובין מהא דשמואל ערובין ס, א.

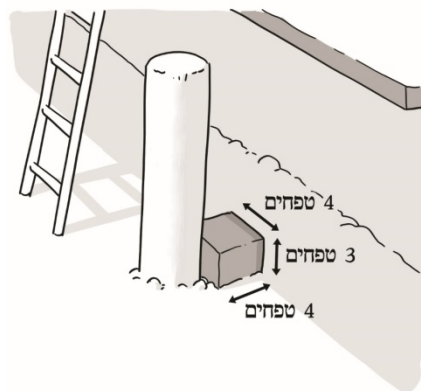
סעיף ד

^טזיזים היוצאים מהכתלים (כא), כל שהוא למטה מעשרה טפחים הרי זה נחשב מהחצר (כב) ובני החצר משתמשין בו. וכל שהוא

^טברייתא שם פד, א וכרב.

שולחן ערוך כפשוטו

(יח) להשתמש בהן על ידי זריקה – כלומר מבחינה הלכתית, השימוש נחשב לא נוח לשניהם, כי אינם יכולים להשתמש בו בקלות, מלבד על ידי זריקה. (יט) עד שיערבו – הואיל ונוחות השימוש שווה לשניהם, הוא נחשב שטח משותף. ודינו כדין חצר משותפת, בה אסור לטלטל כלים ששבתו בבתים, עד שיערבו יחד.

(כ) מַצָּבָה ארבעה טפחים – כלומר, בין העמוד (הנזכר בסעיף הקודם) למרפסת, ניצב מבנה קטן, שגבהו שלושה טפחים לפחות, ורחבו ארבעה על ארבעה טפחים. מבנה זה מגלה כי בני המרפסת איבדו עניין בעמוד הניצב מַעֲבְרוּ האחר, לכן רשאים בני החצר להשתמש בו.

היתה מַצָּבָה ארבעה טפחים לפני המרפסת (ראה איור) –

(כא) זיזים היוצאים מהכתלים – כעין קרשים.

(כב) הרי זה נחשב מהחצר – כי השימוש על הזיז נוח לבני החצר בלבד.

בתוך עשרה טפחים העליונים הסמוכים לעלייה, אנשי עלייה משתמשין בו (כג). והנשאר בין עשרה התחתונים עד תחילת עשרה העליונים, מן הזיזין היוצאים (כד), שניהם אסורים בו ואין משתמשין בהם בכלים ששבתו בבתים אלא אם כן עירבו (כה).

שולחן ערוך כפשוטו

(כג) אנשי עלייה משתמשין בו – כי בני הקומה העליונה, הם המשתמשים בו בנוחות.

(כד) מן הזיזין היוצאים – חוסר הנוחות בשאר הזיזין שעל הקיר, קיים אצל שניהם, במידה שווה.

(כה) אלא אם כן עירבו – ביניהם, אנשי החצר ואנשי העלייה.

סימן שע"ו

בור ובאר שבין שתי חצרות, ובו ד' סעיפים.

סימן זה דן על שטח המשתרע בין שתי חצרות או שני בתים, באמצעו מצוי בור מים, או בית כיסא (שירותים לשתי הרשויות) או חורבה (מבנה ריק, המשמש במגוון דרכים). השימוש המשותף, יכול לאסור את השימוש בהם בשבת, אם לא עירבו יחד. בסימן זה דנים, מתי השימוש מותר ומתי הוא אסור.

סעיף א

(א) ^אבור שבין שתי חצרות ואין ביניהם פתח או חלון שיוכלו לערב (ב), או שיש ביניהם ולא עירבו, אין ממלאים ממנו בשבת ^אמשנה ערובין פו, א.

שולחן ערוך כפשוטו

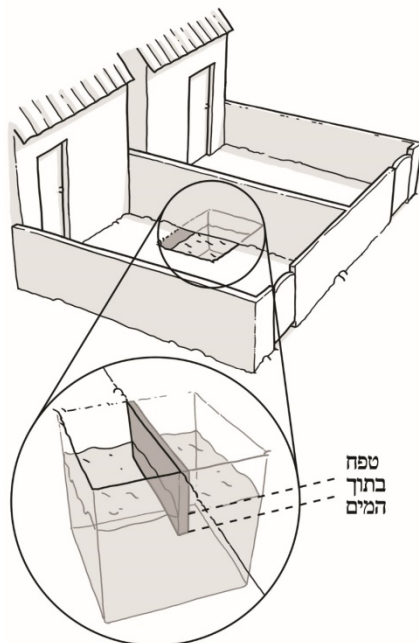
(א) **הקדמה לסעיף** – כידוע, בעבר, לא היו קיימות מערכות אינסטלציה, כפי שמצויות בימינו. תחת זאת, שאבו מים מבורות, בהם נקוו מי גשמים. דנים כאן בבור מים הממוקם בין שתי חצרות, שמחיצה בת עשרה טפחים מפרידה ביניהם. חציו האחד של הבור מצוי בחצר אחת, והאחר, בחברתה. הואיל ושתיהן עושות בו שימוש, נאסר עליהן לשאוב בשבת, כי אין מחיצה החולקת את הבור לכל חצר, והוא דומה לרשות משותפת, שהשימוש בו נאסר לשתיהן. פתרון אחד המוצע כאן הוא, חלוקת הבור לשנים, כדי שכל חצר תשאב מים מרשותה.

בסעיף זה נלמד, כי חכמים הקילו בדין זה, מפאת נחיצות המים. לכן לא דרשו הפרדה ממשית ומוחלטת, בין שתי החצרות, אלא הסתפקו במחיצה תיאורטית.

(ב) **פתח או חלון שיוכלו לערב** – ואינם רשאים לשאוב מים מהבור, כי כל חצר משתמשת ברשות חברתה.

אלא אם כן עשו מחיצה עשרה למעלה מן המים (ג).¹ וצריך שיהיה טפח מן המחיצה יורד בתוך המים (ד), ואם היתה המחיצה כולה בתוך המים (ה), צריך שיהיה טפח יוצא ממנה למעלה מן המים כדי שתהיה ניכרת רשות זה מרשות זה (ו).² וכן אם עשו³ בשם בגמרא וכרב יהודה. הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק ג ושאר פוסקים. שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ג) עשו מחיצה עשרה למעלה מן המים

– המים אינם מגיעים עד שפת הבור, אלא מצויים בעומקו. הלכך אין צורך להקים מחיצה שתחלוק את המים לשנים, בתוך הבור. אלא ניתן להסתפק במחיצה שתחלוק את הבור לשנים, אפילו אם היא ניצבת מעל פני המים.

(ד) טפח מן המחיצה יורד בתוך המים –

מחיצה כזו נחשבת, כיורדת עד קרקעית הבור.

בור שבין שתי חצרות, ועשו מחיצה

עשרה למעלה מן המים, וצריך שיהיה

טפח מן המחיצה יורד בתוך המים (ראה

איור) –

(ה) היתה המחיצה כולה בתוך המים – אך אינה מגיעה עד קרקעית הבור, כי

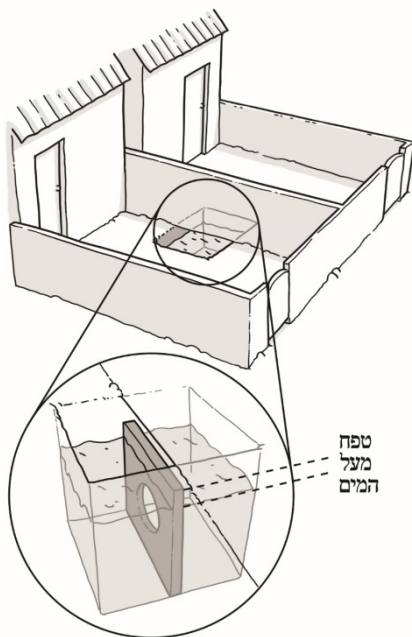
אם הייתה כזו, הייתה כאן הפרדה גמורה. אלא בתחתית המחיצה, חולפים המים מצד אחד למשנהו.

(ו) שתהיה ניכרת רשות זה מרשות זה – וכשיש היכר כזה, אנו אומרים

שהמחיצה מגיעה, כביכול, עד תחתית הבור. ונמצא שכל חצר שואבת, רק מן המים שבחלקה.

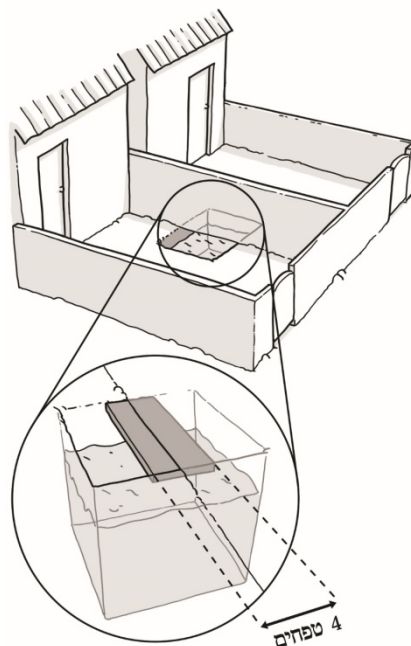
על פי הבור קורה רחבה ארבעה טפחים (ז), זה ממלא מצד הקורה וזה ממלא מצד האחר. הגה: ודוקא אם בא למלאות בכלים של בית, אבל בכלים של חצר לא בענין שום תיקון דהא חצירות רשות אחת הן כדלעיל סימן שע"ב (ח) (הג"מ פט"ו).

שולחן ערוך כפשוטו

ואם היתה המחיצה כולה בתוך המים, צריך שיהיה טפח יוצא ממנה למעלה מן המים (ראה איור) -

(ז) עשו על פי הבור קורה רחבה ארבעה טפחים (ראה איור) - בחלק העליון, על שפת הבור, הונחה קורה שרוחבה ארבעה טפחים. ואז אומרים שיש כביכול מחיצה, היורדת ומשתפלת מטה משני צדי הקורה,

ומפרידה בין מימי שתי החצרות.
(ח) חצירות רשות אחת הן, כדלעיל סימן שע"ב - ראינו בתחילת סימן שעב, שחצרות וקרפפות, כולן רשות אחת הן, לכלים ששבתו בתוכם. ואין כל בעיה לשאוב מים מהבור, בכלים אלה, גם אם לא נעשה שום תיקון¹. אבל הכנסת המים מן החצר אל תוך הבתים, לא הותרה.

1. דין זה מוסכם כמובן, על המחבר.

סעיף ב

(ט) ¹באר שבאמצע השביל בין שני כותלי חצרות (י), אף על פי שהיא מופלגת מכותל זה ארבעה טפחים ומכותל זה ארבעה טפחים (יא), שניהם ממלאים ממנה ואינם צריכים זיזים על גבן (יב), שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר. הגה: ודוקא כשאין ¹שם פה, א וכפירוש הרמב"ם בפרק ג מהלכות ערובין.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) **הקדמה לסעיף** – סעיף זה בא ללמדנו ש"תשמישו על ידי אוויר, אינו אוסר". כלומר, מקום שהשימוש הקבוע בו אינו מן הקרקע, אלא מלמעלה, אינו יוצר איסור טלטול.

באר שבאמצע השביל בין שני כותלי חצרות, שהיא מופלגת מכותל זה ארבעה טפחים (ראה איור) –

(י) בין שני כותלי חצרות – החצרות אינן

סמוכות זו לזו, אלא שביל מפריד ביניהם. באמצע השביל מצויה באר מים, ללא מעבר מוסדר מן החצרות. הלכך נעשה השימוש בבאר דרך חלונות שבכותלי החצר, מהם דולים מים גם במשך השבוע, ושימוש זה הוא הקרוי "תשמישו באוויר".

(יא) **ומכותל זה ארבעה טפחים** – השאיבה הנעשית דרך האויר, אינה נוחה לשתי החצרות. ואין השימוש בבאר נאסר, כי רק שימוש רגיל הופך את המקום למשותף ולְאָסור. וכשהמרחק בין החצרות קטן מארבעה טפחים, יש סיבה נוספת להקל, כי השטח בין הבאר לחומה מוגדר מקום פטור².

(יב) **ואינם צריכים זיזים על גבן** – אמר זאת כדי להוציא מן הדעה המובאת בגמרא, שההיתר הוגבל למקרה שיש זיז. שהוא כעין קרש, היוצא מן החלון.

2. מוסבר על פי התוספת שבת והב"ח.

החצרות פתוחות לשביל רק בחלונות (יג) (טור והמגיד פ"ג מהלכות עירובין). ויש אומרים דאם אינן מופלגים ארבעה, אוסרים אפילו בכהאי גוונא (יד) (ב"י בשם רש"י).

סעיף ג

(טו) ^השתי חצרות וביניהם שלש חורבות (טז), כל אחד מותר ^השם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יג) כשאין החצרות פתוחות לשביל רק בחלונות – כי אם אכן קיימת גישה מוסדרת בין הבתים לשביל, יכולים הם להשתמש בבור, בדרך רגילה, במהלך השבוע, ואין זה נקרא "תשמישו באוויר". וכוונתו להסביר את דברי המחבר³.
(יד) אוסרים אפילו בכהאי גוונא – הרמ"א חולק על המחבר בנקודה זו, ולדעתו אם הבאר אינה רחוקה מן החצר ארבעה טפחים, השאיבה נוחה. וכיון שזה שימוש נוח ורגיל, אוסרים בני החצרות אלו על אלו.

(טו) הקדמה לסעיף – סעיף זה מבוסס על שני עקרונות: א. מקום שהשימוש בו נוח לבית אחד, ולאחר אינו נוח, השימוש בשבת ניתן לזה שנוח לו, ב. אין אדם אוסר על חברו, אם שימושו במקום נעשה רק דרך האוויר, כפי שראינו בסעיף הקודם.

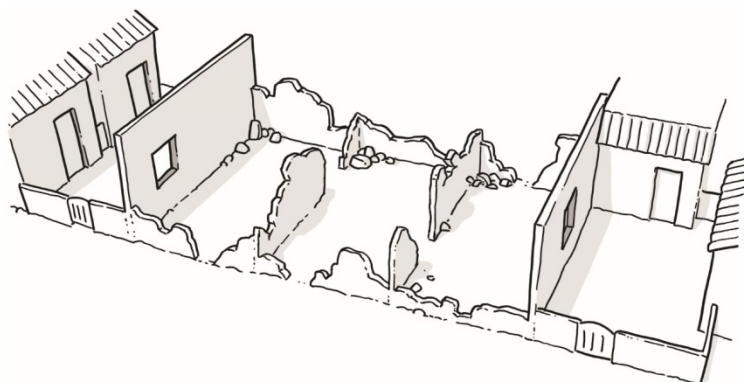
(טז) וביניהם שלש חורבות – מדובר על שני בתים, שהשטח בינם נחלק לשלשה על ידי קירות מנותצים בין החורבות, שאינם מונעים את המעבר. אחת החורבות סמוכה לבית אחד, השלישית לבית השני, והאמצעית ניצבת בין שתי החורבות. בין הבתים לחורבות אין מעבר מוסדר, והשימוש היחיד בחורבות הוא על ידי זריקה מחלון שבקיר החצר. לכל אחד מן הבתים, נוח להשתמש בחורבה הסמוכה לו. אבל בחורבה האמצעית, השימוש אינו נוח לשניהם.

3. יש אומרים שכוונת הרמ"א להחמיר יותר מן המחבר. כי לדעת המחבר, אפילו אם יש פתח בין הבתים לשביל, שאיבת המים עדיין מוגדרת "תשמישו דרך אוויר", מאחר ורוב התשמיש נעשה דרך אוויר. ראה שער הציון ס"ק ט"ז, וכף החיים אות יד.

באותה שאצלו להשתמש בה דרך חלונות על ידי זריקה (יז), והאמצעיית מותרת לשניהם (יח). ואם היו שלשתן סמוכות לבתים (יט), 'שהיתה האמצעיית כנגד השתים כשלשה ראשי קנקן (כ), כל 'דכיון ששניהם אינם יכולים להשתמש באמצע אלא בזריקה ולא בטלטול אין אדם אוסר על חברו דרך אויר שאין לו עליו תשמיש אלא באויר. 'כזה⁴.

שולחן ערוך כפשוטו

שתי חצרות וביניהם שלש חורבות (ראה איור) -

(יז) **על ידי זריקה** - זו החורבה הסמוכה ביותר, לכן השימוש בה נוח לבית זה. אך לבית השני, השימוש בחורבה זו, הרחוקה ממנו, מאד לא נוח.

(יח) **והאמצעיית מותרת לשניהם** - כי השימוש ששני הבתים עושים בחורבה זו הוא רק דרך האויר, והוא כאמור, אינו אוסר.

(יט) **היו שלשתן סמוכות לבתים** - מדובר על שתיים מתוך החורבות, שכל אחת מהן, סמוכה לבית אחד.

(כ) **כשלשה ראשי קנקן** - הקנקן הוא אחד מכלי המחרישה, שצורתו דומה לצורת סגול. וכאן הכוונה שהחורבה השלישית אינה ניצבת בין שתי

חורבה	חורבה
חצר	חצר

.4

אחד מותר בחורבה שאצלו (כא) והשלישית הקרובה לשתי החצירות אסורה לשתייה (כב).

^חדשניהם משתמשים בה דרך שלשול, ורשות שניהם הוא.

סעיף ד

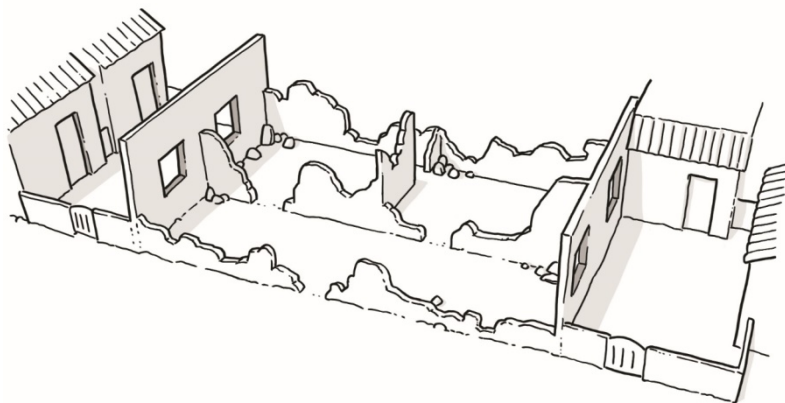
^טבית הכסא שבין שני בתים ולא עירבו יחד, רשות שניהם שולטת בו ואסורים (כג). (ועיין לעיל סימן שנ"ה (כד)).

^טהגהות פרק טו מהלכות שבת.

שולחן ערוך כפשוטו

החורבות, אלא קרובה וצמודה לשתייה, ורוחבה כרוחב שני הבתים הצמודים אליה.

שהיתה האמצעית כנגד השתים כשלשה ראשי קנקן (ראה איור) -

(כא) מותר בחורבה שאצלו - כי השימוש בה נוח עבורו, והשני, אינו נוח.

(כב) אסורה לשתייה - כי שני הבתים משתמשים בה בנוחות.

(כג) ואסורים - דיירי שני הבתים עושים את צרכיהם בשטח המשותף לשניהם, והצואה מוגדרת כהוצאת חפץ מרשות יחיד לרשות המשותפת. על כן השימוש בשירותים נאסר על שניהם, מלבד אם עירבו יחד. ואם לא עירבו, מותר בדיעבד, משום כבוד הבריות.

(כד) ועיין לעיל סימן שנ"ה - שם פורטו דיני בית הכיסא בהרחבה.

סימן שע"ז

דין שתי עליות זו כנגד זו הפתוחות לחצר, ובו פעיף אחר.

ראינו בסימן שנ"ז כי נאסר לשפוך מי שופכין לחצר קטנה, אם גודלה פחות מארבע על ארבע אמות. טעם האיסור הוא, כי מי השופכין לא יבלעו במקומם, ויזלגו בהכרח לרשות הרבים. אמנם אדם שעשה גומא (ובלשון השולחן ערוך עוקה) בקרקע החצר, אשר יכולת הקיבול שלה כ-סאתיים, שהיא הכמות המשווערת הנדרשת לשימוש אדם ביום אחד, מותר לשפוך בה (דינים שהוסברו בהרחבה, בסימן שנז). סימן זה דן בחצר קטנה המשותפת לשני בתים, שאחד מהם חפר גומא, והאחר לא. מתי ובאלו תנאים הותרה עבורם שפיכת מי שופכין, מן הבתים לעוקה.

פעיף א

^אשתי עליות (א) הפתוחות לחצר זו כנגד זו, ואחת עשתה גומא בחצר (ב) כדי לשפוך בחצר שאין בה ארבע אמות מִימֶיהָ (ג) והשניה לא עשתה, ^באם עירבו יחד, שתיהן מותרות לשפוך ^אמשנה ערובין פח, א. ^בשם בגמרא פט, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) שתי עליות – העליות הן קומות, בהן בנויות מספר בתים, הפתוחים ל"מרפסת". שהיא כעין פרוזדור, ובקצה המרפסת יש סולם או מדרגות, כדי לרדת אל החצר.

(ב) עשתה גומא בחצר – קרוב לביתה.

(ג) מִימֶיהָ – כמתחייב על פי ההלכה, וכנזכר בסימן שנ"ז.

מימיהן (ד); ואם לא עירבו יחד (ה), והאחת עירבה לעצמה (ו) והשניה לא עירבה כלל (ז), זו שלא עירבה, אסורה (ח); ושעירבה, מותרת (ט); ובלבד שלא תשפוך להדיא בגומא (י) אלא תשפוך בעלייה והם יורדים לגומא* (יא). הגה: דלחזו בחצר שאינה מעורבת, יתוספות והרא"ש שם. (ופרטי הדינים בגומא נתבאר בסימן שנו).

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) שתיהן מותרות לשפוך מימיהן – כי מותר לטלטל מבית לחצר משותפת, שדיירה עירבו יחד.

(ה) לא עירבו יחד – ובכך, נאסרו שני החצרות להוציא כלים ששבתו בבית, אל החצר.

(ו) והאחת עירבה לעצמה – כלומר כל הבתים בקומה, עירבו יחד, והותרה להם הוצאה מן הבתים למרפסת. אבל בתי הקומה במרפסת הסמוכה, לא עירבו עמם, ואינם רשאים להוציא מבתיים לחצר.

(ז) והשניה לא עירבה כלל – וחל עליה איסור טלטול, אפילו למרפסת שבקדמת הבית.

(ח) זו שלא עירבה, אסורה – אפילו לשפוך מן העלייה לגומא. כי היות והגומא לא נחפרה על ידם, מסתבר שיבקשו להימנע מטינוף החצר. ויטרחו לרדת עד הגומא, כדי להוריק את השופכין ישירות לתוכה. וזה אסור, כי לא עירבו יחד, ואף לעצמם לא עירבו.

(ט) ושעירבה, מותרת – לשפוך מן העלייה לגומא. אבל אינם רשאים לרדת עם השופכין אל החצר, כדי להוריקם שם, ישירות לגומא, כי לא עירבה עם החצר השנייה.

(י) שלא תשפוך להדיא בגומא – גם בהיותם למעלה, בקומה השנייה, אסורה השפיכה הישירה אל הגומא, כי לא עירבו עם בני העלייה האחרת.

(יא) תשפוך בעלייה והם יורדים לגומא – כפי שלמדנו, שכוחו בכרמלית מותר. וכפי שמפרש הרמ"א, בדברי המחבר.

שרי (יב) (טור). והוא הדין אם החצר יותר מארבע אמות, דשתיהם מותרים בכהאי גוונא **(יג)** ואין צריכים לגומא **(יד)** (ב"י).

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) דַּכְחוּ בַחצֵר שְׁאִינָה מְעוֹרֶבֶת, שְׂרִי – כלומר, ללא שפיכה ישירה למקום האסור, אלא תחילה יישפכו על קרקע המרפסת, ומשם יזלגו אל הגומא. וכשם שמותר כוחו בחצר, כן מותר כוחו בכרמלית.

(יג) דַּשְׁתִּיהֶם מוֹתְרִים בְּכֵהֲאִי גוֹונָא – רק אם המים יוכנסו אל הגומא באופן עקיף, ולא ישיר.

(יד) וְאִין צְרִיכִים לְגוּמָא – היות ולא עירבו ביניהם, אסור לדיירי הקומה השניה להוריד את השופכין בכליהם אל החצר. אך כיון שזו חצר גדולה, השופכין ייבלעו בקרקע, והחצר לא תתלכלך. לכן אין חשש שייכשלו באיסור זה.

סימן שע"ח

דין חצרות הפתוחות זו לזו, ובו ה' סעיפים.

בסימן זה נלמד על כלל חדש והוא "רגל האסורה במקומה, אוסרת. אבל רגל המותרת במקומה, אינה אוסרת". וזה פירוש הכלל: כאשר פתוחות שתי חצרות זו לזו, והחיצונית שבהן פתוחה לרשות הרבים, תושבי הפנימית עושים בהכרח שימוש בחיצונית, בדרכם לרשות הרבים, ובכך מוגדרת החיצונית כמשותפת לפנימית. כדי להתיר את הטלטול מבתיים לשתי החצרות, עליהן לערב יחד. אמנם השימוש של הפנימית בחיצונית, אינו יותר ממעבר בשטחה. ואם הותרה לפנימית הוצאת כלים מן הבתים לחצר (לאחר שעירבו ביניהם), הרי הם עושים שימוש מלא בחצרם. ומעברם בחיצונית, ביחס לשימושם בפנימית, אינו שימוש חשוב. ועל כן אינם אוסרים על החיצונית (אם תושביה עירבו ביניהם). היתר זה נקרא "רגל המותרת במקומה, אינה אוסרת". ואולם הוצאת כלים ששבתו בבית, מחצר אחת לשניה, אינה מותרת.

במקרה שנאסרה על הפנימית הוצאת כלים מבתיים לחצרם (כשלא עירבו תושבי הפנימית ביניהם), רמת השימוש בשתי החצרות השתוותה. כי הפנימית אף היא משתמשת בחצרה כמעבר בלבד, אל החיצונית. וכשלא עירבה הפנימית עם החיצונה, גם אם תושבי החיצונה עירבו ביניהם, עדיין חל עליהם איסור טלטול, אפילו מביתם לחצרם, מאחר והשימוש בה משותף לשתי החצרות. מצב זה הוא "רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה".

סעיף א

^אשל חצירות פתוחות זו לזו ^בופתוחות לרשות הרבים (א).

^אמשנה ערובין מה, ב וכרבי שמעון שם מט, ב. ^בשם מ"ז

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **ופתוחות לרשות הרבים** – כל חצר פתוחה לרשות הרבים, ואין התושבים זקוקים לחלוף בשאר החצרות, בדרכם לרשות הרבים. אם כל חצר עירבה

ועירבה כל אחת מהחיצונות עם האמצעית (ב), והחיצונות לא עירבו יחד, החיצונות אסורות זו עם זו (ג) והאמצעית מותרת עם כל אחת מהן והן מותרות עמה (ד).¹ במה דברים אמורים, כשנתנה² אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו (ה),³ או שנתנו החיצונות עירובן באמצעית בשני⁴ בתים (ו), אבל אם נתנו שתי החיצונות עירובן באמצעית בבית אחד, שלשתן מותרות זו עם זו (ז).

¹שם בגמרא מח, א. ²דדמיא אמצעית כאילו דרה בהם ואין דיורי חיצונים באמצעית. ³שם בגמרא. ⁴דהשתא לא מיחברי חיצונים בהדדי.

סעיף ב

שתי חצירות זו לפנים מזו, ופנימית פתוחה לחיצונה והחיצונה
משנה שם עה, א ובגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

לעצמה, רשאים המה לטלטל מביתם לחצרם, אבל לא לחצרות אחרות, שלא עירבו עמם.

(ב) עם האמצעית – במצב זה, רשאים בני החיצונה לטלטל כלים ששבתו בבית, גם לחצר האמצעית.

(ג) החיצונות אסורות זו עם זו – כי הן לא עירבו ביניהן.

(ד) והן מותרות עמה – מאחר ועירבו יחד, הן הפכו לחצר אחת.

(ה) עירובה בזו ועירובה בזו – ובכך התחברה עם כל אחת מן הצדדיות, אבל האחרות, לא חוברו זו עם זו.

(ו) באמצעית בשני בתים – של האמצעית, והראו בכך ששתי החצרות החיצוניות לא יתחברו יחד.

(ז) שלשתן מותרות זו עם זו – כי עירוב זה מחבר את שלושתן יחד.

למבוי (ח), ויש לפנימית דריסת רגל על החיצונה (ט), אם עירבה פנימית לעצמה ולא החיצונה (י), או שעירבה כל אחת לעצמה ושכח אחד מהחיצונה ולא עירב (יא), פנימית מותרת (יב) והחיצונה אסורה (יג). עירבה חיצונה ולא פנימית, או שעירבה כל אחת לעצמה ושכח אחד מהפנימית ולא עירב (יד), ^השתיהן אסורות (טו). עירבה כל אחת לעצמה, כל אחת מותרת בחצרה (טז).

^הדרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה.

שולחן ערוך כפשוטו

- (ח) **והחיצונה למבוי** – לפנימית אין פתח ישיר למבוי.
- (ט) **דריסת רגל על החיצונה** – כלומר, תושבי הפנימית היוצאים חוצה, חולפים בהכרח בחיצונה.
- (י) **ולא החיצונה** – הואיל וכך, נאסרו דיירי החיצונה להוציא מבתיים לחצר.
- (יא) **ושכח אחד מהחיצונה ולא עירב** – על כן נחשבת החיצונה כחצר שלא עירבה.
- (יב) **פנימית מותרת** – כי דיירה עירבו. אבל אסורה להוציא לחצר החיצונה.
- (יג) **והחיצונה אסורה** – כי לא עירבו.
- (יד) **ושכח אחד מהפנימית ולא עירב** – והרי זה כאילו הפנימית לא עירבה.
- (טו) **שתיהן אסורות** – הפנימית אסורה, כי תושביה לא עירבו. והחיצונה אסורה, כי שטחה משמש את תושבי הפנימית בחלפם בה, ודומה הדבר כאילו החיצונית חלק מן הפנימית. והיות שלא עירבו יחד, אסור לכולם לטלטל גם בחיצונה. בהלכה כינו זאת "רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה".
- (טז) **כל אחת מותרת בחצרה** – כי בכך הביעו רצון להישאר פרודים. התוצאה היא, שהפנימית אינה אוסרת על החיצונה, מאחר וכביכול נפרדה ממנה. ואינה זקוקה לחיצונה, כי יכולה להוציא את חפציה לחצרה. ובהלכה זה נקרא "רגל המותרת במקומה, אינה אוסרת שלא במקומה".

סעיף ג.

(יז) ^טעירבו ביחד ונתנו עירובן בחיצונה (יח), ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב, שתיהן אסורות (יט) עד שיבטל רשותו (כ). ואם נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות (כא). אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב, פנימית מותרת (כב).

^טשם במשנה ובגמרא. דכיון דעירובה אצלה, יכולה להסתלק מהחיצונה, דאמרה לתיקוני שיתפתיך ולא לעוותי, וסוגרת הדלת ומשתמשת לעצמה.

 שולחן ערוך כפשוטו

(יז) הקדמה לסעיף – להבנת הסעיף עלינו להרחיב מעט במושג "ביטול רשות", עליו נלמד בסימן ש"פ, בעזרת השם. תושב חצר שלא השתתף בעירוב, אוסר על כל בני החצר להוציא כלים מהבתים אליה. עם זאת, אם יבטל את רשותו בחצר, כלומר, יגיד שנותן לדיירים את חלקו בחצר, הרי הוא הופך לכעין אורח, השוהה ברשות אחרים. האורח, אינו אוסר הוצאה מן הבית לחצר. אבל הוא עצמו אוסר בהוצאה מביתו לחצר, כי אם יוציא, יביא להסרת ביטולו.

(יח) ונתנו עירובן בחיצונה – אם דיירי שתי החצרות עירבו, רשאים כולם להוציא מבתיהם לשתי החצרות.

(יט) שתיהן אסורות – כי העירוב מתיר לטלטל רק אם כולם עירבו. ואם אחד לא עירב, העירוב בטל לכולם.

(כ) עד שיבטל רשותו – לאחר שיבטל את רשותו, ההוצאה מביתו לחצר אסורה עליו. וכלפי האחרים, הרי הוא כאילו אינו, ויכולים הם להוציא מבתיהם לשתי החצרות.

(כא) שתיהן אסורות – כמו שלמדנו, שכולם צריכים לערב. ואם לא יבטל רשותו, הרי זה כאילו אין עירוב.

(כב) פנימית מותרת – להוציא מן הבית לפנימית, ולא לחיצונית. משום שאצלם עירבו, והם כביכול אומרים, עירובינו עם החיצונה מותרת להתיר טלטול מבתינו אליה. אם כן, מותרים אנו על כך, והחיצונה תיעשה כאינה

סעיף ד

אם יחיד דר בפנימית (כג) ויחיד בחיצונה (כד), או שנים בחיצונה, ועירבו (כה), אין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה (כו). הגה: והוא הדין רבים שהם כיחיד ואינן צריכין לערב (כז), כדרך שנתבאר לעיל **סימן ש"ע (כח)** (המגיד פ"ד).
 פ"ש במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

שותפה לעירוב. וזיתור זה מתיר את הטלטול לפנימית. אך בני החיצונה עדיין אסורים לטלטל, כי אחד מהם לא עירב.

היכולת לנתק את החצר הפנימית מחיבורה לחיצונית קיים, רק במקרה הנזכר במחבר, בו הושם העירוב בתוכה. אך אילו הונח בחיצונה, לא הפנימית יכולה להתנתק, מאחר והעירוב קושר אותה, בהכרח, אל מקום השמתו. ולא החיצונה יכולה להתנתק, מאחר ודיירי הפנימית חולפים בשטחה. וזה מה שנקרא "רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה".

(כג) יחיד דר בפנימית – ורשאי להוציא מן הבית לחצר, גם ללא עירוב.

(כד) בחיצונה – גם זה רשאי להוציא מביתו לחצר, ללא עירוב.

(כה) ועירבו – השנים שבחיצונה עירבו יחד, ובכך התירו את ההוצאה מביתם לחצרם.

(כו) אין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה – אף על פי שלא נעשה עירוב בין הפנימית לחיצונה, הפנימית הרי מותרת לטלטל במקומה. הלכך, אין הדייר הפנימי אוסר שלא במקומו. עם זאת, ההוצאה מביתו לחצר החיצונה אסורה.

(כז) "רבים שהם כיחיד, ואינן צריכין לערב – כגון רב ותלמידיו.

(כח) לעיל סימן ש"ע – סעיף ו'.

סעיף ה

לשלש חצירות זו לפנים מזו ויחיד בכל אחת (כט), אף על פי שרבים דורסים בחיצונה (ל), אינם אוסרים, שכל אחת מותרת במקומה (לא). ואם היו שנים בפנימית ולא עירבו (לב), הרי הם אוסרים על היחידים שבאמצעית ושבחיצונה (לג). זה הכלל: רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה; ורגל המותרת, אינה אוסרת שלא במקומה.

שם בגמרא וכשמואל. הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק ד מהלכות ערובין.

שולחן ערוך כפשוטו

- (כט) **ויחיד בכל אחת** – כל אחד רשאי להוציא מן הבית לחצרו.
- (ל) **שרבים דורסים בחיצונה** – כי דיירי הפנימיות, חולפים תדיר בחיצונה.
- (לא) **שכל אחת מותרת במקומה** – על פי הכלל שרגל המותרת במקומה, אינה אוסרת. אבל אינם רשאים לטלטל מביתם, לחצרות הסמוכות.
- (לב) **שנים בפנימית ולא עירבו** – ונאסרה ההוצאה מביתם לחצרם.
- (לג) **שבאמצעית ושבחיצונה** – כי רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה, כמו שהסברנו בסעיף ב'.

סימן שע"ט**דין חצרות ובתים ביניהם, ובו ב' סעיפים.**

להבנת הסימן נזכיר מספר כללים:

- א. בית שער הוא מבנה המשמש למעבר, בכניסה אל הבית, ומבחינה הלכתית אינו מוגדר בית. הלכך אינו אוסר, ואין תועלת בהנחת עירוב בתוכו.
- ב. הבית בו מונח העירוב, אינו צריך לתת פת.
- ג. יש להניח את העירוב באחד הבתים המשתתפים בעירוב.

סעיף א

^אשתי חצרות (א) ושלושה בתים ביניהם פתוחים זה לזה (ב) ורוצים לערב יחד (ג), חצר זה בא דרך בית שאצלו ונותן עירובו בבית שבאמצע, וכן עושה השנייה (ד), ומותרים בשלשתן; שכל בית ^אגמרא ערובין עה, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) שתי חצרות – שבתים רבים פתוחים לתוכם.

(ב) פתוחים זה לזה – בין שתי החצרות, ניצבים שלושה בתים. שנים פתוחים לחצר הסמוכה אליהם, והאמצעי פתוח לשני הבתים, שבשני עבריו. וכדי להיכנס אל האמצעי, יש לחלוף באחד משני הבתים, שבינו לבין החצר. מציאות זו מחשיבה את הסמוכים לחצר כבית שער, מאחר וחולפים בתוכם, בדרך לבית האמצעי.

(ג) ורוצים לערב יחד – שתי החצרות עם כל הבתים שלצידם, כולל זה האמצעי.

(ד) וכן עושה השנייה – אם שתי החצרות יניחו את עירובן באמצעי, הם יחוברו כולם לשטח אחד. אבל בשתי הבתים שבין האמצעי לשתי החצרות, לא ניתן להניח, כי הם נחשבים בית שער.

שאצל החצר חשוב לו כבית שער ואין צריך ליתן פת (ה).
והאמצעי הוא בית שמניחין בו עירוב ואין צריך ליתן פת (ו).

סעיף ב

^בשתי חצרות ושני בתים ביניהם (ז) ולא עירבו יחד אלא כל אחת לעצמה (ח), ובא מן חצר זה דרך בית שאצלו, והניח עירובו בבית שאצל השני (ט), וכן עשה השני שגם הוא הניח עירובו בבית הסמוך לחצר האחרת (י), לא קנו עירוב; שכל אחד הניח עירוב בבית שער של חצר אחרת (יא).

^בשם עו, א בעיא ונפשטא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ה) ואין צריך ליתן פת – כי דרכו נכנסים לבית האמצעי.

(ו) ליתן פת – כפי שהזכרנו בהקדמת הסימן.

(ז) ושני בתים ביניהם – ובין שני הבתים, יש פתח.

(ח) כל אחת לעצמה – על כן הבית המרוחק מן החצר, אינו נחשב חלק מן העירוב.

(ט) והניח עירובו בבית שאצל השני – שהוא, כאמור, אינו מחובר לחצר זו.

(י) הניח עירובו בבית הסמוך לחצר האחרת – נמצא שכל עירוב הונח בבית שאינו שייך לחצרו.

(יא) של חצר אחרת – כוונת המחבר לומר, שאם הבית המרוחק ייחשב כבית שער של הבית הסמוך לחצר, לא תועיל הנחת העירוב בתוכו. כי אין להניח עירוב, בבית שער. ואם לא נגדיר את הבית המרוחק כבית שער אלא כבית, הוא הרי שייך לחצר האחרת. והנחת העירוב בתוכו, לא תועיל לחצר זו¹.

1. ואף שכלל זאת המחבר במשפט אחד, וכתב "הניח עירוב בבית שער של חצר אחרת". הרי זה כאילו כתב הניח עירוב בבית שער של בית זה, שהוא גם בית השייך לחצר אחרת.

סימן ש"פ

דיני ביטול רשות, ובו ד' סעיפים.

סימן זה דן על דרכי הפעולה האפשריות, כאשר נמנע אחד מבני החצר ולא עירב, ובכך אסר על כולם את הטלטול מן הבתים לחצר. ובו נלמד שאפשר להתיר באופן חלקי, אפילו בשבת עצמה, הוצאת חפצים מן הבתים לחצר. וזאת על ידי שיבטל האדם שלא השתתף בעירוב, את רשותו. כלומר, את זכות השימוש בחצר, ובכך הוא יוגדר כאינו נוכח בה. מלבד זאת יכול דייר לבטל את רשות ביתו, ובכך ייחשב כמתארח בבית שאר תושבי החצר, למענם ביטל את רשותו. עוד נלמד בסימן זה על ההבדל בין ביטול רשותו בחצר, לביטול רשותו בבית.

סעיף א

^א אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עם האחרים, אוסר עליהם (א).
^ב מזה תקנתם, יבטל להם רשותו, שיאמר: רשותי מבוטלת לכם או קנויה לכם (ב). ^ג ואין צריך לקנות בקנין סודר (ג). ^ד ויכול לבטל אף ^אמשנה ערובין סט, ב. ^בשם ובסוף פרק ב (כו, ב). ^גברייתא שם (סט, ב). ^דשם במשנה וכבית הלל.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אוסר עליהם – מלבד זה ששכח ונאסר בטלטול מביתו לחצר, נאסרו כלל התושבים, בהוצאה לחצר.
 (ב) או קנויה לכם – בכך ביטל את זכותו בחצר, והפך בלתי שייך לשטח המשותף.
 (ג) ואין צריך לקנות בקנין סודר – "קניין סודר" הוא אחד מדרכי ההקנאה הנפוצים. והוא נעשה על ידי שהמוכר מגביה את סודרו של הקונה, ובכך החפץ הנקנה עובר מרשות המוכר, לרשות הקונה. אמנם בדין עירובי חצרות, המקנה את רשותו אינו צריך לבצע קנין זה, מאחר וניתן להסתפק באמירה בעלמא. הטעם הוא, משום שהאיסור הוא חומרא דרבנן. ובמעשה סמלי כזה,

משתחשך (ד).¹ וואם דר עם ארבעה או חמשה (ה), צריך לבטל לכל אחד ואחד (ו), שיאמר: רשותי מבוטלת לך ולך. ויש אומרים שדי שיאמר: רשותי מבוטלת לכלכם (ז).² אם ביטל רשותו סתם, לא ביטל אלא רשותו שיש לו בחצר (ח), הילכך הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר (ט) וגם הוא (י), שהוא אורח בעלמא. אבל אסורין להוציא מביתו לחצר, וגם הוא (יא).³ ויש אומרים שצריך לנעול ביתו, כדי שלא יבא להוציא באיסור, ולא יפתחנו אלא

¹שם בגמרא דף ע, א בעיא ונפשטא, ודף כו, ב וכרבנן. וטור. וכתב הרב המגיד שכן משמע מדברי רש"י (בדף כו), ושלשון הרמב"ם בזה צריך עיון. משנה וגמרא סט, ב לרבנן דקיימא לן כוותיהו. "הרא"ש שם וכדפירש רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

שבה הרשות להיות שטח משותף לשאר הדיירים, מלבד זה.

(ד) **ויכול לבטל אף משתחשך** – כלומר אף בשבת, למרות שביום זה אין לעשות קניינים. הואיל ואין זה קניין ממשי, אלא מעשה סמלי, וכאמור.

(ה) **דר עם ארבעה או חמשה** – בתים, הפתוחים לחצר.

(ו) **לבטל לכל אחד ואחד** – בפניו.

(ז) **שיאמר: רשותי מבוטלת לכלכם** – כשכולם ניצבים לפניו. ואפשר לסמוך על דעה זו¹.

(ח) **רשותו שיש לו בחצר** – אבל את רשות ביתו, לא ביטל.

(ט) **מותרים להוציא מבתיהם לחצר** – שהרי לזה שלא עירב, אין רשות בחצר, והרי הוא כאינו נמצא.

(י) **וגם הוא** – שדינו כמתארח אצלם, ועל אורח לא נאסרה הוצאת חפץ מבית המארח, אל החצר.

(יא) **אסורין להוציא מביתו לחצר, וגם הוא** – כי את רשותו בבית לא ביטל, וביתו דומה לבית השייך לחצר אחרת. הלכך, אסורים כולם להוציא מבית זה

1. ואף שכלל בדינו "סתם ויש, הלכה כסתם", כאן היש אומרים אינו חולק על הסתם, אלא מצמצם אותו. ואין הכרח שהמחבר לא קיבל דעה זו.

כשרוצה לצאת ולבא, וינעלנו מיד אחר צאתו ובואו (יב).

סעיף ב

^טאם ביטל להם גם רשות ביתו (יג), מותרין בין הוא בין הם להוציא לחצר, בין מביתו בין מבתיהם (יד).

^טפשוט שם בגמרא כו ואפילו לרש"י.

סעיף ג

(טו) אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו, יש אומרים

ה'רא"ש בריש פרק הדר וכן כתב הטור.

שולחן ערוך כפשוטו

לחצר.

(יב) וינעלנו מיד אחר צאתו ובואו – הנעילה מבהירה כי הבית נפרד מן החצר, ואין הדר בו משתמש בחצר מלבד מעבר. אמנם למעשה, נקטו פוסקים רבים כדעה הראשונה במחבר, ולפיה אין צורך לנעול. ודי בהימנעותו מהוצאת חפציו לחצר, כהיכר על ביטול רשותו בחצר.²

(יג) גם רשות ביתו – כגון, שאמר לכל אחד כי הוא מבטל את בעלותו על ביתו. בכך שייך את ביתו, כביכול, לשאר תושבי החצר.

(יד) בין מבתיהם – מאחר וביטל את רשות ביתו, הוא כבר לא נחשב בעל הבית, אלא כאורח, שאינו אוסר.

(טו) הקדמה לסעיף – בסימן שפ"ב נראה, כי גוי שביתו שוכן בחצר יהודים, אינו יכול להשתתף בעירוב, וגם אינו יכול לבטל את רשותו, אבל יכול להשכיר את רשותו בחצר. סעיף זה דן אם גם יהודי יכול להשכיר את רשותו לאחרים, ולהתיר את הטלטול, מחצרים לבתים.

2. ראה משנה ברורה ס"ק י"א.

שמועיל כמו ביטול (טז); ^יויש אומרים שאינו מועיל (יז).

^ההר"ם והמרדכי בפרק הדר (סימן תקטז), וכן נוטים דברי הרמב"ם בפרק ב מהלכות ערובין.

סעיף ד

^אאם בני החצר שעירבו מבטלים רשותם (יח) לאחר שלא עירבו, הוא מותר להוציא מביתו לחצר (יט), ולא מבתיהם (כ), (אם לא שביטלו בפירוש גם רשות ביתם (כא)) (כ"י), והם אסורים אף מבית לחצר (כב); ^בולא אמרינן שיהיו כאורחים (כג), שאין רבים נעשים למשנה שם טט, ב. ^בשם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(טז) שמועיל כמו ביטול – כפי שזה מועיל אצל אינו יהודי, כך זה מועיל אצל יהודי. כי בסופו של דבר, הוא ויתר, תמורת תשלום, על רשותו בחצר.

(יז) שאינו מועיל – כי לא תיקנו זאת חכמים אלא כדייר נוכרי, ולא עבור יהודי. לכתחילה, צריך להחמיר כדעה זו³.

(יח) מבטלים רשותם – את זכות השימוש שלהם בחצר.

(יט) מביתו לחצר – שהרי אין זו חצר משותפת, אלא הוא יחיד המשתמש בחצר, עם כלי ביתו.

(כ) ולא מבתיהם – כי ביטלו רק את זכותם להוצאת חפצים לחצר, אבל לא את רשות בתיהם.

(כא) שביטלו בפירוש גם רשות ביתם – רק אז הוא מותר להוציא גם מביתם לחצר. אבל הם אינם רשאים להוציא מביתם לחצר, כי רבים אינם נעשים אורחים. ונראה שהמחבר מסכים לדין זה.

(כב) אסורים אף מבית לחצר – לא רק מביתם לחצר, אלא אפילו מביתו לחצר.

(כג) ולא אמרינן שיהיו כאורחים – ויהיה מותר להם לכל הפחות, להוציא

3. על פי הכלל המובא בפוסקים, שאם הביא המחבר שתי דעות בשם יש אומרים, הלכה כדעה שנייה.

אורחים אצל יחיד (כד).¹ והוא הדין אם היו שנים לבד, וביטל אחד מהם לחבירו, המבטל אסור אף בשל חבירו (כה), וחבירו מותר אף בשל עצמו (כו). וכן רבים שלא עירבו, שנתנו רשותם לרבים שעירבו (כז); לפי שהיחיד נעשה אורח אצל הרבים (כח), ורבים אינם נעשים אורחים אפילו אצל הרבים (כט), ולא היחיד אצל היחיד (ל).² שכחו שנים ולא עירבו, יכולים לבטל רשותם, שיבטל כל אחד מהם רשותו (לא) לכל בני החצר. בין אם מבטלין לרבים שעירבו, ובלבד שכל אחד מהם יבטל לכל אחד (לב), בין אם

¹ הרב המגיד בפרק ב מהלכות ערובין. ² משנה וברייתא שם סט וע'.

שולחן ערוך כפשוטו

מהבית של זה שעבורו ביטלו, אל החצר.

(כד) אצל יחיד – לכן רק הוא יכול להוציא מביתו לחצר.

(כה) המבטל אסור אף בשל חבירו – כפי שהמחבר יסביר מיד, היחיד יכול להיות אורח של רבים, כי הוא בטל לגבם. אבל לא של אחד, כי שניהם שווים.

(כו) וחבירו מותר אף בשל עצמו – הכוונה, מותר בשל עצמו (והמילה אף נדפסה בטעות)⁴. מאחר וחברו ביטל את רשותו בחצר, הפכה החצר להיות שלו בלבד.

(כז) שנתנו רשותם לרבים שעירבו – אין זה מועיל.

(כח) נעשה אורח אצל הרבים – ואם ביטל גם את רשותו בחצר וגם את רשותו בבית, מותר לכולם להוציא מביתו לחצר, כי הוא אורח אצלם.

(כט) אפילו אצל הרבים – וזה מונע מהם לבטל את רשות ביתם. אבל כפי שנראה בהמשך, עדיין יכולים לבטל את רשותם בחצר, ואז יוכלו אלה שעירבו ביניהם, להוציא מביתם לחצר.

(ל) ולא היחיד אצל היחיד – כפי שהסברנו למעלה.

(לא) שיבטל כל אחד מהם רשותו – בחצר.

(לב) יבטל לכל אחד – כמו שראינו בסעיף א'.

4. כך כתב המשנה ברורה.

מבטלין לאחד שלא עירב (לג). אבל אין מבטלין לשנים שלא עירבו (לד), בין אם מבטלין רבים ועירבו (לה), בין אם הוא יחיד שלא עירב (לו), שהרי אף לאחר שיבטלו להם, הם שנים, ואחד אוסר על חברו. "ואפילו אמר לאחד: אני מבטל לך על מנת שתחזור ותבטל לחבירך, (לז), אינו מועיל (לח)."

^{פשוט שם בגמרא דף ע, א מיתורא דמתניתין.}

שולחן ערוך כפשוטו

(לג) אם מבטלין לאחד שלא עירב – גם אפשרות כזו קיימת, ואין לומר שרבים אינם יכולים לבטל את רשותם בחצר, לטובת היחיד.

(לד) אין מבטלין לשנים שלא עירבו – כי אין כל תועלת בביטול זה. שהרי גם אחר ביטול הרשות, נותרו שנים בחצר שלא עירבו, ולשניהם יש רשות בחצר, נמצא כי למרות הביטול, הם עדיין אוסרים זה על זה.

(לה) מבטלין רבים ועירבו – כלומר, גם אם רבים שעירבו ביניהם מבקשים לבטל את רשותם, לטובת שניים שלא עירבו.

(לו) יחיד שלא עירב – ורוצה לבטל את רשותו, לטובת השניים שלא עירבו.

(לז) על מנת שתחזור ותבטל לחבירך – כלומר, יכולנו לחשוב, שביטול זה מוגדר כאילו ביטלו שניהם לטובת השלישי.

(לח) אינו מועיל – כי גם אחר הביטול, נותרים שני דיירים המשתמשים יחד בחצר, ללא עירוב. וזכותם יוצר איסור, זה על זה. והמצב תמיד נותר כבתחילה, כאילו לא ביטל רשותו.

סימן שפ"א

דיני המבטל רשותו ועבר והוציא, ובו ז' סעיפים.

בסימן זה ממשיכים לדון בהלכות ביטול רשות. הסימן הקודם עסק באחד מדיירי החצר שלא עירב, ומבטל את רשותו. כעת דנים באפשרויות נוספות לביטול רשות, כגון בין חצרות שונות, ובין בתים שונים, או חורבה משותפת. הסימן פותח באפשרות הסרת הביטול. ובסופו דן, אם גם יורש יכול לבטל רשות, אותה ירש במהלך השבת.

סעיף א

^אהמבטל רשותו (א) והוציא אחר כך מביתו לחצר בשוגג, אינו אוסר (ב); במזיד אוסר, שהרי חוזר מביטולו שביטל (ג). ^בואם החזיקו בו כבר, שהוציאו מבתיהם לחצר או שהכניסו מחצר לבתיהם (ד), אינו יכול לחזור מביטולו (ה). ^גולרש"י אין חזקה ^אמשנה ערובין סט, ב וכרבי יהודה, הסכמת הפוסקים. ^בברייתא שם (סט, א) וכרבי יהודה, ולא כרבי יהודה דמתניתין, דהלכה כדברי המיקל בעירוב. ^גטור בשם רש"י בדף סח, ב (ד"ה והוציאו).

שולחן ערוך כפשוטו

- (א) **המבטל רשותו** – מוותר על זכות שימוש בחצר, ואוסר על עצמו להוציא מביתו לחצר.
- (ב) **אינו אוסר** – ההוצאה ארעה במשגה, וביטולו עדיין בתוקף.
- (ג) **שהרי חוזר מביטולו שביטל** – למרות שביטל את רשותו בחצר, הוא הרי משתמש בחצר, ובכך מבטל את העירוב שנעשה.
- (ד) **שהכניסו מחצר לבתיהם** – אפילו לפני כניסת השבת.
- (ה) **אינו יכול לחזור מביטולו** – פעולתו אכן מוגדרת כמעשה איסור, אבל אינה מסירה את ביטולו.

מועלת אלא אם כן החזיקו משחשיכה (ו).

סעיף ב

יש ביטול רשות מחצר לחצר, הלא שנא שתי חצרות ופתח ביניהן ועירבה כל אחת לעצמה (ז), ולא שנא עירבו יחד (ח), יכולה כל אחת לבטל רשותה לחברתה להיותה מותרת להשתמש בה, ולא גמרא סו, ב וכרבי יוחנן, הסכמת הפוסקים. השם ממשמעות הגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) אלא אם כן החזיקו משחשיכה – כלומר רק אם בעלי הבתים שעירבו, הוציאו מבתיים לחצר, לפני שהמבטל יוציא מביתו. רק אז, יכולים הם להחזיק בחצרם, ולמנוע מן המבטל, את הסרת ביטולו. אבל השימוש בחצר לפני כניסת שבת, אינה נחשבת החזקה, כי עדיין לא חל האיסור על הוצאה והכנסה.

לכתחילה, טוב לחשוש לדעה זו. אבל להלכה, העיקר כדעה ראשונה¹.

(ז) ועירבה כל אחת לעצמה – בזכות העירוב, יכולים כל בעלי הבתים להוציא חפצים מבתיים לחצרם, אבל אינם רשאים להוציאם אל החצר השנייה.

(ח) עירבו יחד – אבל אחד מבני החצרות שכח להשתתף בעירוב, וגרם לביטול העירוב של כולם, וכאילו לא עירבו.

1. כך כתבו הפוסקים, על פי הכלל "סתם ויש, הלכה כסתם". עם זאת, דברי רש"י הנזכרים לעיל אינם חולקים על הנאמר מפורשות בדעה ראשונה, על כן ודאי שלכתחילה צריך לחשוש לדעה זו, וכך דעת המשנה ברורה. וראה ביאור הלכה ד"ה ולרש"י.

היא (ט), לא שנא (י) שתי חצרות זו לפנים מזו ולא עירבו אלא החיצונה לבדה, שפנימית (יא) אוסרת על החיצונה (יב), יכולה לבטל לה רשותה שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת, ותהיה החיצונה מותרת (יג), או אם עירבו

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) ולא היא – במקרה הראשון, בו עירבה כל חצר לעצמה, יכולים בני אחת החצרות, אם ירצו, לבטל את רשותם בחצר, לטובת דיירי החצר השנייה. ביטול זה יתיר לבני החצר השנייה, את הוצאת החפצים מבתיהם לחצר שביטלה. אך בני החצר שביטלו רשותם, לא יוכלו להוציא מבתיהם אפילו לחצרם, כי זו הפכה לחצרם של בני החצר השנייה. במקרה השני, בו עירבו שתי החצרות יחד, ואחד מן הדיירים שכח להשתתף בעירוב, ובכך נאסרו כולם, יכולים בני חצר זו לבטל את רשותם לבני החצר השנייה, ולאסור על עצמם את ההוצאה אפילו לחצרם, אך בני החצר השנייה יורשו לטלטל מבתיהם, אל שתי החצרות.

(י) לא שנא – כאן יפורטו מקרים נוספים.

(יא) שפנימית – אשר דיירה לא עירבו ביניהם.

(יב) אוסרת על החיצונה – כי זה הכלל שלמדנו "רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה"². כלומר, מאחר ובני הפנימית לא עירבו, והם בהכרח חולפים בחיצונה, שווה דרגת שימושם בפנימית לשימושם בחיצונית. וכיון שהשימוש בזו האחרונה משותף לבני הפנימית והחיצונית, אין בני החיצונית רשאים להוציא מביתם לחצר.

(יג) ותהיה החיצונה מותרת – כלומר מלבד זכות המעבר, ביטלו הפנימיים מעצמם כל זכות שימוש אחרת. ואף את המעבר הגבילו לזמנים מסוימים בלבד, ולא ישהו בה כלל. לכן אינם נחשבים כמשתמשי החיצונית, ורשאים בני החיצונית להוציא מבתיהם לחצרם, היות ועירבו ביניהם.

2. סימן שע"ח סעיף ב'.

יחד (יד) ונתנו עירובן בחיצונה, ושכח אחד מהפנימית ולא עירב (טו), יכול לבטל רשותו, דהיינו שיבטל רשותו לכל אחד מבני הפנימית, וגם לכל אחד מבני החיצונה (טז), ויהיה הוא לבדו אסור (יז) וכולם מותרים (יח).

סעיף ג

יש ביטול רשות בחורבה (יט), שאם היו שני בתים וחורבה ביניהם שהיא של שניהם ושכחו ולא עירבו, יכול אחד לבטל רשותו לחבירו ולהיותו מותר בו (כ).

ישם וכרבי יוחנן, הסכמת הפוסקים.

סעיף ד

יש ביטול רשות מבית לבית, שאם היו שני בתים ופתח ביניהם לתוספות בשם רש"י אעובדא דהמן בר ריסתק, וכן פסקו הרא"ש והטור.

שולחן ערוך כפשוטו

(יד) אם עירבו יחד – דיירי הפנימית, עם דיירי החיצונית.

(טו) ושכח אחד מהפנימית ולא עירב – וגרם לביטול העירוב של כולם.

(טז) החיצונה – והרי הוא כלא נמצא, היות וביטל את זכות שימוש בחצר.

(יז) ויהיה הוא לבדו אסור – להוציא, אפילו לחצר שלו.

(יח) וכולם מותרים – להוציא מבתיים, אל שתי החצרות.

(יט) ביטול רשות בחורבה – כדין ביטול רשות בחצר, הנזכר בסימן הקודם.

(כ) ולהיותו מותר בו – חברו מותר בו, והוא אסור בו. המחבר מלמד בסעיף זה, שלא נחשוב כי ההיתר לבטל רשות נתחדש רק בחצר, עקב שימושה הנחוץ. אלא גם בחורבה, אף שהשימוש בה אינו הכרחי כל כך, בכל זאת, לא חילקו חכמים בינם, והתירו לבטל.

ולא עירבו (כא), אחד מבטל רשות (כב) לחבירו. ואפילו המבטל מותר להוציא מביתו לבית חבירו (כג), ^חאבל אינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו (כד), שאז היה חוזר ומחזיק ברשות שביטל. ^טוכן אם יש לו חדר פתוח לביתו (כה) וביטל רשות ביתו, אסור להוציא מהחדר לביתו (כו). הגה: ויש אומרים דאין לבטל מבית לבית ^פטור והגהות מיימוני בשם סמ"ק וסמ"ג. ^ששם.

שולחן ערוך כפשוטו

(כא) שני בתים ופתח ביניהם ולא עירבו – חכמים אסרו לטלטל מבית לבית הסמוך לו, כגון שיש פתח או חלון ביניהם. טעם האיסור הוא, כי שביתת האדם בשבת נועדה להותירו במקומו ובביתו.³ והעברה מבית לבית של שכן, כמוה כהעברה מרשות לרשות, וביטול השהות בבית. על כן רשאי כל אחד לטלטל בביתו, ולא להוציא או להכניס לבית חבירו.

(כב) אחד מבטל רשות – ביתו, ומתגורר כביכול בבית השייך לחברו. אם כי אין הכוונה, שהבית נעשה ממש של חברו. כי אז, היה מותר להכניס גם מבית חברו לביתו.

(כג) מותר להוציא מביתו לבית חבירו – מאחר והוא כביכול דר אצלו.

(כד) אינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו – אם הייתה פעולה זו מותרת, לא היה ביטוי, בשום דרך, לביטול רשותו. הלכך, כדי ליצור היכר על ביטול רשותו, אינו מורשה להביא מבית חברו לביתו.

(כה) יש לו חדר פתוח לביתו – חדר זה אינו חלק ממשי מביתו, אלא כעין נספח, או חדר אורחים.

(כו) אסור להוציא מהחדר לביתו – כי ביטל את זכותו בביתו, וכמו שנאסר עליו להביא מבית חברו לביתו, כך אינו רשאי להביא מחדר נספח זה אל ביתו, לאחר שוויתר על זכות שימושו בביתו.

3. חכמינו למדו כי חלק מן השביתה עליה ציוותה התורה, נרמז בפסוק (שמות טז, כט) שָׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל יֵצְאוּ אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. ואף שעיקרו של הפסוק מורה שלא לצאת ללקוט מן. נרמז בו גם העיקרון האמור, לפיו, יש להמעיט בשוטטות, ובמעבר ממקום למקום, בשבת. אף בלשון הנביא נרמז הדבר בפסוק (ישעיה נח) אִם תָּשִׁיב מִשְׁפַּת רִגְלְךָ וְגו'.

אלא אם כן ישאיר לעצמו חדר אחד שלא ביטל (כז) ואז מותר להכניס אפילו מבית חבירו לביתו (כח). וטוב להחמיר לכתחלה (כט) (כ"י בשם רבינו ירוחם ור"ת והגהות מיימוני פ"ב מהלכות עירובין).

סעיף ה

שני בתים בשני צדי רשות הרבים (ל) והקיפום עכו"ם מחיצה בשבת (לא) בענין שיש ביניהם כמו חצר ששני בתים פתוחים לו והרי הם אוסרים זה על זה (לב), אינם יכולים לבטל כל אחד לחבירו (לג).
ברייטא שם ע, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(כז) **ישאיר לעצמו חדר אחד שלא ביטל** – ממנו יהא מבטל זה, אסור להוציא, הן לביתו והן לבית חבירו, כדי לתת ביטוי לביטול רשותו.
(כח) **אפילו מבית חבירו לביתו** – כי הוא נחשב כאורח⁴.
(כט) **וטוב להחמיר לכתחלה** – כדעת המחבר, שלא להביא מבית חבירו לביתו.
(ל) **בשני צדי רשות הרבים** – במצב כזה אסור להעביר חפצים מבית לבית, כי יעבירום בהכרח דרך רשות הרבים. וגם אם יערבו ביניהם, אין זה מועיל.
(לא) **והקיפום עכו"ם מחיצה בשבת** – בכך הפכו את המקום לרשות היחיד.
(לב) **הם אוסרים זה על זה** – כי המקום משותף לשניהם.
(לג) **לחבירו** – לא ראו חכמים צורך להקל עליהם בהוצאת חפצים, על ידי ביטול רשות. מאחר ולפני שבת, לא הייתה להם כל אפשרות לערב ביניהם, שהרי מקום זה נועד לשימוש הרבים, ולא עבורם.

4. ואף שלמדנו בסימן הקודם (שפ, סעיף ד), כי היחיד אינו נעשה אורחו של יחיד. כלומר, בלתי אפשרי להיחשב אורח, כששני אנשים משתמשים באותה חצר. כאן אכן מקילים להחשיבו כאורח, מאחר והטלטול מבית לבית, אינו במקום ממש משותף לשניהם. והואיל ואיסור הטלטול מבית לבית אינו אלא חומרה, על כן מבטלים את האיסור, כשיש סיבה מקילה.
על פי כף החיים. אמנם ראה משנה ברורה ס"ק כ"ד, שהסביר אחרת.

מע"ף ו

יורש מבטל רשות, שאם לא עירב מורישו (לד), ומת בשבת, והיורש בא לדור בחצר⁷ ואוסר (לה), יכול לבטל רשותו (לו).

⁷שם וכרב נחמן, הסכמת הפוסקים. ⁷על פי מה שנתבאר בסימן שע"א.

מע"ף ז

⁸מבטלין וחוזרין ומבטלין; כלומר, שמבטלים רשותם בני חצר זו לבני חצר אחרת, או לאחד מבני חצר, עד שיוציאו מה שירצו, וחוזרין ומבטלים לאותם שביטלו להם, עד שיוציאו גם הם מה שירצו (לז).

⁸שם (סח, ב) וכרב, הסכמת הפוסקים, וכן כתב רמב"ם בפרק ב מהלכות ערובין.

שולחן ערוך כפשוטו

(לד) לא עירב מורישו – אם מורישו אכן עירב, אין כל איסור אחר מותו וביאת היורש כדייר, אל ביתו. שהרי חל היתר טלטול בחצר זו, בעת כניסת השבת. (לה) ואוסר – כלומר, האיסור שחל על החצר מחמת המוריש, נותר כפי שהוא.

(לו) יכול לבטל רשותו – ככל דייר שלא עירב.

(לז) מה שירצו – כך יוכלו כולם, בזה אחר זה, להוציא את חפציהם אל החצר, ולהשתמש בהם בחצר.

סימן שפ"ב

אם דירת אינו יהודי מעכבת בעירובו, ובו כ' סעיפים.

סימן זה דן בחצר בה דרים יהודים עם אינם יהודים. שכנותם הקרובה של הגויים, יכולה להשפיע לרעה, וללמד את היהודים מעשים שאינם הגונים. לצורך כך הערימו חכמינו קשיים, על היתר הטלטול מן הבתים לחצר. אבל מאידך, הבינו חכמים, כי במציאות החיים, יהודים ושאנים יהודים ידורו יחד, וישתמשו באותה חצר. ואם אין דרך להתיר את ההוצאה מן הבתים לחצר, יקשה הדבר על חיהם. מה עשו? הכבידו מצד אחד, ולא אפשרו לערב עם האיני יהודי, ואף מנעו את יכולתו לבטל רשותו. אך מצד שני, אפשרו לשכור את רשותו בחצר. והקילו מאוד בעניין זה, כדי שלמעשה, תימצא הדרך להוצאת חפצים. סעיפי הסימן ידונו הן בהחמרות והן בהקלות.

יש ללמוד מכאן שהתורה רוצה אמנם, שהיהודים ידורו יחדיו, ולא יתערבו בינם זרים. אך בלית ברירה, היא מאפשרת חיים נורמליים. ובעבר, הואיל ומירב הפעולות הביתיות נעשו בחצר, היה האיסור על הוצאה מן הבתים מכביד ומקשה מאד. עם זאת, למעשה, צריך המשתמש בהיתר זה לדעת, כי לא הותר הדבר אלא בשעת הדוחק. וכשהדבר אפשרי, יעשה מאמץ למצוא סביבת מגורים יהודית, שלא התערבו בה גוים.

סעיף א

הדר עם העכו"ם (א) בחצר אינו אוסר עליו (ב), עד שיחיו שני ישראלים דרים בשני בתים¹ ואוסרים זה על זה (ג), אז העכו"ם אוסר עליהם (ד). ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו (ה), אלא² משנה ערובין סא, ב וכרבי אליעזר בן יעקב בגמרא שם סב, ב. במבואר בסימן שע מי הם שאינם אוסרים.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) העכו"ם – הכוונה לאינו יהודי¹.

(ב) אינו אוסר עליו – הסיבה שאסרו חכמים לטלטל, בחצר משותפת של שני יהודים, היא, שימושם המשותף. המדמה מקום זה במעט, לרשות הרבים. אמנם בחצר אחת בה מתגורר יהודי עם אינו יהודי, לא גזרו חכמים, כיון שאינם אמורים להתערב זה עם זה², ולכן לא גזרו חכמים.

(ג) ואוסרים זה על זה – כי שימושם של שני יהודים באותה חצר, דומה במעט לרשות הרבים, ואסרו חכמים לטלטל בה, אם לא יעשו עירוב. אך זה דווקא, אם הם דרים בשני בתים. מה שאין כן הדרים בבית אחד, בשני חדרים, שאינם אוסרים זה על זה³.

(ד) אז העכו"ם אוסר עליהם – וגם אם יערבו היהודים בינם, לא יורשו להוציא אל החצר. כי הגם שהגוי, כפי שראינו, אינו נחשב שותף, בקשו חכמים למנוע מהם את המגורים בשכנות, מחשש שילמדו ממעשיו. אבל מגורי יהודי אחד בשכנות לגוי, אינם דבר מצוי. כי היהודי יחשוש תמיד שמא יהרגנו הגוי. ובדבר לא שכיח, לא גזרו חכמים.

(ה) ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו – האפשרות שתקנו חכמים, לביטול רשות, תוקנה רק עבור יהודים. אבל גוי שיבטל את רשותו, לא יועיל כלל, כי ברור שאינו מתכוון לכך.

1. ראשי תיבות עכו"ם הן 'עובד כוכבים ומזלות'. אבל הדין הנזכר בנידון שלנו, רלוונטי לכל האינם יהודים.

2. זה מה שנקרא בגמרא (עירובין סב, א) "דירת נכרי לא שמה דירה".

3. ט"ז ס"ק א'. אמנם יש חולקים, ראה שער הציון ס"ק ב'.

צריך שישכירו ממנו (ו). הגה: ישראל שהשכיר או השאיל ביתו לעכו"ם, אינו אוסר עליו דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו (ז) (המגיד פרק ב'). אבל אם הבית של אינו יהודי, ושכרו ישראל ממנו ועכו"ם דר בבית עמו (ח), אין שכירות הבית מועיל לענין שכירות העירוב (ט) (א"ז). ישראל

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) צריך שישכירו ממנו – התשלום שיקבל בעד השכרת רשותו בחצר, יגיע אותו להסכים. חכמים ציפו, שאם הנוכרי ימאן להשכיר את רשותו, יזרז הדבר את מעברם של הדיירים היהודים לסביבת מגורים, בה כל הדיירים יהודים. אלא שבמציאות החיים, אין הדבר אפשרי תמיד, וחכמים העניקו פתרון גם ליהודים המתגוררים בחצר עם נוכרי. ואין לתמוה, מה הועילו חכמים בתקנתם, אם בכל אופן ניתן להתיר את הטלטול. משום שבשורה התחתונה, הלכה זו מלמדת, על הרצון האמיתי של התורה, לבודד את היהודים מן הנוכרים.⁴

(ז) כדי שיאסור עליו – ואם כמה יהודים מתגוררים בחצר זו, רשאים הם לערב יחד, ללא שכירת רשות נוכרי זה. כי אף שהגוי שכר את הבית, הרי הבית בבעלות של יהודי, והוא לא השכירו לאינו יהודי כדי שיאסור את הטלטול בחצר. וכמו ששכירות מן הגוי מועילה, כך שמירת זכות הבעלים מועילה.

(ח) ועכו"ם דר בבית עמו – חלק מן הבית משמש את הבעלים הנוכרי, וחלק את היהודי. במקרה זה, צריך היהודי השוכר, מלבד שכירת חלקו בבית, לשכור מן הנוכרי את חלקו בחצר, כי שימוש של הגוי בחצר, מונע מהיהודים לערב ביניהם.

(ט) לענין שכירות העירוב – לא די בחלק מן הבית שנשכר, כי עדיין לא נשכרה רשותו של בעל הבית הגוי בחצר.

4. כנרמז בלשון הכתוב (במדבר כג ט) הן עם לבדד ישכון.

שהשאל (י) או השכיר בית לחבירו (יא) (במקום שדרים אינם יהודים) אף על פי שיש לו תפיסה בבית (יב) לא מהני (יג) וצריכים לשכור מעכו"ם (יד) (כ"י בשם מצאתי כתוב).

סעיף ב

י'אם בטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב כיחודי אצל האיני יהודי, אינו מועיל (טו).
י'שם בגמרא סד, א בעובדא דהמן בר ריסקת.

שולחן ערוך כפשוטו

(י) **ישראל שהשאל** – כאן מדובר בחצר ששני בתיה שייכים ליהודי, באחת הוא מתגורר, ובאחרת יש שוכר יהודי. מלבד זאת, יש בית נוסף בחצר, בבעלות נוכרי.

(יא) **או השכיר בית לחבירו** – נמצא שדרים בה שני יהודים וגוי. ואם רוצים היהודים לערב בינם, עליהם לשכור את רשותו.

(יב) **שיש לו תפיסה בבית** – למדנו לעיל⁵, שאם הונחו חפצי בעל הבית בבית שוכרו היהודי, אין צורך לערב עם שוכר זה, כי אינו אוסר עליו. והוא הדין כאן, יכולנו לחשוב, שמפאת החפצים המונחים בבית המושכר, דומה הדבר כאילו יש יהודי אחד בחצר. מאחר והשוכר היהודי מוגדר כאורח בלבד, ואין צורך לשכור מהגוי.

(יג) **לא מהני** – לא מועיל. כי השוכר נחשב כדייר מן המניין, ונמצא שבחצר דרים שני יהודים וגוי אחד, הלכך יש לשכור מהאינו יהודי. במילים אחרות, מצד דיני עירוב, הם אכן נחשבים כבית אחד, מחמת חפצי המשכיר. אבל מצד האיסור הנגרם בעקבות דיורי הגוי, הם נחשבים כשני דיירים. כי רצון התורה הוא, ששתי יהודים יימנעו ממגורים בחצר אחת, יחד עם נוכרי.

(יד) **וצריכים לשכור מעכו"ם** – כדי להתיר הוצאה מן הבית לחצר.

(טו) **אינו מועיל** – ראינו שגוי המתגורר בחצר, אינו אוסר, כאשר בחצרו

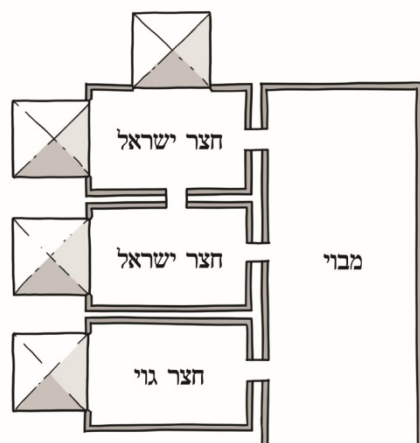
5. סימן ש"ע סעיף ב' – בעל הבית שיש לו הרבה בתים בחצר והשאלו, או השכיר, לאחרים ויש לו בכל אחד מהם דברים שאינם נשלים וכו' אין הדרים בהם אוסרים עליו, לפי שנעשו כלם כאורחים אצלו.

סעיף ג

(טז) ^אאם אין לעכו"ם דריסת רגל על הישראלים (יז), אינו אוסר; כגון, שתי חצרות הפתוחות זו לזו ואין להם דריסת רגל זה על ^אהרא"ש בתשובה (כלל כא סימן ד).

שולחן ערוך כפשוטו

מתגורר יהודי יחיד. היה מקום לחשוב, שאם הדיירים היהודיים יבטלו את רשותם לאחד מהם, תיחשב החצר כאילו יש בה יהודי אחד בלבד, ואין צורך לשכור מן האיננו יהודי. אך למעשה, אין הדבר כן. ורק בחצר, שאין בה נוכרים, יועיל הביטול. מה שאין כן בחצר שאחד מדייריה נוכרי, בה החמירו חכמים, כדי למנוע מגורים משותפים של יהודים עם גוי, לבל ילמדו ממעשיו. ואף שביטלו את רשותם, זהו מעשה סמלי בלבד, שבפועל אינו מועיל, ועדיין צריך לשכור מן הגוי את רשותו בחצר.

(טז) הקדמה לסעיף (ראה איור) -

בסעיף הקודם ראינו, כי שני יהודים שמתגוררים בחצר עם גוי, אינם יכולים להוציא מבתיהם לחצר, כל עוד לא שכרו את רשותו. סעיף זה מלמד על מציאות אחרת, בה אין צורך לשכור. מדובר במבוי שיש בו שלוש חצרות, שבאחת מהן, דר גוי ובשתיים האחרות, מתגוררים יהודים.

אלא ששתי החצרות של היהודים סמוכות זו לזו, ויש פתח או חלון ביניהן, ודייריהן אינם צריכים לעבור דרך המבוי, כדי להעביר חפצים מחצר לחצר. **(יז) אין לעכו"ם דריסת רגל על הישראלים -** חצר הגוי פתוחה ישירות למבוי, וכדי לצאת לרשות הרבים, אינו צריך לחלוף בחצרות היהודים.

זה (יח), ובחצר אחת דר עכו"ם (יט) ובחצר אחת דרים שני ישראלים או יותר (כ), מכניסין ומוציאין מחצר זו לחצר זו בשבת דרך חלון שביניהם (כא) ואין צריך לשכור מהאינו יהודי (כב).

סעיף ד

(כג) ה"השוכר מן העכו"ם סתם, מועיל ואין צריך לפרש לו שהוא להתיר הטלטול (כד), ואין צריך לכתוב שום כתיבה על השכירות (כה).

^השם סב, א וכרב ששת וכפירוש התוספות בשם הערוך.

שולחן ערוך כפשוטו

(יח) ואין להם דריסת רגל זה על זה – כלומר, בכל חצר קיימת יציאה ישירה למבוי, ולבני החצר האחת אין כל הכרח לחלוף בשטח חברתה.
(יט) ובחצר אחת דר עכו"ם – בחצר השלישית, מתגורר אינו יהודי.
(כ) שני ישראלים או יותר – שעירבו ביניהם, כדי להתיר הוצאה מבתיים לחצרם.

(כא) דרך חלון שביניהם – אם עירבו ביניהם.

(כב) ואין צריך לשכור מהאינו יהודי – מלבד היותם רשאים להוציא מבתיים לחצרם, הם יכולים גם להוציא לחצר הסמוכה, בה מתגורר היהודי השכן. ולא אומרים שהיות ויש אינו יהודי במבוי, העירוב שביניהם לא יועיל, משום שלגוי אין דריסת רגל במעבר שבינם. אבל ההוצאה למבוי, אם לא ישכרו מהאינו יהודי את רשותו, אסורה עליהם, כי יש לו לנוכרי דריסת רגל במבוי.

(כג) הקדמה לסעיף – מכאן והלאה יצוינו הקלות מפליגות שעשו חכמים, בדיון שכירות מאינו יהודי.

(כד) שהוא להתיר הטלטול – כלומר, השכירות מתקיימת על ידי נתינת דבר מה לאינו יהודי, ואין צורך שידע מהי מטרת הנתינה הזו.

(כה) שום כתיבה על השכירות – כלומר די בכך שהשוכר יודע שנעשתה כאן שכירות, ואין צורך בשום הוכחה משפטית.

סעיף ה

ישוכרין מעכו"ם אפילו בפחות משהו פרוטה (כו). ומותר לשכור ממנו בשבת (כז) (מרדכי ריש פרק הדר). (ועיין לקמן סימן שפ"ג (כח)).
 י"שם סו, א.

סעיף ו

ז'כל זמן שאין העכו"ם חוזר בו, מועיל השכירות ואפילו לזמן מרובה (כט). ואינו יכול לחזור משכירתו עד שיחזיר הדמים (ל) (ב"י בשם רש"י פרק הדר).
 י'הרא"ש והמרדכי בריש פרק הדר בשם ר"מ והגהות מיימוני בפרק ב מהלכות ערובין.

סעיף ז

ח'אם שכרו מהעכו"ם לזמן ידוע (לא), לְשִׁכְלָה הזמן צריך לחזור ולשכור שנית (לב) וצריך לחזור ולערב, דאין עירוב ראשון חוזר^ח תשובות הרמב"ן סימן רז.

שולחן ערוך כפשוטו

(כו) אפילו בפחות משהו פרוטה – אין צורך שדמי השכירות ישתוו לערך הנכס, אלא כל נתינה נחשבת כשכירות.
 (כז) ומותר לשכור ממנו בשבת – אף שביצוע קניינים אסור בגזירת חכמים, מחשש שפרטיהם יועלו על הכתב. כאן, הואיל ואין צורך בכתיבה, אין מקום לגזירה זו.
 (כח) ועיין לקמן סימן שפ"ג – שם נראה שאם נעדר הנוכרי מביתו בשבת, אין צורך לשכור ממנו. אך אם הוא שב לביתו בשבת, יש לשכור את רשותו בשבת.
 (כט) ואפילו לזמן מרובה – אפילו כמה שנים.
 (ל) עד שיחזיר הדמים – עד שיחזיר כסף. בפועל זה לא יקרה, כי יתכן שלא יבין כי שכרו את רשותו.
 (לא) לזמן ידוע – לתקופה קצובה, כגון חודש או חודשיים.
 (לב) צריך לחזור ולשכור שנית – כי השכירות הסתיימה כמובן, והגוי שב ואוסר. ומה שעירבו היהודים ביניהם, אינו מועיל.

וניעור (לג).

פעיף ח

^טאם שכרו מהעכו"ם לזמן ידוע, ובתוך הזמן השכיר העכו"ם דירתו לאחר, די בשכירות הראשון (לד).
^טשם.

פעיף ט

^יחמשה הדרים בחצר, אחד שוכר מהעכו"ם בשביל כולם (לה).
^ישם בגמרא סו, א.

פעיף י

^{יא}אם שכרו ממנו בעל כרחו (לו), אינו מועיל, אף על פי שהיה רגיל להשכיר מקודם (לז).
^{יב}הכי משמע בדף סג, ב בעובדה דהמן בר ריסתק.

שולחן ערוך כפשוטו

(לג) דאין עירוב ראשון חוזר וניעור – לאחר ששבו ושכרו את רשותו של האיני יהודי, ניתן לשוב ולערב. ובעירוב שנעשה בפעם הראשונה, לא די, כי אחר שתמה תקופת השכירות, אף הוא התבטל.
(לד) די בשכירות הראשון – שכירת זכות השימוש מן הנוכרי אינה מתבטלת, עד תום התקופה, עליה סוכם עם הראשון, למרות שהלה כבר אינו דר במקום. אבל אם נמכרה דירתו לגוי אחר, אין כל תועלת בשכירות הראשונה, ויש לשכור מן הדייר הנוכרי החדש, את רשותו.⁶
(לה) בשביל כולם – ואין צורך למנותו כשליח, כי שאר הדיירים ודאי מסכימים למעשיו, שיאפשרו את ההוצאה מן הבתים לחצר.
(לו) שכרו ממנו בעל כרחו – כגון, שנתנו לו ממון, ולא ביקשו את הסכמתו.
(לז) אף על פי שהיה רגיל להשכיר מקודם – כגון ששכרו ממנו לתקופת מסוימת, וכשזו תמה, ואינו רוצה לחדש את השכירות, אי אפשר לשכור ממנו

6. כף החיים אות מג.

סעיף יא

לאבל מאשתו (לח) או משכירו (לט) ולקטו (מ), שוכרים, אף על פי שהוא מוחה (מא). (ושכירו של שכירו ולקטו של בעל הבית, הוא כשכיר בעל הבית עצמו) (מב) (ריב"ש סי' תכ"ז).

^לפשוט מההוא עובדא, וכן כתב הרשב"א בתשובה.

סעיף יב

^מאם אינו רוצה להשכיר (מג), יתקרב לו אחד מבני החצר עד ^פפשוט מההוא עובדא שם סד, א.

שולחן ערוך כפשוטו

ללא קבלת הסכמתו.⁷

(לח) מאשתו – של הגוי.

(לט) משכירו – שכיר של גוי, המועסק כל השנה. בין אם הוא יהודי, ובין אם אינו.

(מ) ולקטו – עובד לתקופה קצובה.

(מא) אף על פי שהוא מוחה – למרות כובד לב הגוי, המסרב להשכיר את רשותו. ניתן לשכור מאשתו ומעובדיו, כי זו אחת ההקלות שהקילו חכמים, כפי שהסברנו בהקדמה.

(מב) הוא כשכיר בעל הבית עצמו – עוד הקילו חכמים, לשכור מן העובד של העובד. כגון מנהל עבודה, הממונה מטעם בעל הבית, על כל העבודות. והלה מביא אנשים מטעמו, לאחזקה ניקיון וכל הנדרש. גם מאותם אנשים, ניתן לשכור.

(מג) אינו רוצה להשכיר – ומאיזו סיבה, לא ניתן לשכור מאשתו או מעובדיו.

7. אבל יהודי שהיה רגיל לבטל את רשותו, אינו יכול לחזור בו אם החזיקו הדיירים בחצר, כפי שראינו בסימן שפ"א סעיף א', ש"אם הוא רגיל לערב עמם ועכשו אינו רוצה, בני חצר נכנסים לתוך ביתו ונוטלים ממנו בעל כרחו", וכפי שראינו בסימן שס"ז. שניתן להכריח יהודי להתנהג באופן המסייע לסביבה, כשסיעו אינו פוגע בו כלל.

שישאל לו רשותו, שיהא לו רשות להניח בו שום דבר (מד), דהוה ליה כשכירו ולקיטו (מה), ומושכיר שלא מדעת העכו"ם (מו).^פ ויש אומרים שאינו צריך להשכיר, אלא נותן עירובו ודיו (מז).
 רמב"ם בפרק ב מהלכות ערובין, והרשב"א בתשובה, וסמ"ג. טור ורבנו ירוחם.

סעיף יג

^עאם ייחד לו מקום בבית שמשאל לו, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית, לא מהני (מח).
^פשם ושם.

שולחן ערוך כפשוטו

(מד) להניח בו שום דבר – הרשאה זו שקיבל היהודי מן הגוי, מגדירה אותו כעין עובד שלו.
(מה) דהוה ליה כשכירו ולקיטו – למרות שבפועל, הוא אינו מבצע דבר עבור הנוכרי. עצם יכולתו להשתמש בחצר, קושרת בינו לבעל הבית, כפי שעובדיו קשורים עמו.
(מו) ומושכיר שלא מדעת העכו"ם – יכולתו של יהודי זה להשתמש בחצר הנוכרי, מדמה אותו לבעל הבית, לכן גם הוא יכול להשכיר את השימוש.
(מז) נותן עירובו ודיו – כיון שהנוכרי השאל מקום ברשותו ליהודי זה, יש דעה שגם זה מאפשר לו להשכיר. לדעה זו, אם יערבו היהודים ביניהם, די בכך. אמנם אין זו הדעה העיקרית, ואין לסמוך עליה מלבד בשעת הדוחק.
(מח) לא מהני – הגוי מיאן להשכיר את רשותו, ויהודי מבני החצר ביקש מן הנוכרי שישאל לו מקום ברשותו. ונתבאר לעיל, שבכך נחשב היהודי כפועל של הגוי, ובידו להשכיר את רשות הגוי לשאר היהודים. אך כל זה דווקא, כשניתנה הסכמה כללית. אבל אם התיר לו שימוש במקום מסוים בלבד, אין היהודי נחשב כעובד, המורשה להלך בכל רשותו של הנוכרי.

סעיף יד

^פשָׁכְרוּ מְשָׁכִירוֹ וְלָקִיטוּ לְזָמָן (מט), אִם עַל פִּי שְׁמִילְקוֹ תוֹךְ הַזָּמָן מֵהֵיכָל שְׁכִירוֹ וְלָקִיטוּ (נ), מוֹתָרִים עַד תּוֹם הַזָּמָן (נא). אֲבָל אִם שָׁכְרוּ מִמֶּנּוּ סֵתֶם (נב), כִּיּוֹן שְׁמִילְקוֹ נִתְבַּטַּל הַשְּׁכִירוֹת (נג). הִגָּה: וְהוּא הָדִין אִם שָׁכְרוּ מִגְזָבֵר הַמֶּלֶךְ וְנִסְתַּלַּק לַגִּמְרֵי מִן הַמֶּלֶךְ (נד); אֲבָל אִם לֹא סָלְקוּ רַק מִן הַגְּזָבֵרוֹת, וְעַדִּיין אוֹכֵל פֶּרֶס הַמֶּלֶךְ, עַדִּיין מִקְרֵי שְׁכִירוֹ וְלָקִיטוֹ וְיוֹכֵל לִשְׁכּוֹר מִמֶּנּוּ וְלֹכֵן גַּם שְׁכִירוֹת הָרָאשׁוֹן עַדִּיין קִיִּים (נה) (כ"י בשם תשובת רשב"א).
^פהרשב"א בתשובה.

שולחן ערוך כפשוטו

(מט) לזמן – כלומר לתקופה קצובה.

(נ) מהיות שכירו ולקיטו – תקופת העסקתו אצל בעל הבית הסתיימה, טרם הסתיימה תקופת השכירות.

(נא) מותרים עד תום הזמן – כי בעת שהעובד "השכיר", היה הוא אמור להישאר עד תום השכירות. והתחייבותו לשוכר, בשם בעל הבית, מחייבת גם את בעל הבית, עד לסיום אותו זמן. אך בתום זמן זה, צריך לשוב ולשכור את המקום, כי אין בכוח העובד להשכיר לתקופה שאחר העסקתו.

(נב) אם שכרו ממנו סתם – כלומר, ללא התחייבות לתקופה מסוימת, וביד בעל הבית להפסיק את העסקתו בכל עת.

(נג) נתבטל השכירות – השכירות מועילה רק כל עוד הוא עדיין עובד, ומייצג את מעסיקו.

(נד) ונסתלק לגמרי מן המלך – האפשרות לטלטל ברחובות ערים, אינה פשוטה. כי אף אם כל העיר מוקפת במחיצה, עדיין אי אפשר לטלטל בה. ועשיית עירוב, גם היא לא תפתור את הבעיה, מפאת הגויים שבעיר. ובלתי אפשרי לשכור, את זכויות השימוש, מכל גוי בנפרד. הפתרון הוא לשכור מן המלך, שהוא השולט על כל בתי העיר, כביכול. ובפועל, ניתן לשכור את זכויות השימוש בכל בתי העיר, מאחד מעובדיו. אלא שאם הוא כבר פוטר מעבודתו אצל המלך, צריך לשוב ולשכור.

(נה) גם שכירות הראשון עדיין קיים – כיוון שכל מי שהתמנה לעבודת המלך,

סעיף טו

^צאם ישראל ועכו"ם דרים בבית אחד (נו), צריך לשכור מהעכו"ם ולערב עם הישראל (נז). הגה: אם יש לכל אחד דירה בפני עצמו (נח). והוא הדין שני ^(*)(אינם יהודים) הדרים בכהאי גוונא בבית אחד צריך לשכור (משניהם) (נט) (ב"י בשם הג"א).

^צתוספות סו, א מהא דרבי יוחנן בירושלמי שם. ^(*)(כאשר הגהתי כן הוא בבית יוסף (ד"ה וכתוב בהגהות) בשם הגהות אשרי, ופירש בכהאי גוונא שיש לכל אחד דירה בפני עצמו).

סעיף טז

^קאם יש לאינו יהודי חמשה עֶכָּרִים או לְקִטָּים ישראלים דרים בביתו, אין דירתם חשובה דירה שיאסרו זה על זה (ס) (דשכירות ^קבבלי סד, א).

שולחן ערוך כפשוטו

מוגדר "שכירו".

(נו) דרים בבית אחד – כל אחד, בחדר אחר.

(נז) ולערב עם הישראל – הדיירים היהודים שבחצר, צריכים הן לשכור מן הגוי, והן לערב עם היהודי. כי השותף היהודי, אינו מוגדר שכירו או לקיטו של גוי זה.

(נח) דירה בפני עצמו – כוונתו להסביר את דברי המחבר.

(נט) צריך לשכור משניהם – אם אינם עובדים האחד אצל השני, צריך לשכור מכל אחד.

(ס) שיאסרו זה על זה – היהודים השוהים בביתו, נחשבים אמנם כבעלי הבית, מצד אחד, עקב היותם שכיריו. לכן אפשר לשכור מהם, ולהתיר את הטלטול. אך כל זה רק לקולא, כי לחומרה, איננו מחמירים להחשיב את שימושם בחצר, כשימוש של יהודי, בעל דירה, בחצר. ולכן לא ייאסר הטלטול, על אחרים. הטעם שאינם נחשבים בעלי בית שאוסרים, הוא, משום שמעסיקם הנוכרי, יכול להוציאם מן הבית, בכל רגע נתון. לפיכך, אין דירתם חשובה דירה.

של אינו יהודי אינו אוסר (סא) אם שכרו מבעל הבית (סב) (בית יוסף).

סעיף יז

(סג) ^ישתי חצירות זו לפנים מזו, ישראל ואינו יהודי בפנימית, וישראל בחיצונה (סד), או שישראל ואינו יהודי בחיצונה וישראל בפנימית (סה), ^יואפילו אינו יהודי בפנימית ושני ישראלים ^ישם בגמרא סה, ב. ^ישם.

שולחן ערוך כפשוטו

(סא) **אינו אוסר** – יהודים אלה, שכירי הגוי, אינם אלה היוצרים איסור בחצר, אלא הגוי, בעל הבית, הוא סיבת האיסור. ופירוש הביטוי "אינו אוסר" הוא, ששכירים יהודים הדרים בבית אינו יהודי, אינם אוסרים.

(סב) **אם שכרו מבעל הבית** – אם בעל הבית השכיר את רשותו, אין שכיריו היהודים אוסרים. וגם כאשר לא שכרו ישירות מבעל הבית, לא הפכו שכיריו לבעלי הבית, ואינם אוסרים. אלא מוגדרים פועלים, שבכוחם לפעול בשמו. וברור, כי אין להם חשיבות מצד עצמם, והרמ"א בא להסביר את דברי המחבר.⁸

(סג) **הקדמה לסעיף** – הלכה זו מיוסדת על מה שכבר למדנו, לגבי איסור הוצאה לחצר, כששני יהודים דרים יחד עם גוי בחצר אחת. אם מלבד העירוב ביניהם, ישכרו את רשותו, הטלטול מותר. סעיף זה דן בשתי חצרות, פנימית וחיצונית, שדיירי הפנימית חולפים, בדרכם לרשות הרבים, בשטח החיצונית. באיזה מקרה יאסור הגוי, אם לא ישכרו ממנו.

(סד) **וישראל בחיצונה** – מעבר היהודי והגוי, דיירי הפנימית, בחצר החיצונה, מחשיב אותה כחצר אחת, בה דרים שני יהודים וגוי אחד, הלכך צריך לשכור ממנו.

(סה) **וישראל בפנימית** – גם במקרה זה, היהודי המתגורר בפנימית, חולף

8. לדעת המשנה ברורה יש כאן טעות סופר, וצריך לקרוא "ושכירו של עכו"ם אינו אוסר, אם שכרו מבעל הבית". הדין אמנם זהה בשתי הגרסאות, וכפי שפירשנו. אבל קשה על גרסתו, כי משמע, שאם לא שכרו מבעל הבית הנוכרי, יחול איסור, מחמת שכיריו היהודים. בעוד שלאמיתו של דבר, גם אם לא שכרו מבעל הבית, השכירים אינם אוסרים, אלא הגוי הוא הגורם לאיסור.

בחיצונה (סו), אוסר (סז). ^חויש מי שאומר שאפילו אינו יהודי בפנימית וישראל אחד בחיצונה, אוסר (סח).
^תהרמב"ם בפרק ד מהלכות ערובין (הכ"ב).

סעיף יח

^אאינו יהודי שהשכיר ביתו לחבירו אינו יהודי, אם נשאר לו שום תפיסה בבית (סט), שיש לו רשות להניח שם שום כלים, יכולים לשכור ממנו (ע); ואם לא נשאר לו שום תפיסה, ^באם יכול ^אשם בגמרא. ^בשם מעובדא דריש לקיש ותלמידי רבי חנינא.

שולחן ערוך כפשוטו

בחיצונית. לכן נחשבת החיצונית כאילו דרים בה שני יהודים וגוי אחד, ויש לשכור מן הנוכרי את רשותו. ואף שראינו כי רגל המותרת במקומה אינה אוסרת, במקרה זה, הגוי הוא שכנם הקרוב, לפיכך החמירו ואסרו עליהם, לבל ילמדו ממעשיו.⁹

(סו) ושני ישראלים בחיצונה – הגוי החולף באופן קבוע בחיצונה, גורם להחשיבה כחצר, בה דרים שני יהודים וגוי אחד, וצריך לשכור ממנו.

(סז) אוסר – אם לא שוכרים ממנו.

(סח) וישראל אחד בחיצונה, אוסר – היות והנוכרי מתגורר בחצר הפנימית, והרואים אינם יודעים שבחצר הפנימית אין דייר יהודי נוסף, עלולים הם להתיר טלטול בחצר דומה (שהגוי אינו לבדו), ללא שכירות, אף שמעברו אוסר. על כן אם לא נשכרה רשותו, חל איסור. אך להלכה, לא נתקבלה חומרה זו.

(סט) שום תפיסה בבית – כלומר, המשכיר עדיין רשאי להניח את חפציו בבית השוכר.

(ע) יכולים לשכור ממנו – כי בדיני עירובין, המשכיר נחשב כדייר, כשיש לו תפיסה בבית. עם זאת, אפשר כמובן לשכור מהדייר הנוכרי.

9. אם כן, יש מקילים בשני מקרים אלה, ראה ביאור הלכה ד"ה אוסר.

המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו, יכולים לשכור ממנו (עא); ואם לאו אינו מועיל אלא אם כן ישכרו מהשוכר (עב). הגה: והוא הדין איש אחר שיש לו תפיסה בבית, יכולין לשכור ממנו (עג), דלא גרע משכירו ולקיטו (עד) (ב"י בשם ריב"ש סי' תכ"ז).

סעיף יט

(עה) ¹חצר שישראל ואינו יהודי דרים בה (עו), ובית אחד של י"שם עד, ב גבי מימרא דרב יהודה אמר רב וכפרוש רש"י שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(עא) **לשכור ממנו** – מאחר ויכול להתגורר בבית זה, בכל רגע נתון, הוא תמיד מוגדר כדייר. מלבד זאת, ניתן כמובן לשכור גם מן השוכר, המתגורר בפועל בדירה.

(עב) **אלא אם כן ישכרו מהשוכר** – המשכיר אינו יכול לבטל את ההסכם בינם, ולכן אינו נחשב כדייר, אפילו בכוח. הואיל וכך, האפשרות היחידה שתתיר היא, לשכור מהשוכר.

(עג) **יכולין לשכור ממנו** – הרשות שניתנה לו, להנחת חפציו בבית, מחשיבו אותו קצת כדייר.

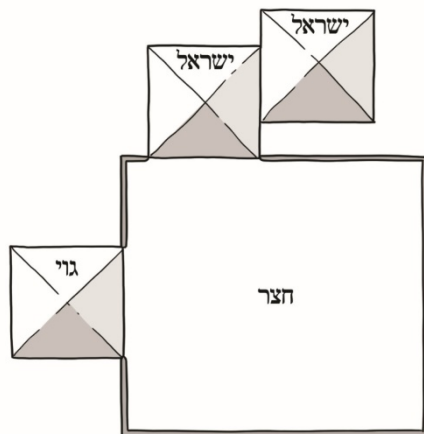
(עד) **דלא גרע משכירו ולקיטו** – כבר למדנו, כי ניתן לשכור גם מעובד של בעל הבית, המורשה להתהלך בשטח. וזה שהורשה להניח את חפציו בבית, נחשב קצת כמו דייר, ולפחות כמו עובד.

(עה) **הקדמה לסעיף** – להבנת הסעיף נזכיר, שיהודי אחד החולק חצר אחת עם דייר גוי, רשאי לטלטל בחצר ואינו צריך לעשות עירוב, וגם לא לשכור מהאינו יהודי. זו מציאות נדירה, שיהודי בודד יחלוק חצר אחת עם נוכרי, כי יחשוש תמיד שהגוי ימיתנו. וכלל הוא, שחכמים לא גזרו איסור, במציאות נדירה.

(עו) **שישראל ואינו יהודי דרים בה** – בחצר זו, רשאי היהודי להוציא את כליו מן הבית, גם ללא שכירת רשות הגוי.

ישראל אצל ביתו של זה ואינו פתוח לחצר (עז) וחלונות ביניהם (עח), אינו יכול לערב¹⁰ עמו דרך החלון שביניהם כדי להוציא כליו דרך בית שכנו הפתוח לחצר (עט). אבל אם פתח פתוח ביניהם, מותר (פ). ^הויש מי שאומר דאף אם פתח פתוח ביניהם, ^ההתוספות והרא"ש שם בשם ר"י. ^הלרש"י שם.

שולחן ערוך כפשוטו

ובית אחד של ישראל אצל ביתו של

זה ואינו פתוח לחצר (ראה איור) –

(עז) ואינו פתוח לחצר – ליהודי השני אין כניסה לחצר, לכן הוא אינו אוסר על שכנו את ההוצאה לחצר.

(עח) וחלונות ביניהם – אם לא עשו עירוב, אין היתר להעביר חפצים, דרך החלון שבינם. אבל אם יערבו, תותר הוצאת חפצים, מבית אחד למשנהו¹⁰.

(עט) הפתוח לחצר – העירוב שעשו,

אינו מתיר לזה שביתו לא פתוח לחצר, להעביר את חפציו, דרך בית שכנו, אל החצר. כי בקשו חכמים להותיר את היהודי, שכנו של הגוי, בפחד מתמיד, שמא ייהרג. ואם היהודי הנוסף לא יעביר את חפציו בחצר, יחוש הגוי חופשי, ללא נוכחות יהודי נוסף. עובדה שתותיר את היהודי בפחד מתמיד, עד שיעבור דירה.

(פ) מותר – כשיש פתח ביניהם, גם אם לא יעשו עירוב, הגוי מודע לנוכחות יהודי נוסף בקרבת שכנו היהודי, שהרי יש מעבר מוסדר בין השכנים היהודים. וגם אם נאסור על השכן הרחוק להוציא לחצר, לא יחוש היהודי בודד, ולא יפחד מן הגוי ויצא. והיות שכל התועלת שבאיסור לא קיימת, לא אסרו להם

10. ואמנם יש אוסרים להעביר חפצים, אפילו מבית לבית, אבל הלכה כמיקל בעירוב.

אסור (פא).

מעיק ב

יחצר שישראל (פב) ואינו יהודי שרויים בה (פג), והיו חלונות פתוחות מבית ישראל זה לבית ישראל זה ועשו עירוב דרך חלונות (פד), אף על פי שהם מותרים להוציא מבית לבית דרך חלונות הרי הם אסורים להוציא מבית לבית דרך פתחים (פה).¹¹ הרמב"ם בפרק ב (הט"ו) מהלכות ערובין כפי פרושו במימרא דלעיל, וכתב הרב המגיד אף על פי שיש לאחרונים בזה שיטה אחרת, דינו של רבנו אמת, ופירושו נראה.

שולחן ערוך כפשוטו

לערב. מלבד זאת, לא החמירו להחשיבם כשני יהודים המשתמשים באותה חצר, כי במציאות, רק ביתו של יהודי אחד פתוח ישירות לחצר¹¹.
(פא) אסור – לדעה זו, אם אכן נתיר לשכן היהודי המרוחק, את הוצאת חפציו לחצר, יתוודע הגוי לנוכחותו של יהודי נוסף במתחם, ויחשוש לפגוע ביהודי. ויש לאסור על השכן המרוחק את הוצאת חפציו לחצר, כדי שהגוי יבחין בבדידותו של שכנו במתחם, ולא יחשוש להורגו. והפחד מפניו, יזרז את היהודי לעבור דירה. להלכה אפשר לסמוך על השיטה הראשונה, המקילה¹².
(פב) שישראל – הכוונה ליהודים רבים, שבתיהם פתוחים לחצר.
(פג) ואינו יהודי שרויים בה – ואם לא ישכרו ממנו את רשותו, תיאסר עליהם ההוצאה לחצר.
(פד) ועשו עירוב דרך חלונות – עירוב זה מתיר הוצאה מבית לבית, דרך החלונות, אבל אינו מתיר הוצאת חפצים לחצר.
(פה) דרך פתחים – אפילו העברת חפץ מבית לבית, ללא מגע בקרקע החצר,

11. הכלל שקבעו חכמים הוא, שאם רק יהודי אחד גר בחצר, אין צריך לשכור מן הגוי. והוא אינו משתנה, גם אם יש מקרים ספציפיים, בהם יש סיבה לאסור. כי זו דרכם של חכמים, שסיבה כלשהי מניעה לתקן חוק מסוים. ואחר שהחוק תוקן, אין משנים את הדין, גם אם תצוץ סיבה ספציפית, שהגורם לחקיקת החוק אינו רלוונטי כלפיה.

12. על פי הכלל "סתם ויש, הלכה כסתם". כלומר, אם הביא המחבר דעה ראשונה בלי לצמצמה, ודעה שניה בשם יש אומרים, הלכה כסתם. ומלבד זאת, הלכה כדברי המיקל בעירוב.

מפני האינו יהודי, עד שישכיר. הגה: ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים (פו), צריכים לערב ולשכור רשות מן העכו"ם בעל הספינה (פז) או להבליעו בשכר הספינה (פח) (ב"י בשם שבולי לקט). ועיין לעיל סי' שס"ו ס"ב.

שולחן ערוך כפשוטו

גם היא אסורה. כי לא שכרו מן הגוי, את הזכות להעביר דרך החצר.
(פו) ויש להם בתים מיוחדים – על כן הטלטול מחדריהם, למקומות המשותפים בספינה, אסור.
(פז) בעל הספינה – מלבד העירוב שעליהם לעשות ביניהם, צריכים לשכור גם את רשות האינו יהודי, בעליה של הספינה.
(פח) להבליעו בשכר הספינה – כשמשלמים על הנסיעה, יוסיפו מעט על התשלום, בעד שכירת המקום.

סימן שפ"ג

כשאינן העכו"ם בבית אינו מעכב, ובו סעיף אחד.

כבר למדנו שדיורי גוי בחצר, מונעים ומעכבים את תועלת העירוב, שעשו דיירה היהודים. היתר הטלטול בחצר יוכל להיות, רק אם מלבד העירוב, ישכרו את רשותו. בסימן זה דנים מה דין הטלטול מן הבתים לחצר, כשהדייר הנוכרי נעדר מביתו בשבת, או להיפך, שב אל ביתו בשבת.

סעיף א

^אאינו יהודי הדר עם שני ישראלים ואין העכו"ם בביתו, אינו אוסר (א) (עיין לעיל סימן שע"א (ב)) ויערבו ויהיו מותרים (ג). בא עכו"ם בשבת, אוסר והעירוב בטל (ד). ומיהו יכולים לשכור ממנו ^אמעובדא דרב חנינא בר יוסף וכו' בההוא פונדק כפירוש רש"י שם בנוסחאות שלפנינו ערובין סה, ב הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אינו אוסר – הסיבה שהביאה את חכמינו להטיל איסור, על שכני הגוי, היא לבל ילמדו ממעשיו. אבל בהעדרו מביתו בשבת, אין צורך לגזור כן.
(ב) עיין לעיל סימן שע"א – סעיף א', בדברי המחבר. שם התבאר, כי רק גוי שהתרחק מאד מביתו, אינו אוסר. אלא שגם הובא שם, בשם יש אומרים, כי אף גוי שהתרחק במעט, אינו אוסר. הרמ"א פסק כדעה זו לקולא¹.
(ג) ויהיו מותרים – היעדרותו מגדירה חצר זו, כאילו כל דיירה יהודים. לפיכך, די אם יערבו ביניהם.

(ד) והעירוב בטל – הדייר הנוכרי, לא נכח בביתו בתחילת השבת. אבל אם שב אליו, אחר כניסת השבת, העירוב בטל. ואף שבכניסת השבת הותר הטלטול,

1. הפוסקים דנו מה דעתו של המחבר למעשה. יש הטוענים כי המחבר נקט בדעה הראשונה לחומרה, ומתבססים על הכלל "סתם ויש, הלכה כסתם". אך מצד שני, יש הסוברים כי הוא נקט לקולא, כפי שרואים כאן, שסתם כדעת המקילים, שהרי לא צמצם את ההיתר רק למקרה בו הלך הנוכרי למקום רחוק. למעשה, אם זו שעת הדחק, ניתן לסמוך על המקילים.

בשבת (ה), ואחר כך יבטל האחד לחבירו ויהיה היחיד מותר (ו); וכל שכן אם מת העכו"ם בשבת (ז), שיבטל אחד לחבירו ויהיה היחיד מותר (ח).

שולחן ערוך כפשוטו

חוזר המקום לאיסורו כי אכן מגורים של הגוי הינו בחצר והעדרותו בשבת אינה מבטלת את היותו דייר. ומה שהתירו כשיצא, היא קולא גדולה. לכן אם הוא אכן חוזר, התברר שלא עזב את המקום, וחוזר האיסור למקומו.

(ה) **יכולים לשכור ממנו בשבת** – אף שכל שכירות רגילה אסורה בשבת, כבר למדנו, שאין זו שכירות ממש, אלא פעולה סמלית. ומותר לעשותה, אף בשבת.

(ו) **ויהיה היחיד מותר** – שובו של הגוי אל החצר, ביטלה את העירוב שנעשה. וגם אם שכרו מן הגוי את רשותו, הטלטול אינו מותר לכל דיירי החצר. ניתן להתירו, אם אחד מן הדיירים היהודים יבטל את רשותו לחברו, כי אז יוכל חברו להוציא את חפציו אל החצר².

(ז) **מת העכו"ם בשבת** – מדובר שהיהודים לא עירבו ביניהם, טרם כניסת השבת, וגם לא שכרו את רשות הגוי. והטלטול בחצר, לא הותר.

(ח) **ויהיה היחיד מותר** – הואיל ונכנסה השבת, אין ביכולתם לערב. אבל יכולים לבטל רשות, כמו שלמדנו בתחילת סימן ש"פ.

2. לאחר שיוציא הלה את חפציו, יוכל הוא לבטל לחברו, כדי שהוא גם יוציא לחצר את הנדרש לו, וכפי שלמדנו (בסימן שעא סעיף ז).

סימן שפ"ד

אינו יהודי אכסנאי אם מעבב, ובו ב' פעיפים.

ראינו שיהודי המתארח בחצר, אינו אוסר, ואף אינו צריך להשתתף בעירוב. סימן זה דן בגוי המתארח בחצר, בהסכמה, ושלא בהסכמה. מתי, אם בכלל, הוא אוסר.

פעיף א

^אאינו יהודי הנכנס לשם אַכְסָנָאוֹת (א), אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם (ב). ואם נכנס ברשות (ג), אם הוא רגיל לבא, אוסר מיד (ד); ואם אינו רגיל, אינו אוסר עד לאחר שלשים יום (ה).
^אירושלמי, כתבוהו התוספות והרא"ש אמתניתין דאנשי חצר וכו', דף סט, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

- (א) הנכנס לשם אַכְסָנָאוֹת – לשהות שם באופן זמני, ולא כדייר קבוע.
- (ב) אינו אוסר לעולם – כי אינו נחשב דייר, אפילו אם יישאר זמן רב.
- (ג) נכנס ברשות – כגון, ששכר או שאל חדר.
- (ד) אוסר מיד – כי גם הוא אחד מדיירי המקום. ואף שאורח יהודי, במצב דומה, אינו אוסר, אורח גוי אכן יוצר איסור. הטעם הוא, כדי שלא נלמד ממעשיו. נוכחותו בחצר כאורח קבוע, אף שכל פעם שוהה לתקופה קצרה בלבד, הביאה את חכמים להטיל איסור.
- (ה) עד לאחר שלשים יום – כי רק בחלוף תקופה זו הוא יוגדר כדייר קבוע. בסעיף הבא נראה, כי גם אם התאכסנו גויים בבית היהודים, לא ייווצר איסור מחמתם, כאשר יש ליהודי תפיסת יד בבית. כלומר, אם חלק מכליו, האסורים בטלטול, מצויים בחדרי הגויים.

סעיף ב

^באנשי היל המלך שנכנסו בבתי היהודים, בין בחזקה בין ברצון (ו),
 יאם יש לבעלי בתים, באותן מקומות שנכנסו העכו"ם, כלים
 שאסור לטלטלם בשבת (ז), אינם אוסרים עליהם (ח).

^בתשובות הרשב"א. יכרבי יהודא במשנה פה, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) **בין בחזקה בין ברצון** – שהותם בבית היהודי נעשית מטעם המלך. ומבחינה הלכתית, למרות שבעל הבית היהודי מתנגד לכך, הם מתארחים ברשות, שהרי "דינא דמלכותא, דינא". נוכחות הגויים מטילה איסור, כפי שראינו בסעיף הקודם. ובלבד ששהותם במקום נמשכת, שלושים יום.
 (ז) **כלים שאסור לטלטלם בשבת** – איסור טלטולם, מוכיח בבירור כי היהודי לא ביטל את בעלותו וזכות שימוש במקום. כי את החפצים הללו, יותיר שם. ומוכרח להיות, שאינו מוותר על השימוש במקום¹.
 (ח) **אינם אוסרים עליהם** – אפילו אם שהותם בביתו נמשכה למעלה משלושים יום, הוא עדיין נחשב בעל הבית².

1. אף שראינו (בסימן שפב סעיף יח), שמספיקה יכולת להניח חפצים בבית המושכר לאחרים, כדי להחשיבו כבעל הבית וכמארח, אבל כאן מדובר שבעל הבית הוא אכן היהודי, והגויים פלשו אל ביתו. פלישתם הכוחנית גורמת שלא ייחשב עוד אחראי על הדירה. אלא אם כן, חלק מחפציו מונחים בה. ועיין ביאור הלכה ד"ה כלים.

2. דין זה רלוונטי רק ליהודי שיש לו תפיסת יד, בבית בו שוהה הגוי. אבל בעל בית נוכרי, שהשכיר את ביתו לאינו יהודי אחר, אינו נחשב אחראי על הבית המושכר, למרות תפיסת יד שיש לו, ולא ניתן לשכור ממנו את זכות השימוש בבית זה. כי זו קולא מיוחדת שהונהגה רק לגבי בעל בית יהודי, כפי שלמדנו בסימן ש"ע סעיף ב' ברמ"א.

סימן שפ"ה

דין צדוקי ומומר בעירוב, ובו ד' פעיפים.

להבנת הסימן עלינו להסביר כמה מושגים. ה'צדוקי' הוא יהודי שאורחות חייו מונהגים בדרכו של צדוק הכהן, שהיה כהן גדול. אשר בהגיעו לגבורות, פרש מדרכי ישראל. וטען, כי פירוש חכמים על התורה, אינו אמת. ממשיכי דרכו נהגו כמותו, וקיימו את מצוות התורה, לפי ראות עיניהם. ואף חינכו בדרך זו, את כל צאצאיהם. צדוקים אלה, לא הכירו את היהדות האמיתית. ואינם נחשבים רשעים, אלא אנוסים, כיון שזו הדרך שקיבלו מאבותיהם¹. אי אימונם בתקנות חכמים, גרם שנמנעו מקיום הלכות עירובין.

ה'כוֹתִי' הוא בן אומה שהגיעה לארץ ישראל, לאחר שהוגלתה מלכות ישראל. בעקבות מאורע מסעיר, של הופעת אריות אשר הרגו רבים מהם, התגיירו כל הכותים. אלא שהתברר כי הגיור לא היה כנה ואמיתי, ולא הקפידו על שמירת המצוות. לכן החשיבם חכמים כגוים, לכל הדינים².

ה'מומר' הוא יהודי שעזב את שמירת המצוות, אם כי יש מספר מומרים. יש מומר להכעיס, שנוהג כך בדווקא. יש מומר לתיאבון, עליו מדברים בסימן זה, והוא נוהג בדרך הדתיים לשעבר (דתל"ש) בדור שלנו. יש גם מומר לדבר אחד, שהוא נמנע מקיום אחת מן המצוות. נוסף על כך, יש מומר לעבודה זרה, הנחשב לגבי דינים רבים, כמו גוי. זאת ועוד, יש מומר לחילול שבת, שדיניו דומים מאד למומר לעבודה זרה. אלא שצריך להבחין אם הוא מחלל שבת בפרהסיא, שאז דינו חמור יותר, ולרוב הדינים נחשב כאינו יהודי. או שהוא מומר לחלל שבת בצנעה, שדינו חמור פחות.

המרת דת פירושה עזיבה מוחלטת של היהדות, כגון המתנצר או מתאסלם.

1. כך הסביר הבית יוסף.

2. החשבתם כגויים אינה אלא לחומרה, אבל לקולא, איננו מקילים. ואם אחד מהם קידש יהודייה, אין מקילים בזה, להתירה להינשא ללא גט. ראה בהרחבה בערך כותים, באנציקלופדיה התלמודית.

וזו שהמיר את דתו, דינו כגוי לכל הדינים, ולחומרה³.

סעיף א

^אצדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות (א), אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב (ב).

^אמשנה ערובין סא, ב ובגמרא (סח, ב) בפירוש המשנה וכרבי שמעון בן גמליאל, הרא"ש בשם ר"מ, והרמב"ם בסוף פרק ב.

סעיף ב

^בכותי הרי הוא כשאר עמים (ג), ואין לו תקנה אלא בשכירות (ד).

^בפשוט בריש חולין ו, א.

סעיף ג

^גישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, ^אאפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כעכו"ם (ה). ואם אינו ^בברייתא ערובין סט, א. ^אתוספות והרא"ש והמרדכי שם, וכן דעת רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **כישראל, ומבטל רשות** – היות והוא יהודי, ומודה שה' נתן את התורה.
 (ב) **שאינו מודה בעירוב** – דיני עירובין אינם מפורשים בתורה, והוא אינו מאמין בהם. הלכך אינו יכול להשתתף בפעולה, נטולת ערך, לפי אמונתו. היתר הטלטול בחצר זו יושג, לאחר שהלה יסכים לבטל את רשותו. אם אינו מסכים, ניתן לשכור את רשותו, כמו ששוכרים מאינו יהודי, וכאמור בסימנים הקודמים.
 (ג) **הוא כשאר עמים** – כפי שפירשנו בהקדמה. אחר שראו חכמים כי הכותים לא זנחו את דתם, נהגו בהם כגוים, ברוב הדינים.
 (ד) **אלא בשכירות** – כמו ששוכרים מאינו יהודי.
 (ה) **הרי הוא כעכו"ם** – ורק שכירת רשותו, תתיר את הטלטול.

3. לחומרה הכוונה, שאם נוגע ביין, אוסרים אותו, וגם אסור להתחתן עם שכמותו. אמנם אם קידש אחד כזה יהודייה, דנים אותה כמקודשת, וצריכה גט, להתירה להינשא.

מחלל אלא בצינעה (ו), אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא
 כישראל ומבטל רשות (ז).

פעיף ד

ה'ישראל שהמיר, והיו לו בתים בשכונת ישראל, שעירב לכל השנה
 (ח), אם אין לו פתח אחר כלל, הוא אוסר בכל שבת שחל לאחר
 שהמיר (ט), אבל אם יש לו פתח אחר לשכונת העכו"ם, אפילו
 הוא פתח קטן שלא היה רגיל בו מתחלה, דוחין אותו אצל פתח
 הפתוח לשכונת העכו"ם (י).

ה'הרשב"א בתשובה.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) אינו מחלל אלא בצינעה – חילול שבת בפרהסיה אינה אלא אם עושה כן
 לפני עשרה יהודים.

(ז) כישראל ומבטל רשות – אבל צירופו לעירוב לא יועיל, כי אינו מודה
 בעירוב.

(ח) שעירב לכל השנה – את העירוב עשה, טרם המיר את דתו.

(ט) אוסר בכל שבת שחל לאחר שהמיר – יהודי זה אינו מודה בעירוב, לפיכך
 דינו כאינו יהודי.

(י) לשכונת העכו"ם – כלומר, הפתח הנוסף מאפשר לנו להחשיבו כאינו שייך
 לחצר זו, אלא לפתח שמקשר בינו לבין רעיו הגויים. למרות שבפועל, הוא אכן
 משתמש בחצר המשותפת לו וליהודים. כל זאת, כדי למנעו מלאסור, ולבל
 יצטרכו לשכור ממנו.

קיצור ההלכות המעשיות שבשו"ע וברמ"א

בסוגריים מרובעים מובאות ההפניות לשו"ע.
 הפניה לסעיף כוללת את דברי המחבר והרמ"א, ואף את דברינו בפירושם.
 הפניה לדברינו בס"ק מצווינת בסוגריים עגולים.
 מספר בסוגריים מציין הערה באותו סימן, והציון [הק] מפנה להקדמתנו לסימן.

הלכות רשויות שבת (סימנים שמה – שסה)

א. דין ארבע רשויות בשבת (סימן שמה)

1. ארבע רשויות לשבת: רשות היחיד, רשות הרבים, כרמלית ומקום פטור [א].
2. העברת חפץ ממקום אחד למשנהו, המרוחק ממנו חמש אמות ושני שליש, ברשות הרבים, אסורה מן התורה, ובכרמלית מדרבנן.
3. רשות היחיד הוא שטח שיש בו לכל הפחות ארבעה על ארבעה טפחים, ומוקף מחיצות בגובה עשרה טפחים. והוא הדין חריץ עמוק עשרה טפחים, שרוחבו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים. וכן תל או עמוד שרוחבם ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, ומוגבהים עשרה טפחים [ב].
4. השטח העליון על גב הכתלים, הסובבים את רשות היחיד, גם הוא דינו רשות היחיד [ג].
5. חורים שבכותלי רשות היחיד, דינם גם הוא, רשות היחיד [ד].
6. האוויר שמעל רשות היחיד, דינו רשות היחיד, עד הרקיע [ה].
7. כלים הנמצאים ברשות הרבים או בכרמלית, ומידותיהם כרשות היחיד, דינם רשות היחיד [ו].
8. יש אומרים שכל מקום שאינו מוקף מחיצות, ומיועד להילוך רבים, ואינו מקורה, ורחב לכל הפחות שש עשרה אמה, דינו רשות הרבים.
9. להלכה התקבלה הדעה ולפיה, לא ניתן להגדיר רשות הרבים אלא אם חולפים בה שש מאות אלף איש מידי יום. לכן למעשה, אין רשות הרבים בזמן הזה [ז].

10. מרחבי רשות הרבים או הכרמלית מוגבלות בגובהם, לעשרה טפחים בלבד. כל מרחב מעל גובה זה, מוגדר מקום פטור [יב].
11. כל שטח ברוחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים לפחות, שאינו מוקף מחיצות בגובה עשרה טפחים, דינו כרמלית [יד].
12. גג של בית, הוא רשות היחיד. אלא אם כן, יבלוט הגג מעבר לקירותיו, שאז דינו כרמלית [טז].
13. אם קיים פתח בין הבית לגג, יוגדר הגג רשות היחיד, אף אם יבלוט מעבר לקירות [טז].
14. ימים ונחלים, דינם כרמלית. ומשפת המים, עד גובה עשרה טפחים, נחשב גם כן כרמלית [יח].
15. מקום פטור הוא שטח פחות מארבעה טפחים על ארבעה טפחים, גבוה מרשות הרבים או מכרמלית, שלושה טפחים לכל הפחות [יט].

ב. דיני עירובין מן התורה (סימן שמו)

1. העברת חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך, אסורה מן התורה [א].
2. העברת חפץ מרשות היחיד או מרשות הרבים לכרמלית או להיפך, אסורה מדרבנן [א].
3. העברת חפץ ממקום פטור לרשות היחיד, או לרשות הרבים ולהיפך, מותרת [א].
4. אסור לעמוד במקום פטור, להוציא חפץ מרשות היחיד, ולהעבירו לרשות הרבים [א].
5. מותר לעמוד במקום פטור, ולהעביר אובייקטים מכרמלית לרשות הרבים, או מכרמלית לרשות היחיד [א].
6. מן התורה אסור להעביר חפץ ממקום למקום ברשות הרבים, למרחק ארבע אמות [ב].
7. גם בכרמלית אסורה פעולה זו, מדרבנן [ב].
8. מתחם הנחשב רשות היחיד מן התורה, עקב היותו מוקף מחיצות. אלא שהללו לא הוקמו לצורך מגורים, אסור בטלטול, אם שטחו גדול מבית סאתיים, כלומר שטח של חמשת אלפים (5000) אמות

מרובעות, ובמידות שלנו, כאלף מאה חמישים ושנים (1152) מטר מרובע [ג].

ג. דין ארבע אמות ברשות הרבים (סימן שמט)

1. העברת חפץ בתוך רשות הרבים, מותרת ממקומו, עד חמש אמות ושני שליש [ב].
2. דין העברת חפץ בכרמלית, שזה לדין העברתו ברשות הרבים [ה].
3. העברת חפץ והנחתו כעבור ארבע אמות, כדי להמשיך ולהעבירו, אסורה. הן ברשות הרבים, והן בכרמלית [ה].

ד. דין גג הסמוך לרשות הרבים (סימן שסא)

1. בית מקורה שאחד מקירותיו נפרצו, אבל התקרה נותרה כפי שהייתה, עדיין נחשב מוקף מחיצות מארבע רוחות. כי אומרים "פי תקרה יורד וסותם", ואפילו אם רוחב הפרצה גדול יותר מעשר אמות [ב].
2. אם פריצת הקיר ארעה בקרן זווית, ושתיים מן הקירות נפרצו, אבל הקירוי למעלה נותר כשהיה, גם בזה אומרים "פי תקרה יורד וסותם", והבית נותר רשות היחיד, כפי שהיה [ב].
3. קרן זווית בכל מתחם מקורה שנפרצה, ומלבדה נפל גם פי התקרה נפל, ונעשתה התקרה בזווית זו בצורה אלכסונית ולא זוויתית, לא אומרים בזה "פי תקרה יורד וסותם".
4. "פי תקרה יורד וסותם" נאמר רק בתקרה שטוחה, ולא משופעת [ב].

ה. איזה מחיצה קרויה מחיצה לטלטל (סימן שסב)

1. אין המחיצה מתירה לטלטל בתוכה, אלא אם היא יציבה. כלומר, עמידה ברוח מצויה [א].
2. יש המכשירים מחיצה, למרות שהיא מתנדנדת ברוח, ובתנאי שתחזק היטב, בראשה ובתחתיתה [הערה 3].
3. מחיצה העומדת מאליה, שלא הוקמה לשם מחיצה, נחשבת מחיצה [ג].

4. הקמת מחיצה אפשרית מכל חומר שהוא [ה].
5. אם הניח קנים בצורה אופקית, או בעמידה, שהמרחק בינם אינו יותר משלושה טפחים, הרי זו מחיצה, אבל רק לשטח שגודלו אינו גדול מבית סאתיים, כלומר, עד 5000 אמות מרובעות [ה].
6. אם יש במחיצה יותר אוויר ממחיצה, אין זו מחיצה [ט].
7. פרצות פחות משלושה טפחים נחשבות סתומות [ח].
8. פרצה ברוחב עשר אמות, מבטלת שם מחיצה מרוח זו [ט].
9. ניתן לתקן פרצה רחבה כזו, על ידי צורת הפתח. כלומר, אם יוצבו בקצוות הפרצה שני קנים, שגובהם המינימלי עשרה טפחים, ומעליהם קנה שלישי [י].
10. אין חובה שהקנה העליון יונח דווקא על שני הקנים, אבל הוא צריך להיות ישירות מעליהם [יא].
11. לא הונח הקנה ישירות מעליהם, אלא נקשר בצדדיהם, אין זו צורת הפתח [יא].
12. נעץ ארבע קנים בארבע רוחות, ועליהם קנה עליון, מותר לטלטל בשטח, ובתנאי שמתגוררים שם [י].
13. פתרון זה הופך מרחבים עירוניים לרשות היחיד, ולכן מקיפים אותם בצורות הפתח (נח).

ו. דיני מבוי ולחי (סימן שסג)

1. אסרו חכמים לטלטל במקום המוקף סביב בשלש מחיצות, עד שיעשו איזה תיקון, בצד הרביעי [א].
2. אם יש בצד הרביעי מחיצה מועטת, אפילו אם רוחבה הוא טפח בלבד, ורוחב הפתח פחות מ-10 אמות, אין צריך תיקון. וגם כשיש פרצה רחבה מ-10 אמות, באחת המחיצות, צריך לתקן את הפרצה [א].
3. התיקון המועיל בכל מצב, הוא צורת הפתח [א].

ז. דין מבוי המפולש ועשוי כנדל (סימן שסד)

1. מבוי הפתוח בשני ראשים לרשות הרבים או לכרמלית, ניתן להתירו על ידי הקמת צורת הפתח, בשני ראשיו [א] (ד).

הלכות עירובי חצרות (סימנים שסו – שפה)**ח. דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בו (סימן שסו)**

1. בכל בית משותף בו דרים לכל הפחות שתי משפחות, הטלטול אסור בחצר ובשטחים המשותפים, כל עוד לא נעשה עירוב חצרות [א].
2. בארץ ישראל הדינים הללו נתונים בדרך כלל, בידי הרב, האחראי על כל ענייני הדת בעיר [הק].
3. אבל בחוץ לארץ, או בערים שאין בהם עירוב, הדינים הללו מעשיים לכל אדם [הק].
4. העירוב הוא גביית פת מכל בית ובית, הניתן באחד מבתי החצרות. על ידו נחשבים הדיירים כולם כדרים באותו בית, וכאילו כל החצר מיוחדת לאותו בית [א].
5. יושבי אוהלים או סוכות, או מחנה שהקיפוהו במחיצה, אין מטלטלין מאהל לאהל, עד שיערבו כולם [ב].
6. העירוב הוא דווקא בלחם, ולא במאכל אחר. [א]
7. הבית בו מונח העירוב, אינו צריך לתת חלקו [ג].
8. צריך להניח העירוב באחד הבתים ולא בחצר [ג].
9. השיעור של הלחם הוא כגרוגרת לכל משפחה, ולא משנה ערכו [ג].
10. העירוב צריך להיות שלם, כמו לחמניה, ולא פרוסה [ו].
11. צריך לאסוף את כל הלחמים בכלי אחד. ואם אין מקום בכלי אחד, מוסיף כלי שני, ומניחו בסמוך לכלי הראשון [ו].
12. במקום לאסוף מכל משפחה, יכול אחד הדיירים לקחת לחם משלו, שיש בו גרוגרת לכל משפחה. ומזכה לכולם על ידי אחר, ועושה עירוב בשביל כולם [ט].
13. האדם שמזכה לכולם צריך להגביה את העירוב טפח, לטובת כל בני החצר, וגם עבור אלו שאולי יתווספו [י].
14. אין לזכות על ידי בניו ובנותיו, אפילו גדולים, הסמוכים על שולחנו, ולא על ידי אשתו [יא].
15. מצוה לדאוג לעירוב, ולאפשר לאנשים לטלטל בחצר [יג].

16. מכאן למדו הפוסקים שמצוה להקים סביב כל ערי ישראל מחיצות או צורות הפתח, כי זה התנאי המקדים, להתרת הטלטול (עג).
17. בעת הנחת העירוב, מברכים על מצות העירוב [יד].
18. אחר הברכה אומרים "בעירוב זה, יהיה מותר לנו להוציא ולהכניס מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומן הבתים לבתים" [טו].
19. העירוב חל, גם אם לא נאמרה ברכה.

ט. אם אחר שעירבו נתקלקל העירוב (סימן שסח)

1. אם נתקלקל העירוב לפני כניסת השבת, העירוב בטל [א].
2. אם נתקלקל העירוב לאחר כניסת השבת, העירוב תקף [א].
3. אפשר להכין עירוב אחד לשבתות רבות. על כן נוהגים להכין מספר מצות, כי הן אינן מתקלקלות [ד].
4. שיעור העירוב הוא 18 גרוגרות לאיש. ובמידותינו השיעור הוא כ-19 מ"ל. לכתחילה טוב לחשוש לשיטה שדוגלת בשיעור של 25 מ"ל לאדם [ג].
5. אם מערבים ל-18 משפחות או יותר, די ב-18 גרוגרות, שהן בסך הכל כ-350 מ"ל, ולכתחילה טוב לחשוש לשיטה שזה 450 מ"ל [ג].

י. דיני שיתוף בעירוב (סימן שע)

1. כמה משפחות המתגוררות בבתים שונים, אבל אוכלים כולם יחד, אינם צריכים לעשות עירוב [ד].
2. אורח אינו צריך להשתתף בעירוב, גם אם הוא אוכל בבית בפני עצמו [ח].
3. האורח הוא אדם השוהה במקום לתקופה קצרה, ולא חלפו 30 יום או יותר, מעת בואו למקום [ח].
4. מקום שהשוהים בו הם אורחים בלבד, ללא נוכחות בעל הבית, צריך עירוב [ח].
5. לכן אתרי נופש, שהשוהים בהם שוכרים את המקום מבעל בית שאינו נוכח שם, צריך לעשות עירוב, אפילו לשבת אחת (נט).

יא. דיני שותפי הדירות לעירוב (סימן שעב)

1. מותר לטלטל כלים ששבתו בחצרות או במבואות, מחצר לחצר, או למבוי. הצורך בעירוב הוא רק להוצאה מן הבתים לחצר, או מהחצרות לבתים [א].
2. אין לטלטל כלים ששבתו בבית שבחצר, לחצר אחרת, על ידי פתח שביניהם, מלבד אם עירבו [ח].

יב. דין שתי עליות זו כנגד זו הפתוחות לחצר (סימן שעז)

1. כוחו בכרמלית מותר. כלומר, אם מוציא אדם מרשות היחיד לכרמלית, על ידי כוחו, ולא באופן ישיר, כגון שמערה נזלים, או זורק חפץ על קרקע רשות היחיד, ומשם הם מתגלגלים לכרמלית, הדבר מותר. [א]

יג. אם דירת אינו יהודי מעכבת בעירובו (סימן שפב)

1. חצר ובה שני בתים, האחד של יהודי, והאחר של אינו יהודי. מותר לטלטל בה, ללא עירוב [א].
2. אם מתגוררים בה יותר מיהודי אחד, צריך לעשות גם עירוב חצרות בין דייריה היהודים, ולשכור מן הגוי את זכות השימוש שלו בחצר [א].
3. הקלות רבות ניתנו בדין זה של שכירת רשות הגוי [הק].
4. אפשר לשכור ממנו, גם בלי שיידע על מטרת השכירות [ד].
5. אין צורך לכתוב חוזה [ד].
6. ניתן לתת בעד השכירות אפילו פחות משה פרוטה [ה].
7. ניתן לשכור אפילו במהלך השבת עצמה [ה].
8. ניתן לשכור למשך זמן רב, כל עוד לא יחזור בו האיני יהודי [ו].
9. אפשר לשכור גם מן העובד של הגוי [יא].

יד. דין צדוקי ומומר בעירוב (סימן שפה)

1. יהודי שאינו שומר מצוות ואינו מאמין בעירוב, הרי הוא כיהודי, ואוסר את הטלטול בחצר. אבל אינו יכול להשתתף בעירוב. על כן,

כדי להתיר את הטלטול בחצר זו, צריך לשכור ממנו את רשותו
בחצר [א].

מפתח נושאים

מפתח נושאים כרך ז'
הלכות רשויות שבת, הלכות עירובי חצרות
סימנים שמ"ה – שפ"ה

ההפניה לסימן באותיות מודגשות. אות ללא סוגריים מפנה לסעיף בדברי המחבר והרמ"א, ואות בסוגריים מפנה לסעיף קטן בפרושנו. מספר בסוגריים מפנה להערה. הציון (הק) מפנה להקדמה לסעיף.

א:

איסקופה – **שנג** (הק').

אניה – ע"ע ספינה

ב:

בור/באר – **שנה** (א).

ביטול רשות:

ביטל רשותו ואחר כך עבר והוציא – **שפא** (הק').

המבטל רשותו נאסר בטלטול מביתו לחצר – **שפ** (ב), **שפא** (א).

ביטול חצר אחת לטובת בני חצר אחרים – **שפ** (ט).

ג:

גג או בליטה היוצאים מרשות כיצד לדונם – **שמה** טז, (נט), **שמו** ג, (לז), **שעב** (ב).

גלילה מרשות לרשות – ע"ע הוצאה.

גוי:

לתת לו להוציא – **שמוז** (יא-יב).

גויים, כיצד לשכור ממנו רשותו – **שעא** הע' 1, **שפ** (טו), **שפב** (הק'), (ו), (כד –

כה), (כט), (לב), (לה).

גוי המסרב להשכיר רשותו כיצד יעשו – **שפב** יב, (מד-מה), יג (מח).

גוי וישראלים הגרים בשותפות כיצד ינהגו עמהם – **שפב** (נז).

גוי ששכר בית מיהודי ולהיפך – **שפב** (ז), (י-יג).

ביטול רשות של גוי – **שפב** (ה).

כיצד נוהגים בימינו בערים – **שפב** (נד).

מי נחשב בעלים בדיני עירובין – **שפב** (ע-עא).

מתי אוסר על יהודים טלטול – **שפ** (טז), **שפב** (יז), **שפג** (הק'), (א), **שפד** (הק'), (ד), (ה), **שעא** א (ה).
 שכירו ולקיטו (פועליו של הגוי) – **שפב** (ס), (עד).
 כשלא נמצא בבית – **שפג** (א-ב).

ה:

הוצאה והכנסה האסורות:

גלילה מרשות לרשות – **שנב** (הק'), (א).
 מן התורה – **שמו** (הק'), א, (א-ה), **שמוז** (א).
 האסורות מדרבנן – **שמו** א, (ו), (ח-י), **שמוז** (ו), (י), **שמט** ה, (טו), **שנב** (א) (ה).
 הוצאות המותרות – **שמו** (ז), (כא-כג), **שמט** (יא), **שנב** א, (א).
 הוצאה על ידי נזילת שופכין מכרמלית – **שנה** (יט), (ל).
 עקירה והנחה – **שמוז** (הק'), **שמח** (הק').
 טלטול מחצר לחצר – **שעב** (הק').
 להטיל שתן או לירוק כשעומד ברשות אחת לרשות אחרת – **שנ** ב, ח, (הע' 2,3) (יב), (יג).
 הלכה כדברי המיקל בעירוב – **שסו**, הע' 5,6.
 השכרת רשות בשבת עצמה – **שפג**, (ה).

ח:

חצר – **שסג** (הק') עיין ערך 'עירוב חצירות'.

ט:

טלטול חפץ ברשות הרבים:

מה המרחב בו ניתן לטלטל – **שמה** (י), **שמט** (הק'), (א), (ה), הע' 2, ד.
 למסור לחבירו וחבירו לאחר – **שמט** ג, (י), הע' 3.
 ע"ע 'הוצאה'.

י:

ים (הגדרתו מבחינת רשויות השבת) – **שמו** (ב), (טז), שנה הע' 2.

כ:

כותי – **שפה** (הק').

כרמלית:

הגדרתה – **שמה** (הק'), (ג), י, (כח), (מג), יד, (נו), (סב), יח, **שמו** ב, (יז).
 גובה הכרמלית שגזרו עליה איסור – **שנה** (מ).

מקום פטור בכרמלית – **שמה** יח, (עד), יט, (פ), שנה, (מג).
 כוחו (הוצאה באופן עקיף) בכרמלית – **שנה** (יט), (ל), **שנז** (לח), **שעז** (יא).

ל:

לבוד – ע"ע מחיצות

לחי:

שס (הק'), **שסג** (טו).

כיצד לעשות לחי כשר – **שסג** (ג-יג).

מ:

מבוי:

הגדרה – **שמה** (ג), **שסג** (הק'), לב.

מבוי שנפרץ כיצד מתקנו – **שסג** ג, (יד), **שסה** (ב), (ד-ה).

מבוי אינו מפולש ושנראה כריש או חית – **שסד** (הק'), א-ג.

מבוי שניטל בשבת – **שסה** ז, (מח), (נד).

מומר – **שפה** (הק').

מחלל שבת בהפרהסיא – **שפה** (ה), (ו).

מחיצות:

גובה המחיצה – **שנח** (כו), **שסג** (טז).

'גוד אסיק מחיצתא' מה זה ומתי אומרים זה – **שמה** הע' 3, (נט), **שנה** א, **שס** הע' 2.

הנעשית לצניעות או לשימור חפצים בלבד (אם כשרה) – **שסב** א, (ג), הע' 1.

'כל פחות משלושה – כלבוד דמי' – **שנא** (הק'), **שס** (הק').

מחיצה גרועה – **שס** (הק'), א, (ה), (ט), **שסב** (לז), ב.

מחיצה הנדה ברוח (ואם עץ יוכל לשמש כמחיצה) – **שסב** (יב), הע' 3, הע' 13.

מחיצה מבני אדם – **שסב** ה-ז.

מחיצה מבעלי חיים – **שסב** ה, (לט).

מחיצה שנפלה וחזרה – **שסב** ג.

ממה עושים מחיצה – **שסב** ה

פי תקרה יורד וסותם – **שסא** (הק'), (יא).

פרצה במחיצות – **שסא** ב, (י), (יא), **שסב** ט, (נא-נד).

כיצד מתקנים פירצה – **שסג** ב (ד-י).

מלאכות הוצאה:הגדרתה ומהותה: **שמה** (הק')**מקום פטור:**

הגדרה: **שמה** (הק'), (ד), (מג), (נ), הע' 11,12 יט, **שנה** (ב).
שטח פחות מד' על ד' בכרמלית אם הוא מקום פטור – **שמה** (עט), (פ).

מפתח:

פתרון כיצד לנעול בלי לטלטל – **שמה** (פ), הע' 14.
בגינה וקרפף – **שמו**, (כא-כג).
מפתן הכניסה לגינה או לקרפף איזה רשות הוא – **שמו** ג, (כד-כז), (לח).

ס:ספינה (לעניין רשויות שבת ועירובי חצירות) – **שסב** ד, (כה), **שפב** (פו-פח).**ע:****עירובין:**

עירוב חצירות – **שנג** (הק'), (ב), טעם לתקנה – **שס** (הק') **שסג** (הק'), **שסו** (הק') הע' 1 **שעד** (יא).
איזה חפצים אסור לטלטל – **שסו** הע' 2
כיצד מערבין למעשה – **שסו** הע' 2, א (ג), (יא-יב), (כב), (כח) (מד) (מו) (מח) (עז) שסח (טז)
אוכל במקום אחד ויושן במקום אחר מה נחשב ביתו לעירוב – **שע** ה.
איזה סוג דיירים מתחייבים בעירוב חצירות – **שע** א, (ה-ו), (י), (מז), (נג), (נז), (הע' 1).

כיצד יעשו במצב שאחד מבני החצר לא עירב – **שפ** (הק'), א, (ג), (יז).
מי שהלך לשבת ולא עירב – **שעא** א, (ב).
מלון לעניין עירוב חצירות – **שע** (נז), הע' 1.
עירוב שנפסד כיצד ינהגו – **שסח** ד, (ב), (טו).
עירוב חצירות בספינה – **שסו** ב.
עירוב חצירות בימינו – **שסו** הע' 2.
עירוב שתי חצירות ביחד – **שעב** ג, (כא).

פ:

'פי תקרה יורד וסותם' – **שמו** (כט), (לח).
פסים – **שסג** (קנט), לה.

צ:

צדוקי- שפה (הק').

צורת הפתח:

(הגדרה) – שס (הק'), הע' 1, שסב יא, (סב-סו), הע' 12.

מתי מועילה צורת הפתח – שסב י, (נה), (נז).

האם מועילה לישנים בשטח – שסב (נח).

צורה קמורה אם נחשבת צורת הפתח – שסב (סט).

ק:

קורה:

שסג יד, (מח-מט).

מתי קורה מתירה במבוי – שסג כו, (קנא).

קרפף:

הגדרה – שמו (יז), שנה (לד).

שהוקף/לא הוקף לדירה – שנח (הק') ב, שנט (ו), שסב (א) פתרון מעשי – שנח (ג)

ר:

רשות היחיד:

מהותה והגדרתה ההלכתית – שמה (הק'), (א), ב, (ה-ח), (טו), (מח), (נג), (נז),

שסג (א), הע' 1, שסד ב.

גובהה – שמה ה, (יד).

רשות הרבים:

אם צריך רבים בוקעים בה (לסמוך על העירוב העירוני/שכונתי) – שמה (הק')

(טז) (כב) הע' 5, שמו (לה) שנוז ג, שסב (נח), שסו (עו), שפב (נד).

הגדרתה ההלכתית: שמה, (ב), ז, (טז-כב) הע' 5, 6.

גובהה – שמה (יד), י, (לו).

רוחבה – שמה ח, (כג), ט, (כד), הע' 7.

ש:

שיתופי מבואות:

שס (הק').

אם שיתופי מבואות פוטר מעירובי חצירות – שסו (כב).

ת:

תקרה (לעניין רשויות) – שמו (יח).
תשמישו ע"י אוויר (לעניין טלטול) – שעו (ט), (הע' 3).